

NYELVTUDOMÁNYI
KÖZLEMÉNYEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NYELVTUDOMÁNYI BÍZOTTSÁGA.

SZERKESZTI

HUNFALVY PÁL

NEGYEDIK KÖTET.

HARMADIK FÜZET.

PESTEN,

EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR AKADEMAI KÖNYVÁRUSNÁL.

1865.

	Lap
Khivai tatárság (vége.) Budenz József.	321.
Erdei- és hegyi-cseremisiz szótár Budenz József.	332.
„Feze“ (a Halotti Beszédben.) Hunfalvy Pál.	443.
Az új-arab nyelvről. Gr. Kuun Géza.	449.
A magyar a mutató szócskáról. Joannovics György.	455.
Vegyes apróságok (30. 31.) Budenz József.	472.

mēniñ helyett *minñ* stb. Egy lényegesebb megszorítása mutatkozik az érintett törvénynek a mélyhangú önhangzón végződő ige-tők (ide értve a negatív *-ma* végű ige-tőt is) praesensében. Ezen ige-k praesenstőjének *aj*, *uj* (s negatív *-maj*) vége ugyanis összevonatván *î*-vé, azaz egy határozottan magashangú hosszú önhangzóvá, a rákövetkező ragok is magashangú alakban léphetnek föl, mint rendszeren föl is lépnek a 3. személyben, s a többes-számban; az egy. 1. 2. személyekben mégis inkább *man*, *san* (v. *sîn*) a ragalak; p.o. aldîsîz csaltok (ettől: *alda*, nem: *aldajsîz*), qorqmîsen nem félsz (*qorqma*; *qorqmajsan* helyett); sorîdeler kérdeznek (*soru*; *sorajdîrlar* h.) *oymîz* olvasunk (oqujmîz h., ettől: *oqu*) stb. Azonban *oymîman*, *başlîman*, *añlîsan* stb.

A mi a 2-ik, az oszmanliban és a jakutban oly határozottan kifejtett törvényt illeti, ez a khivai-tatárban úgyszólván még csak levőfélben van. A nehéz önhangzóval való képzők és ragok egyáltalában csak *a* v. *e*-t tűrnek (mint az oszmanliban; *o*, *ö* tehát az első vagy gyökszótagon kívül nem fordulhat elé). A könnyű önhangzóval való képzők és ragok pedig (melyekben *î*, *i* és *u*, *ü* önhangzók szerepelhetnek) megelőző *a*, *î* és *e*, *i* után kivétel nélkül *î* és *i*-vel vannak, p.o. *başîm*, *qîzîm*, *barîp*, *çîqîp*, *işegîm*, *tilîm*, *sözlesîn*, *işîsîn*, *qîtîrîp*, *içîrîp*, *çîqarîp*, *jîtkîzmeç*, *almaçîç*, *kitmekçi* stb. Azonban *o*, *u* és *ö*, *ü* után nem következik mindig rendszeren *u* és *ü* mint az oszmanliban, hanem fölváltva *î* és *i* is, sőt egyes esetekben csak *î* és *i* található. A fent közölt szövegekben találunk ugyan ilyeneket: *qolum* (karom), *qulum*, *qolu*, *qulu*, *oylu*, *burnuñ*, *uluçum*, *ornun*, *otunnên*, *sözüñ*, *gôrûñ*, *jüzüm*, *jüzüni*, *jüzünde*, *üstünde*, *üstüne*, *sözüm*; *pullu*, *pulluq*, *toqluq*, *munu*, *bolur*, *bolsun*, *bolup*, *qojup*, *tüştüm*, *tüştü*, *kördüm*, *kördüñ*, *kördük*, *turđum*, *turup*, *tüştüp*, *bügüp*, *bölüp*, — de általában véve gyakrabban látjuk az ellenkező esetet, t. i. *î* és *i*-t *o*, *u* és *ö*, *ü* után, p. o. *törtisi*, *sözîni*, *südîni*, *sözî*, *maşuqç*, *köñlînde*, *ölümîzden*, *ölüsînnen*, *öçim*, *öçîñîz*, *közînnen*, *oylç* (*oylu* mellett), *oylîñç*, *qulunç*, *pulñç*, *közîmni*, *jolññ*, *kötnî*, *jüzüknî*, *munç* (*munu* mellett), *qojñç*, *küññîñ*, *bolçp*, *tutçp* (*bolup*, *tutup*), *körîp*, *boldîm*, *kördîm*, *qorqtîm*, *jürdîm*, *böldîm*, *boldîñç*, *turđîñç*, *boldî*, *urđç*, *qoudç*, *oturtçç*, *bujurđç*, *qorqtç*, *küldî*, *sordç*; *tuttç*, *qojdç*, *kördî*, *bölüştîler*, *sordçlar*, *boldçlar*; *bolup-tî*, *qojup-tî*, *tüştüp-tî*; *bolursîz*, *jaumarlîç*, *otlîç* stb. — Ezekből tehát látható, hogy az említett 2-ik törvény a khivai-tatárban még nem birt erős

lábba kapni; sőt itt a törvénnyel ellenkező eset, t. i. hogy *o*, *u* és *ö*, *ü* után, mint könnyű önhangzó *ï* és *i* áll, majdnem rendesnek mondható. Kivált nyílt végszótag szereti az *ï*, *i*-t, s p.o. sohasem hallottam a *boldu* ejtést *boldï* helyett. Ezenkívül meg is kell jegyezni, hogy némely ragokat és képzőket, melyeket így *o*, *u*, *ö*, *ü* után némelykor *u*, *ü*-vel ejtenek (vagy az oszmanliban rendesen *u*, *ü*-vel ejtenek), állandóan *i* (ى) -vel írnak, jeléül, hogy az *i* ejtés régiebb, p.o. نى (*nï*, *ni*) accusativrag, نينك (*nïñ*, *niñ*) genitivusrag, دى (*dï*, *dï*) praeteritumképző, جى (*ǰï*, *ǰi*) névszóképző. Másrészt azonban eredetileg *u*-val való ragot is vont át az *ï* ejtésre a khivai nyelv, p.o. *tï*, *tï* (*dï*, *dï*) e h. *tïr*; *tïr* (*dïr*, *dïr*) létege, mely a *tur*, *turur* helyett való (eredete *turmaq* állni), p.o. bolup-*tï*, boladï, qo-*jup-tï*, biledi stb.

b) A mássalhangzóknak is van bizonyos illeszkedési törvénye a khivai tatárban. Oly ragok t. i., melyek gutturalis, palatalis, dentalis mután kezdődnek, az alapszónak kemény vagy lágy véghangzója szerint, vagy kemény vagy lágy mutával lépnek föl. Az alapszó lágy véghangzója lehet valamely önhangzó (és kettős önhangzó), nasalis mássalhangzó (*ñ*, *n*, *m*), a sziszegő *z*, végre *l*, *r*; a lágy muták csak *ɣ*, *g* (lehet utánok *ɣ*, *g* és *d*, p.o. *toɣan*, *büggen*, *bâɣda*, *bïgde*); a többi muták (*ǰ*, *d*, *b*) egyáltalában ritkán fordulnak elé mint alapszók véghangzói, s rákövetkező mutával összeütközvény többnyire keményekké változnak (p.o. *müuratqa* e h. *müradqa*, *ǰellatqa*: *ǰellad*, *aɣaǰqa*: *aɣaǰ*, *qassaptïn*: *qassab* stb.). — A mondotak szerint váltakozó lágy vagy kemény mássalhangzón kezdődő ragok és képzők p.o. a gutturalisos dativusrag, mélyhangúlag *ɣa* vagy *qa*, magashangúlag *ge* v. *ke*; a praeteritumképző *ɣan* v. *qan* és *gen* v. *ken*; a névszóképző *ǰï*, *ǰi* vagy *čï*, *čï*; a locativusi *da*, *de* v. *ta*, *te*, ablativusi *dïn*, *dïn* v. *tïn*, *tïn*; a praeteritumi *dï*, *dï* v. *tï*, *tï*; a cselektető *dïr*, *dïr* v. *tïr*, *tïr*.

Egyháshoz áthasonuló másalhangzók főleg *n-l*, melyek *ll*-vé lesznek, p.o. körgeller a kik láttak (körgenler), *ɣatillar* asszonyok (*ɣatïnar*), küllükçi napszámos (künlükçi), *Jïlallï* kigyós — helynév (*jïlanï*); néha *r-l* is: *wezïller* vezírek (wezïrler). — Ezenkívül *md* lesz *mn*, *ñd* lesz *ñn*, *nd* lesz *nn*, de csak akkor, mikor a *d*-n kezdődő szótag zárt szótag, mint p.o. az ablativusi *dïn* rag: ménnen éntölem (ménden), *bašïmnan* fejemtől (*bašïmdan*), *isiñnen* eszedből (*isiñden*), *annïn* attól (*andïn*), *zindännën* börtönből (*zindândïn*);

ellenben a nyílt szó tagot tevő locativusi *da* rag *d*-je soha sem változik, *m*, *ñ*, *n* után sem, *n*-né, p.o. *bašimda* fejemben, *anda* ott, *zindânda* börtönben, *isinde* eszedben stb. — Végre *n*, *m* találkozáván össze, könnyen *mm*-nek ejtődik, p.o. *jamam-ma* (*jaman-ma*), *bilesem-mé* (*bilesen-mé*) l. fent a 278. lapon.

II.

Nyelvtani alakok.

1) A névszók többes-számát (kivéve az 1. 2. személynévmásokat: *biz* mí, *siz* tí) *lar*, *ler* rag képezi: *atarlar* atyák, *tüjeler* tevék, *tašlar* kövek, *köjnekler* ingek stb. — A *biz* mí, *siz* tí is kaphatják még a *ler* ragot (*bizler*, *sizler*) a többes-szám tüzetesb kifejezésére, miután *biz*, *siz* gyakran „én, te“ helyett használatnak. Hasonló okból van *öjzlerimiz* magunk, *öjzleriñiz* magatok is.

2) A névszók birtokosragozása, szem előtt tartva a mit fentebb az önhangzók illeszkedési 2-ik törvényéről mondtunk, ugyanaz a mely az oszmanliban van (ide értve azt is, hogy a 3-dik birtokosrag a nem *n*-en kezdődő casusragok előtt eléltünteteti megint eredeti vég *n*-jét).

- ata : *atam* atyám, *atañ* atyád, *ataš* atyja
atamiz atyánk, *atañiz* atyátok, *atarar* atyjok ;
- tüje : *tüjem* tevém, *tüjeñ* tevéd, *tüjesi* tevéje
tüjemiz tevénk, *tüjeñiz* tevétek, *tüjeleri* tevéjük ;
- öj : *öjim* házam, *öjiñ* házad, *öji* háza
öjimiz házunk, *öjiñiz* házatok, *öjleri* házuk ;
- qulaq : *qulaym* fülem, *qulaymñ* füled, *qulaš* füle
qulaymiz fülünk, *qulaymñiz* fületek, *qulaqlar* fülük ;
- köjnek : *köjnegim* ingem, *köjnegiñ* inged, *köjnegi* inge
köjnegimiz ingünk, *köjnegiñiz* ingetek, *köjnekleri* ingők ;
- öjz : *öjim* magam, *öjiñ* magad, *öji* maga
öjimiz magunk, *öjiñiz* magatok, *öjleri* magok.

A birt tárgy többvöltát a rendes többesi (*lar*, *ler*) rag fejezi ki, a személyragok előtt; csak *lar*é, *leri* előtt nem ismételtetik a *lar*, *ler*: *atararim* atyáim, *atararñ* atyáid, *atarar* atyái
atararimiz atyáink, *atararñiz* atyáitok, *atarar* atyáik.

3) A számnemek felsorolását nem tartom itt szükségesnek, mert nem különböznek az oszmanli számnévalakoktól; csak-

hogy általában kezdő *d* helyett *t* van: *tört* négy, *toquz* kilencz; *toqsan* kilenczven; meg *jigirme* húsz (nem *jigirmi*, *jirmi*), *jiti* hét (oszm. *jedi*), *biš* öt (*beš*).

A sorszámnevek *lanži*, *lenži*-vel képeztetnek az alapszámnevekből (nem csupa *-nži*-vel, mint az oszmanliban): *ikilenži* második, *altılanži* hatodik, *qirqlanži* negyvenedik stb.

Collectivuszámnevektől, úgy mint a magyarban *hárman*, *négyen* stb., használtak szintén *-n*-es alakok: *ikin*, *üčün*, *törtün*, *bišin*, *altün*, *jitin*, *sekizin*, *toquzun* = ketten stb. (p.o. *kildiler* jöttek). — Különbözik a személyragos alapszámnevek collectív jelentésűek is, p.o. *üčimiz* hármunk (mind a hármunk), *altisi* hatja (mind a hatja) stb. stb.

6) N é v m á s o k.

a) Személynévmások:

men én, *sen* te, *ô* (ol) ő
biz mi, *siz* ti, *ôlar*, *ular* ök;

b) Reflexív névmás:

öjzim magam, *öjziñ* magad, *öjzi* maga
öjzimiz magunk, *öjziñiz* magatok, *öjzleri* magok.

Az *öjzlerimiz*, *öjzleriñiz*-t illetőleg l. fentebb 1) alatt.

c) Mutató névmások:

bu (*mun-*) ez, *ô* (*an-*) az, többes: *bular*, *ôlar*.
ošbu emez, *šu* (*šul*, *šol*, *šun-*) amaz.

d) Kérdő névmások:

kim ki, *ni* (*ne*) mi, többes: *kimler* kik, *niler* (*ninerseler*) mik. — Magára nem használt kérdő névmástó *qa*, *qaj*, melytől kérdő adverbiumok (*qajda* hol, *qačan* mikor) és a melléknévilleg is használt *qajši* mely, melyik (oszm. *qangī*) származnak.

e) Határozatlan névmások:

bir *kimse* valaki, *bir* *nerse* (*bir* *šej*) valami, *bir* valamely (*bir* *jirde* valahol, *bir* *jirge* valahová).

f) Számnévi névmások:

her minden, *her-bir* minden (minden egyes), *niče* hány, *bir-niče* egynéhány, néhány; — *ne-qadar* mennyi, hány, *o-qadar* annyi, *bu-qadar* ennyi stb.

g) Tagadó névmásokul szolgálnak *hič* *kimse* senki, *hič* *bir* *šej* semmi, *hič* *bir* semmi (melléknévilleg, p.o. *hič* *bir*

au körmedim : semmi vadat nem láttam), természetesen a mondatbeli ige is tagadósított alakban van.

- h) Kérdő s mutató névmásokból képzett milyenséget jelentő szók: *nĉik* milyen, *munuñdi*, *mundi* ilyen, *anıñdi*, *andı* olyan. A *di* (eredetibb *daj*), a mint látni való, a genitivushoz járul, v.ö. *mėniñdi adam* olyan ember mint én. Ezen kívül *munuñ-kivi*, *anıñ-kivi* is melléknéviileg használhatók.

7) N é v r a g o z á s.

A genitivus ragja, akármilyen végű is a ragozandó névszó, mélyhangulag *nĉñ*, magashangulag *nĉñ*; szintígy az accusativus ragja (kivéve a határozatlan accusativust, mely úgy mint a nominativus, egyenlő a csupa névszótővel) mindig *nĉ*, *nĉ*. A dativus, tekintve a szótő végének kemény vagy lágy voltát, mélyhangulag *qa* v. *ya*, magashangulag *ke* v. *ge*. A locativus ragja *ta* v. *da* és *te* v. *de*; az ablativusé *tĉn* (*tėn*, *tan*) v. *dĉn* (*dėn*, *dan*) és *tĉn* (*ten*) v. *dĉn* (*den*). A szótő *n*, *m*, *nĉ*-en végződven, *d* helyett *n*-nel kezdődik az ablativusi rag (l. fent. I, 5, b. alatt); a caritivus ragja *sĉz*, *sĉz* (*mėnsĉz* nélkülém, *bularsĉz* ezek nélkül).

A névmások és birtokos raggal való névszók általában úgy ragoztatnak mint a többi névszók; csak hogy az *n*-en végződő tőkhez (*men*, *sen*; *bu* helyett *mun*, *ô* v. *ol* helyett *an*; meg a 3. birtokos raggal való, minthogy a ragnak eredeti vég *-n*-je a casusokban megint elétűnik) a genitivusi és accusativusi rag a kezdő *n* nélkül járul (*mėniñ*, *mėni*, *anıñ*, *anı*, *atasıñıñ*, *atasıñi* stb.), s az *nĉ* 2. birtokosrag után, valamint az eredeti *n*-jével való 3. birtokosrag után eltűnik a dativusi *ya*, *ge* gutturalisa (*başıña*, *öjĉne*; *başına*, *öjĉine*); ezenkívül a *mėn* „én“ dativusa: *maña*, a *sen*-é *saña*, a *bu*-é *muña* az *ô*, *ol*-é *añya*.

A többesi *lar*, *ler* raggal való névszók csak úgy ragoztatnak mint akármely más *r*-en végződő névszó.

8) A török-tátár postpositiók, egyet-kettőt kivéve, mind csak valamely 3. birtokosragos postpositionális alapszónak dativus-, locativus- és ablativus-alakjai. Az 1. és 2. személynévmások után természetesen az illető 1. 2. birtokosrag is lép a 3. birtokosrag helyébe (*üstümizge ránk*, *astĉñda alattad* stb.). Azért is a névszó elötűtik többnyire még genitivusban áll, s a mutató és személynévmá-

soknak csakis genitivusalakja állhat előttük. Fölhozok itt egynehányat, főleg az oszmanlitól eltérőket.

eld : eldine *elé*, eldinde *elött*, eldinnen *elöl*.

ast : astina *alá*, astinda *alatt*, astinnèn, -nan *alól* ;

art : artina *után* (helybeli) ;

arq : arjinda *-ntúl* stb.

A névmások genitivusát, de nem a többi névszókét, kívánja *minen* (*bilen*) -val -vel, *üčün* -ért, végett (azonban mondatik *ni-üčün*, *něčün* miért).

Dativus vagy ablativus után álló némely adverbiumok szintén pótolnak postpositiót: *-dün soñ* után (időről), *-dün ilik* v. *burun* előtt (időről), *-ya uturu* ellenébe, vele szemközt, *-ya dejin* (v. *-ya-želli*)-ig stb.

Sajátságos tatár postpositio a *sajin*, melyet a magy. „-nként” -tel lehet fordítani; a jakutban megfelel neki *áji*, mely szintén a névszó után áll, a miért is nem lehet névmás (mint Böthlingk akarja, Jak. gr. 172. l., noha a Szótárban még postpositiónak adta): *kün sajın* (jak. *kün áji*) naponként, mindennap, *jil sajın* évenként, minden évben (jak. *žil áji*), *munda kilgen sajın* (ide jöttönként =) valahányszor ide jöttem, jöttél, jött stb. Meg kell itt igazítanom a NyK. II, 127. közölt 26. számú tatár vers 2. sorának fordítását: *her žumá sajın kijerge* nem azt teszi, hogy: minden pénteken *mást* fölvenni, hanem: péntekenként (= minden pénteken) fölvenni [azt], vagy: hogy minden pénteken fölvegyem. Egyszersmind mutatja itt az elibe tett *her* (minden), hogy a *sajin*, ámbár „minden”-nel is fordítható, csakugyan nem névmás, hanem utólálló, postpositio. Értékére nézve hasonlítható a cseremiszi *jeda*-hoz (I. NyK. III, 459).

9) A töröktatár adverbiumok vagy nem különböznek a melléknév tőalakjától (p.o. *köp* sok, és egyszersmind: igen, nagyon; *räst* igaz, és: igazán, igazúl; *něčik* milyen, és: mint, hogyan stb.), s fősorolásuk tehát csak szótárba való; vagy tisztán fölismerhető casusalakok s postpositiókkal való névszók, s mint ilyenek már a nyelvtannak más rovatába esnek. Itt csak is néhány névmási, s s egyikét helyirányi adverbiumot hozok föl, a mennyiben az oszmanlitól eltérnek.

qajda hol („hova” helyett is használtatik = *nijirge*); *nijirden* honnét; *munda* itt, ide; *anda* ott, oda;

qačan mikor, *imde* most, *ö-waqt* akkor, *bu-gün* ma, *kiče-gün* tegnap, *irteñ* holnap;

nâçik hogyan, miképen, *böjle* így stb.

ilgeri előre (oszm. *ilerî*), *arıtqa*, *şirtqa* hátra, *joqarî* föl (= oszm.), *tömenge* le, *içkeri* be (oszm. *içeri*), *tüşqarî* ki (oszm. *düşarî*), *birge*, *berâber* együtt. Ezek közül a *qarî*, *keri*, *geri*-félék névszótók, melyek ablativusi s locativusi ragot is vehetnek föl: *joqarîda* fent, *joqarîdan* felülről stb.

10) Igeragozás.

a) Az általános praesens, s egyszersmind futurum, egy *r*-végű nomen verbale, melyhez az 1. 2. személyragok járulnak: *tutar* tart, *iter* tesz; *kiter* elmegyen; *barîr* odamegyen, *alîr* veszen, *bolur* lesz, *jiverir* küld, *saqlanîr* óvakodik stb. Megjegyezni való, hogy ezen *r*-es nomen verbale néha még megelőző néhez (*a*, *e*) önhangzóval ejtetik, hol az oszmanli már csak könnyű önhangzóval ejti, p.o. *biler* (oszm. *bilîr*), *kiler* (oszm. *gelîr*), *qalar* (oszm. *qalîr*) stb. — Ezen nomen praesentis (és futuri)-nak tagadó alakja *mas*, *mes-t* (= oszm. *maz*, *mez*) járultat az igetőhöz: *bolmas*, *tutmas*, *itmes*, *bilmes*.

Példáknál szolgáljanak ezek:

Egy.	1. alirman	itermen	almasmên	itmesmen
	2. alirsan, -sîn	itersen	almassên	itmessen
	3. alîr	iter	almas	itmes
Több.	1. alirmîz	itermîz	almasmîz	itmesmîz
	2. alîrsîz	itersîz	almassîz	itmessîz
	3. alîrlar	iterler	almaslar	itmesler.

b) A valóságos praesens, mássalhangzón végződő igetőknél *a*, *e*, önhangzón végződő töknél hozzájáruló *j*-vel készülő alak, mely az 1. 2. személyragokat, s a 3. személyben a *dir*, *dîr* (rövidítve: *dî*, *dî*, *dê*), azaz eredetileg *turur*, *tur* = lat. „est“ létigét veszi föl. E mellett meg kell jegyezni, hogy az önhangzón végződő igetők (ideértve a tagadó *-ma*, *-me* végűeket is) praesense *aj*, *ej*, *îj*, *îj*, *uj*, *ûj* helyett rendszeren *î*-n végződik, s ez után a *dir* csak *dê* alakban lép föl. Példák:

Egy.	1. alaman	itemen	qarîman (tö: qara)	bilmîmen (tö: bilme)
	2. alasan	itesen	qarîsan	bilmîsen
	3. aladî	itedî	qarîdê	bilmîdê
Több.	1. alamîz	itemîz	qarîmîz	bilmîmîz
	2. alasîz	itesîz	qarîsîz	bilmîsîz
	3. aladîlar	itedîler	qarîdêler	bilmîdêler.

Mindenesetre föltetsző jelenség, hogy a praesensalak p.o. *al* igetötől *a*-val (*ala*), *qara*-tól pedig *j*-vel (*qaraj*) irodalmi alak, melyet a khivai *qari*-nak *ejt*) képeztetik. Ennek magyarázatát a fent 285. l. eléforduló *barja-turman*, meg a 292. lapon találtató *barjatqanda* alakok adhatják. Ez utóbbi ugyanis e helyett van: *barja-turyanda*, mind a kettő pedig a *tur* igével összetett alakok, melyek helyett ezeket várnök: *bara-turman*, *bara-turyanda*. Hogy *bara* helyett *barja* van, arra mutat, hogy ez volt a *bara*-nak eredetibb alakja, s egyszeriben megértjük a *qaraj*-félék keletkezését is, ha a *barja* hasonlatosságára *qaraja alakot teszünk föl, melyből a *qaraj* egyszerűen elrövidült.

Az *-aman*, *-emen*-féle praesensnek van participiuma is: *a-tón*, *e-tón* (p.o. *ala-tón* vevő, *ite-tón* tevő); ennek *tón*-ja össze van rántva *turyan*-ból, a mely nem egyéb mint a *tur* igének part. praeteriti-je.

Nem mulaszthatom el ez alkalmat, hogy a csuvas *adep*-féle praesensről NyK. I, 357. található fejtegetésemet meg ne igazítsam. A csuvas praesens csak a tatárból érthető meg, s jelesen nincs meg neki valamely *at*-féle alapalakja, bár nagyon is úgylátszik.

A csuvas praes. egy. 3. személyalakja *-at*-on végződik, a mi nyilván = tatár *-adi*, p.o. csuv. *polat* = tat. *boladi*; mert a *t*-nek jésítése még megvolt *i*-re mutat, s ezenkívül az *accentus* is egyező (*polat*, *boládi*). Nincs kétség tehát, hogy a csuvas praesensbeli *t* szintonnét ered, a honnan a tatár *di*, azaz a *tur* segédigének maradványa. Ezen *tur* ige megvan a csuvas praesens többi személyeiben is, hol a tatár csak az egyszerű személyragot ragasztja a praesensi alapalakhoz; úgyhogy *poladep* eredetére nézve nem egyéb, mint *pola-dir-p[en]* (tat. *bola-tur-men*); a 2. szem. *poladin*-t meg *pola-dir-sin*-ből kell eredetnek hinnünk, mely legelőbb *poladիրin*, azután *poladիրn*-ná vált. Hasonló a többesi alakok összerántása is 1. *polatpır* = *pola-tır-pır* (tat. *bola-tur-miz*), 2. *polattır* = *polatır-sır*, 3. *polatče*, *polasse* = *polatırze[m]* (*bola-dir-lar*). Nem különben a csuvas *-agan* végű participium praesentist teljes *adիրan*-ból kell magyaráznunk, p.o. *polagin* = tat. *bola-turyan* (kojb. *boladergan*); v.ö. a *turyan*-nak összerántását ebben: *barjatqanda* (e h. *barja-turyanda*); ha tehát *poladիրgan* előbb *polatkan*, *polakkan* lett, ez a legkönnyebben elgyengülhetett még *polagan*-ná is. Másképen nem lehet a csuvas participium praesentisben a *gan* előtti nehéz *a* önhangzót magyarázni, mely miatt azt nem lehet egyenesen a tatár

yan-féle part. praet.-vel egybeállítani, p.o. *polagan* sehogy sem lehet = *bolyan*, de igen is = *bola-duryan*.

c) Az egyszerű *dî* képzőjű praeteritum nem különbözik a hasonló képzésű oszmani alaktól: *boldîm*, *boldîñ*, *boldî*, *boldîk*, *boldîñîz*, *boldîlar*; *ittîm* stb., *çiqîm* stb., *kördîm* stb., *iestîm* stb.

d) A perfectumot részint a *yan* (*qan*, *gen*, *ken*)-féle nomen praeteriti, mely általában mint nomen verbi abstractum is szolgál (érték szerint az oszm. *-diq*-félének megfelelőleg), hozzájáruló 1. 2. személyragokkal képezi (*alyanman*, *alyansan*, *alyan*; *alyanmîz*, *alyansîz*, *alyanlar*); részint, és pedig gyakrabban, a *p*-féle gerundium *tur* segédigével a 3. személyben: *alîpman*, *alîpsan*, *alîptî*; *alîpmîz*, *alîpsîz*, *alîptîlar*, szintígy: *itîpman*, *işitîpman*, *ki-lîpman* stb.

e) Az egyszerű conditionalis alak, *sa*, *se* képzővel, egyenlő az oszmanlival: *alsam*, *alsañ*, *alsa*; *alsaq*, *alsañîz*, *alsalar*; *itsem*, *itseñ*, *itse* stb.

f) Eltérő az oszmanlitól a teljesebb *raj*, *qaj*, *gej*, *kej* (= oszm. *a*, *e*) képzővel való optativus: *alrajman*, *alrajсан*, *alraj*, *alrajmîz*, *alrajsîz*, *alrajlar*; *birgejmen*, *itkejmen*, *qajtqajman* stb.

g) Az imperativushoz tartozó alakok:

Egy. 1. *alajîn* akarok venni, *itejin* akarok tenni;
2. *al* végy, *it* tégy
3. *alsîn* végyen, *itsin* tegyen.

Több. 1. *alalî* vegyünk, *iteli* tegyünk
2. *alîñ* (*alîñîz*, *alîñlar*) vegyetek, *itîñ* (*itîñîz*, *itîñler*) tegyetek
3. *alsînlar* vegyenek, *itsinler* tegyenek.

Nomina verbalia.

a) *-maq*, *-mek* képezi az infinitivust, azaz tulajdonképen oly nomen actionist, melynek csak dativusa valódi czélt kifejező infinitivus, p.o. *kitirmekke* hozni (elment hozni), *öldürmekke* megölni, kivégezni (vitték).

Ugyancsak a *-maq*, *-mek* nom. actionistól származik *çî*, *çi* képzővel (mely a valamivel foglalkozót jelenti) *maqçî*, *mekçî*-féle nomen, mely a „valamit tenni akarót“ jelenti: *oturmaqçî boldîlar* fenülni akartak, *almaqçî boldî* el akarta venni, *kitmekçî boldî* el akart menni. Jelentése alig különbözik az oszmani s szintén tatár *-aşak* *çşek*-féle nomen futuriétól.

b) Nomen futuri *r* (*ar, er; ır, ır, ur, ır*) által képeztetik, valamint tagadólag *mas, mes* által, p.o. *bolur adam, bolmas adam; soñ ne bolur ırni kim bilir?* Azonban nem használtatik, úgy mint a kazáni tatárban, dativusa czélt kifejező infinitivusnak (p.o. nem *kijerge = kimekke*).

c) Egy másik, az oszmanlival közös nomen futuri az *-ažak, -ežek*-féle: *asılažak adam* ki függni fog, *itežek boldı* akart, készülni tenni, *alažak boldı* el akart venni. — Hogy azonban ezen nomen, úgy mint az oszmanliban, személyragokkal indicativus futuri-t képezne, nem tapasztaltam.

d) Nagy szerep jut a tatárban a *yan* (*qan, gen, ken*)-féle nomen praeteritinek, mely egyszersmind általános nomen agentis, nomen actionis és nomen acti, p.o. *çalq itken* ki teremtett; *körgen* ki látott; *köp bilgen* ki sokat tud; *tılni saqlayan* ki a nyelvet örzi; *qorqanınnın* féltéből; sőbet *itkennin* zındanda *qalyan* (l. 274. l.), *körmegenini* (l. 293. l.), *bolyanını* (u. o.), *žünüblükte jatqan* (284. l.), stb.; *körgenini*, *işikeniini* (284. l.), *körgellerni* bilesin (289. l.), *baqqan žáriem* (303. l.) stb.

Kétség nélkül ettől a *yan, gen* (*qan, ken*)-féle nomentől, mint nomen actionistól származik *lı, li* melléknévképző által egy *alı, geli* (stb.)-féle alak, melynek fent a 282. lapon két példáját találjuk: *jidırgeli, kidıngeli* (šejim joq). Ezek a. m. „etetni való, fölötteni való“, s szorosabban *-gelli*-vel (ebből: *-genli*) írhatók.

Gerundiumok.

a) Egyszerű gerundium az *a, e*-féle, mely a valódi praesensben is alapúl szolgál, s különben például a *bilmek* (tudni), *almaq* posse igék előtt szerepel: *jaza-bilemen* írni tudok, *qača-bilmedi* nem tudott elfutni; *köre-almıman* nem láthatok.

b) Gerundium praeteriti-nek nevezhető a *p*-féle, mely képzésében csak annyiban hülönbözik a hasonló oszmanli alaktól, hogy önhangzón végződő igetökhöz is közvetlenül hozzájárul, p.o. *alıp = oszm.*, *bilip (= oszm.)*, *dep (= oszm. dejip)*, *bašlap (= oszm. bašlajip)*, *tutmap (= oszm. tutmajip)* stb.

c) Ezenkívül a *yan* nomen praeteritinek locativusa s ablativusa, vagy ez utóbbi még *soñ*-val, használtatnak időmeghatározást kifejező gerundialis alakok gyanánt; főleg megjegyzendő *turyanda* a *p*-féle gerundium után, tartamos egyidejűség kifejezésére.

Mellőzöm az úgynevezett *conjugatio periphrastica* fölhozását, melynek bizonyos határt nem lehet szabni, s mely e mellett csupán syntaktikai szerkesztése a maguk bizonyos jelentésében megmaradó participiumok s gerundiumoknak s az úgn. segédigéknek. A kinek tetszik p.o. ezt is: *almaqčï boldï* (el akarta venni) nézheti a körülíró igeragozásba valónak; de annak, ki az *almaqčï* s a *boldï*-nak igazi jelentését tudja, nincs arra szüksége. Mert a törökben az úgynevezett segédige-ragoztatván személyragokkal, magától kiténik, mennyire különbözik ezen úgynevezett török körülíró igeragozás a magyar „tudok vala, tudtam vala, tudtam volt“-félétől.

Végre még észrevételt kell tennem a kérdő szócska helyzetére, mely az *-aman*-féle praesenshez járulván, csak a személyrag után áll (bílesen-mi, qorqmîsiz-mi), még pedig a 3. személyben ilyenkor el is marad a *dï* (p.o. *ala-mï* veszen-e?, *kilmî-mi* nem jö-e?), ellenben az *-rman*-féle futurumhoz tétetvén, rendesen, úgy mint az oszmanliban, a személyrag előtt foglal helyet (p.o. *kiter-mî-sen*), noha itt is találatik kivétel, p.o. fent a 285. l. *kîtersiz-më* (e helyett: *kiter-mi-siz*).

Ezzel befejezem a khivai özbeg-tatár dialectusról, vagy talán jobban mondva Molla Iszhák dialectusáról való rövid megjegyzéseimet, melyek, ha a „nyelvtani vázlat“ czímének nem felelnek is meg teljesen, mégis, azt hiszem, e dialectusnak kiválóbb sajátságait érintik, s a fent közlött szövegek olvasóját útba igazíthatják.

BUDENZ JÓZSEF.

NYELVTUDOMÁNYI
KÖZLEMÉNYEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NYELVTUDOMÁNYI BÍZOTTSÁGA.

SZERKESZTI

HUNFALVY PÁL

NEGYEDIK KÖTET.

HARMADIK FÜZET.

PESTEN,

EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR AKADEMAI KÖNYVÁRUSNÁL.

1865.

ERDEI- ÉS HEGYI-CSEREMISZ SZÓTÁR.

A Nyelvtudományi Közlemények idei és tavali kötetében közölt „Cseremisiz tanulmányok“-at most a két cseremisiz dialectusnak nekem hozzáférhető szókincsét összefoglaló és egybeállító szótárral akarom befejezni. Nyelvtudományunk ilyen szótárnak még teljes híjában van : mert Castrénnak 15 lapra terjedő kis vocabulariumán kívül (mely csak a hegyi dialectust illeti) eddig nem jelent meg a cseremisiz nyelvről szótári dolgozat. Wiedemann ugyanis csak nyelvtanilag dolgozta föl a hegyi-cseremisiz bibliafordítást (azaz a 4 evangeliom fordítását), nem csatolván hozzá, úgy mint votják nyelvtanához, bármily rövid szógyűjteményt is; az 1837-ben Kazánban megjelent grammatika is abban különbözik az 1836-ban ugyanott kijött csuvas grammatikától, hogy nem ad semmiféle *szlovárt*. Végre Ahlqvist sem váltotta még be 1856-ban tett ígéretét, hogy a hegyi dialectusból tett gyűjtéseit majd közrebocsátja. — Magam vállalkozván tehát egy cseremisiz szótár szerkesztésére, ez természetesen csak oly teljes és tökéletes lehet, a mennyire azt a rendelkezésemre álló s benne földolgozott készlet engedi. E készlet pedig, vagyis az e szótár összeállításában használtam források a következők :

A) Az erdei dialectusra nézve :

1) Regulynak szógyűjteménye, melyet már maga állított volt össze, s melyet én csak rendeztem, illetőleg annak német és orosz magyarázatait fordítottam, valamint a nyelvtani jegyzeteiben előforduló szókkal kiegészítettem.

2) A Nyelvt. Közlem. III, 139. stb. lapjain közölt két cseremisiz prédikácziónak textusa.

3) Egy 286 szóra terjedő kézirati orosz-cseremisiz szólajstrom, a melyből azonban csak kevés új szót, s néhány alakváltozatot ve-

hettem föl. Mert az ilyen, nagyon primitív szólajstrom csak kellő vigyázattal és kritikával használható.

4) Ugyanez áll a Pallas által szerkesztett szentpétervári Hasonlító Szótárban (1787.) foglalt 130 orosz szó cseremisz fordításáról, mely többnyire az erdei, néha mind a két dialectusbeli alakot adja.

5) A 1836-ki (Visnevszki-féle) csuvas grammatikához csatolt szólajstrom, mely csuvas-tatár és cseremisz szókat állít egybe, s melyben 133 cseremisz szó fordul elé; a szóalakok az erdei dialectusra utalnak, s itt-ott egy használható változatot nyújtottak.

B) A hegyi dialectusra nézve:

1) Castrénnak 1845-ki kis nyelvtanához csatolt „Index vocabulorum“-a, egyes csak a nyelvtanban előforduló szókkal kiegészítve.

2) Az egész új testamentom cseremisz fordításának textusa, melyből a szókat mind kijegyeztem, azoknak jelentéseit a fordítás eredetije, ú. m. az ó-szláv és orosz biblia szerint lehető pontosan meghatározván.

3) Az 1837-ki kazáni cserem. grammatikában előforduló szók.

4) Egy kis cseremisz Kátéból (Kazán 1832.), mely nem áll rendelkezésemre, de a Bibliafordítás mellett nem is jöhet számba, valamicskét csak Wiedemann idézetei után vehettem föl.

Fuchs Alexandrának a cseremiszekekről való leveleiben, néhány itt-ott előforduló cseremisz szón kívül, egy cseremisz pogány imádság is van közölve (l. NyK. III, 152. l.). Ez azonban, minthogy igazi nyelvértés nélkül iratott le, s tele van kimutatható írás- vagy sajtóhibákkal, nem szolgálhatott megbízható forrásul azon néhány szóra nézve, mely csak ő benne található.

A szótár belső elrendezését illetőleg főleg arra törekedtem, hogy a szótári anyagot lehető rövid és átnézhető alakban adjam. Azért származékszókat, melyeknek rendes képzését a grammatika tanítja, csak módjával hoztam föl, különösen mellőzván a Bibliafordításban gyakori *šašluk*-féle nomina actionist, melyek úgyis többnyire csak orosz abstractumok kedvéért vannak képezve, valamint a *-demaš*-féle tagadókat is (p. o. *kolištedemaš* rá-nem-hallgatás *непослушание*, *amaledemaš* nem-alvás = *бдѣние*, virrasztás stb.), melyek kivált a Bibliaf. második felében gyakrabban találhatók. Az igéket a praesens egy. l. személyalakban (*-em*, *-am*) hoztam föl, mint a melyből legkönnyebben tűnik ki, milyen ragozása van az

illető igének a praesensben és egyszerű praeteritumban; az igéknek gyakorító, kicsinyítő, vagy egyszerűséget jelentő alakjait megint csak abbreviálva jegyeztem oda, a jelentés kitételét csak ott tartván szükségesnek, hol abban különösebb módosítás vehető észre. Az átnézhetőség főleg az által nyer, hogy a származékszókat mindig csak az illető alapszó alatt hoztam föl, meg az által, hogy a mind két dialectusban, bár némi alakkülönbséggel előforduló szókat egymás mellett, előre bocsátván az erdei dialectusbeli alakot, s csak egyszer hoztam föl, kitéüntetvén e mellett a hegyi dialectusbeli alakot (*) jegy által. A hol csupa * áll, azt kell érteni, hogy a hegyi-cser. szóalak az előrebocsátott erdei-cser. szóalakkal tökéletesen egyezik; a csak hegyi dialectusbeli forrásokból fölvevett szók természetesen ugyan e * jegygyel vannak megjelölve. Az erdei dialectusbeli szók mellett nem levén kitéve a forrás, annak Regulyt kell érteni; a hegyi dialectusbelieknél a forrás ki nem tétele azt jelenti, hogy a szó legalább a két főforrásban (Castrénnál s a Bibliaf.-ban) egyenlően fordul elé. Ezenkívül oly szók mellé, melyek a Bibliafordításnak csak egy-két helyén találhatnák, hűségesen oda raktam az illető idézeteket is, hogy a nyelvész, ki netán ilyen szón fönakadna, annak ritkább előfordulásáról legyen értesítve, s maga is kritikailag utána járhasson. Azonban megjegyzem, hogy csak a tisztán meghatározható szókat vettem föl, s még a Reguly-félekből is néhányat kirekesztettem, melyek iránt nem tudtam tisztába jöni. Mind ezeket a szótár végén, mint föl nem használt maradékot, külön fogom közölni. — Külön lajstromban adom szintén az orosz eredetű szókat is, melyek az áltaji nyelvészre nézve kellelten portékák; kivált a Bibliafordításban van ilyen sok, s sokszor minden szükség nélkül. Ezenkívül idegen szó van a cseremiszből sok csuvas-tatár eredetű, melyekre szintén (σ) jegygyel figyelmeztettem, valamint néhány a tatárság útján átjött arab és perzsa eredetű (α), (π). V.ö. ezeknek megbíralását illetőleg NyK. III, 398. 1.

Az accentus kitétele az igéknél egyáltalában nem volt szükséges, mert nem állandón egy szótagon van ott. Egyéb szóknál azonban, mint állandó jellemzőnek s nem ritkán megkülönböztetőnek kívánatos a kitétele, s azért a mennyire tettem, ki is tettem, főleg a Bibliaf.-ból vett alakokon, a melyekkel megegyezőleg a Regulyféle alakokat is bátran lehet accentuálni. Jejelésére használok a magyar ékes á, é, ó, ú betűket is, a többi önhangzóknál a betű mellé

tevéen az éket (ǎ, ǒ, ǐ, ǔ, ǖ). Egyébiránt a cseremiszi szók írásában ugyanazt az írásmódot követem, melyet már a Cseremiszi Tanulmányokban is alkalmaztam, e mellett ezen szótári betűrendet tartván meg :

a (ǎ), e, i, o (ǒ), ǖ, u, ǔ ;
 k, g, ǧ, j, ng ;
 č (c), ǧ, š, ž ;
 t, d, s, z, n ;
 p, b, (f), v, m ;
 r, l ;

megjegyezvén, hogy a jésített betűk (t, d, n, l) a nem-jésítettek sorában állanak. Az *ng*-t minden joggal a gutturalis sorba helyeztem ; mert noha nem tudom, vajjon az egész *ng* úgy hangzik-e mint a német *ng* (tatár *ñ*), vagy úgy mint a magyar *ng*: mind a két esetben *ñ*-nel van dolgunk (azaz : vagy *ñ*, vagy *ñg*), melynek a helye a gutturalis sorban van.

A szótárban használt rövidítések a következők :

(*α*) — arab eredetű szó.
 (*π*) — perzsa „ „
 (*σ*) — a csuvas és tatár nyelvekből vett, vagy legalább ezekkel közös szó.
 (*dim.*) — kicsinyítő igealak (forma diminutiva).
 (*eff.*) — mivelletető igealak (forma effectiva).
 (*fr.*) — gyakorító igealak (forma frequentativa).
 (*mt.*) — egyszeriséget jelentő igealak (forma momentanea).
 (*pass.*) — szenvedő, belsenvedő igealak (forma passiva).
 B. — a hegyi-cseremiszi Bibliafordítás.
 B_M. — Máté evangelioma.
 B_{MK}. — Márk „
 B_L. — Lukács „

B_J. — János evangelioma.
 B_{AP}. — Az apostolok cselekedetei.
 B_{JK}. — Jakab levele.
 B_P. I. II. — Péter I. II. levele.
 B_{JS}. I. II. III. — János I. II. III. levele.
 B_R. — Pál levele a Rómaiakhoz.
 B_K. I. II. — Pál I. II. levele a Korinthusbeliekhez.
 B_G. — Pál levele a Galátákhoz.
 B_{EF}. — Pál levele az Efézusbeliekhez.
 B_F. — Pál levele a Filippibekhez.
 B_{KOL}. — Pál levele a Kolossebeliekhez.
 B_{THESS}. I. II. — Pál I. II. levele a Thessalonikabeliekhez.

B_{TIM. I. II.} — Pál I. II. levele a Timotheushoz. B_{TIT.} — Pál levele Titushoz. B_{FM.} — Pál levele Filemonhoz. B_{HEB.} — P. lev. a Hébererekhez. B_{APC.} — Apocalypsis. C. — Castrén. F. — Fuchs Alexandra levelei. K. — Kazáni grammatika. L. — Orosz-cserem. szólajstrom.	NyK. — Nyelvtudományi Köz- lemények. P. — Két cseremiszi Predikáció (1. fent. A, 2.) R. — Reguly. S. — Pallasféle Hasonlító Szótár. V. — Visnevszki csuvas-tatár- cseremiszi szólajstroma. W. — Wiedemann idézetei után a kazáni Káté.

ERDEI- ÉS HEGYI-CSEREMISZ SZÓTÁR.

VOCABULARIUM ČEREMISSICUM UTRIUSQUE DIALECTI.

aek (στ) józan | *sobrius*.

aeklanem józanodni | *sobrium fieri*; -landarem (*eff.*)

auem (στ) hajlítani | *flectere*; aulam (*mt.*), aukalem (*fr.*)

aualdam hajlani, meghajlani | *flecti, conflecti*.

aután (στ) kakas | *gallus gallinaceus*; *aptán, äptán B., atán K.

atán, atánem (kakasom), kedvesem | *mi care!* K.

aul (στ) falu | *pagus, vicus*.

aullanem meglepedni | *in pago considerare*; -landarem (*eff.*)

ak (α) ár | *pretium*; *äk.

akeš pöštaš becsülni | *aestimare*.

akaj (στ) néne | *soror senior*; *äkä C., akä K.

agá (στ) tatár ekke | *aratrum Tataricum* R., szántó föld | *arvum, sata* V.

a. parem szántás ünnep | *festum arvale*.

*ajál bőven, dúsan | *copiose, prolixè* Bk. II.

äj véső | *caelum*.

äjep szikra | *scintilla*.

*ajem böjtölni | *jejunare* Bap.

ang (στ) nyílás | *os patens, ostium*.
omasza angešte šolga az ajtóban áll.

*ang hólyag | *vesica* C.

angá (στ) telek (föld) | *ager, praedium* R. V.; K.

angaser, angoser (στ) keskeny, szűk | *arctus, angustus*; *ängeser C., ängisir B.

angoserendem megszűkíteni | *coarctare, -mdedem* (*fr.*).

*ängáltiš: ä. panda bot, istáp | *baculus, scipio* Bapc.

ači' (afi, ata) atya | *pater* R., ačaj L., atá V.; *äfa C., atá B.

ači-avaj szülék | *parentes*.

ača-vél mostoha atya | *vitricus*.

ašem (στ) ügetni | *tolutim incedere*; ašedem (*fr.*); ašaldem (*dim.*)

ašendarem (στ) emlékeztetni (valakit valamire) | (*cui quid in memoriam redigere*); *ašindarem B., äšindärem C.

ašik lótakaró | *stragulum* (*equo instratum*).

ašnem tartani, fön- v. megtartani (barmot), fölnevelni | *servare, conservare, educare*; *ašnem B.

*ašlám (σ) kamat, uzsora | *usura* B.

*ažák : a. väta özvegy asszony | *vidua* B.

at is | *etiam, quoque* (NyK. III, 469); *B., at, ät C.

äte edény | *vas*; *ä'ta v. ä'tidír (ä'teder) B., ät K.

ket-äte kosárka | *corbicula, sporta*.

ater nyulfogó, кляпцы | *decipula*. adák még, söt még; ismét | *etiam, imo; iterum*.

azá kis gyermek, csecsemő | *infans*; *äzä C., azä' B.

[azap (α)]:

azaplem : šinzás logálin azaplemaš irigység | *invidia* P.

azarén halál | *mors* R., azrin P.; *azrén B.

*azem bátorodni, fölindúlni, föl-bőszülni | *animum sumere, ira commoveri* B.

*azdarem fölingerelni | *irritare* B.

ázer fogó | *forceps*.

*äpšät kovács | *faber ferrarius* C., äpšät B. II. II.

äptirgem akadályúl lenni (fenakadni?) | *impedimento esse* B. I.

*äptertem, äptirtem bántására

lenni, akadályozni | *offendere, impedire* B. K.

*avré erő, hatalom | *robur, potestas* B.

avréšt keä elgyengülnek B.

áva nöstény | *femella*.

aváj anya | *mater* R., abaj L., abá; *ävä C., abä B., abi' K.

ava-vélmostoha anyja | *noverca*.

*amä'ten mindenképen | *omni modo* B. A. P.

*amä'l(α) példa, mintu | *exemplum* (amäleš nalaš például venni) B. K.

ámert (σ) sas | *aquila* (*falco chrysaetus*).

ambar (α) löistálló | *stabilum, equile*.

arakú (σ) pálinka | *vinum sublimatum* R.; *bor | *vinum* B.

*arangaš, ärängäš nőtelen | *innuptus* C., arängiž völegény | *sponsus* B.

*ará test | *corpus* K., személy | *persona* B. II. P. I, 2, 17., arcz, kép | *facies* B. A. P. 4, 3.

*arátjamže (veszzen a tested) K.

*aráda hús | *caro* (?): a. žangá hústábla | *tabula carnea* B. K. II. 3, 3.

aralem megörizni, megmenteni (jumo arale isten ments!) | *servare*; -ledem, ledelam (*fr.*); -laldam megmenekedni | *salvum evadere*.

*aral-tökéletesedni, haladni | *proficere* (*in re*) B. K. I, 15, 58.

arem kölcsönvenni | *mutuo sumere*; aredem (*fr.*); *ärem C.

- árom : aromeš nale kölcsönvett, hitelbe vett | mutuo sumsit, in diem emit.
- árom (σ): árom šudo iröm fül | absinthium.
- ár-: jir ärenet (çalam) körülvevék (a várost) | circumdederunt, cinxerunt (urbem) BAPC. 20, 8.
- arčá (σ) láda, skatulya | arca, capsa.
- * artem rászállítani, hárítani (ex. neki — a keresztet Bm.; ránk — az ő vérét BAP.), rászabni Bk. I, 4, 6. | inducere, inferre, obtrudere cui quid.
- arná (σ) hét | hebdomas; *ärnä C., arná B.
- ruš-arná vasárnap | dies dominica, iz-arná csütörtök | d. Jovis, kug-arná péntek | d. Venneris.
- arnáš hetes: kok a. prejze két hetesborju | vitulus 15 dierum.
- árva (σ) az üres kalász | spica inanis; *arbä' pelyva | palea B.
- arlan (σ) vakondok | talpa R., arlänge V.
- * ár luk szőlőgerezd; szőlő | uva BAPC. 11, 18.
- al (a) erő, testi erő | robur.
- alán erős | robustus.
- * ältema beteg | aegrotus Bm. II.
- alatalán (NyK, III, 467.) | fortasse.
- ala-kö valaki (NyK, III, 441) | aliquis.
- * alák (σ): a. süleš gonosz szellem | malus spiritus Bep. 6, 12.
- ále (a) még | etiamnunc; *al (vox cohortativa: al kena = menjünk | eamus) B.
- ale-matke mindeddig | hactenus.
- ale-tugok mégis | attamen, nihilominus.
- algá (σ) fülönfüggő | inauris.
- egele makk | glans quernae; *eçelä C., egefl Bl. 15, 16.
- egerémše (σ) pók | aranea.
- e. vod pókháló | texta aranea.
- ej jég | glacies R., ij L., i, î C.
- ejam (ajam) úszni | natare, ejedem (fr.); * iam C., ijam B.
- * in lükten kiúszott | enatavit BAP.
- enker csengetyl | tintinnabulum.
- e. juk šokta es. hallik.
- engež szeder | rubus fruticosus; * ingiž, engež C.
- e. vondo szeder cserje.
- * engožä (σ) váll, nyakszirt | humerus, pars humeri ad colulum proxima C., ingižä váll B.
- engér patak | rivus, fluvius R., inir L.; * änger C., anger B.
- énger hórög | hamus (kol e.); * änger C., ängir B.
- engerem horgászni | hamo piscari; * ängerem C.
- engertem támaszkodni, dülleszkedni vmire; bizni vkiben | niti, inniti cui rei; se acclinare ad quid; confidere.
- engertektem támasztani, düllesztteni vmihez | acclinare ad quid.
- engdalam ölelni | amplecti, -ledem (fr.); * eltalam B.

engdaldeš *ölelet* | *quantum quis amplecti potest*: ik e. pu *egy ölelet fa.*

*ingem *megégni* | *aduri* K.

engdem *ég (tűz), sütt (nap)* | *ardere*: tul v. keče engda; *ingdem *megégetni* | *adurere* K.

eške (iške), ške (*pronomen reflexivum*: *ipse*); *ške.

eškemem *magamat*, eškendem *magadat etc.* (III, 445. 447.)

šket *magára való, egyedül való* | *solus, solitarius*; * (*cum suffixis pers.*) šketem *egymagam* | *ego solus etc.* B.

škedak *egymaga* | *solus*.

eštaráš, ešteráš *posztó* | *pannus laneus*; * štráš C.

eštem *tenni, csinálni* | *facere*; *szülni* | *parere* (ikšebem *gyermeket, igem kölyköt*); *érni, vmibe kerülni* | *valere, constare* (ex. g. ki oksam *egy pénzt*); eštedem, eštelam (*fr.*); lištem P.; * ištem.

eštektem *tétetni, csináltatni* | *faciendum curare*; * ištiktem K. B.

eštör *lábtekerces* (онучи, láb körül *tekert vászon v. posztódarab, harisnya helyett*) | *involuturum pedum, fasciae tibiales*.

*žep (α) *számadás* | *ratio reddenda* C. B.

žep-don *szerint, -rá nézve* | *secundum, habita ratione* B.

ežaplem *tisztelni* | *revereri* R.,

žaplem P.; *žeplem B., *számot adni* | *rationem reddere* C.

etengeče *tegnap* | *heri* R., *tengőče* P.; *tengőča B.

*edém (σ) *ember* | *homo* B., *nem cseremisz ember* | *homo non cseremissus* C.; *ajdeme* R., *ajdem* P.

edem *edemam egymást* | *alius alium, se invicem* B.

edemen *idegen (másé)* | *alienus*.

eslék, eslók (σ) *sapka* | *pileolus*.

en (*adv. superlativum detotans*): en-pengede *legerősebb* | *firmissimus*.

eniát *talán, meglehet, hihetőleg, alkalmasint* | *fortasse, veri simile est, credi potest*; *aniát, aület B. (aniát *šanaš kételkedni* | *dubitare* B. 21. 21)

eňanem (σ) *hinni, reményleni* | *credere, sperare*; -nedem (*fr.*); eňandarem *meggyőzni vkit* | *persuadere cui quid*; -ndaredem (*fr.*) R.; inanem P.; *iňänem, nänem C.; inanem B.

eňanemaš *hit* | *fides*.

eňamle *hű, megbízható* | *fidelis*.

eňamser *meg nem bízható* | *infidus*; *iňancer B.

éneq (σ) *nyereg* | *ephippium*.

-éneq, -neq (*numeralia collectiva formans, cf. NyK. III, 440.*): kogeňeq *mind a kettő* | *ambo*; *kokoňék B.

-éneq, -neq *óta* | *inde a, inde ex*. samrókeňeq, iziňeq *fiatal, kicsi* [*korom*]/*óta* | *apuerio, a parvulo*.

éperc *hiába* | *frustra* P.
 *cfelem *fúni* | *spirare* C., iflem B.
 iflen-šiválása *ördögűző* | *exorcista* B_{AF}.
 er (σ) *reggel*, *reggeli idő* | *tempus matutinum* R., ir P. L.; * ir.
 er-dene *reggel* | *mane*.
 erla *holnap* | *cras*; *irlä' B.
 ére (σ) *tiszta* | *purus*; * ire.
 ere (*adv.*), erénok *merőben*, *épen* | *omnino*, *prorsus*.
 erenok *bizonyosan* | *certo*.
 eriktem *tisztítani* | *purgare*; -ktdem, -ktelam (*fr.*); -ktaldam *tisztulni* | *purgari*; *irektem C., iriktem, -ktaltam B.
 ernem *tisztulni*, -nedem (*fr.*), -naldam *kitisztulni* | *purum fieri*.
 íršir *tisztátalan* | *impurus* B_{FIL}.
 erem *melegedni* | *calescere*; * irejem B.
 erektem *meg-, fölmelegíteni* | *calefacere*, -ktölam (*fr.*); * irejektem B.
 érik (σ) *szabad akarat*, *szabadság* | *liberum arbitrium*, *libertas*; * irik B.
 erikem *puas nem kényszeríteni* | *arbitrium dare*.
 erikle, erikán *szabad* | *liber*; * irikán B.
 * iriklandarem *szabadítani* | *liberare* B_G.
 érge *fiu* | *filius*, *puer* R., irgä L.; *ergä C., érga B.
 érge-vél *mostoha fiu* | *privignus*.
 * érgaluk *fiuság*, *fiu állapot* | *status pueri* B_R.

ertem (σ) *múlni*, *mellette elmenni* | *praeterire*; ertedem (*fr.*); ertaldem (*dim.*); ertarem *elmúlatni* | *degere*, *transigere* (*tempus*); * ertem B.
 *erten-geaš *elmúlni* | *praeterire*, *elabi* B.
 érde *czomb* | *femur*; * ärde C., ärda B_{AF}.
 *erdä *bél (fa-bél)* | *medulla arboris* C.
 erbeze *gyermek*, *fiatal* | *parvulus*, *puer*, *juvenis* R., ürbezä L.; *erbeze, irveze C., erbézä B.
 *erbezä *godšen gyermekkorától fogva* | *a puero*. B.
 * eltalam *ölelni* | *amplecti* B., cf. engdalam.
 i év | *annus*; * i (i) C. B.
 iaš *éves*: meñar iaš *hány éves* | *quot annorum*; * tegeñ *ijáš ilyen éves* | *tot annos natus* B_M. 2, 16.
 *i-tálik (év-idő) *esztendő* | *anni spatium*, *annus* B_{AF}.
 i-geče (év-nap) *idő*, *idők* | *tempora*.
 ia *ördög* | *diabolus* R., ijä P.
 ik (*num.*, *adjectivum*, NyK. III, 436.) *egy* | *unus*; *.
 ikvéreš *együtt*, *egybe* | *una*, *in unum*; * ikväreš.
 ikanak (*pro*: ik-kanak) *egyszer* | *semel*; *.
 ikana (ik-kana) *egykor* | *aliquando*.
 ikte (iktet) (*num. substantivum* NyK. III, 436.) *egy*, *egyik* |

- unus; *i'kta (iktat, iktit) B.,
 iktä (iktät) C.
 iktók azonegy, egyenlő | unus
 et idem, aequus; * B.
 iktegeč egyenként | *singulatum*,
singuli; *i'ktan-i'ktan B.
 iktaže egyvalamelyik, vala-
 mely | *aliquis*: iктаž vere va-
 lahol | *alicubi*; iктаž-gana va-
 lamikor | *aliquando*; * iкта-
 ža B.
 i'ge állatnak fia, kölyök, ma-
 dár, fi | *pullus, catulus*; *i'ga
 csibe | *pullus gallinaceus* B.
 23, 37., cib-ig-abä anyatyúk |
gallina mater B.
 igem eštaš megkölykezni, meg-
 fiadzani | *catulos purere, fe-
 tus edere*.
 ikšebe gyermek | *infans* R., igi-
 šuba L.; *i'kšiba B. — cf.
 šubo.
 i'ške ék (fejszenyélben, v. fahasí-
 tástra) | *cuneus*.
 iže csak (időről, Germ. *erst*) | *modo*,
demum; * ize C., i'že K.
 it (2. pers. sing. imper. verbi ne-
 gativi); *.
 itáj hadd, megállj, várj | *desis-
 te, sine, mane!* B. K.
 itra tiszta | *purus* P.; *iträ C.
 itrajem tisztítani | *purgare* P.,
 *itrajem C. B.
 i'dem (σ) szérű | *area*; *ji'dem B.
 i. peče (szérűkerítés) szalmás-
 udvar | *area septa*.
 is takácsborda, бердо | *pecten* (tex-
 torius).
 isir meddő | *sterilis* F. *iser B_{HÉB.}
 izáj, zäj bátya; nagy bátya (az
 atyánál fiatalabb) | *frater se-
 nior*; *patruus* (patre junior)
 R., izaj S.; *zä B. C., cf. ko-
 go-za.
 izi, izic kis, kicsiny | *parvus* R.,
 izä L.; *izi'.
 *izi korna ösvény | *semita* B.
 iziš egy kevés; keveset; kevésbé,
 alighogy, kicsi híja hogy |
paullulum; *paene, tantum
 non*; *izi's B.
 izemam kisebbedni | *minui*; ize-
 medem (*fr.*); *iziemam B.
 izemdem kisebbíteni | *minuere*.
 *iné tehát | *igitur* B_{AP.}
 indikše, indikš kilencz | *novem* R.,
 indiše L.; *endeχše C., in-
 dekš B.
 indikš-lu kilenczven | *nonaginta*;
 *endeχš-lu C., indekš-lu B.
 indikšemese, indikšese kilen-
 czedik | *nonus*; *endeχše-
 že C.
 *ibešta titkon | *clam, occulte* B.,
 ji'bešt B_{AP.}
 i'me tül, tüske | *acus, spina*; *im,
 im C. B.
 i'me-šu tűfok | *foramen acus*;
 ime-šuško keraš tübe ölteni |
in acum conjicere.
 ir (σ) síkság, sivatag (hol nincs
 erdő) | *planities, campus* R.
 *ir part | *ripa* C.
 i'rem keresztléc az ajtón | *re-
 gula v. sera transversa* (ja-
 nuar *infixa*).

ilem *élni, lakni* | *vivere, habitare*;
 iledem (*fr.*) *itt-ott lakni* |
hic-illic habitare; *ilem B.,
 elem C., ifkalem (*fr.*) BAF.
 ilemáš *lakóhely* | *domicilium*;
 *ilmáš *élet* | *vita* B.
 iliš *élet* | *vita* R., i'likš P.
 *ileš, i'liž *ház, szoba* | *domus,*
cubiculum B.
 *ifedema *vár lakatlan (pusz-*
ta) hely | *locus inhabitatus,*
desertus B.
 ilikša pu *élő fa* | *arbor* BL.
 ilizám *megéledni* | *reviviscere*;
 ilž-, iliž- B.
 ilištem, ilištarem *megéleszteni* |
in vitam revocare; *ilišta-
 rem B.
 ilāncem *megeredni (újra ülte-*
tett fa) | *radicari*.
 *ilātem *teremteni* | *creare*; ilāte-
 ma *teremtett állat* | *creatura*
 BJK., ilātemáš Bg. 6, 15 *id.*
 *ilindarem *teremteni* | *creare*;
 BKOL.
 ilem *kikészíteni (bőrt)* | *conficere*
(corium); iledem (*fr.*), ilal-
 dam (*pass.*)
 kovašt-iliče *bőrkészítő, timár* |
coriarius.
 ille *nyers* | *crudus*.
 ok (*particula enclitica, voci, cui*
subjungitur, majorem vim
addens; cf. NyK. III, 467)
ugyan; *.
 ok, og (3. pers. praes. ind. verbi
 negativi); *ak.
 ogol („non est“) *post nomina*

positum = nem | *non*; *ágál.
 ogum, ogud, ogeš *etc. nem én,*
te, ő (NyK. IV, 99); *ágam,
 ágat, ágeš.
 okšak (σ) *sánta* | *claudus*; *akšak.
 okšaklem *sántítani* | *claudicare*;
 *akšaklem.
 óktem: mun' o. *tojás sárgája* | *lu-*
teum ovi.
 oksá (σ) *pénz; félkopéka (ig-oka-*
sa) | *pecunia*; *dimidia ko-*
peika; *.
 *óxir *üres (holmi nélkül)* | *ina-*
nis atque nudus B.
 oj, áj *szó, beszéd* | *sermo*.
 ojočo *beszédés* | *loquax*.
 ojar (σ) *derű; hőség* | *serenus*;
fervor solis, aestus; *ajár *de-*
rű idő | *serenum* C. B.
 ojarem *kiderülni* | *disserenas-*
cere, -redem (fr.); *aja-
 rem C.
 ojem *ijedni* | *perterreri*.
 ojuktarem *ijeszteni* | *perterrere*.
 ójgo (σ) *szomorúság, bánat, ag-*
godalom | *moeror, tristitia,*
sollicitudo R. P.; *ojxo C.,
 ojxa B.
 ojgán *szomorú* | *moestus, tristis*.
 ojgurem *szomorkodni, bánkod-*
ni, aggódn | *moerere, solli-*
citum esse R., ojgorem P.;
 *ojxorem C., ojxrem B.
 ojgörmaš *szomorúság* | *moeror,*
tristitia.
 *ojxraktem *szomorítani* | *con-*
tristare B.
 ojrem (σ) *elválasztani* | *sejun-*

- gere; orkalem (*fr.*), ojraldam
elválni | *sejung*; *ajerem C.,
ajirem, ajrem B.
- orlem szétválni, eloszlani | *dis-*
cedere, *dissipari*; *ajir-
lem B.
- orlemaš oszlás | *discessus*.
ong mell | *pectus*; *.
vüt ong hullám | *fluctus*.
*kuruk óngeš a heggyen | *in*
monte B_m. 18, 12.
- ónga deszka, tábla | *assis*, *tabu-*
la; *anga C., xána B. (ón-
ga B_k.)
- ongarem (*σ*) hangolni (húro-
kat) | *fides accommodare*.
ongo fül (edénynek füle) | *ansa*.
onglaš áll | *mentum* R., ungláš S.
o. lu állcsont | *maxilla*.
tovar o. fejsze-nyak | *asciae col-*
lum.
- óšo fehér | *albus*; *oša C., oš B.
ošemam fehéredni | *albescere*,
ošemedem (*fr.*).
- ošemdem fehériteni | *dealbare*;
-mdedem (*fr.*); -mdektem
(*eff.*); *ošemdem B.
- ošalge, ošo-gaňe fehéres | *albi-*
dus.
- oškedom lépni | *gradi*; -daldom
(*dim.*); *aškedám C., aš-
ked- B.; -dektem (*eff.*) B_n.
*ašked-tolaš, a. -miaš hozzá-
lépni, odalépmi | *aggređi*, *ac-*
cedere B.
- óšno ezelött, előbb | *antehac*, *prius*
(*cf.* onžol) R., óžno P.
ošnorak előbb | *prius*.
- ošnök régen | *pridem*.
ošnoson régóta | *jam diu*.
ošnoso előbbi | *prior*, *superior*.
ošmá homok, fővény | *arena* R.,
ušma L.; *ošmá.
ošman homokos | *arenosus*.
óžo mén, csődör | *equus mas*, *e. ad-*
missarius; *óža.
*ota (*σ*) sziget | *insula* C.
otoza: vüt otoza hólyag (a kézen) |
pustula.
*oti'ka hinta, качель | *oscillum*
(Schaukel) K.
odorem vakarni, gerebélmi, evezni |
radere, *pectine verrere*, *remi-*
gare; -ralam (*mt.*), -rkalem
(*fr.*); *odorem C.
*odolam imádmí, megimádmí | *ad-*
orare C. B.
osal (*σ*) rosz, rút | *malus*, *defor-*
mis R., usal L.
osalemam rosszúlmi | *corrumpi*;
-lemdem megrosszítani | *dete-*
rius facere, *depravare*.
ozá (*π*) kereskedő; házigazda |
mercator; *pater familias*, *he-*
rus; *xozá B.
o. vate háziasszony | *mater fa-*
milias, *hera*.
aň: aňés előre | *prorsum* (mingés-
aňés előre-hátra | *rursum*
prorsum) B_k.
ona (*σ*) R.; *xaná ágak, vesz-
szők | *rami*, *virgae* B.
onala sűrű bokrok | *virgulta*, *fru-*
ticetum.
oňo íp | *socer*.
oňiška sógor (feleség bátyja) |

- frater senior uxoris*; *oneškä C.
- *onáka *ángy* | *glos senior* C.
- onžol, onžul (onžul) *elülvaló, előttte való, vminek eleje* | *anticus, pars antica* (onžul *pü előfog* | *dens prior*); *harmad (év, nap)*: onžul *keče tegnapelőtt* | *nudius tertius*; *ánzal (anzal-geže C.)
- onžolno (*locat.*) *elül; előtt* | *in fronte; ante, coram* R., *ónzolno* P.; *ánzalna.
- onžolnoso *elülső* | *anticus, prior*.
- onžok (*lat.*) *előre; elé* | *prorsum, protenus*; *ad, in conspectum cuius* R., *onzolku* L.; *ánzaka.
- onžukeš *jövőre* | *in posterum, posthac*; onžukšom *jövőben, ezentúl* | *postero tempore*; *ánzak *keča következő nap* | *dies posterus, insequens* B.
- *anzakaláluk (*előrevalóság*) *jövendő* | *tempus futurum* B.
- onžüč (*abl.*) *elülről; elől* | *a parte antica*; *e conspectu cuius* R., *ónzoc* P.; *ánzac, -cen.
- onžem *nézni; valamire fölügyelni, nevelni (gyermeket)* | *intueri, spectare*; *praefectum esse cui rei; educare (liberos)*; *žoldam körülnézni* | *circumspicere*; onžalam (*mt.*) *tekinteni, pillantani* | *oculos conjicere in rem*; *-žaledem* (*fr.*); *anžem C., anžem, anžalam B.
- onžuš (*fölügyelés, igazgatás*): *kugožan o. birodalom* | *imperium*; *ola o. kormányzóság* | *gubernium*.
- onžuktem, onžoktem *mutatni* | *ostendere*; *-ktolam* (*fr.*); *anžektem C., anžaktem B.
- onžaluktem *megpillantatni valamit* | *conspiciendum curare*.
- onžukiüktem *megmutattatni* | *ostendendum curare*.
- óndak *korán* | *mature*; *ondakrák korább* | *maturius*.
- optem *rákni, rárakni* (*vüt o. vizet önteni*), *rávetni* | *imponere, injicere*; *optalam* (*mt.*); *-ledem* (*fr.*); *optem, optalam; *optoš kivetett tör* | *laqueus*; *óptiš B.
- optem *ugatni* | *latrare*; *opteštam* (*fr.*); *optaldem* (*mt.*); *optem C.
- *oba *ip* | *socer* B.
- ovarem *földagadni, fölfuvalkodni*; *kibuzogni, kifutni* (*fövő leves, tej*) | *intumescere, inflari, ebullire*; *ovarme šürgő földuzzadt kép* | *facies inflata*.
- ovartem *földuzzasztani, fölfúni* (*ex. šever dudát*) | *inflare*; *puen o. fölfúni* | *sufflare*.
- *ovaška (*σ*) *nős, férj* | *nuptus, maritus* C.
- om (*praes. verbi negativi, cf. NyK. IV, 95.*); *am. *praet. ežem*; *šim B., šem C. *conj. eñem*; *iñem B., enem C. *imp. it, ida*; *B. C.

- omakš *gunyhó* | *casa, tugurium*; * amáš B.
- omasá *ajtó* | *janua*; * amasa C. B.
- omartá (*σ*) *fatőke* | *truncus arboris*.
- mükš o. *méhkas* | *alvus apium*.
- ómo *álm* | *somnus R., uma L.*; * om.
- omučo *álm*os, *alumni szerető* | *somniculosus*.
- ómun *álm*látás | *somnium*; * óman B.
- omeštám *álm*ában *beszélni* | *in somno loqui*; * omeštám *ási*tozni | *oscitare C.*
- umalem *aludni* | *dormire L.*; * amalem.
- ómuž (*σ*) *nád* | *calamus, arundo*; * ámiš Bapc.
- or *józan* | *sobrius P.*; * ar C., ára B.
- or-vuján *józanfejl.*, *józan P.*
- * or *sáncz*, *palánk* | *vallum Bl.* 19, 43, *árok* | *fossa S.*
- orá *rakás*, *halmaz* (*élettelen tárgy*) | *strues, cumulus*; * ará C., csoport, sor | *caterua, agmen B.*
- orá-šenga *légy* | *musca*; * ara-šengä C.
- *arán-arán csoportonként | *cateruatim B.*
- oralem *főlhalmozni* | *accumulare*.
- oravá (*σ*) *kerék*; *szekér* | *rota*; *currus*; * aravá C. B., arabá K.
- o. ter *szekér* | *currus*.
- oralde *épület* | *aedificium*.
- * ára *harag*, *düh* | *ira, furor Br.*
- orem *megveszekedni* | *in rabiem agi, furore incendi*; *orem (fr.)*; * orem, arem B.
- oršo pi *veszett kutya* | *canis rabidus*.
- orem (*σ*) *utcza* | *platea*.
- orol (*σ*) *őr* | *custos, excubitor R., uroul L.*; *.
- * oróla-vaštaltiš *örváltás* | *permutatio excubiarum B.*
- orolem *strázdlni*, *ört állni*, *örizni* | *excubias agere, custodire*; -*ledem (fr.)*; * orolem.
- orugem *varrni* | *suere*; *oruguštám*, *ruguštam (fr.)*; * orgem C., urgem B.
- orugoš *varrás* | *sutura*.
- vorugem *ruha* | *vestis R., vurgém P.*; * vurgem C. B.
- orša *sörény* | *juba*; * arža C.
- ort *kakas-sarkantyú* | *calcar galli*.
- orđing *menyecske* | *femina juvenis, recens nupta*.
- orválde a ruhának alsó része, *szegély* | *pars vestis inferior, imus margo vestis*.
- o. jer *himzés az ing alján* | *pictura acu facta (in margine indusii)*.
- orlem *szidni*, *gyalázni*, *káromolni* | *conviciari, maledicere, execrari*; * C., orlem v. orlandarem B.
- orlomaš *szidas*, *káromlás* | *maledictio, imprecatio*; * orlmaš B.
- órluk (*σ*) *nyomorúság* | *miseria*:

- orlukeš verešten *nyomoru-ságba esett* | *in miseriam incidit* R., órlok P.; *órlok B_{AF}.
- *orlukán *nyomorú, szegény* | *miser, egenus* B.
- ola (σ) tarka | *discolor, coloris vari.*
- olangam tarkúlni | *discolorem fieri, -ngedem* (fr.)
- olangdem, olalem tarkítni | *variare*; -ngdedem (fr.)
- olá (α) város | *urbs* R., ula L.; *alá.
- *alániš város, (városi kerület?) | *urbs (territorium urbis?)* B_{AF}.
- olase(jing) városbeli (ember) | *oppidanus*.
- *ola hús | *caro* C., olá B_{AF}.
- oláša (herélt) ló | *equus (castratus)*; *alášá B.
- olan (σ) lassan | *lente*; *olén B.
- oláuge (σ) sügér | *perca fluviatilis*; *alanga C.
- ofem beszélgni | *loqui*; oledem beszélgetni (fr.)
- ofemaš beszéd | *loquela, sermo*.
- olom (álom) (σ) szalma | *stramentum*; *ólom B_R.
- olom-bal lócza a szobafal hosszában | *scamnum longum (ad parietem cubiculi)*; cf. olmo.
- olug (σ) rét | *pratium*; *álak C. B.
- oldalem (σ) csalni, megcsalni | *fallere, fraudare*; oldalaldam megcsalódni | *falli*; *altalem C. B., altalaltam B.
- oldalmo, oldalčik csalás | *fraus*.
- *altánzak liaš megbotránkozni | *scandalizari* B.
- oldem fűtni | *calefacere, -dolam* (fr.); *oltem C. B.
- tulom o. tűzet csinálni, befűteni | *ignem facere, accendere*.
- olno menyasszonyi díj (kalim) | *pretium, quo sponsa emitur*.
- olmá (álma) (σ) alma | *pomum*; *olmá.
- olmo ülő v. fekvőhely | *locus, quo quis sedet v. cubat*.
- tul o. tűzhely | *focus*, veñer o. szövöszék | *jugum textorium*.
- *olmanga (olm-anga) lócza | *scamnum* C.
- olmeš (postp.) helyébe, helyett | *loco*.
- *olmud-, olmed-: olmudmaš, olmedmaš ékesség | *ornatus* B_R. I.
- olmuktem kijavítani, megigazítani | *reficere, reparare, -ktaldam* (pass.); *olmaktem C., olmuktem, olmaktem (item: ékesíteni | *ornare*) B.
- önglem (σ) érteni | *intelligere* R., umolem érezni | *sentire* P.; *unglem érteni B.
- öngöldarem magyarázni | *interpretari*; *unguldarem, unglandarem B.
- *öčertem csikorgatni | *stridorem edere*: püm öčert pirláš fogát csikorgatni | *dentibus frendere* B.

önde (στ) *már|jam* R., *indé* P.;
 * *indé* B.
 öpkalem (στ) *vmin zúgolódni, dör-
 mögni, bosszankodni | aegre
 ferre, fremere, stomachari*;
 * *öpkälem* B.
 * *it öpkälä minim ne panaszkodjál rám | ne conquerere de me* K.
 övertem (στ) *örülni | gaudere, laetari*; -*telam, -tedem (fr.)* R.;
übürtem P.; * *ibürtem* B.
 * *ibürtaktem, -tektem örvendeztetni | cui gaudium afferre* B.
 ömnie *ló | equus* R., *imñä* L.; * *i'mni* C. B.
ömñien lóhátón | equo (vehi);
 * *i'mnin*.
 öram *csodálkozni | mirari*; * *meg-
 ijedni | perturbari, perterre-
 ri* B.
 ö'rmö *csodálatos | mirus*; *ör-
 maš* v. *örmö paša csuda, csu-
 da dolog | res mira*.
 * *örektem ámulásba hozni | ob-
 stupefacere* B.
 ören (στ) *író | lac dilutius ex con-
 fecto butyro reliquum*.
 öröš *bajusz | mystax*.
 örkanem (στ) *hivalkodni | otitari,
 segne otium terere, -nedem
 (fr.); -naldem (dim.)*; * *ör-
 kánem* C., *örkanem* B.
 örtöz *oldal*; *félreeső, idegen, is-
 meretlen | latus*; *remotus, ex-
 ternus, ignotus* R., *ö'rdüz* P.;
 * *ördež oldal | latus* C., *ö'r-
 düz* B.

ö. *lu oldalborda | costa*; ö. *jing
 idegen ember | homo externus*
 (ö'rdüz edem B.); ö. *aul mesz-
 sze, ismeretlen falu | pagus
 longe remotus, ignotus*.
 örtöső *oldalt eső, oldali | a la-
 tere situs*.
 örtöstő (loc.) *a latere*; * *ördeš-
 tä* C.
 örtözeš, örtöškő (lat.) *oldalra,
 félre | ad latus (abire)*; * *ör-
 deškä* C.
 örtözgeč (abl.) *oldalról | a la-
 tere*; * *ördešgie* C.
 * *ördizlanem félremaradni, ide-
 genkedni | secedere, animo
 averso esse*.
 örtñiel, örtñier *nyereg | ephip-
 pium* C.
 örza *hársból font nagy lisztkosár |
 corbis farinaria e libro con-
 fecta*.
 örza, erza *kék | caeruleus*.
 örzangam *kékülni | caeruleum
 fieri, -ngedem (fr.)*
 örzangdem *kékíteni | caeruleum
 facere, -ngdedem (fr.)*
 ua *füz | salix arenaria*; * C.
 jokšar ua *kecskefüz | salix ca-
 praea*.
 uala *füzes | salicetum*.
 * *uanem (c. dat.) benne bízni, re-
 ményneni | confidere, sperare*
 B. K.
 uo *új | novus, recens*; * *û* C., u B.
 * *úgic ujból, ujra | denuo* B. K.
 uemam *megújulni | novari, re-
 novari, uemedem (fr.)*

- uemdem megújítani | *renovare*,
uemdelam (fr.).
- úke nincsen; nem (= Germ. nein
NyK. IV, 100) | *non est, de-
est; non; *úke, úka B.*
- uke-gen különben | *sin minus,
sin aliter.*
- *úka: úkaža-gícen abból a mije
nincs | *ex eo quod non habet*
Bk. II. 8, 12.
- ukán: u. edem kinek nincs sem-
mije | *qui nihil habet* Bk. II.
8, 15.
- ukš ág [ramus R., ukš L.; *ukš
C., ukša B.
- ukšinžam okádni | *vomere*; -uže-
dem (fr.); *úkšecma oká-
dás | *vomitus B.*
- uguršo (mükš) fiatal, egyéves (mé-
hek) | *novellus, unius anni*
(apes).
- ungor pü zápfog | *dens mola-
ris.*
- uš ész, emlékezet | *mens, memoria*;
*oš C., uš B. (aš Bap. 10, 4)
- ušėšem vozo eszembe (esett) ju-
tott | *mihi in mentem venit,
incidit.*
- ušán eszes, okos, bölcs | *prudens,
sapiens.*
- uštumo esztelen | *demens*; *uš-
tema B.
- *ušluk bölcsesség, okosság | *sa-
pientia, prudentia.*
- ušėstarem oktatni | *docere, insti-
tuere P.*
- ušem (σ) egyesíteni | *conjungere*;
volukem ikverež u. a mar-
hát összehajtani | *pecus in
unum compellere.*
- ušnem egyesülni | *se conjungere.*
- ušnomaš egyesülés | *conjunctio.*
- *uštarem egyesíteni, hozzácsa-
tolni | *conjungere, addere B.*
- *ušlanem egyesülni, hozzácsat-
lakozni | *se con- v. adjungere*
Bap.
- *ušlandarem egyesíteni, hozzá-
csatolni | *con-, adjungere.*
- uškál, škal tehén | *vacca*; *škal
C. K.
- uštam ásítani | *oscitare, -tedem (fr.)*
- úštoš verszt (bepeta) | *stadium*
Russicum; *úštaš, úštiš.
- ušmá száj | *os (oris)*; *šma v. šma-
raž (szájlyuk) C. B.
- ušmén (σ) retek | *raphanus.*
- jokšar u. vörös répa | *beta nigra.*
- užam látni | *videre*; užedem (fr.);
*užam.
- užonogket (nem láthat) ivigyel |
invidet; *užen ak kert B.
- užon kettemaš ivigyés | *invidia.*
- *užaktem láttatni | *videndum*
dare.
- užárge zöld | *viridis*; *žarga C.
- užargem, užargeman zöldülni |
virescere.
- užartem, užargemdem zöldíte-
ni | *viridem facere.*
- (užá ár | *pretium*), ža F.
- užalem eladni | *vendere*; *vu-
šalem C., vužalem B.
- žalkalem, žaledem (fr.)
- užalšašluk eladni való, eladó |
venalis.

- užgá *bunda* | *pallium pelliceum*; *žga C.
 ufa *ajtó* | *janua* L.
 utarem (σ) *megszabadítani, megmenteni* | *liberare, servare*; *K., atarem B.
 úto (σ) *fölös* | *abundans, superfluus*; *úta C., egyebeknél több; *kamat* | *plus*; *fenus, usura* B.
 utem *fölös lenni* | *abundare, superesse* R. P.: *utemeske mértéken túl* | *supra modum* P.
 *uteštam *megnövekedni* | *increcere* Br.
 *utemdem *növesztetni* | *augere* Bk. II.
 utlá több, többet; sokkal | *plus*; *multo* (c. comp.); *utlarák több, többet, többnyire* | *plus, plerumque*; *.
 utlem *megmenekedni, szabadulni* | *salvum, liberum evadere*; -ledem (fr.); *utlem, atlem B.
 udur *földvakaró* | *rastrum*.
 udralam *vakarni* (körömmel) | *scabere, scalpere, -rkalem* (fr.), -raldam *vakaródzni* | *se perfricare, cf. odorem*; *udurkalem *aggódni* | *sollitum esse* (cf. *fülét vakarni*) K.
 *udralmaš *vonás* | *linea* B.
 *udralam *jelt adni, inteni* | *signum dare, nutu significare* Bl.
 4. 7. K.
 uzaktarem (σ) *elkísérni* | *comitari, deducere*.
- úzo *hím* | *mas, masculus*; *óza Bl.
 uná (σ) *vendég* | *hospes, conviva*; *zana, zna C., zuna B.
 unálok *vendégség* | *hospitium*: *unalokeš kajaš v.-be menni* | *hospitium, convivium inire*.
 *zunalem *vendégeskedni* | *convivio interesse*.
 unaliktem *megvendégetni* | *hospitio, convivio excipere* P.
 úndur (σ) *hód* | *castor*.
 úndula *poloska* | *cimeax*.
 úver (α) *hír, tudósítás* | *nuncius* (*Nachricht*); *ubér B.
 *uberlem, uberlandarem *hírdetni* | *nunciare* B.
 umur, umor (σ) *csendes* (*idő, víz*) | *tranquillus, placidus*.
 umurlanem *megcsendesedni* (ex. szél) | *consedari*.
 umula (σ) *komló* | *humulus lupulus*; *omala, omla, umla C.
 úmdo *nyárs* | *veru*.
 umbál *túlvaló, túlsó rész* | *ulterior, ulterior pars*; *B.
 *u. sirä *túlsó part* | *ripa ulterior* B.
 umbálne (*loc.*) *túl*; *n-túl* | *ultra*; *trans*; *umbálna B.
 umbáke, umbák (*lat.*) *túl, túlra* | *in partem ulteriorem*, *umbáka B.
 *umbécen *túlnan, -n túlról* | *ex parte ulteriore* B. K.
 ur evet, kopéka | *sciurus; kopeika*; *.
 lur, luraš (lu-ur, lu-uraš) *tíz kopékás* | *numus denarius* (10 kop.); *luraš Bl.

- ig-ur, kog-ur *egy, két kópéka*; *kók-ur Bl.
- * vislur *fél rúbel* | *dimidius rublus (50 kop.)* K.
- šüdör (šüdü-ur) *rúbel, рубль (100 kop.)*
- ur-elszakítódni, elsodortatni (*föld avízttől*) | *avelli, abrumpi (ex. terra impetu fluminis).*
- uruktarem elszakítani, elsodorni (*földet a víz*) | *avellere, ab-rumpere.*
- * urdem *eltartani, megyóvni* | *sustentare, conservare* B.; *tartóztatni* | *retinere* Bl.
- urs (σ) *aczell* | *chalybs*; *urus, urs C.
- * urbal- *keverní, elegyíteni* | *miscere* B.; cf. varem.
- úrman *gyarapodás* | *incrementum.*
- urmužam *vonyítani (kutya)* | *ululare, -zedem (fr.), -žaldem (nt., dim.);* *urmožam C.
- úrluk (σ) *mag, vetőmag; nemzedék* | *semen; progemies, stirps.*
- úla *előfogat, fris ló* | *equi curru juncti, equi mutati.*
- ulák (σ) *magában való, magányos; csendes, rejtett hely* | *sobus; locus ab arbitris remotus (ex. g. ulakeš kaena);* *olák vär B.
- ulam *vagyok* | *sum*; *ulam, ilam B., olam C.
- praet. elem valék* | *eram, ele vala* | *erat* R., *ile* P.; *ile B., ole C.
- *úla: *úlaža-gícen abból a mije* van | *ex eo quod habet* Bk. II. 8, 11.
- ulán: *piš u. liaš bővölködni* | *abundare* Bk. II. 9, 8.
- *ult-: *odolen ultenet imádkozásban voltak* | *in precatatione occupati erant* BAp. I, 14. cf. jumuldem.
- ultemáš *imádság* | *precatio, preces* BApC. 5, 8.
- ulmu (σ) *férj, ur[-am]* | *maritus, dominus* L. S.
- ü *vaj, olaj* | *butyrum, oleum*; *û C., ü B.
- škal-ü *tehénvaj* | *butyrum, pu-ü faolaj* | *olivum.*
- üngö *bagoly* | *bubo*; *üngü C.
- üngüröük *lassu, buta* | *tardus, stupidus.*
- üngüröükemam *megbutítani* | *stupidum fieri.*
- üngše *csendes, békés* | *placidus, mitis* R., ünšö P.
- üngšemdem *kibékíteni* | *placare.*
- üčažem *veszekedni* | *contendere, altercari*; *vicašem B.
- *üš *kalapács* | *malleus* C.
- üšandarem *nyugtalanítani, háborgatni* | *inquietare, turbare.*
- *üškurem *fölinđítani, fölingerelni* | *irritare, lacerare* BAp.
- üšküž *bika* | *taurus*; *üšküš C., üšküž *tulok* | *juvencus* B.
- vusko ü. *ökör* | *bos.*
- üštam *törülni, seperni* | *abstergere, scopis verrere, -tedem (fr.);* *ištäläm C., ištílam *megettörülni* | *extergere* B.

- sürg' ü. *arczát megtörülni*, pört
 ü. *szobát seperni*.
 üstő *öv* | *cingulum, zoña* R., ušti
 L.; * *íšte, este* C., *i'šta* B.
 * *üstövár derék (öv-hely)* | *lum-*
bus C.
 * *íстал-övezni* | *cingere* : *íštam is-*
talaš az övet fölkötni | *succin-*
gi Bl. (*štim štal-* BAPC. 1, 13.)
 užam *hívni* | *vocare, advocare* ;
 * *üzám* C., *üzám* B.
 užüktem *meghívatni* | *invita-*
re P.
 užalanem *megvedleni* | *plumas mu-*
tare.
 üdem *vetni* | *serere, üdedem* (fr.)
 R., *vüdem* L.; * *üdem*.
 üdür *leány* | *filia, puella* R., *vü-*
dür L.; * *eder, idir* C., *idür* B.
 üdüramaš *asszony* | *mulier* ;
 * *ederámáš* C., *idramáš, idí-*
remáš B.
 üdür-vél *mostoha leány* | *pri-*
vigna.
 üzgár, üzgar *szerszám, eszközök,*
holmi | *instrumenta, utensilia,*
vasa ; * *žgar holmik* BAP.
 ömie ü. *lőszerszám* | *helcium* ;
 vočko ü. *könyhaszerek* | *vasa*
coquinaria.
 ünžültük *fejfel lefelé* | *capite deor-*
sum verso (šolgaš állni, sa-
 kaš akasztani).
 üp *haj* | *crinis* ; * *üp* C., *üp haj,*
hajszál | *capillus, pilus* B.
 üpoñem *porkó hajfónadék* | *cri-*
nis plexus (Zopf), cf. *punem*.
 üpš *szag* | *odor* R., *upiš* L.; * *üpš.*
üpšán szagos | *oleñs*.
üpšem szaglani (szaglik) | *olere,*
-šedem (fr.) ; *-šaldam min-*
denütt szaglani | *ubique olere* ;
 * *üpšem* B.
üpšinžam szagolni vmit | *olfa-*
cere, -žedem (fr.) R., *üpšin-*
žam S.
üvürä szúnyog | *culex*.
 ümä' : *ümäšte taval* | *anno supe-*
riore ; *a minap* | *nuper* RcsM.
 702.
 ümäsen, ümäštegeč *taval óta* |
inde ab anno superiore.
 ümäse *tavali* | *anni superioris*.
 ümür (α) *élet, élet ideje* | *aetas*.
 ümürdömö *örökkévaló* | *aeternus*.
 ümülükš v. ümülkä, ümül *árnyék* |
umbra ; * *emelkä* C., *i'mil*
árnyék, imi'lka árnykép, ké-
sértet | *simulacrum vanum,*
species B.
 ümülükšte *šinžaš az árnyékban*
ülni | *in umbra sedere*.
 ümülükšán *árnyékos* | *umbrosus*.
 ümbäl *fölszine vminek* | *superficies*.
 ümbälne (loc.) *fölszinen* | *in su-*
perficie R., *umbälne* P.
 ümbälan, ümbäk *fölszínre* | *in*
superficiem R., *umbalan* P.
 ümbäč *fölszínről* | *e superficie*.
 ül *vminek alja* | *pars inferior*.
 ülöl *alulvaló* (ü. *vuj alsó vég*) |
inferior.
 ülnö (loc.) *alul, lent* | *subter, in-*
fra ; * *ülnä* C.
 ülnösö *alsó, alulsó* | *inferior,*
imus ; * *ülnša* B.

ülä'n (lat.) alá, le|deorsum.
 ülük, ülükö le, lefelé|deorsum;
 *ülka B., ülkä C.; ülkók
 aljáig|ad imum B., ülkilárák
 lejebb|inferius BL.
 ülüč alulról|ab inferiore parte,
 ab imo; *ülec C., ülec, -cen K.
 kaek, kaik (σ) madár; vad|
 avis; fera; *kek.
 čodera kaek vad, erdei vad|
 fera silvestris.
 kauño szövetséges, társ, barát;
 barátság|socius, amicus;
 amicitia, foedus R., kauñe S.
 meñen kauñem szövetségesem|
 mihi foedere junctus.
 kauño liaš szövetkezni|foedus
 facere, kauñom eštaš barát-
 ságot kötni|amicitiam inire.
 *kaklaká görbe, ravasz|curvus,
 callidus, versutus: k. šamak
 ravaszág|callide dictum, do-
 lus B., k. korna görbe út|
 ria curva BL.
 *kagak horog|hamus, u. u. cus C.
 kágaz (α) papiros|charta, ch. lin-
 tea.
 kágar, káger (σ) görbe|curvus.
 kagergem görbedni, görbüllni|
 incurvari; -rgedem, -rgelam
 (fr.).
 kagertem görbíteni|incurvare;
 -tedem (fr.).
 kajem menni, elmenni|ire, abire;
 (praemisso gerundio = el
 Hungaricum, verbis apposi-
 tum, cf. NyK. IV, 88.); kaje-
 dem (fr.); *kejem.

*marlan keaš férjhez menni|
 nubere cui B.
 kaektem menetni vkit|abire fa-
 cere, abigere.
 *kajic (σ) olló|forfex C.
 kanga sovány (állat)|macer (pe-
 cus) F.
 kače (σ) völegény|sponsus.
 kackizám: vizsketést érezni|sen-
 tire pruritum K.
 kaška (σ) tönk (eldölt fa az er-
 dőben, a víztől vitt fa)|ar-
 bor subversa, v. torrente ab-
 repta; *käškä karó|palus
 (-li) C.
 *käškä epe|fel C. (cf. šekš).
 *kaške savanyú|acidus C.
 *kaškem savanyodni|acesce-
 re C. [tua.
 kášta mestergerenda|trabs perpe-
 katem leszakítani, letörni|avellere,
 defringere (ex. izišok kin-
 dem egy kis kenyeret); kat-
 kalem (fr.)
 kátek töredék, letört vmi|avul-
 sum quid, frustum.
 katlem szakadni, törödni|prae-
 fringi: telže katlá a hold
 fogy|luna decrescit.
 kas (σ) este|vesper R., kač L.
 keče k. lieš a nap lemenőben
 van|vesperascit.
 kas-tene estvel|vesperi.
 kasarem (sulukom) meggyónni|
 confiteri (sacerdoti peccata)
 P.; *kesärem B. P.
 kasaremaš bűnbánat|poeniten-
 tia (peccatorum) P.

káze (σ) *kecskebak, kecske* | *caper, capra*; *kesä C. B.

k. tagá *kecskebak* | *caper*.

kana, kanák (gana) -szor, -szer, *ex. ikana (i. e. ik-kana) egyszer | semel, ves-kana másodszor | secunda vice, nil-gana négyszer | quater, kumuso-g. harmadszor | tertia vice etc.*; *kanák B., kana, gana (känä, gänä), känäk *etc.* C.

ikanašte *egyszerre* | *subito*.

kanem (σ) *pihenni, megpihenni* | *requiescere*; -nedem (*fr.*); känem C. B., känaltam B_{ap}.

*känaktem, känektem, kändarem *megnyugtatni* | *tranquillare* B.

*kängäs (σ) *tanács* | *consilium* C.

*kängäsem *tanácsolni* | *consilium dare* C., *tanakodni, megítélni* | *consiliari, deliberare, judicare* B.

kandakše, kandakš *nyolcz* | *octo*;

*kändäxše C., kandakš B.

kandakš-lu *nyolczvan* | *octaginta*.

kandakšemese -kšese *nyolczadik* | *octavus*; *kandakša B. (kandakšániša B_p. II, 2, 5.) kändäxšeže C.

kándo vuj *kék virág a gabonában* | *flos caeruleus in frugibus (cyanus)*.

kandrá (σ) *kötél* | *restis, funiculus*.

kap *test, termet* | *corpus, statura*;

*káp B.

kugo kapán (ömne) *nagy, magas (ló)* | *magna staturae*.

küzgö kapan *nagytestű, vastag* | *corpulentus*.

kapká (σ) *kapu* | *porta*; *χapká B., kapka C.

kapcák *négyszögű függögallér (a nők mezer-jén)* | *galerus quadratus dependens*.

*kapsiltem *lánczolni, lánczra verni* | *catenis vincire*.

kapla, kaplák *mindenütt* | *ubique*. pasu kapla *kaešna mindenütt mentünk az egész mezőn (mező szerte)* | *totum agrum permeavimus*.

kava *gyomor* | *stomachus*.

kávan (σ) *asztag* | *acervus (foeni)*;

*kävän C.

šurno kavan *gabna asztag* | *acervus frumenti*.

*kaval, jal-gaval *sark, lábsark* | *calx pedis* C., kavál B.

*kar-enni | *edere, comedere* B.

*karte ilaš *böjtölni* | *jejunare*; karm šon *megéhezett* | *esurit*.

kárma *evés, étel* | *esus, cibus*. [B. cicam *karša csecsszopó* | *lactens*

kara: k. vondo *keresztpálcza a kogo vuj vondo-n, melylyel ezt fölcsavarják* | *baculus transversus, quo k. v. vondo torquetur (cf. vondo)*.

karatan (σ) *barát, szerzetes* | *monachus*.

karas (σ) *méz-lép* | *favus*; *käräš (mükš k.) B_L.

*kä'riš, kärš (*instrumentum musicum*) *hegedű* | *violina* B_L. 7.32., гусли B_k. I. 14, 7. B_{ap}c.

* kargaš *háj, kéreg* | *cortex* C.
 kárše *haris* | *rallus crex*.
 karneštam (σ) *nyujtózni* | *pandiculari*; -štedem (*fr.*)
 kalasem (σ) *mondani* | *dicere*, -skallem (*fr.*); * kelesem C. B., keleskalem (*fr.*) Bł.
 kálok, kálak, kálek (α) *nép* | *populus*; * xálak B.
 kalda *kis négyszögű bőrzacskó, melyet az öven hordanak (tűzszerszám, pipa, pénzstb. számára)* | *sacellus coriaceus, in cingulo gestatus*.
 * kalpák (σ) *sisak* | *galea* B_{EF}. 6, 17.
 kirtni-kolpák (*vas kalap*)
 B_{THESS}. I. 5, 8.
 -ke, -ge-ostúl, -estül | *una cum*; *-ge.
 kekerek *taréj (kakasé)* | *crista (galli)*.
 kečalam, kačalam *keresni* | *quaerere, inquirere*; -ledem, -ldolam (*fr.*) R., kičalam P.; * kičälám C. K., kičälám B.
 keče *nap* | *sol, dies*; *keča B., keže C.
 k. volgodo *napvilág* | *lux solis*.
 k. lekmaš *napkelet* | *oriens*; * k. lültma *mongir* B.
 k. šečmaš *napnyugat* | *occidens*
 k. val (keč val) *dél* | *meridies*, k.-valom *nappal* | *luce, interdium*; *keče-vá'l *dél, nappal* | *meridies, lux* B.
 kečen, keceňok *mindennap* | *quotidie*.
 kečán *verőfényes* | *apricus*; kečán *ogol borús* | *nubilus*.

kečaš: kum. k. (parem) *három napos (ünnep)* | *trium dierum (festum)*.
 kečem *függni, lógni* | *pendere*; *.
 kečaldam *odaakasztódni* | *suspendi*; * kečaltam (kečalten *tídan süješ nyakába borult* | *in cervicem ejus invasit* Bł. 15, 20.) *függődni, odaragadni* | *pendere, inhaerescere*.
 kečektem *függeszteni, fölakasztani* | *suspendere* C.
 kečemäš *függöny* | *velum, aulaeum* B.
 kečkem *befogni (lovat)* | *curru jungere (equum)*; kečkedem (*fr.*)
 * kickiktem *igába fogni* | *in jugum adigere* B_K. II.
 kečkerem (σ) *kiáltani, kiabálni hívni* | *clamare, vocare*; -ralam (*mt.*); -rkalem (*fr.*) R.; kickirem P.
 sisna kečkera *disznó rőfög* | *sus grunnit*; ludo, kombo k. *récze, lúd gágog* | *anas, anser strepit*.
 kečkermaš *kiabálás* | *clamor*.
 kešá (kašá) *nyom* | *vestigium* R., kišá P., cf. jišá, jišan.
 kéšer (π) *répa* | *rapum*.
 keškár *hengernek neme, melyre a fonal föltekерödik* | *cylindrus, cui fila texenda involvunt*.
 keškem (kiškem) *dobni* | *jacere, abjicere*; keškalam *el-, kiönteni* | *effundere*; -kaldam, -ka-

ledem (*fr.*); * kiškem, kiškäläm C., kiškal-, kiškalt- B.
 kiškal-goltaš *elontani (vért) | effundere (sanguinem).*
 tereš kiškaš *ganejozni (földet) | stercorare.* [kiška B.
 kešké *kigyó | anguis*; * keške C.,
 kešték (*σ*) *ereszték, pálha | assumentum angulare (indusii).*
 ket kéz | *manus R., kät L.*; * kit C., kid B.
 ket-šól *karperecz | armilla.*
 ketam *-hatni, -hetni | posse (NyK. IV, 87.) R., kertam, kerdam P.*; * kerdäm, kirdäm C., kerdam B.
 kette me *tehetetlen, ügyetlen | impotens, inhabilis*; * kértema *gyenge, beteg | imbecillus, infirmus.*
 ulo ketmen *lehetőleg | quoad fieri potest*; * nakértman B.
 kedal *derék | regio sacra corporis humani*; * kedäl C., kidäl B.
 kede: kú-kede *vadgalamb | palumbus, tur-gede gerlicze | turtur*; * kädä C., kädä galamb | *columba B.*
 kedetlem *kotlani | glocire.*
 ke né *kender | cannabis*; * ki né C.
 ke né r *sing (könyöktől ujjhegyig) | ulna*; * ki né r B.
 k. vuj *könyök | cubitus R., känär-vuř L.*
 kengež *nyár | aestas R., känäš L.*; * kängež C., kängiž B. K.
 kengežem *nyáron | aestate*; * kängižam K.

kengežese *nyári | aestivus.*
 kem *csizma | calceus turcicus*; *
 keram *betenni, beledugni | infigere, inserere*; -redem (*fr.*);
 * kerl- *rádugni Bmk. 15, 26.*
 kéraser (*σ*?) *gonosz, haragos, fene (állat) | saevus, ferus*; * kirásir B. K.
 kerä'l (*σ*) *kellő, szükséges | necessarius B.*
 kere (*σ*) *igaz, igazság | verus, veritas R., kerže P.*; * kirók C., kir Bap., kirža *veritas W.*
 keren v. kereúók, kerúók *bizonyosan, valóban | certo, revera*; *
 kerék (*σ*) = *akár- | libet, -vis (pronominiibus interrogativis praefixum, cf. NyK. III, 441), ex. kerek-kő akárki | quilibet, quivis etc.*; * B.
 kéreš *sérincz | perca cernua*; * ki-reš, kereš C.
 * kerém *kötél | restis C. B.*
 k. ónga *tör, laqueus Bk. I.*
 kerem *verni, ütni | percutere, pulsare*; -rkalem (*fr.*); keraldam (*pass.*); kerektem (*eff.*); * käre-m Bap., kereltam (*pass.*) Bl.
 keremét (*α*) *rossz szellem, ellenséges istenség; hely, melyet a lakásánaktartanak, s hol neki áldoznak | numen hominibus infestum; locus, ubi hujusmodi numen habitare credunt, eique sacrificant R. P.*; * keremét *bálvány | idolum Bk., I. 10, 19*

keremétašta coklaša (a keremet-ben áldozó) bálványimádó | idolatra Бк. I.
 kergaldem föltúrní (ruhanjjat) | replicare (manicam).
 kéрге fekete harkály | picus mar-tius.
 kel (στ) húr | chorda ; *C., kil K. kislá kel guszli-húr, jongež k. ívhúr, ívideg | nervus (in ar-cu); res k. a mellen hordott kereszt v. gyöngyfűzér | crux v. linea margaritarum, quam ante pectus gestant.
 kelemde köldök | umbilicus.
 kelge mély | profundus ; * kelgä C., kélga B.
 kelgemam mélyedni | profun-dum fieri.
 kelgemdem mélyebbíteni | pro-fundum facere.
 * kelgeža mélység | profundi-tas C.
 keltal- ölelni | amplecti P.; cf. el-talam B.
 * keltemäš ördög | diabolus B. (cf. küldömaš).
 * keldé háló, gyalom | rete B. K.
 keldem kötözni | colligare; -dedem (fr.)
 keldá kéve | manipulus, merges ; * kiltá B.
 keldéš kötés, csomó | nodus.
 ki'ak sárga sás | carex flava.
 ki'ar (α) ugorka | cucumis.
 kiem (α) feküdni, betegen feküd-ni | jacere, lecto teneri ; kil-dam (fr.); *.

kiše jing fekvő beteg | lecto af-fixus, aegrotus.
 kild-koštaš kóborolni, bujdos-ni | vagari ; kild- v. kilt-koš-tošo kóborló | homo vagus.
 * kidešt- : kideštéma vár (fek-vöhely | cubiculum?) sátor-osztály | pars tentorii ВнѢв. 9, 2.
 * kičaká kemény, szigoru | durus, severus ; k. jängán kemény-szivül | animi duri B.
 kiš szurok | pix ; * C.
 k. pot (szurokkatlan) pokol | gehenna ; * kiš-pad B.
 * kižem fázni | frigere, algere C.
 * kičiktem megfagyasztani | con-gelare K.
 kisá erdei pinty | fringilla caelebs.
 kizet most | nunc ; * ki'zit.
 kizetse mostani | qui nunc est ; * ki'zitša B.
 kiüilam fölkelni | surgere, -ledem (fr.) ; * kiüeläm C., kiüi-lam B.
 kiüildem fölkelteni | suscitare, excitare, -ldalam (fr.) ; * ki-üeltem C., kiüiltem B. (ču-da-doko k. rosszra indítani).
 ki'nde kenyér | panis ; * kindä C., ki'nda kenyér, gabona | pa-nis, fruges B.
 k. kom kenyérhéj | crusta pa-nis ; k. körgö kenyérbél | mol-lia panis.
 * kiring- fölkurjantani (örömtől) | clamorem laetum edere Bg. 4, 27.

* kirtlem: namasírlanen k. *bu-
jálkodni* | *lascivire* Bg. 5, 19.
* ko *hab*, *hullám* | *unda*, *fluctus*
C. B.
* koán *habos*, *hullámos* | *fluctuo-
sus* B.
kok *két* | *duo*; *.
kóktot *kettő* | *duo*; * kóktot,
kóktit, kokta.
kogońek *mind a kettő* | *ambo*;
* kogońek, kogońék B.
kolo *húsz* | *viginti*; * kokla C.,
koklu B.
* kok väre, kok pékala *kétfelé,
ketté* | *in duas partes*.
koktoso *második* | *secundus*;
* kóktimša B., kóktéša *má-
sodszor, azután* | *secundo* Bk.
I. 12, 28.
kokerem *köhögni* | *tussire*; koko-
redem (*fr.*), kokeraldem
(*mt.*); * kaḡrem C.
kókurtuš *köhögés* | *tussis*; * kah-
retaš C.
kókša *rühes sebek a fejen* | *porrigo*.
k. vujan *rühes fejű* | *porrigi-
nosus*.
kókla *köz* | *intervallum* (enger k.
folyóköz).
kokla-koštšo *közbenjáró* | *inter-
cessor* P. (* lo-kaša B.)
kéklase *közbenső* | *intermedius*.
koklašte (*loc.*) *között* | *inter*.
koklaške, koklaš (*lat.*) *közé* | *in
medium*.
koklageč (*abl.*) *közöl* | *e me-
dio*.
koklaga *kemény* | *durus*.

koklagangam *keményül* | *du-
rum fieri*.
koklagangdem *keményíteni* | *in-
durare*.
kogárše *moly* | *tinea*; * kogérša B.
koguło (*σ*) *lepény* | *placenta*; * ka-
gel C.
koja (*σ*) *kövé* | *pinguis*; *kövérség*,
zsír | *pinguitudo*, *pingue*.
kojangam *kövéredni* | *pingue-
scere*.
kojam *mutatkozni, meglátszani*,
megjelenni | *apparere, con-
spicuum esse*; *kojedem* (*fr.*);
* kajam C. B., kajaltam
Bapc.
končem *jelenni* | *apparere* R.,
kojzem P.; *kojzoktem* (*eff.*)
P.; * *kajzoktem* (*eff.*) Bapc.
* kaješlanem (*kaješ liam*) *mu-
tatkozni, elétiinni, támadni* |
apparere, cerni, emergere B.
kojdarem *tréfálni* | *jocari*.
kojdarček *tréfa* | *jocus*.
koč, koč -on át; *alatt* (*idő a.*) |
per (*locum, tempus*); * kač.
-leč koč -on túl, -nál *többet* |
ultra, plus quam; * gic kač
B.
* kačliaš *fölbülmülni, elsölneni* |
superare, praecedere B.
kočo *keserű* | *amarus*; * káča.
kočemam *megkeseredni* | *amares-
cere*.
kočemdem *keseríteni* | *amarum
facere*; -mdedem (*fr.*)
kočkam *enni* | *edere, comedere*;
-čekedem (*fr.*); * kačkam (C.

- conjunctivum verbi* kačkam
dicit kartnem esse, cf. kar.)
kóčoš *étel, éték* | *cibus*; *káč-
kiš B.
- kočkoktem *etetni* | *cibare*.
- koškem *száradni, meg-, kiszárad-
ni* | *siccari, consiccari*; -ke-
dem (*fr.*), koškaldam *szá-
radni* | *siccum fieri*; *koškem
C. B.; *cf. kukšo száraz* | *sic-
cus*.
- koštem *szárítani* | *siccare* C.
- koštam *járni, -tedem (fr.)* | *ambu-
lare, meare, proficisci*; *kaš-
tam B. C., kaštalam (*dím.*)
C; kaštikalem (*fr.*) B., kaš-
takalem C.
- koštem *fájni* | *dolere*; *karštem
beteg lenni, fájni | *aegrotare,
dolere*.
- vujem košta *fejem fáj* | *caput
mihi dolet*.
- koštošo *fájás, baj, betegség* |
dolor, morbus; *karštiš B.,
karštiša *beteg* | *aeger* B.
- *karštiktem *beteggé tenni* | *aeg-
rum facere* B.
- koštalam *meríteni* | *haurire*; -le-
dem, -leštam (*fr.*); -laldam
merítődni | *hauriri*; *kaš-
tal- B.
- kož *jegenyefenyű* | *pinus abies*.
- kožlá *fenyves (erdő)* | *pinetum*.
- kožárge *hegyes* | *cuspidatus*; kašár
B., kašárga *hegyes ösztön* |
stimulus Bk. II.
- *kašar mučaš (*hegyes vég*)
csúcs | *cacumen*.
- kožárge v. kožar toja *hegyes
bot* | *baculus cuspidatus*, ko-
žar *parna mutató ujj* | *digitus
index*.
- kožartem *hegyezni* | *acuere, cus-
pidare; befejezni, bevégezni* |
finire, conficere; -tedem (*fr.*);
*kašartem *hegyezni* | *acuere*
Bap., *befejezni* | *finire* Bg.
- kot, kod *kor, idő* | *tempus*; *god B.
šudo kot *szénakor (kaszálás ide-
je)* | *tempus foeni secandi*, tü-
retme k. *aratás ideje* | *t. me-
tendi*, üdömö k. *vetés ideje* |
t. serendi.
- kodom *kor, idejében* | *tempore*;
*godam B.
- kodsén, kodsek *óta* | *ex tempo-
re, inde a*; *godšén, godgic B.
- kotán (*στ*) *segg* | *podex*; *kután B.
jol k. *lábsark* | *calx pedis*.
- *koti *macska* | *felis* C.
- kodam *maradni* | *manere, rema-
nere*; *.
- koťšo *maradék; múlt (nap, hét,
év)* | *reliquiae; praeteritus (di-
es, annus)*.
- kodem *hagyni, hátra hagyni, el-
hagyni* | *relinquere*; kode-
dem (*fr.*); *kodem C. B.
- *kodektem *elhagyatni (vkivel
vmit)* | *relinqui jubere* C.
- kodal dem (kudal dem) *megbo-
csátani; abahagyni, meg-
szólenni* | *remittere, condonare;*
desistere a re R., kudaltem P.;
*suluk *kođšašluk bínbocsá-
nat* | *remissio peccatorum* B.

- *kodalam *kísérni* | *comitari, prosequi*; -lkalem (*fr.*) C. K., kodolam *kísérni*, -loktem *elbo-csátani*, *elkísérni* | *dimittere, prosequi* BAP.
- kosa-tále *fű a gabonában (fehér virágú, szúrós)* R.; *kusa-tála *bogácskóró* | *carduus* BHÉB. 6, 8.
- *kosi'r *bűszke* | *superbus* BTRM. II. 3, 2.
- *kostan *bátor* | *audax* C.
- kon *szapu* | *lix, lixivium*.
- kongla: k. *lűvöl hónalj* | *ala (vallis axillaris)*; *konglá BAPC. 1, 13.
- kondem *hozni* | *afferre, adducere, -dedem (fr.)* R.; kondištam *hordozni* | *portare, apportare* L.; *kandem C. B., kandištam Bl.
- koptak: ket k. *kézfej* | *metacarpus*, jol k. *lábfej* | *metatarsus*.
- kopšánge *féreg* | *vermis*; kapšán-ga *bogár* | *scarabaeus* C. (*sáska* | *locusta* Bm. 3, 4, kogo šuldurán k. BAPC. 9, 3.)
- kovášte *bőr* | *cutis, pellis* R., kobašti L.; *kavašta C., kabášta B.
- kovorá (σ) *stuczer, csinosan öltözött* | *homo elegans, nitidus* R., kovrá *kevély* | *superbus* P.; *kábír *kevély* B.
- kovortatem *stuczereskedni, csinosan járni* | *eleganti cultu incedere*; *kabirtaltem *kevélykedni* | *superbire* B.
- kom *háj* | *cortex, crusta*, kinde k. *kenyérháj* | *crusta panis*; cf. kumuž.
- *piž-gom *keztyű* | *manica, digitabulum* C. (cf. pež).
- kómdoš *fedél* | *operculum*.
- šinža k. *szemháj* | *palpebra*.
- komdeštem *befedni* | *operire*; *komdištem *bezárni, becsukni (könyvet)* | *claudere* Bl.
- kómduk *hanyatt (feküdni)* | *supine*.
- kómba *lúd* | *anser*; *komba C. kaik k. *vad lúd* | *anser silvestris*, ašneme k. *házi lúd* | *anser domesticus*.
- kórak (σ) *varjú* | *cornix*; *karak C., korák Bl.
- *koraska *vő* | *gener* C.
- korangam *félre térni, kitérni* | *cedere (de via)*; -ngeštam, ngelam (*fr.*); *karangam Bm.
- korem *rajzolni* | *delineare*.
- korém *völgy, mélyút, szoros* | *vallis, via cava, angustiae viarum*; *karém *völgy* | *vallis* C.; *verem, barlang* | *fovea, caverna*.
- šoja-gorem *nyakszirt* | *occiput*; *šaja-garem C. (šaja = шея).
- koreman *völgyes (csak egy k. -mal)* | *vallem habens*.
- koremlan *ver hegyes, völgyes, mélyedékes hely* | *locus iniquus, cavernosus*.
- korká (σ) *merítőkandl* | *cochlear majus*; *karká *kupa* | *cupa* B.

korčák (σ): k. vate *báb* | *pupa* ;
 * korčák *fazék* | *olla* B. (kor-
 šók B.) [žanga B.
 kor^oange (σ) *lapu* | *lappa* ; *kar-
 korno *út, csík* | *via, linea, stria* ;
 * kórna C. B.
 jol k. *ösvény* | *semita*.
 kornán *csíkos* | *striatus, lineatus*.
 kormuž *marék* | *vola*.
 kormuštalam *megmarkolni* | *ma-
 nuprehendere*.
 kormuštulam *markolgatni* | (fr.)
 kol (kál) *hal* | *piscis* ; * kol.
 kóla *egér* | *mus* ; * kała C.
 ku-kóla (*nagy e.*) *patkány* | *mus
 rattus* ; * kogo-kała C.
 kolanem (σ) *szomorogni* | *moe-
 rere* ; -nedem (fr.)
 kolanaldam *elszorodni* | *con-
 tristari*.
 kolandarem *megszomorítani* |
contristare.
 kolam *hallani* | *audire* R., kulam
 L., koledem (fr.) ; * kolam.
 kološtam *ráhallgatni, szót fo-
 gadni* | *auscultare, obedire* ;
 -štedem (fr.) ; * kolaštam C.,
 kolištam, kolštam *elhallgat-
 ni* ; *szót fogadni* | *contice-
 scere* ; *obedire* B.
 * kolštektem *uralkodni vkin* |
in officio continere quem B.
 koldomo *süket (nem halló)* |
surdus.
 kolem *halni, meghalni* | *mori* ; *.
 kološo *halott* | *mortuus* R., kó-
 lokšo P. ; * kolša, kólakša,
 koláša B.

kolmás *halál* | *mors*.
 * kolšalandarem *halálra vin-
 ni* | *supplicium capitis sumere*
 B.
 koldem *küldeni, ereszteni* | *mittere,
 dimittere* ; (c. *gerundiis verbo-
 rum, cf. NyK. IV, 88.*) ; -de-
 dem (fr.) ; * koltem B. C. ;
 koltalt- *megbocsátani* | *remit-
 tere, condonare* B.
 koľmo *lapát* | *pala* ; * koľma.
 puš k. *evező-lapát* | *remus*.
 kő *kí* | *quis* ; * kü.
 kögörcan (σ) *columba* R., *galamb* |
kugarčín L.
 * köfírgem : kötírgmä's *elvetetés* |
rejection, repudiatio B. 11, 15.
 kő'sten (π) *furkó, furkós bot* | *cla-
 va* ; * kestén B.
 köveg : saravoč k. *lakat* | *sera*.
 körgö *bél, bele v. belseje vminek* |
pars interior ; * körga : tá
 kö'rgda *a tí belsejök* B., pört-
 körga *ház belseje* | *domus in-
 terior* K.
 körgösö *belső* | *interior*.
 körgöštö (*loc.*) -*ben, bent* | *in, in-
 tus* ; * körgišta B.
 körges, körgöškö (*lat.*) *belé,*
be | *in, intro* ; * körgiška B.
 körgögeč (*abl.*) -*ből, belől* | *ex* ;
 * körgižgicen B.
 körgán *üres* | *vacuus* ; körgödö-
 mö *nem üres* | *non vacuus*.
 kölme *fagyott, hideg* | *gelatus, fri-
 gidus*.
 kölmem *fázni* | *algere* ; *fagygni* |
gelari ; -medem (fr.).

- kölmöktem *fagyasztani* | *gelare*; -ktedem (*fr.*)
- ku (*pronomen interrogat.*); * B., ko C.
- kudo *mily, mely* | *qualis, qui*; kudožo *melyik* | *qui*; * kúda, kúdaža B., koda, kodaže C.
- kuňare, kučolo *mennyi* | *quantum, quot.* [ta C.
- kušto *hol* | *ubi*; * kúšta B., koškuško (kuš), kužak, kužagen *hova* | *quo*; * kúška, kušak B., koška C.
- kužeč *honnét* | *unde*; * kušec, -cen B., košec C.
- kunám *mikor* | *quando*; * B., konam C.
- kuškeven, kušken *meddig* | *quousque*; * kuškébek B., koškebek C.
- kuze *hogyan, mint* | *quomodo, ut* R., kucé, kucéla P.; * kucé B., koce C.
- ku (*vide*: kugo): kuv-aváj *nagyanya* | *avia*; ku-akaj *nagynéne* | *amita, matertera*, kuači *nagyatya* | *avus*; kú-geče (*nagynap*) *húsvét* | *dies festus paschalis*; * kogéča B_{AP}. K.
- kú-kede *vadgalamb* | *palumbes*.
- kuakš *sekély* | *vada, brevia*.
- kuat (α) *erő* | *vis, robur*; * koat, kuat C., kuát *erő, hatalom* | *vis, potestas* B.
- kuatán, kuátle *erős* | *validus*; koatán C., kuátla B.
- kuatteme *erőtlen, gyenge* | *infirmus*.
- kuatlemam *erősödni* | *convalescere*.
- kuatlemdem *erősíteni* | *firmare, corroborare*.
- kuem *ásni* | *fodere*; kualam (*mt.*); kuadem (*fr.*)
- kuem *szőni* | *texere*; kuadem (*fr.*)
- kúe *nyirfa* | *betula*; * kogi C.
- kuerla *nyirfaerdő* | *betularum silva*.
- kuku *kakkuk* | *cuculus*; * C.
- kukšo *száraz* | *siccus*; * kužše C., kúkša B.
- kužše-geče C., kukš-keča *szombat* | *dies Saturni* B.
- * kuktem *varázsolni, jósolni* | *incantare, vaticinari* B_{AP}.
- kuktaza *varázsló* | *incantator* B.
- kúgo *nagy* | *magnus* R., kugú P.; * kogo C., kogó B.
- kugo-záj, kugo-za *nagy bátya* | *patruus*; *öreg bácsi* (*ismerős öreg ember*) | *quivis cognotus natu major*; * kuguzá B_{TIM}. I.
- kugožá (kugo-ža) *király, czár* | *rex, imperator* R., kugizá P.; * kugizá, kugizá C. B.
- * kugizániš *királtság, birodalom* | *regnum, imperium* B.
- * kugizalanem *uralkodni* | *regnare* B_r. [sul.
- kugurák *főnök, vezér* | *dux, praekugemam* *nagyobbodni* | *majorem, ampliozem fieri*; * kogojemam B.
- kugemdem *nagyobbítani* | *amplificare, augere*.

kúgu *nap* | *socrus*; * B.
 kujam *baszni* | *coire cum foemina*;
 jedem, jedelam (*fr.*)
 * kujrt- *a haját fonni* | *plectere cri-*
nes B.
 kučem *hágni, fölhágni, fölmenni,*
fölszállni | *ascendere*; * ku-
 zem C., kuzem B.
 ömne vak k. *lovat meghágni* |
salire (equam).
 kučuktem *fölszállítani* | (*eff.*):
viden-k. fölvzetni | *subdu-*
cere, sursum ducere; *nomal*
k. fölvinni | *sursum ferre*;
 * kuzuktem B.
 kučem *fogni, tartani* | *capere, tene-*
re, kučedem (fr.); -čaldam
fogódni | *capi, intercipi*; * ko-
 žem C., kučem B.; kučaka-
 lem (*fr.*) B_{AP}.
 puš-poč k. *kormányozni (ha-*
jót) | *gubernare (navem).*
 kučedalám *összekapni, össze-*
veszni | *manus conserere*; ku-
 čedalmaš *verekedés* | *pugna.*
 kuškam *nöni, felnöni* | *creocere,*
adolescere; *.
 * kuštem *fölnevelni* | *educare.*
 kušk-:
 kuškedám *szakasztani, szétszag-*
gatni | *discindere, disrumpe-*
re; * kuškedám C., kuske-
 dam B.
 kušketlem *szakadni (ruha)* | *dis-*
rumpi.
 * kuškulaltám *szakadni, elszakí-*
tódni (ruha) | *rumpi, lacerari*
(vestis) B.

kuškužám *lábait szétterjesztve le-*
ülni; *lóra ülni* | *distensis cru-*
ribus considerare; *equum con-*
scendere; * koškožám C.,
 kuškužám B.
 kuškuš-šinžaš *lovagüléssel ül-*
ni | *distensis cruribus sedere.*
 kuškuštem *lóra ültetni* | *equo*
imponere B.
 kuškúžmo *kedd* | *dies Martis*;
 * koškožám C.
 kuštem *tánczolni* | *saltare*; -taldem
(dim.); * kuštem C. B.; kuš-
 taltém C.
 kuštomaš *táncz* | *saltatio.*
 kušturá *forgács, szemét* | *assula,*
schidia; *quisquiliae.*
 kuštulgo *könnyű* | *levis*; *facilis*;
 * kuštalga.
 kuštulgemám *megkönnyülni* | *le-*
vare.
 kuštulgemdem *megkönnyíteni* |
levare.
 * kuštaltém *megkönnyíteni* | *le-*
vare C.
 kuž vüt *húgy* | *urina.*
 kužám *hugyozni* | *urinam face-*
re; -žedem (*fr.*)
 kúžo *hosszu* | *longus*; * kúža.
 kužemám *hosszabbülni* | *longio-*
rem fieri.
 kužemdem *hosszabbítani* | *longio-*
rem facere, producere; * B.
 * kužaža *hosszuság* | *longitudo*
 C.
 kut *hat* | *sex*; *.
 kudot *hat* | *sex (substant.);* * ku-
 dat C., kudut B.

- kut-lo *hatvan* | *sexaginta*; *küt-lu.
- kudumoso, kudotoso *hatodik* | *sextus*; *kudumše C., kudumša B.
- kut *hosszaság, hossza* | *longitudo*.
koñer kut *egy rőfnyí h.* | *unius ulnae l.*
- kútko ($\sigma\tau$) *hangya* | *formica*; *kutka.
k. šue *hangyaboly* | *formicetum*.
- kútkuž *sas* | *aquila*; *kučkaž C., kúčkuž B.
- kuturem *dicsekedni* | *gloriari*; *χuturem: šajam χuturaša *hazug, hiábavalót szóló* | *mendax, vana praedicans* БАР.
- kutla *körülvalóság* | *quod circum est*.
kutlašte (*loc.*) *körül* | *circum*; *gutlašta B.
- kutlageč (*abl.*) *körülbelől* — *-től (időtől)* | *circiter inde a.*
- kudakšam *levetni (ruhát)* | *exuere vestem*; -kšedem (*fr.*) R, kudaš- P.; *kadašam C., kudašam B. [*vestem*].
- kudakšaldam *levetkezni* | *ponere kudalam nyargalni, vágdatni* | *equo citato vehi, -leštam (fr.)*; *rohanni | *se proripere* B.
- kudal-koldaš *elszaladni, elfutni* | *aufugere*.
- kúdo *ház* | *domus*; *kúda C. B. (W. kudabiča, cf. veče).
- kudošto *hon, otthon* | *domi*.
kudoško, kudeš *haza* | *domum*; *kudeške C.
- kudogeč *házól* | *a domo*.
kudoso *házbeli (ruha)* | *domestici*.
kudór *bodor* | *crispus*. [*cus*].
kusem, kusnem ($\sigma\tau$) *átköltözni* | *transnigrare*; *kusem B.
kusnuktem *áttelepíteni* | *in novas sedes traducere*; *kusektem B.
- kusarem ($\sigma\tau$) *átköltöztetni* | *ad migrationem adigere*.
kúzuk *nászajándék* | *donum nuptiale*.
- kup *mocsár* | *palus (-udis)*; *C.
kupturgem *ránczosodni (kép), öszszeránczosodni (csizma)* | *se rugare, corrugari*; -geštam (*fr.*)
kupturgušo *ráncz, redő (a képen)* | *ruga*.
*kupturtem *ránczba szedni (a képét)* | *corrugare* B.
- kuvulžo *nyirfajd* | *tetrao tetrix*.
kum *három* | *tres*; *.
kumut *három* | *tres (substant.)* *.
kum-lo *harmincz* | *triginta*; *kum-lu.
kumuso v. -mušo, -mutoso *harmadik* | *tertius*; *kúmša B., kumše C.
kumušto *holnapután* | *perendie*; *kúmšušta K.
- kumaga ($\sigma\tau$) *kályha* | *fornax, caminus*; *kamaká.
- kumalam *meghajtani magát, köszönteni* | *se inclinare, salutare*; -ledem (*fr.*); *kumalam.
kumem *behúnyni (szemét)* | *oculos operire*; -medem (*fr.*); -mal-

- dam (*pass.*); *kumem, -muktem (*eff.*) B., kumaltem (*mt.*):
 šinzam kumaltma (*egy szembehunyás pillanat | momentum temporis*) B.
- kumól engedelem, engedély | *venia, permissio.*
- k. puaş engedelmet adni | *veniam dare.*
- *kumulán kegyesszívű | *benignus* B. I. B. TIM. II.
- kúmuk fölfordulva, hassal lefelé | *pronus, ventre deorsum verso*; *B. (k. širg' vazenet arczra borultak | *in os pronum procubuerunt*).
- kumuktem fölfordítani | *evertere*; -ktulam (*fr.*); *kumuktem B.
- kumuktaldam fölfordulni | *everti.*
- kumuž nyirfahéj | *cortex betulae*; *komoš C.; *cf.* kom.
- kumda széles | *latus (adj.)*; *komda C., kumdá B.
- kumdangam szélesedni | *latum fieri.*
- kumdangdem szélesíteni | *latum facere.*
- kuralam szántani | *arare* R. L.; -ledem (*fr.*); *karalam C.
- kurúk hegy | *mons*; korok C., kuruk B.
- k. mari csuvas | *homo Čuvašicus.*
- kurúkš tarisznya (*vékony hársból fonva*) | *canistrum (etenuli lib. o confectum)*.
- kúrum életkor | *aetas*; *B.
- *k. pitemeška (*életfogytáig örökké*) | *in aeternum.*
- kurmész örökké | *in aeternum.*
- kúrmo-goč életem át | *per totam aetatem* P.
- kurgužam futni | *currere*; *B., korgošam C.
- kurgužaldem (*dim.*), -štalam (*fr.*); *korgoštalam (*dim.*) C., kurguštalam B.
- kurguštem futtatni, hamar küldeni | *decurrere jubere, expedite mittere.*
- *kúrša kosár | *corbis* B. P.
- kúrnoš holló | *corvus*; *kurtnaž C.
- kul (*σ*) rab, szolgál, cseléd | *servus, famulus.*
- k. majrä szolgáló | *ancilla.*
- kulá sárgásbarna (lónak színe) | *fulvus.*
- kü kő | *lapis* R., küä L.; *kü C., kü B.
- *tolgû tűzkő | *pyrites* C.
- *küjeran vär köves hely | *locus lapidosus* B.
- küam égni, megégni, megfőzni, megsültni | *maturecere, coqui, assari*; *küäm C., küam B. (kün šoaš megégni | *maturitatem assequi*).
- küktem megéretni, megfőzni | *maturare, concoquere*; *B.
- küestam sütni | *assare*; -štedem (*fr.*); *küestäm C.
- kudaldem (*lege: küaldem?*): kinde k. kenyeret sütni | *panem coquere* R. CSM. 517.
- küdomö éretlen | *immaturus.*

- kün *érett* | *maturus*; *kün (kûn) C.
- kükš *magas* | *altus*; *kükše C., kükša B.
- kükšemam, -šangam *magasodni* | *altum fieri*.
- kükšemdem, -šangdem *maga-sítani* | *altum facere*.
- küč *köröm* (*mindenféle állatoké*) | *unguis, ungula*; *kiž C.
- küčem (kičem) *kérni* | *rogare, -üktem* (*eff.*); *kičem C.
- küčedelam (*v. küčedel-koštam*) *koldulni* | *mendicare*.
- kü'čüzö *koldus* | *mendicus* P.; *ki'ciza, ki'cüz B.
- küčük (σ) *rövid* | *brevis* R., kü'tük P.; *kitek, kotok C., kitü'k (*kis termetű* | *brevis staturae*) B.
- küčükemam *rövidülni* | *brevem fieri*.
- küčükemdem *rövidíteni* | *brevem facere*; *kitikemdem B.
- küšöl *fönt való* | *supernus*; *küšil (k. vär) B_{AP}.
- küšnö (*loc.*) *fönt* | *superne, in alto*; *kü'sna.
- küšnösö *felső* | *superus, superior*.
- küšan, küškö (*lat.*) *föl* | *sursum*; *kü'ska B., küskilä *feljebb* (*fölfelé*) | *sursum versus* B., küškä L.
- küšüč (*abl.*) *föülről* | *desuper, ex alto*; *kü'sicen B., kü'sic, -cen K.
- küzgö *vastag* | *crassus*; *ki'zge B.
- küzgemam *vastagodni* | *crassum fieri*.
- küzgemdem *vastagítani* | *crassum facere*.
- *kižgežä *vastagság* | *crassitudo* C.
- kütem (σ) *örizni* (*nyájat*) | *pacere* (*gregem*), *kitedem* (*fr.*); *kitem C.
- kütü (σ) *nyáj* | *grex*; kitö' B.
- kütüčö (σ) *pásztor* | *pastor*; *kitö'zä.
- küdör *nyírfajd* | *tetrao tetrax*; *keder C.
- uzo k. *hím ny.* | *t. masculus*.
- ava k. *nöstény ny.* | *t. femina*.
- küdürtem: *küdürta mennydörög* | *tonat* (*tonitru*); -rteleš (*fr.*); *kidärteš *mennydörög* | *tonat* C., *kidüre-* (*juma kidürcen mennydörgött* | *coelum intonuit*) B.
- küdürtšö *mennydörgés* | *tonitrus*; *kidär, *kidärzä*, *kiderce* C., *kidi'rtiš* B.
- küdül:
- küdülne (*loc.*) *mellelt* | *juxta, ad*.
- küdülösö *melletti* | *juxta positus, adjacens*.
- küdülan, küdük (*lat.*) *mellé* | *propter, ad latus*.
- küdüč (*abl.*) *mellől* | *a latere*.
- küsé (π) *zseb* | *loculus, funda vestis*.
- kü'zö, küz (σ) *kés* | *culter*; *kize C., ki'zä B.
- *küsem *kölcsön venni* | *mutuum sumere, -selem* (*fr.*) C.

- *küse kölcsön | *mutuum, creditum C.*, kü'sä B.
- küsün (σ) nalaš kölcsön venni | *mutuo sumere*; *kü'sin.
- künžem vájni, kivájni, vézni | *excavare, caelare*; -žedem (fr.) [čik C.
- küpčük (σ) párna | *pulvinar*; *kipkүvä'r (σ) híd, padlat | *pons; tabulatum*; *kibér K.
- kü'müž tál | *lanx*.
- kür vastag hárs (melylyel háztetőt is fednek) | *cortex tiliaceus*.
- kürän ter oldalas szán | *traha lateribus instructa*; *kirán ter K.
- küram tépni, kitépni | *vellere, evellere, -redem (fr.)*; *keräm C., kiram B., kiram K.
- kürüštam tépedesni | *vellicare*.
- kürlam kitépni, kiszakítani | (fát, virágot) | *evellere; elszakítani (czérnát) | dirumpere (filum)*; kürl'-kajaš elszakadni (czérna) | *dirumpi*.
- *kiriltišdeok szakadás nélkül, szakadatlanul | *sine interruptione K.*
- *kiredalam igyekezni, erőlködni | *eniti, operam dare B. K.*
- kürt magas hófuvatag | *nives exaggetatae*.
- kü'rtňö vas | *ferrum*; *kirtie C., kirtni' vas, békó | *ferrum, vincula B.*
- *kirtnilem meglánczolni | *catenis vincire B.*
- külam: küleš kell | *necesse est, opus est R.*, küleš P.; *keleš.
- küldöm v. og-kül jing nem kel-
lő, kellelten ember | *incommodus, molestus*; *kéltema.
- kü'ldömaš kellelten, szükségte-
len | *non necessarius*; *kelte-
mäš ördög | *diabolus B.*
- gañe 1) (*nomina comparativa formans*): u-gañe (újkénti) olyan mint új | *novo similis*; tugañe olyan | *talis*; *gaña B., kaña C.; 2) (*postpositio*) gyundánt, ként | *instar, velut*; * B.
- ge, -ke (*nota casus comitativi*) -ostúl, -estül | *una cum*; *-ge B.
- geč, -keč -ból | *ex*; *gic, gicen -ból, -tül | *ex, ab B.*, gic, kic C.
- gen, -gin, ken (*part. conditionalis*) ha | *si (cf. NyK. III, 469)*; *gin.
- ginat ha — is, bár | *etsi, etiam-si*; *ginat B., gűnat C.
- *čäk (α) ár | *pretium Bap., vid. ak.*
- *čang: šüša č. cerän bélpoklos | *leprosus B.*
- *čä'dir (α) vagyon, jószág | *res, possessio B.*
- častärlänem dolgozni, fűradozni | *laborare L.*
- *čaná (σ) ág | *ramus Bz. 15, 2, cf. ona.*
- *čana-váštar ág, vessző | *ramus, virga Bmk.*
- *čangá deszka | *tabula, assis B., cf. onga.*

- * *xiriktem fölgerjeszteni* | *excitare* B.
- * *χοιά* БАРС. 19, 20., *χοј* БАРС. 20, 4. *bélyeg* | *signum impressum*.
- * *ja* (*vox adhortantis*): *ja karna hadd együttk* | *edamus* БК. I.
- jákte erdei fenyű* | *pinus silvestris*;
* *jákte* C.
jakterla fenyves erdő.
- * *jáxa* (*σ*?) *tisztátlan, utálatos* | *immundus, foedus* B.
- * *jaktarem* (*σ*?) *megfertőztetni* | *inquinare* B.
- * *jaxnem* (*σ*?) *megtisztátalanítani* | *inquinari* B.
- jaklaga* (*σ*) *sima, csúsós, sikos* | *glaber, lubricus*; * *jaklaká* C. B.
jaklakangdem sikossá, simává tenni | *lubricum facere, levigare*.
- jakleštam elcsúszeni* | *prolabi in lubrico*.
- jagem dörgülni, letörülni* | *terere, fricare*; -*galdem* (*mt.*); -*gkalem* (*fr.*); -*galdam* (*pass.*)
ket j. kezét dörzsölni | *fricare manus*.
- * *jäng lélek* | *anima*.
- * *jangalem elfáradni* | *defatigari*.
- * *jačaká szigoru* | *severus* БАР.
- * *jažo* (*σ*) *jó, szép* | *bonus, pulcher*.
- * *j. pušan illatos, jószagú* | *odoratus* B.
- * *jažoža szépség* | *pulchritudo* C.
- jatlem* (*σ*) *dorgálni* | *objurgare, increpare* BR. 14, 1.; HEB. 12, 5
- jastarem kiüríteni* | *evacuare, -redem* (*fr.*), -*raldam* (*pass.*);
* *jastarem* B., *cf. jars.*
jastarektem kiürésíteni | *evacuare*.
- * *jazá* (*σ*) *fiatal* | *juvenis* (*aetate*).
- jazik* (*σ*) *bűn, véték* | *peccatum, delictum*.
jazikán vétkes, bűnös | *peccator*.
- janak* (*σ*) *ajtó- v. ablak-félfa* | *antae, postis*.
- jánu aczél (tűzűtő)* | *chalybs* (*quo ignem silici excudunt*).
- jangatá nagyszulák* | *convolvulus sepium*.
- jandapká üveg (az ablakban)* | *vitrum*; * *jandár üveg*; *kupa* | *vitrum*; *cupa* B.
- * *jánzak öv* | *cingulum* B.
- javok sovány* | *macer*.
- javogem elsoványodni* | *macescere*; -*galdam* *id.*
- javoktarem megsoványítani* | *emaciare*.
- jámde* (*σ*) *kész, elkészült* | *paratus, confectus*; * *jämdä* C.
- jamdelem készíteni* | *parare, conficere*; -*ledem*, -*lkalem* (*fr.*);
* *jamdalem* B., *jämdälem* C.
- jamdelaldam elkészülni* | *se comparare, confici*.
- jal* (*σ*) *falv* | *pagus, vicus* (*cf. aul*);
* *jal nép* (*cseremiszek*) | *populus* (*Čeremissi*) C.; *nép*; *vidék, ország*; *más ember, felebarát* | *populus*; *regio, terra*; *alter, gentilis* B.

- *jäl idir ifju asszonyi állat |
mulier juvenis B^{TM}. I. 5, 2.
- jara (σ) v. jarak üres, szabad
(munka nélkül) | vacuus, li-
ber.
- jara koldaš szabadon ereszteni |
liberum dimittere.
- jarem megtalálni, utolérni, meg-
kapni vkit | invenire, assequi
quem.
- jarsem (σ) ráérni, munkától sza-
bad lenni | vacare (cui rei);
*järsem.
- jars- : jarsedem gyakran kiürül-
ni | saepius evacuari.
- jarnem reményleni, bízni | sperare,
confidere.
- ječe hótalp | solea lignea nivalis.
- j. küč (kőröm) karika rajta, a
melybe beduggják a lábat |
annulus (in ječe), cui pedem
inserunt.
- ježéng íz, hajlás | articulus; *éžing
B^{KOL}.
- jol j. térdhajlás | poples.
- jetén (σ) len | linum; *itin C.,
i'tin B.
- jeda -onként (NyK. III, 459) | per
singulos; *jide B.
- *ará-jideók egy-egy csoport |
singulae catervae B.
- er-jeda minden reggel | quotidie
mane, kas-j. m. este | qu. ves-
peri.
- jedál bocskor (hársból) | calceamen-
tum e cortice tiliaceo confec-
tum; *jidal C.
- jevatem elmulatni az időt | tem-
pus transigere, commorari
(ex. šuko it jivate).
- jevár (σ) ВЫКУХОЛЬ | sorex mo-
schatus.
- jer tó | lacus; *jär.
- jer kör, körület | orbis, circuitus;
(postpositio =) körül | circum,
cf. jir.
- jer, jerok (adv.) körül (járni) |
in orbem, circum; *jir B.
- jeráng ágy (veteményes v. virá-
gos a kertben) | area hortensis.
- jerge (σ) sor | ordo, series.
- ik-j. egy sorban | uno ordine,
kok-j. két sorban | duobus or-
dinibus (stare).
- jernem (σ) megundorodni, meg-
utálni | taedio affici, abhor-
rere; *jirnem B. K.
- jelé, jile hamar, mindjárt | mox,
statim R., zili L.; *jilé.
- *jiengä (σ) az atyának nénye |
amita C.
- ji'gär iker | geminus; *i'gar B.
- j. pelaš ikerestvér | frater ge-
minus; *i. peläš B.
- jiginžam csuklani | singultire.
- *iginžiktä (minim) csuklom |
singultio K.
- jing ember | homo R., zän L., jen S.
- jingen másé, idegen | alienus.
- *jingel (σ) csengetyű | camp-
na C.
- jiš (σ) család | familia.
- *jišá nyom; út (isten útjai) | ves-
tigium; via; cf. kešá.
- tī j.-dono azért, annak okáért |
eam ob causam B^{JK}.

- * *jišan* (*postp.*): *okdért*; *-ról*,
-ért | *propter*, *de* B. K.
- * *jibirt alattomban*, *lopva* | *clam*,
furtim B_{JUD}.
- * *jimem elcsendesedni*, *elhallgatni* | *sedari*, *conticescere*; *jimiktem* (*eff.*) B_{AP}.
- * *jir körül* | *circa*.
jrige kör, *környék* | *orbis*, *circuitus*, *vicinia*.
jrigešte (*loc.*) *körül* | *circa*.
jrigegeč (*abl.*) *köréből* | *e circuitu*; * *jrigeč*.
* *jrigeške kerek* | *rotundus* C.
* *jrjša körülötte való* | *circumjacens*, *circumstans*, B.
* *jrím mosolyogni*, *nevetni* | *subridere*, *ridere*.
- jilme nyelv* | *lingua* R., *zülmä* L.;
* *jilmä*.
jilmedeme néma | *mutus*; * *jilmadema* B., *jilmädemä* C.
- * *ves jilmän másnyelvíl*, *idegen* (*nemzet*) | *sermonis externi*, *exterus* B.
- jokšarge vörös* | *ruber*; * *jakšarga* C. B., *jakšár* B. (j. *šamak köszöntés*, *proprie*: *szép szó* | *salutatio* B_L 1, 29. B_R 16, 1°.)
- jokšargem vörösödni* | *rubescere*; *C.
- jokšartem*, *-rtarem vörösíteni* | *rubrum facere*.
- jokrak hiba* | *mendum*, *error*.
j. *liaš hibát tenni*, *kibázní* | *errare*, *peccare*.
- jogem* (σ) *folyni*, *kifolyni*, *kihul-*

- lani* | *fluere*, *effluere*, *defluere*; *-gedem* (*fr.*); * *jogem*.
- äj *jogá a jég indul* | *glacies solvitur*; *pun j. kihull a toll*, *szőr* | *capilli defluunt*; * *jogem keaş hajókázní* | *navi veli* B_{AP}.
- jogoktem*, *joktarem kifolyatni* (*hordóból*) | *facere ut effluat quid*; * *joktarem*.
- * *joj* (*jöj*) (σ) *ruvasz*, *hamis*, *tet-tetett*, *koholt* | *falsus*, *simulatus*, *commenticius* B. K.
- * *jojša ruvaszság* | *fallacia* B_K II. 11, 3.
- * *jojza mastar ügyes mester* | *artifex* B_{APC} 18, 22.
- * *jojlanmaš hamisság* | *fallacia*, *fraus* B_{APC}.
- jongo tág*, *bő*; *munkától szabad* | *amplus*; *vacuus a labore*:
jong' ulam szabad nagyok, *ráérek* | *vaco cui rei*.
- jongota tágas*, *kiterjedt* | *amplus*, *extensus*; * *jongatá kellemes* (*idő*) | *gratus*, *amoenus* K. B_L 4, 19. B_{AP} 3, 20.
- jongeštam v. jongo liam szabad lenni munkától* | *vacare a labore*.
- jongeštarem tágítani* | *amplificare*, *extendere*.
- jongež íj*, *kézíj* | *arcus* (*sagittarii*).
- jongožem v. jongoštem őrleni*, (*lisztet*) | *molere*; *-žedem* (*fr.*), *-žaldam* (*pass.*); * *jan-gaštem* C., *jangištem* B.

jónguloš (σ) *hiba* | *mendum*, *error*.

j. liaš v. eštaš *hibát tenni*, *hibázni* | *errare*, *peccare*.

joškun *iszap* | *limus*.

joškunan *iszapos* | *limosus*.

jot (σ) *idegen* | *externus*, *peregrinus* (jing ember | *homo*, mülande föld | *terra*, jal falu | *vicus*).

jótke -ig (NyK. III, 458) R., jokte P.; *jakte.

jodam *kérdezni* | *interrogare*; -deštam (*fr.*); *jadam C. B.; jadišt- B. (*követelni* | *poscere* Bl. 6, 30.)

joa (σ) *hölgymenyét* | *mustela erminia*.

jomak (σ) *mese* | *fabula*; *jamák C. B., *tréfabeszéd* | *jocose dictum* K.

j. koldaš *mesélni* | *fabulas narrare*.

jomam *veszni*, *elveszni* | *perire*, *perdi*; *jamam.

jomdarem *elveszteni* | *perdere* R., jodem P.; *jamdem.

jomdarmo, jomdarmaš *vesztešég* | *jactura*.

jora (σ) *seb* | *vulnus*; *jará Bl.

joratem (σ) *szeretni* | *amare*; -tedem (*fr.*) R., joraltem P.; *jaratem (B_{AP}. jaraltem).

jorem (σ) *érni*, *vmire való lenni* (*taugen*) | *idoneum esse*; *tetszeni* | *placere*; *järem C., jarem B.

jorá *jól van* | *bene!* (*ex.* jora, eš-

tem *jól van*, *megcsinálom*); *jará liaš *megtetszeni* | *placere* B.

jorále (σ) *vmire való*, *használható* | *aptus*, *idoneus*; *jarál Bl.

joráleš, -šok (*érőleg*) *egészen*, *véglegesen* | *omnino*, *prorsus*.

jórdomo, jordomaš *vmire nem való*, *haszontalan* | *non idoneus*, *inutilis*; *jardemä C., jardema, jaredema B.

jorem *vegyíteni* | *miscere*; *jarem B.

*jori' (σ) *különösen*, *épen (azért)* | *expresse*, *praesertim*, *quidem* B_{KOL}. 4. 8., joré B_{K. II.}, jöre, jöri W.

jórlo *szegény*, *nyomorú* | *miser* P.

jol (jál) *láb* | *pes*; *jal.

jolakš *lábravaló*, *bugyogó* | *braccae*; *jalaš C.

jolen *gyalog (menni)* | *pedibus (ire)*; *jálan B.

jola:

jolaštem (jola eštem, jolam e.) *vádolni*, *gyanúba venni*, *rágalmazni* | *accusare*, *suspectum habere*, *criminari*.

jolagaj (σ) *hanyag*, *rest* | *piger*; *jalağaj C.

jolavá *rojtok* | *fimbriae*; *jalavá *ruhaszegély* (*rojtos*) | *margo vestis* (*fimbriatus*) B.

joleštem (jã-) *megkötözni* | *ligare*, *vincire*, -štedem (*fr.*); *jalštem, jalaštem C., jalštem B.

joldaš (σ) *társ* | *socius*; *jaldáš *szolga* | *servus*.

- jötér (στ) *laskanyujtó* | (Germ. *Nudelwalker*).
- jösö (στ) *bajos, nehéz, unalmas (munka)* | *difficilis, molestus* R., jóso P.; jáso *baj, szerencsétlenség* | *labor, res adversae* B.
- jöslanem, -naldam *bajlódni, fáradni vmivel* | *labore cruciari*.
- jöslandarem *elbajlódtatni, elfárasztani* | *labore fatigare*.
- jörem *gördíteni* | *volvere*; -ralam (mt.); *jörem, jöreläm C., jörem B., jöräl- (jöräl-koltaš) B. [verti.
- jörlam, jörlaldam *eldölni* | *subjörüktem* | *gördíteni, ledöjteni* | *volvere, subvertere* (ruen j. *levágni* | *succidere*), -ktelam (fr.); *jörektem.
- jörem (dörem) *eloltódni* | *exstingui*; *jörem.
- jörtem (dörtem) *eloltani* | *exstinguere*; *jörtem.
- júalge *hüvös; nem száraz s nem nedves* | *frigidus, subfrigidus; subhumidus*. [*juk.
- juk *hang* | *vox, sonus* R., žuk L.; kel j. šokta *a hír hangzik* | *chorda sonat*.
- jukan *hangos* | *sonorus*.
- *juktem *hangoztatni* | *efferre* (vocem), *eloqui* P.; *juktalam *hívni* | *invocare* B.
- *juklanem *lárházni* | *vociferari, clamare*.
- *jukraká *kedvetlen, unalmas* | *tædii plenus* K.
- južo *némely* | *nonnullus, quidam*; *júža B.
- južošto, južo-vere *néhol, némely helyen* | *passim, nonnullis locis*.
- južnam, južokunam *néha* | *interdum*; *južanam B., južnam C.
- jut *éj* | *nox* R., žet L.; *jut C., jud B.
- judom *éjjel* | *noctu*; *judam B.
- jut-pel *észak* | *septentrio; éjjél* | *media nox* (v. pel-jut); *jud-pel B. (jud-nimäl *észak* | *septentrio* BAP.)
- jutke-kečege, v. jut-keče, v. keče-jut *éjjel-nappal* | *diem noctemque*.
- jutoso *éjjeli* | *nocturnus*.
- juzak (στ) *adó* | *tributum* F.
- júmo *isten* | *deus*; juma *isten* | *deus* (j. *kidírcen mennydörgött* | *coelum intonuit*) B.; *ég* | *coelum* S.
- jum pundaš (*felső fenék*) *ég* | *coelum*.
- jumuldem *imádkozni* | *preces facere, -lledem* (fr.) R., jumoltem P.; cf. *ultem*.
- jumuldomaš *imádság* | *precatio, preces*.
- jur *eső* | *pluvia*; *.
- juram: *jureš esik* | *pluit* (jur-juren *eső esett*); *juredem* (fr.); *B.
- jul *a Volga folyam* | *amnis Volga*.
- *júla (edem) *kártékony, veszedel-*

- mes (ember) | *noxius, perniciosus* BAF.
- * julá (σ) szokás | *mos, consuetudo* BAF.
- julem égni | *ardere*; julaldam meg-
égődni | *comburi, cremari*, -lal-
dalam (fr.); * julem B.
- julaldem égetni, meggyújtani |
urere, cremare, incendere;
* julatlem, julandarem B., jo-
latem C.
- jüam inni | *bibere*; jüedem (fr.)
R., züam L.; * jüäm C., jü-
am B.
- jüktem itatni | *potum praebere*;
-ktülam (fr.); -ktüktem (eff.);
* jüktem, jüktarem (BAF. 14, 13.
- jüktülam áldozni | *sacrificare*
[= *libare* ?], BHEB. 10, 6. jük-
talmaš áldozat | *sacrificium*
[*libatio* ?]).
- jüş ital; ivás | *potus, potio* R.,
jüks P.
- * jükše ittas | *inebriatus*, jükše-
mäm ittasodni | *inebriari* C.,
jüksa B.
- * mlanem jüm šon megszemju-
hoztam | *sitio* B.
- jükšem meghülni, lehülteni magát |
refrigerari; -šaldam id., *ük-
šem K.
- jüksüktem, jüksüklandarem le-
hülteni | *refrigerare*; * jüksük-
tem hüsíteni, fölfrisíteni | *re-
frigerare, reficere* BL., ükšik-
tem K.
- jükštö hi deg | *frigidus*; * jüšta B.,
üšte C.
- jüksö hattyú | *cygnus* R., jüks V.
* jüksé C.
- jükštülam fürödni | *lavari* (in *ba-
neo*); -ledem (fr.)
- jükštüldem fürösztetni | *lavare*.
jükštülmö ver fürdőhely | *locus*
lavandi, balneum.
- * cáken (σ) tengeröböl | *sinus ma-
ris* BAF.
- čaknem (σ) hátrálni, csökönyö-
södni | *retrocedere, non obse-
qui* R.; caknem P.; * cak-
nem B.
- čaknuktem, čaktarem hátra
tolni (lovat) | *retro agere*
(*equum*); hátraltatni, vesze-
kedéssel győzni vkit | *repel-
lere, repugnare*.
- * caklem (σ) megérteni | *intelligere*
BME. 4, 24. 68.
- caklandarem megmagyarázni |
explicare BK. I.
- * cagem (σ) tanuskodni vki ellen,
rúbizonyítani | *testari contra*
quem, coarguere.
- čang (σ) harang | *campana* R.,
can P.; * cang K.
- čankarem (čang-kerem) haran-
gozni, csengetni | *campanam*
pulsare R., can-kirem P.;
* cang-siam K.
- čánga holló | *corvus*; * canga C.
- * cacem kísérteti | *tentare, expe-
riri* BME.
- cacektem: cacektema megpró-
bált | *probatus, expertus* BHEB.
4, 15.
- čat kemény, erős | *firmus, fortis*

- (*č.juk-tene fenhangon*); *keményen, erősen* | *firme, fortiter* (*ex. hajtani*).
- čátkada *erős, kemény* | *firmitas* (*ex. vászon*); *čátkada B.
- *čatkedemdem *megerősíteni* | *firmare* B.
- čanžaš *fejszeforgács* | *assula*.
- čap (*σ*) *hír, híresség* | *fama*.
- čaple *híres* | *celebratus*.
- čaplanem *híresedni* | *famam assequi*.
- čaplاندarem *híresíteni* | *celebrare*.
- čamanem *nem merni*; *átallani, megkötni magát* | *haesitare, contumacem esse*.
- čar *vékony* | *ilia*.
- čarem (*σ*) *visszatartani, tartóztatni, lebírní vmiről, tiltani* | *retinere, deducere (de sententia), vetare*; -redem (*fr.*); *čarem C., carem B.
- čarnem (*σ*) *megszűlni* | *desistere, cessare*; -nedem (*fr.*) R., carnem P.; *čarnem C., carnem B. [*petuo*].
- čarnadegeče *szüntelenül* | *per-*
- *čaršó (*π*) *sátor* | *tentaculum* B.ΔP.
- čárlan *sirdály* | *larus marinus*.
- čal (*σ*) *szürke, ősz* | *canus*.
- čalemam *őszülni* | *canescere, -medem (fr.)*
- *čalko *toll* | *pluma* C.
- čekem *betenni, beledugni* | *insere-re, condere in quid (ex. küseš in crumenam)*; -kedem (*fr.*); *cikem B.
- čekš *oldulnyilallás* | *laterum punctio*.
- čekšte *tolažem nyilallásban szenvedek* | *laterum doloribus laboro*.
- čekš čučeš (*ny. érződik*) *nyilallást érzek* | *l. dolorem sentio*.
- čeklek *vid.* čelt.
- čeget (*σ*) *sajt* | *caseus*.
- četem (*σ*) *szenvedni, tűrni* | *pati, tolerare*; -tedem (*fr.*); *citem B.
- četerem (*σ*) *reszketni* | *tremere*; -redem (*fr.*); -raldem (*mt.*)
- četeralam, -raldam *egyszer meg-rázkodni* | *contremere, percuti*; *citráltam *megrendülni* B., citrál- (*sic leg. pro: citläl-*) *megrettenni* | *perterreri* B.ΔP. 23,4
- *čitīrtiš *földrendülés* | *motus terrae* B.ΔP.C.
- čezek *havasi v. lábatlan fecske* | *hirundo apus*.
- čebeštalam *csípni, megsípni* | *vellicare, carpere*; -štalam (*fr.*)
- čiptalmaš (*csípkedés*) *veszeke-dés* | *vixa* L.
- čevem *csepegni* | *stillare (intr.)*; -vedem (*fr.*); -vuktem (*eff.*)
- čevaldem *cseppenni* | *stillare (mt.)*; -lduktem (*eff.*)
- čeváldeš *csepp* | *gutta*.
- čéver (*σ*) *szép, csinos (leány)* | *pulcher, bellus* R., cevér P., ciber L.; *cever *boldog* | *felix* C., ceber *szép* | *pulcher* K.

*ceberlänem szépülni | *pulchrum fieri* K.
 *ceberländarem csinosítani | *exornare* K.
 čer (σ) betegség | *morbus*; beteg | *aegrotus*; *cer C. B.
 čerlanem, -naldam megbetegedni | *morbo affici*; *cerlänem K.
 čer (σ) serény, fürgé, gyors | *agilis, promptus*; *círä B.
 čerä fáklya | *schidia taedae*.
 čerä, čarä (σ) kopasz, meztelen | *nudus*; tisztás (az erdőben) | *locus silvae interlucatus*; *cärä', cärä' B.
 čera jola kaja mezteláb megyen | *pedibus nudis incedit*.
 čerangam meztelenedni | *nudari*.
 čerangdem mezteleníteni | *nudare*.
 čeri' (σ) arczpír, jó szín | *rubor, color bonus faciei*; *cire arcz | *facies* C.; cre arcz, külső szín | *facies, aspectus* B. K.
 čerián piros arczú, jó színben levő | *faciei rubentis, boni coloris*; *crean B.
 *creandarem ékesíteni | *bonam speciem addere* B.
 čeri'deme halovány, rossz színben levő | *pallidus, coloris exsanguis*.
 čerilanem v. cerian liam jó színt kapni | *colorationem fieri*.
 čelä mind, egész | *omnis, totus* R., cälä' P.; *cile C., cälä' B.
 čelä, čeläk egészen | *omni ex*

parte; mindenütt | *ubique*; čelä, č. kodom mindig, mindenkor | *semper*.
 čeläze egészben, egyáltalában | *omnino*.
 čelt, čeltók tisztán; merőben | *penitus, plane, omnino* R., čilt P.; *čilt, čiltók B.
 *čilt ulán tökéletes, boldog | *perfectus (deus)* B_{TIM.} I., I, II.
 čelt moš mosd ki jól | *bene perlava*.
 *čilt kelesen elvégezte beszédét | *sermonem confecit* B.
 čia szín, festék | *color, pigmentum*; *čiä B_{APC.}
 čiem (tiem) fölölteni, viselni (ruhát) | *induere*; čiedem (fr.); *čiem C.
 čiktem öltöztetni | *induere (cui vestem)*; -ktedem (fr.)
 čialdem megfesteni | *colorare, colorem inducere*; *čijaltem öltöztetni | *induere quem*; festeni, ékesíteni | *colorare, ornare* B.
 či'me: ümbäč čime felső öltöny | *indumentum exterius*.
 čigaldem csiklándani | *titillare*; čialdedem (fr.)
 či'ngada józan, éberlelkű | *sobrius, sanae mentis* B_{P.} I.
 čingalam megszúrni (fulánkkal) | *pungere (aculeo)*.
 čište harkály | *picus*.
 *čidräk: č. kodam késni | *moram facere* B_{TIM.} I. 3, 15.
 ci'ze (σ) csecs | *mamma*; *ci'zaB.

cizakš *szoptató tülök* | *cornu lactatorium*.
 * cínók *úgy van, igenis* | *ita est, sane* B.
 čok (σ) *illő, megfelelő* | *conveniens, aptus*.
 čokešem toleš *tetszik nekem* | *convenit mihi*.
 kem mulem čok a csizma nekem jól illik | *calcei mihi ad pedes apti sunt*.
 čokon ilä *illően, rendesen él* | *convenienter vivit*.
 čoka sűrű, vastag | *densus, crassus*.
 čokangam megvastagodni, sűrűsödni | *crassum ferri*.
 cokangdem megvastagítani | *crassum facere*.
 čoktomaš *hangszeren való játék* | *cantus fidium* (cf. šoktem.)
 čoklem (σ) *áldozni* | *sacrificare*; -ledem (fr.); *suk *áldozat* | *hostia, sacrificium*.
 čoklome *áldozat* | *sacrificium*.
 čoklomaš *áldozathozás* | *sacrificatio*.
 čógot kalapács | *malleus*.
 čongem *rovásokat róni* | *crenas incidere*.
 čongém *rovás* | *crena*.
 čongeštem *röpülni* | *volare*; -štolam (fr.); *čongeštem B.
 čočam, šočam *születni* | *nasci* R., šočam P.; *šačam *születni, teremni* | *nasci, provenire* B., šažam C.
 čočuktem *szülni* | *parere, -kte-dem* (fr.); *šačektem *szül-*

ni, teremni | *parere, ferre* (fruges) B.
 čočmaš *születés; születőhely* | *ortus; locus natalis*.
 čočmo: č. avaj *édes anya* | *mater germana*; čočmem *godsek születésem óta* | *inde a me nato*.
 *šačiš *nemzet* | *genus, progenies* B_{AP}.
 čočmo *hétfő* | *dies lunae*; *šažma C., šačma K.
 čoderá *erdő* | *silva*.
 čon (π) *lélek* | *anima* R.; con P.
 čonan *lelkes, élő* | *animatus*.
 čóma *csikó* | *pullus equinus*.
 čom- *kinyújtani (bőrt)* | *extendere* (corium).
 corá (σ) *rab, szolga* | *servus* B.
 *coráluk *szolgaság* | *servitus* B_G.
 *coralandarem *rabbá tenni* | *servum facere* B.
 čoroš *íjedős* | *pavidus* (equus).
 čolo (σ) *-nyi*: kučolo, kudončolo *mennyi* | *quantum*; meň čolem *annyi, mint én* | *tantum, quantum ego*; vese č. saen *oly jól mint a másik* | *tam bene quam alter*.
 čolgužam *fényleni* | *splendere, fulgere*; *colgižam B_L.
 čolguštarem *fényesíteni* | *splendidum facere*.
 čö've (σ) *tyúk* | *gallina*; *cibe C., cí'ba B.
 čöv-ige *csibe, csirke* | *pullus gallicus*; *cib-iga B.

- nemeč čöve *pulyka* | *gallina indica*.
- čövetán *piócza* | *hirudo*.
- čugo (σ) *fasz* | *membrum virile*.
- čučam : čučeš *tetszik, érzik, érződik* | *videtur, sentitur*; * čučam *látszani, tetszeni* | *videri* (ex. *oróda-la demens*) Bk. 1.
- čumem *megrúgni* | *calce impetere*; -medem (fr.); -malam (mt.)
- čumur, čumurók *egészen, mindnyájan* | *omnino, universi*.
- čumurem *összehalmozni, egybehozni* | *coacervare, colligere*; -rkalem (fr.)
- čumurgem *összehalmozódni, gyűlni* | *coacervari, colligi*.
- čüktem *meggyújtani* | *accendere*; -ktülam (fr.); * čüktem B.
- čüngšö *zöld harkály* | *picus viridis*.
- čüčam *becsukni, zárni* | *claudere* R., tüč- P.; * čüčam C., čüčam, čüčam B.
- čüči *nagybátya (az anyáról)* | *avunculus*.
- čüčküdő *sűrű, gyakor* | *densus, creber* R., čüčkudo P.
- čüčküdön *gyakran* | *saepe*.
- čüčküdemam *sűrűsödni* | *densari*.
- čüčküdemdem *sűrűsíteni* | *densare*.
- * cürát (ρ ?) *eskü* | *jusjurandum*, c. *kelesas esküdni* | *jurare* Bm. 23, 16. 14, 7.
- * cürejem *esküdni* | *jurare* B., curejem C.
- šaklak *bütyök* | *nodus, geniculum*.
jol š. *boka* | *talus*.
- šagad (α) *óra* | *hora*.
- šagal (σ) *kevés* | *exiguus, pauci*; (adv.) *kevés időre* | *paullisper*; * šagal, šagal B.
- šagal *ginat legalább* | *saltem*.
- šagalemam *kevesedni* | *minui*.
- šagalemdem *kevesíteni* | *minuere*.
- * šaxár *parázna* | *moechus, moecha* B. (šaxár Bapc.)
- * šaxarlanem *paráznalkodni* | *moechari* B.
- šajtán (α) *ördög* | *diabolus* B.
- šačká *sótalan* | *insulsus*.
- šaňök (σ) *villa* | *furca*; * šenik C.
- * šanalt- : šanalt-keas *elszunnyadni, elaludni* | *obdormiscere* Bap. 20, 9.
- * šandál (π) *gyertyatartó* | *lychnuchus* B.
- * šapšalä *külön-külön* | *sejunctim* C. [Br.]
- * šabá *gyenge* | *imbecillus, debilis*
- šavem *hinteni, szórni* | *spargere*; * šabem *elszórni, pazarolni; meghinteni* | *dispergere, conspergere* B.
- šamoč (*notapluralis*) R., -šamič P.
- šar *lőszórszál* | *pilus equinus*; * šar *ideg* | *nervus* C.
- šar-voč *nyílfarkú réce* | *anas acuta*.
- šara (σ) *kopaszság* | *calvities* (cf. čera, carä').
- š. vujan *kopaszfejl* | *calvus*.
- šarem (σ) *kiteríteni, kiterjeszteni*

- ni | *sternere, expandere*; *šarem C., šarem B.
- *šarmá's (terítés) ágy | *lectus* BHÉB. 13, 4.
- *šargalem (fr.): šargalen pačaš kinyitni, fölüitni | *evolvere (librum)* BAPC.
- *šarlem (σ) kiterjedni, elszélyedni | *diffundi*; *šarlem BAP.
- *šaralt-: šaraltmaš kiterjedés, szélesség | *extensio, latitudo* BEF. 3, 18.
- *šarša kánya-bangita bogyó | *bacca viburni opuli* C.
- *šarnem emlékezni vmiről | *meminisse, recordari*; -nulam (fr.); *šarnem B.
- *šarnendarem emlékeztetni | *in mentem revocare*.
- *šaršakúšavlä gyermekek | *liberi* BRIM. I, 3, 12.
- šarpan fejre való kendő | *capitulum*.
- šalatem (σ) elszélyesztetni | *dissipare, disjicere (ex. pecuniā)*, -tulam (fr.) R., šalaltem P.
- šalanem (σ) elszélyedni | *discedere, diffugere*, -nulam (fr.)
- šalam (α) üdvözlet | *salutatio* BJK.
- *šalalt-íteni vkinek | *innuere* BMK. 15, 11.
- šekš epe | *fel*; *šäχš C., šakš B.
- šekš füst | *fumus*; *šixš C., šikš, ši'kša B.
- šekšan füstös | *fumosus*.
- šeklanem (σ) félni, óvakodni | *metuere, cavere sibi*; *šeklanem.
- šegán csipkerózsza | *rosa silvestris, cynorhodon*.
- šegele szömörce | *verruca*.
- šenkšále gyík | *lacerta*.
- šengá (σ) szunyog | *culex*; *šin-gá B.
- orá-šenga légy | *musca*.
- šengálok (σ) szűnyogháló, sz. ellen való függöny | *conopium*.
- šengál hátul való | *quod pone v. post tergum est*.
- šengalne, šoľno (loc.) hátul; mögött | *post tergum, pone R.*, šengélne P.; *šáilna.
- šengalnese hátulsó | *posticus*.
- šengalan, šoilan, v. šengak, šojuko (lat.) hátra; mögé | *retro*; *post tergum*; *šáilán B., šaika C.
- šengač, šoočen (abl.) hátulról; mögől | *a tergo*; *šáicen B., šaic C.
- šec- vide: šinžam.
- šeč: š. vára csónaktóló pózna | *contus*.
- šeške meny | *nurus*; *šeškä C., šéška B.
- šéššsel korpa | *furfur*.
- šeže ősz | *autumnus*; *šize C.
- šežem ősszel | *autumno*; *šizham K.
- šežektem fecskendeni | *spargere, aspergere*; -ktelam, -ktedem (fr.)
- šežektaldam befecscenteni magát | *se conspergere*.

šetem ($\sigma\tau$) *kikelni*, *kicsírázni* | *erumpere*, *enasci* (*seges*); -*tedem* (*fr.*); * *šitem* B.

* *šitiktem kikkeltetni* | *efferre* (*segetem*) B.

šedáng *búza* | *triticum*; * *šadāngā* C., *šadānga* B.

šéde *harag* | *ira* R., *ši'de* P.; * *šedā*, *šidā* C., *ši'da* B.

šedeškem *haragudni* | *irasci*; * *šedeškem*, *šideškem* C., *šideškem* B.

* *šidaštare*m *haragraingerelni* | *irritare* *cujus iram* B.

šen *tapló* | *fomes*; * *šin*, *šín* C.

šep *halk*, *lassan* | *summissa voce*, *lente* (*ex. olaš loqui*, *kajaš incedere*); * *šip titkon* | *clam* W.

šepok, og šokto *nimat minden csendes*, *nem hallik semmi* | *omnia silent*, *ne sonus quidem auditur*.

šepplanem *elcsendesedni* | *sedari*, *conticescere*.

šepka *bölcső* | *cuneae*.

šeber ($\sigma\tau$) *duda* | *utriculus*, *tibia utricularis*; * *šever* C., *ši'vir* B_{K. I.}

ševokš, ševekš *nagybőrzsák* (*lisztnek*, *búzának való*) | *saccus frumentarius e corio factus*.

šem *háj* (*belső*, *vékony*, *faháj*) | *liber* (*arboris*); * *šüm halpikkely* | *squama* B_{A.P.} K.

kol š. *halpikkely* | *squama*; *pükš* š. *diőháj* | *putamen nucis*.

šem *hét* | *septem*; * *šim*.

šemet *id.* (*substantive*); * *šimit*, *šimut*.

šem-luo *hetven* | *septuaginta*; * *šim-lu*.

šememese, šemetese *hetedik* | *septimus*; * *šimše* C., *šimša*, *šimutša* B.

šéme *fekete* | *niger*; * *šimā* C., *šim*, *ši'ma* B.

šememam *feketedni* | *nigrescere*.

šememdem *feketíteni* | *denigrare*.

* *šim-baž* (*fekete-fark*) *hölgy menyét* | *mustela erminea* C.,

šemalge feketés | *subniger*.

šer ($\sigma\tau$) *gyöngy* | *margarita*; * B. *šeram fésülni*, *magát f.* | *pectere capillos*; -*redem* (*fr.*)

šerge fésű | *pecten*.

šére *kovásztalan*, *sótalan* | *non fermentatus*, *sale non conditus* (*kinde panis*); * *ši'rā* B.

šeremét *szegényke* | *misellus*; *kedves* | *care!* K.

šérge *drága* | *carus*; * C.

* *šergakán drága*, *áros* | *magni pretii*; *.

šércik ($\sigma\tau$) *szökcse* | *gryllus*.

šérpe ($\sigma\tau$) *szálka* | *festuca*, *fibra*.

šel *szalona* | *lardum*; cf. *šil*.

šelam *szelni*, *szétmetszeni*, *hasítani* | *secare*, *findere*; *hasadni* | *diffindi*; -*leštam* (*fr.*); * *šelām szétmetszeni* | *dissecare* C., *šelam* B.

šelše *repedés*, *hasadás* | *fissura*, *rima*; *šelšan repedéses* | *rimosus* (*kinde panis*).

- * šelen-geaš *sztérepedni*, *elhasadni* | *diffindi*, *disrumpi* B.
- * šelik : rok-š. (*földrepedék*), *barlang* | *caverna* B_{APC}.
- ši ezüst | *argentum* R., šiä L.; * ši C., ši B.
- šiedam *megezüstözni* | *inargentare*.
- * ši-gol (*piscis argenteus*) *salmo salax* C.
- šiam *megverni*, *megcsapni* | *percute-re*, *ferire*; *šiedem* (*fr.*); * šiäm C., šiam B., šidem (*fr.*) C., šiedalam *verdesni* | *pulsare* B_{TRM} 1.
- vuj šiaš *panaszolni vkire* | *conqueri de quo*, *incusare*; * B.
- * šiktem *veretni vkit* | *percuti jubere*.
- * šigiltiš *alkalom, ok* | *occasio, causa* B_K II. 11, 12.
- šič (*στ*) *araszt* | *palmus*, *spithama*.
- šište *szíj* | *lorum* C., šišta B.
- šizam (*στ*) *érezni* | *sentire*; * B., šižäm *földrezeni* | *expergisci* C.
- * šidä *fabél* | *medulla arboris* C.; *cf.* erdä.
- * šitkada *tökéletes, teljes erejül, erős* | *perfectus, vicens, validus* B.; (*adv.*) *kivált* | *prae-cipue* C.
- ši'tkadla, ši'tkadala (*adj. et adv.*) *id.* B_{JK} HÉB.
- šinža (*šinža*) *szem* | *oculus* R., šinzá P.; * šinzä C., šinzä B.
- vüt š. *forrás, kútfej* | *fons*.
- šinža-ul *szemöldök* | *supercilium* L., šinza-ol S.

- šinža-pun *szempillák* | *cilia* S. pel šinžan *félszemű* | *unoculus*.
- šinžademe *vak* | *caecus*; šinzädemä C., šinzädema B.
- šinžan üšo (= užšo) *varázsló* | *incantator*.
- šinžáluk *szemüveg* | *vitrum oculare*.
- šinžam *leülni* | *considerere*.
- keče šinžaš *a nap leáldozik* | *occidit sol*; k. *šecmaš napnyugat* | *occidens*.
- šecme (šičme) *ver ülőhely* | *ses-sibulum, sedes*.
- šinžiktem *ültetni, leültetni, marasztalni* | *considerere jubere, retentare* (*hospitem*).
- šinželdem *szálldogálni* | *hic-illie considerere*.
- šinžal só | *sal*; * šanzál B., sanzál B_{MK}.
- šinžalán sós | *salsus*.
- šinžaldem *sózni* | *salire*, -ldolam (*fr.*); * šanzaltam B. (*item*: *késerséget okozni vkinek, alkalmatlankodni, bosszantani* | *exacerbare, bilem cui commovere*).
- * sanzalaltam (*pass.*) *megsózatni* | *sale condiri* B_{MK}.
- šinžalam *nyeríteni* | *hinnire*; -ledem (*fr.*)
- šinžem *ülni* | *sedere*, -želdam (*fr.*); *.
- šindem *ültetni, letenni* | *deponere, plantare*; -dedem, -dolam (*fr.*); * šindem B., -diktem (*eff.*) K.

šin žem tudni, ismerni | scire, nosse; -zedem (fr.) R., šinzem P.; * šinzem.

šinžeme tudvalevő, ismeretes | notus, cognotus.

šinžer (π) láncz | catena.

* sí'ndik (α) láda | cista B.

* šipkän konkoly | lolium.

* šibä, šivä, švä (σ): šibäm šuaš nyilat (sorsot) vetni | sortes conjacere.

* širatem (σ) megolvasztani | liquefacere K. Bap.

* širänem (σ) megolvadni | liquefieri B. K.

* šire gyakran | saepe W., šeren C.

širgäš ujjra való gyűrű | annulus; * šergäš Bl., šärgäš Bp. 1.

šil hús | caro; * šel, šël kövérség, hús | pinguedo, caro C., šel, šil hús | caro B.; cf. šel R.

* šelän kövér, húsos | pinguis.

šiläm elszaladni, megszökni | effugere; -ledem (fr.); * C. B.

šilše saldak szökött katona | desertor.

* šiltem elfordítani | avertere (oculos) K.

šókš ruhaujj | manica.

šokšo hő, meleg | calidus; * šokše C., šokša B. (Bapc. 7,16. ši'kčü hőség | calor).

šokšemam melegülni | calescere.

šokšemedem melegíteni | calefacere; * C.

šoktam szitálni | cribrare.

šokte szita | cribrum.

šoktem hangszerezen játszani | fidi-

bus canere; hallatszani | sonare; -tedem (fr.); * šaktem B.

šógan (σ) vöröshagyma | caepa. šogaldem etc., vide: šolgem.

šogertan szarka | pica; * šagar-ten C.

šoja (σ) hazugság, kérdés | mendacium, jactatio; * šaja fe-ceségés | colloquium C.; šajá hazug, hamis | mendax, falsus B.

šojáče hazug | mendax.

šoještam hazudni, rászedni, kérkedni | mentiri, cui imponere, se jactare; -telam (fr.); * šaišt-
tam beszélni | loqui C., šajišt-
beszélni, hazudni | loqui, men-
tiri B.

šong hab | spuma; *.

šongan habos, habzó | spumousus.

šongestam, šongangam habza-
ni | spumare; -štelam (fr.).

šongo öreg, agg, vén | aetate pro-
vectus, senex; * šongä.

šongemam öregedni | senescere;
songemedem (fr.); * šongem-
mam B.

šongemaldam előregedni | conse-
nescere.

šošo (šášá) tavasz | ver; * šošo C.

šošom tavasszal | tempore ver-
no; * šošam K.

šož (šáž) árpa | hordeum; * šož
C. B.

šodo (šáda) tüdő | pulmo; * šoda C.

šon (šan) agyag | argilla R., šun
L.; * sun C. B.

- šonár pil szivárvány | *arcus plu-
vius*; *šanál pjl B_{APC}.
- šonem (σ) gondolni | *cogitare*;
-naldem (mt.); *šanem B.,
-nkalem (fr.) B_{AP}.
- *šanama gondolat | *congitatum*.
- šópo savanyú; kovász | *acidus*;
fermentum; *sápa (š. kasa
kovász | *fermentum* B.)
- šopem savanyodni | *acescere*;
-pedem (fr.); *šapem B.
- šopoktarem savanyítani | *aci-
dum facere*; -redem (fr.);
*šapemdem B_G.
- šópke rezgő nyárfa | *populus (ar-
bor)*; *šapki' K.
- šopkerlá nyárfaerdő | *popule-
tum*.
- šopter ribiszke | *ribes*; *šaptar C.
- šaprénge rigó | *merula*.
- šóve vessző | *virga (in decipula
lüdö kaška dicta)*
- šovun (sá'vun) (σ) szappan | *sa-
po*; *šávañ C.
- šovulžo, šobulžo, šogulžo keszke-
nő, kendő | *manutergium, map-
pa*; *sábic B_L.
- šovur (šá'vur) női vászon-fülöl-
töny | *pallium linteum mu-
liebre*; *šávar C.
- šómak szó, beszéd | *verbum, sermo*
R., šómák P.; *šamak B.
- šómaklanem pörölni, veszeked-
ni, valakit megdorgálni | *jur-
gare, verbis castigare*; *ša-
maklanem szólni, prédikál-
ni | *verba facere, orationem
habere* B.
- šor szar | *merda*.
- šoram szarni | *cacare*; -redem
(fr.)
- *šor- veszekedni | *altercari* B_R. 14. 1.
- šormaš visszavonás, meghason-
lás | *dissidium* B_K. 1.
- šórok (σ) juh | *ovis*; *šárak C.,
šarak B.
- š. jol juhláb | *pes ovinus (nomen
festi Čeremissici)*.
- šoroktam sírni | *flere, plorare*;
-ktedem (fr.); *šáraktam C.,
šaraktam B.
- šorokmaš sírás | *fletus*.
- šoroktarem megsíratatni | *ad
fletum adducere, soroktuk-
tulam (fr.)*
- šorgenže (šá-) serke | *lens (-ndis)*.
- šórdo jávorszarvas | *cervus alces*.
- *šorlem :
- šorlaltam megingatni | *labeface-
re* B_{JK}. 1. 8.
- šorlemaš háboruság | *tumultus,
motus* B.
- šorlektam botránkoztatni | *scan-
dalizare* B_R.
- šol : š. tul izzó tűz, parázs | *ignis
fervens, pruna*.
- šolam főni, bugyborékolni | *fer-
vere, bullire*; -ledem (fr.);
*šolem főni; olvadni | *coqui,
liquefieri* C., šolam főlni |
coqui B.
- šoldem főzni | *coquere*; -dolam
(fr.); *soltem főzni, olvas-
tani | *coquere, liquefacere*.
- šolagaj (σ) bal | *sinister*; *šala-
gáj B.

- š. veg *balra* | *ad sinistram*.
 šolem (šálem) *jégeső* | *grando*; *šolem B_{AFC}.
 šolo *szilfa* | *ulmus*.
 šolerlá *szilfaerdő* | *ulmetum*.
 ter šolo *a két szántalpot összetartó keresztfák* | *ligna transversa pedes trahae continetia*.
 šolo (σ) *talphajó, szál* | *ratis*.
 šolo (šalá) *belek* | *intestina*.
 šola (šálá) (σ) *öcs, unokaöcs* | *frater minor*; *filius fratris v. sororis*; *šulu* L.; *šola *öcs* | *frater minor*.
 *šola *tolvaj* | *fur*.
 *šolaštam, šolštam *lopni, ellopni* | *furari, clam abripere* C., šolšt-, šolšt- B.
 šolkamá *az ing mellén való csat* | *fibula in antica parte indusii*.
 šolgem *állani* | *stare*; -lgoldam *gy. megállni, álldogálni* | *saeptius subsistere*; *šalgem.
 šolgoktem *állatni* | *statuere, constituere*: *kučen š. megállítani* | *subsistere facere*; *šalgektem B.
 šogolam *megállni, föléllni* | *subsistere, adsurgere*; *šagalam C.
 šogolaldam *fölellítódni, megválasztatni* | *constitui, erigi; eligi*.
 šogaldem *fölellítani, megválasztani vminek* | *constituere; eligere (ad munus)* R., šogaltem P.; *šagaltem C. B.
 šoldo *olcsó* | *vilis pretio*; *šulda C.
 šoldora (σ) *vastag, öregszemű, darabos* | *crassus*.
 šoldorangam *vastag etc. lenni* | *crassum fieri*.
 šoldorangdem *vastag etc. vá tenni* | *crassum facere*.
 šolnem (šá-) (σ) *dülöngözni (szánban, ferde úton)* | *hic illic inclinare se (in via iniqua)*; *šalnem *lehajlani* | *se inclinare (sol)* B.
 šolnešteš *ferde hely a szánúton* | *declivitas viae*.
 šögör, šeger *szűk, szoros* | *angustus*.
 šegerem *szorítani* | *arctare, stringere*.
 šögöremam *megszűkít/ni* | *coarctari*.
 šögöremdem *megszűkíteni, szorossá tenni* | *coarctare*.
 šöšte *viasz* | *cera* R., šišta F.
 šödör, šeder (σ) *csillag* | *stella*; *šeder C., ši'dar, ši'dür B.
 šön *ín, ideg* | *nervus*; *šün: *luškada š. cerän gutaittött* | *apoplecticus* B.
 šön *fösvény* | *avarus, tenax*.
 šönlanem *fösvénykedni* | *avarum esse*.
 šövöks *vid. ševokš*.
 šör (šör) *szöglet-él* | *acies anguli*.
 šörön *egyik oldalára fordulva v. dőlve* | *lateri incumbens (ex. kia jacet)*.
 šörem *fölbontani, fölfejtani* | *resolvere (nodum, volumen)*;

lebeszéli | *a consilio demovere*; -rkalem (*fr.*)
 šů'rtňő *arany* | *aurum*; *šörtňe C.,
 šörtňä B.
 šő'rtňedam *megaranyozni* | *inaugurare*; -delam (*fr.*); *šörtňed-B.
 šörműč *fék* | *capistrum, frenum*;
 *sermic C.
 šörlem *kijózanodni* | *crapulam exhalare*; -lölám (*fr.*)
 šu *pelyva* | *palea*.
 sisna šu *serte* | *seta*.
 šu: ime šu *tűfok* | *foramen acus*;
 *im šűž B.
 šu *egészséges* | *sanus, valens* B., *cf.*
 *šulukán *id.* B. [sae.
 šuam *odaérni, elérni, elérkezni* |
pervenire, assequi; (*praemissis gerundiis perfectionem actionis notans, cf. NyK. IV, 88*); *megérni* | *ematurescere*;
 *šoam.
 -ške šumeške (-dek š., vak š.)
 -ig | *usque ad*.
 šuktem *elérni, elérteni, odavinni (a dolgot)* | *assequi, perdere (rem)*; (*cum gerundiis, cf. NyK. IV, 88*); *šoktem.
 šun *kész* | *confectus*.
 šuar *mozsár* | *mortarium*.
 šue: kutko -š. *hangyaboly* | *formisue récze* | *anas*. [cetum.
 šue *ritka, gyér* | *rarus*; *šoe C.,
 šoje *ritkán* | *raro* W.
 šuemam, šuengam *ritkúlni, gyérűlni* | *rarescere*.
 šuemdem, šuengdem *ritkítani* |
rarum facere.

šuem *vetni, dobni* | *jacere, conjicere*;
 šuldám (*fr.*); *šuem C. B.,
 šult-B.
 *angíram š. *horgot kivetni* | *hamum demittere* B.
 šuen-koldaš *eldobni* | *abjicere*;
 *šuen-koltaš B.
 šulden puštaš *agyon dobálni* |
jactibus interficere.
 šúko *sok* | *multus*; (*adv.*) *sokat, soká* | *multum, diu*; *nagyon* |
valde; *sokkal* | *multo*; *legfelebb* | *ad summum*; *šúka.
 šukeš *sokára, sok időre* | *ad multum tempus*.
 šukerte *régen* | *dudum, jam pridem*; *šukérda B., šukerde C.
 šukersen, -sek *régóta* | *a longo tempore*; *šukéršen B.
 šukemam *sokasodni* | *augeri, multiplicari*; *šukajemam
 B_{AP}.
 šukemdem *sokasítani, szaporítani* | *augere, multiplicare*.
 *šukaža *sokaság* | *multitudo* W.
 šukš *féreg* | *vermis*; *.
 šuktam *bedzdatni* | *macerare (ex cannabim)*.
 šűjmen *törővas* | *vectis (ad confringendam glaciem)*.
 šungaldám *alámerűlni* | *demergi*.
 šungáldeš *mély gödör* | *cavum viae*.
 šuša *vetélő* | *radius textorius*.
 *šűškán *süket* | *surdus* B_{ME}. 7, 32
 šűškem *fűtyűlni* | *sibilare, ore fistulare*; -kalam, -kaldem (*mt.*)
 *šűškűž *lűlű sűp* | *fistula* B_{APC}.

šúško *jégmerítő háló* | *rete quoddam, quo frusta glaciei efluvio excipiunt.*

šuzár *húg* | *soror junior*; *šošar C., šižar B.

šuzem *éhezni* | *fame premi*; -žedem (fr.); *šuzem B.

šuzenam *megéheztem* | *esurio.*

šudo *fű, széna* | *herba, foenum*; *šúda.

šupšam *húzni* | *trahere*; -pšedem (fr.); -pšalam (mt.); *šopšam C., šupš- B., -pšedem (fr.) BAP.

tamaka š. *tobákot színi* | *pulverem Nicotianae sumere*; pipka v. trupka š. *pipázni* | *tabaci fumum haurire*; cizem š. *szopni* | *lactere, mammae sugere* (*cizam š. Bl.)

*šupšen *nalaš elvenni vkitől* | *adimere, abripere a quo.*

*šupšul- *počas fölrántani* | *divellere, (januam).*

*šopštem *kocsin vinni* | *vehere* C., šupštem *cipelni* | *trahere, portare* BAPC.

*šupšedektem *hurczoltatni* | *abripri jubere* BAP.

šupšal *csók* | *osculum.*

šupšalam *csókolni* | *osculari*; -ledem, -ledelam (fr.); *šupšalam B.

*šúbíš *kosár*; *tömlő* | *corbis*; *uter* B. (šabaš F.)

šúbo *gyermek* | *infans* P.

šumäktem *zúgni, lármázni* | *frumere, tumultuari* BAP.

šumat (σ): š. *keče szombat* | *dies Saturni.*

šumam *elfáradni* | *defatigari.*

šumem *köszörülni* | *evacuere (cote)*; -medem (fr.); *šumem BAPC.

šur *szarv* | *cornu*; *C.

*šurdemä *szarvatlan* | *cornibus destitutus* C.

šurem (σ) *boronálni* | *occare agrum*; -rkalem (fr.); *širem C., cf. šürä R.

šurem *taszítani, tolni* | *trudere, protrudere*; *szúrni* | *pungere*; -redem (fr.), -raldem (mt.); *šurem *szúrni* | *pungere, -raltem* (mt.) C.

*šuralam *szúrni, átszúrni* | *perforare* B., šaralam *pungere* C.

šural-goltaš, šral-g. *kiszúrni* | *effodere (oculos)*; *letaszítani* | *detrudere*; *zörgetni* | *pulsare (fores)* B.

šuraldam *egymáshoz ütödni, tolódni* | *allidi*; *beszúródni* | *infodi.*

šuršo *bolha* | *pulex*; *šurša C.

šurno *gabona* | *frumentum*; *šurna : š. *vuj kalász* | *spica* B.

šulam *metszeni, szabni* | *secare, scindere*; -ledem (fr.); *šulam C.

*šuluktem *megherélni* | *castrare* B.

šuldoš *szelet* | *frustum (panis).*

šulukš *csizmaszár* | *scapus calcei Turcici.*

šüldur szárny|ala; *šolder C.,
šüldír, šüldur B.

kol-š. úszószárny|pinna.

*šuldrán, šüldurán szárnyas|
alatus B.

šü nyak|collum; *.

š. jer nyakláncz|torques.

*šüéslä nyakas, makacs|perti-
nax, praefractus B.

šü (šû) szén|carbo; *šû C., šü B.
šinža-šü szemcsipa|graminae.

šüam rothadni|putrescere; šüe-
dem (fr.); *B.

*šüša çang cer poklosság|lep-
ra B.

šükšö rothadt; elviselt|putre-
factus, tritus; *šüçše C.,
šukša B.

šüktem rothasztani|putreface-
re; -ktedem (fr.)

šükem tolni|protrudere, promo-
vere; -kedem, kedelam (fr.);
-kalam, -kaldem (mt.); -ka-
laldam (pass.) R., šukem P.;
*šikem B_{AP.}, -kalam B.

šügár sír|sepulcrum R., šigár P.;
*šigér B.

šügarlá temető|coemeterium.

šüč korom|fuligo.

šüčangam megkormosodni|fu-
ligine induci.

šüčalgem kormos színt kapni|
fuliginis speciem referre.

šüškam tönni, betönni|farcire;
-kedem (fr.)

pöčal š. puskát tölneni|glandem
plumbeam scolopeto immit-
tere.

šüškün peteraş betönni|obtu-
rare (foramen).

šüškülam ölni|mactare; *šiškil-B.

šüšpük fülmile|luscinia.

šüžer tej|lac; *šišer.

š.-val tejföl|flos lactis.

šütem (σ) fölbontani, megbonta-
ni|resolvere, dissolvere, re-
scindere (emptionem); -tedem
(fr.); *šütem leoldani|sol-
vere B.

šüdem parancsolni|jubere; šüde-
dem (fr.) R., šüdem P.; *šü-
dem C., šüdem B.

om šüdü (non jubeo =) tiltok|
veto.

šüdalam szidni, megátkozni, ros-
szat kívánni|exsecrari, male
precari; *šüdalam szidni, csú-
folni|maledicere, insultare
B.

šüdalt-: šüdaltma átkozott|ex-
secratus B.

šüdü száz|centum; *šüde C., šü-
daB. (šü'duB_{AP.} 1, 16.), šüdüK.

šü'dör (=šüdü-ur)rúbel (=100
kopéka)|numus Russicusrúbl
dictus; *šüdur B. K., šü-
der C.

šüdükš abrincs|circulus doliaris.

šüdür orsó, orsófa|fusus.

šüdürem fonni|nere; *šede-
rem, šidirem C., šidrem B.

šüdürmö fonat|fila.

šüvälam köpni|spuere; -ledem
(fr.); *ševem C., šiväl- B.

šüvälme köpedék|sputum.

šüvül-vüt nyál|saliva.

šüm szív | cor R., šum P.; *šüm C., šum B.

šümem jula fáj (ég) a szívem, sajnálom | dolet mihi cor, con-doleo.

šüman szives, buzgó | benignus, studiosus.

šümbel (szív-fél) testvér | frater C., šumbel B.

šür orosz káposztaleves | jusculum Russicum ex olere paratum.

šürakš dara | ptisana, polenta.

šürága (σ) бредень, kis keré-tőháló | verriculum.

šürä (σ) borona | crates dentata, occa; cf. šurem occare.

šürem (σ) dörgölni, kenni, má-zolni | fricare, linere, -rkalem (fr.); *šerem C., širem, šerem, širem, šrem B.

šürgö nagy erdőség | silva vasta; *šerge C., ši'rga erdő | silva K. B.: š. kesä vadkecske | capra silvestris BAP.

šür'gö arcz, orcza | facies, gena; *ši'rga B.

šürg' -üstöš törülköző | man-tile.

tovar š. fejszelap | planum securis.

šürča haragos, vad, veszekedő | ferrox, rixosus.

šürčalanem veszekedni | rixari; -nedem (fr.)

šürtő' czérna | fila linea duplicata.

šülem (σ) lélekzeni | spirare, re-spirare; -ledem (fr.); -laldem

(mt.); *šüfaltem: šüfaltengoltaš sohajtani | suspirare. šülükš, šülüš lélekzet, lélek | spiritus; *šülüš C., šüleş B.

šülő öl | orgyja; *šel C.

šülő (σ) zab | avena.

*škalá (in fine positum) tudniül-lik, azaz | scilicet B.

ške, šket vid. eške.

*šlánga fulánk | aculeus Bk. I.

žalkalem, žalcedem vid. užalem.

*žep, žeplem vid. czaplem.

ta (pron. demonstr.):

*ta-gáče (R. tače) ma | hodie. tan az | is, ille: tanšamič azok | ii, illi P.

*ta vagy | vel, aut B.

ta—ta vagy—vagy | vel—vel B.

*ta: ta-ma valami | aliquid B., ta-magáña valaki | aliquis B., ta-kü valaki | aliquis B.

tau (σ) hála | gratia; *B.

tauštem hálat adni | gratias persolvere; -tulam (fr.) R.; tauš-tarem P.

*tau kelesäš hálat mondani | gratias agere B.

táker (σ) kemény, egyenes | firmus, solidus, planus (via); ugar | ager novalis.

tákertem keményre s egyenesre taposni v. járni | bene occultare (viam.)

*táktä darázs | vespa C., tákta B.

taga (σ) kos | aries; *tägá B.

tagan (σ) patkó | solea ferrea equi. taganlem patkolni | subferrare; -nlelam (fr.)

tajem *hajtani, hajlítani* | *flectere, inflectere, inclinare*; -jedem (*fr.*), -jaldem (*mt.*)
 tajnem *hajlani, lehajolni* | *flecti, se deflectere*, -nelam (*fr.*); *tajnem K.
 tang (σ) *barát* | *amicus*; *täng. ik tangaš *egykorú, kortárs* | *aequalis (aetate)*.
 *tängaštarem *egyenliteni, hasonlítani* | *comparare* K.
 tänga (σ) *pénz* | *moneta, pecunia* B.
 táče *ma* | *hodie*; *tagáče B., tagaže C.
 taza (π) *egészséges, ép* | *sanus, salvus*; *kövér | *pinguis* C.
 tazangam, tazalanem *gyógyulni* | *sanescere*.
 tazangdem, tazalandarem *gyógyítani* | *sanare*.
 tazalek *egészség* | *sanitas*.
 *tazalem *kövérédni, jó színben lenni* | *pinguescere, vultu prodere valetudinem*.
 *täptarem (*c. dat.*) *szorítani, nyugtalanítani* | *arctare, inquietare* Bk. II, 4, 8; *gyönyörködtetni* | *delectare* Bk. II, 12, 7.
 *täpnä'k, täpnäk *úti táská* | *pera*.
 táve *kút* | *puteus*.
 távukan *helyenként* | *passim* K.
 tam *íz* | *sapor*.
 tamle *izes* | *sapidus, dulcis*.
 tamdeme *izetlen* | *nilhil sapiens*.
 tamaká (σ) *dohány* | *tabacum*.
 tar (σ) *puskapor* | *pulvis pyrius*.
 tar (σ) *bér* | *merces*; *tär C., tar B. (tär Bap.)

tareš *puraš bérbe szegődni* | *se locare*.
 tarlem *bérelni* | *conducere*; * B., tärlem C.
 *tärlema *oksa bérpénz, fizetés* | *pretium conductorium*.
 tärče *béres* | *mercenarius*.
 taráj *kumacs (bokharai vörös gya-potkelme)* | *pannus xylinus Bocharensis*.
 taraltem *érdekelni (a szívet)* | *delectare, capere (animum)* P.
 tarvanem (σ) *mozdulni* | *commoveri, -nulam (fr.)*; *tärvä-nem C., tarbänem B.
 tarvatem (σ) *mozdítani, mozgatni* | *movere, commovere*; -telam (*fr.*); *tärvätem C., tarbättem B.
 tarmán *vagyon, birtok* | *bona, possessio*.
 tal *serény, egészséges* | *alacer, valens*.
 tal' *lejtő, hegylejtő* | *declivitas montis*.
 talan *szerencse* | *fortuna*.
 talanán *szerencsés* | *fortunatus*.
 tále *vid. kosa-tále*.
 tälem *törvénykezni vkivel* | *in jus vocare, litem agere cum quo*, Bk. I, 6, 6. K.
 tälgede *egy v. két éves csikó* | *equus anniculus v. bimulus*.
 *tälík (σ) *idő, időszak* | *tempus, spatium temporis* Bap.; *esztendő* | *annus* Bg. (Bapc. tä'lik).
 *i-talík *esztendő* | *annus* B., i-daluk S.

- te *tí* | *vos*; * *tä*.
- teg, tegók *többé* | *amplius* (*ex. többé nem teszem* | *non jam faciam*).
- ten (*σ*):
 teneš puraš *keresztelkedni* | *baptismo initiari*.
 teneš purtaš *keresztelni* | *baptizare*.
- teń, tiń, tön *te* | *tu*; * *tiń* C., *tiń* B.
- tene: tene-e, tene-i *az idén* | *hoc anno*; * *teńé most* | *nunc* B.
- tenese *idei* | *hornus*; * *teńéša, teńéš mostani* | *qui nunc est, praesens* B.
- téngesz (*σ*) *tenger* | *mare*; * *tangaž* C., *tängiž* B., *tanaš* S.
- téve *íme, most* | *modo, nunc* R., *tébe* P.; * *tébe, tébeš ime, imhol* | *ecce* B., *tebe* C.
- tevok *mindjárt* | *statim*; *majdnem* | *mox, paene*.
- tevún *a minap, nem rég* | *nuper*.
 tevunesen *nem rég óta* | *inde a proximo tempore*.
- temam *telni, megtelni* | *impleri, repleri*; *jól lakni* | *satiari*; *temedem* (*fr.*); * *temäm* C., *telže temeš a hold telik* | *luna crescit*; *vüt t. a víz nő* | *aqua increscit*.
- kočken *temaš tele enni magát* | *cibo se complere*.
- temenam *meń jól laktam* | *satiatus* | *sum*.
- temdemet *telhetetlen* | *insatiabilis*.
 * *temektem jól lakatni, megtölteni* | *saturare, complere* C.
- temem *tölteni* | *implere*; *jól lakatni* | *satiare*; *temedlam* (*fr.*); * *temem* B.
- temdem *nyomni, rányomni* | *premere, imprimere*; *-deštam* (*fr.*), *-dalam* (*mt.*); * *temdem nyomni, fojtani* | *premere, strangulare*; *-deštam tapogatni* (*nyomkodni*) | *contractare*; *-dalam elnyomni* | *opprimere* B.
- tembál *innenső oldal* | *pars citerior*.
- tembálne *innenső félen* | *cis, citra*.
- tembalan *i. félre* | *in partem citeriorem*.
- tembač *innenről* | *ex parte citeriore*.
- ter *szán, fahordó szán* | *traha, traha lignatorum*; * *tir* C., *tír* K.
- t. dovan *szántalp* | *pes trahae*.
- t. šolo *a két talpot összetartó keresztfák* | *ligna transversa pedes trahae continentia*.
- ter *kövér* | *pinguis, crassus*.
- terlem *hízni* | *pinguescere*; *-ledem* (*fr.*)
- terlektarem *hízlatni* | *saginare*.
- * *tereń, tireń görbe, meghajlott* | *curvus, inflexus* C.
- téreseš *ganéj* | *fimus*.
- tertež *kör, körület* | *orbis, circuitus*; * *tirdeš* C.
- tertéške *kerek* | *rotundus*; * *jirgeške* C.

terteškem *kerek lenni* | *rotundum esse*; -kaldam (*dim.*)
 tertestem *kerekíteni* | *rotundare*.
 tersiak *jeges bukdár* | *colymbus arcticus*.
 térvuš *hegyes, keskeny karimájú süveg* | *pileus cacuminatus, angusto margine*.
 téle *tél* | *hiems*; * C., télä B.
 telem *télen* | *hieme*.
 telese, telemse *téli* | *hibernus*.
 télé: vüt t. *nocsári szalonka* | *scolopax gallinago*.
 telže *hold* | *luna*; *hó, hónap* | *mensis*; * tilze C., tilza B.
 t. *volgodo holdvilág* | *lumen lunae*.
 ti, tî *tetű* | *pediculus*; * ti C.
 ti (*pron. demonstrativum*); * ti (te) C., tî B.
 tí'de *ilyen, ez* | *talis, hic*; * tí'dü, tedä *az, ő* | *ille, is* C., tí'da B.
 tise *itteni* | *qui hic est*.
 * tegeña *ilyen, olyan* | *talis*; tegeña C.
 tinare *ennyi* | *tot, tantum*; * tí'när *ennyi, amyi* | *tot, tantum* B., tinärä C.
 tí'ste *itt* | *hic (adv.)*; * tí'sta B., tí'stä, te'stä C.
 tí'ske, tí's, tí'zak, tí'zagen *ide* | *huc*; * tí'ska B., tí'skä, te'skä C.
 tí'zeč, -čen *innét* | *hinc*; * tí'sec, -cen B., tí'sec, te'sec C.
 * tí'nam *akkor, akkor* | *tunc* B., tí'näm, tenäm C.
 tí'skeven, tí'sken *eddig* | *huc us-*

que; * tí'skebek B., tí'skebek, te'skebek C.
 tí-müngö *ezután* | *deinde* P.; * tí-münga *ezután, azután* | *deinde, postea* B.
 tige *így* | *ita*; * tengé.
 tí'gar (σ) *tükör* | *speculum* BJK.
 tí'cmaš *tele (kép, test)* | *plenus, obesus, amplus (facies, corpus)*.
 t. kinde *még egész, meg nem kezdett kenyér* | *panis integer*.
 tí'cmašlanem *teleképüvé v. testüvé lenni* | *obesum fieri*.
 * tí'slem *megfedeni, dorgálni* | *objurgare, increpare* BHM. I. 5, 20.
 tí't *tele* | *plenus, repletus* R., tic P.; * cic C., cic (cicók *ilatt tele vannak* | *repleti sunt*) B.
 toká, tokarak *csak most, imént* | *modo*; *alig, aligha* | *vix*; * tokó *még* | *adhuc* B., *alig* | *vix* C. K.; tokó-tokó *alig* | *vix* BAP.
 tokáleš *csak egy kis időre* | *parumper*; * tí'žalaok *még, többé [nem]* | *adhuc, amplius [non]* B., *mindig* | *semper* BK. II. C.
 * tí'žalaok *ilam megmaradni* | *perdurare, perseverare* BK. I.
 toj (σ) *sárgaréz* | *orichalcum*; * toja (σ) *bot* | *baculus*.
 tojem (σ) *elrejtteni* | *abscondere, eltemetni* | *sepelire* (kološom *mortuum*); tojkalem (*fr.*); * ta-jem.

- * tajšen *titkon* | *clam* W.
 * tongezemáš *vánkos* | *pulvinar*
 B_{MK.} 4, 38.
 * tongél *lócza* | *scamnum* B_{MK.} 7, 4.
 tocem *akarni, igyekezni* | *velle, studere* P.
 toš *fok (kés-, fejszefok)* | *dorsum (cultri, securis)*; * C.
 toškem *rálépni, tapodni, tiporni* | *ingredi, calcare, conculcare*; -kedem, -keštam (*fr.*), -kalam (*mt.*); -kaldam, -kalaldam (*pass.*); * taškem B. C., taškalam C.
 toškálteš *lépés* | *gradus; lépcsőfok* | *gradus scalarum*; * taškáltaš *lépcső* | *scalae* C., taškáltiš K.
 toštam *magába bízni, merni* | *confidere, audere, -tedem (fr.)*; * toštem C., tošt- B.
 tošto *régi, ó* | *vetus*; * tošta B.
 * tošta *godam régente* | *antiquitus* B., t. *godša régi* | *antiquus* B.
 toštemam *megavólni* | *obsolescere*.
 toštemdem *elavítani, elkoptatni* | *obsolefacere, deterere*.
 * toša *nagyatya* | *avus paternus* C.; tošá *ős, előd* | *proavus* B_{AP.}; cf. öüči R.
 todam *fonni* | *plectere*; todedem (*fr.*)
 * tod- (σ) *törni, szegni* | *frangere (panem)* B.
 todolam *törni, letörni* | *infringere, defringere (ramum)*;

- ledem (*fr.*), -laldam (*pass.*) R.
 todol-koldaš *elszakítani* | *abrumperere*.
 todoštam *tördelni* | *diffringere*.
 tos (π) *barát* | *amicus, notus*; *.
 tozgon *zivatar, vihar* | *procella*.
 top (σ) *labda* | *pila*; *ágyú* | *tormentum*; * *ágyú* C.
 tovat (σ) *istenemre* | *per deum* (tovat, ešten ómul | *ita me deus adjuvet, non feci id.*)
 tovatlem *esküdni* | *jurare*; -tlalam (*fr.*)
 tovatlemaš *eskü* | *jusjurandum*.
 tovatlektem *esketni* | *ad jusjurandum adigere*.
 tovan (σ): *ter-dovan szántalp* | *pes trahae*.
 tovangam *megbonyolódni* | *impliari, turbari*.
 tovangdem *összebonyolítani* | *implicare, turbare*.
 tom : *pükh t. dióhéj* | *nucleus nucis*.
 tómana (σ) *bagoly* | *noctua*.
 * tor, tór (σ) *szűk, szoros* | *angustus, arctus* C., tor *szorongatás* | *angustiae rerum* B_{K.} 1.
 tora *széles* | *latus, latitudo* R_{CSM.} 176
 tóreš *keresztül* | *in transversum*; * C.
 * toréš *szélesség* | *latitudo* B_{AP.} 21, 16.
 tórok : *vuj t. agyvelő* | *cerebrum*.
 tórok (ρ v. σ) *kvárgli, тварогъ*; *túró (másképen készítve mint a tuvurtoš)* | *caseus, tyros*.

tórta (στ) rúd (kettős szekérrúd) |
vectis temonalis.

* torlem : dorgálni, szidalmazni |
increpare BRIM. 1, 3, 7.

tolam jöni | venire, -ledem (fr.);
-loktem (eff.); * tolam.

tolsaş jövö | insequens, proximus
(annus).

nalen tolaş elhozni | apportare,
adducere.

tolem (στ) rabolni, megrabolni,
lopni | rapere, diripere, latro-
cinari; * talem B.

tolen kaeve rabolni voltak | rap-
tum exierunt.

tolašem (στ) bajlódni, iparkod-
ni | laborare, eniti; -shedem
(fr.); * talašem sietni | festi-
nare.

tolaštarem bajlódtatni vkit | la-
borem cui afferre.

tögede, tegede apró, kicsiny | mi-
nutus, parvus; * tugúda B.

tögedemdem aprítani | commi-
nuere.

tö'sak (στ) dunyha | torus, pulvi-
nar; * tüšak C., tüsä'k ágy |
torus B.

tôr, török (στ) egyenes; igaz | rec-
tus, directus; verus; * tör,
török C., tör, török B.

ik töraš egykorú | aequalis (ae-
tate).

tôrlem egyenetni | aequare; -lö-
lam (fr.); * tör ištaš B.

tôr'ser egyenetlen | iniquus; *tör-
sir W.

törá (στ) bíró | judex; * törä' B.

* törálem itélni, ítéletet hozni |
judicare, iudicium ferre.

törgeštem szökni, ugrani | salire,
subsilire; -štelam (fr.), -štal-
dem (mt.); * törgeštem C.,
törgešt- B.

törná : t. pöcöš moh-áfonya | vac-
cinium oxycoccos.

törlanem (στ) megigazodni | se cor-
rigere; * törlánem C.

törlatem (στ) megigazítani | corri-
gere; * törlem C.

törlataldam megigazodni | cor-
rigi.

tu (pron. demonstrativum) az | is, il-
le : tucé tumbak azon túlra |
ultra illud.

tudo az, ő | ille, is.

tušo ottani | qui illic est.

tugáne olyan | talis, ejusmodi ;
oly (adv.) | tam.

tunáre annyi | tot, tantum.

tušto ott | illic, ibi. [luc, eo.

tuško, tužak, tužagen oda | il-
tužcö onnét | illinc, inde.

tunam akkor | tunc; * tunámša
akkori | qui tunc erat B.

tugé úgy | ita, eo modo; oly
(adv.) | tam R. P., tugéla P.

tuak (στ) egyszerű (ember, paraszt :
hivatalnélkül) | plebejus, unus
e multis (homo nullo munere
fungens); ingyen | gratis.

t. eštaš ingyen dolgozni | sine
mercede opus facere; t. puas
ingyen adni | gratis dare.

tuákeš ingyen, hiába | gratis,
frustra; * tákeš.

- * tuán (σ) *atyafi* | *cognatus, consanguineus* B_R.
t. erga igazi fiu | *filius germanus* B_{HEB}.
tuarem (σ) *kifogni* | *disjungere (equos)*; -rkalem (*fr.*)
tukláče (σ) (*a házások szüleinek kölcsönös megszólítása* | *nomen, quo conjugum parentes invicem se appellant*).
tugur, tubur *ing* | *indusium*; * togor, tugor C., tugur B.
tugok: t. jing *közönséges ember* | *homo vulgaris, de plebe*; cf. tuak.
* tuḡát *teljességgel* [*nem*]/[*ne*]*quam* B_{AP}.
tungur: pu t. *fakéreg* | *cortex arboris (exterior atque crasrior)*.
tuštem *kitalálni* | *solvere, explicare (aenigma)*; -tulam (*fr.*)
tušto *találós mese* | *aenigma*; * tušto K.
tušman (π) *gonosz lélek, gonosz ember* | *daemon, homo infestus* R., *ellenség* | *inimicus, hostis* P.; * C., tušmán *varázsló* | *magus* B_{APC}.
t. šonošo *rosszakaró, ellenség* | *malevolus, inimicus*.
tut (σ) *íz, édesség* | *sapor, dulcedo*; * tot C.
túto (σ) *édes* | *dulcis*; * tótle C. B.
tutlemam *édesedni* | *dulcem fieri*.
tutlemdem *édesíteni* | *dulcem reddere*.
* totešt- *élvezni* | *frui, gustare* B.
* túteš (σ) *mindenütt, gyakran* | *ubique, saepe* B_{AP}, *gyakran* | *saepe* W.
tuná (σ) *üsző* | *juvenca, bucula* B.
tuño (σ) *füstnyílás* | *foramen fumarium (in tecto v. in pariete)*.
tup *hát* | *dorsum*; *.
t. lu *hátgerincz* | *spina*, ket t. *kéz háta* | *dorsum manus*.
* túpin *háttal fordulva vminek* | *adverso tergo* B_{AP}.
tubul- *szabadítani* | *liberare* P.
tuvuraš *ház héja* | *tabulatum (sub tecto domus)*.
tuvurtoš (σ) *túró* | *tyros*.
t. vüt *savó* | *serum*.
muno t. *tojásból s édestejből készült étel* | *cibus ex ovis et lacte paratus*.
túmo *cserfa* | *quercus*; * tum C.
tumerlá *cserfaerdő* | *quercetum*.
tumuš *falt* | *pannus, lacinia*; * túmaš C., túmiz, túmiz B.
tumuštem *megfoltozni* | *pannis resarcire*; -štulam (*fr.*); * túmaštem C.
* tumbak *ólom* | *plumbum* C.
tumbal *túlsó oldal* | *pars ulterior*.
tumbalne (*loc.*) *túlsó félen, túl* | *ultra*.
tumbalan, -bak (*lat.*) *túlra, tova* | *in partem ulteriorem, ultrorsum*.
tumbač (*abl.*) *túlran* | *e parte ulteriore*.
tur *alap, fundamentom* | *fundamentum (aedificii)*.

- turá (σ) (egyenes irányú | *directus*); meredek, merev | *arduus, rigidus*; * egyenes | *directus* B. 3, 5.
- t. sir meredek part | *ripa praerupta*; t. onžaš mereven nézni | *oculos defigere in quid*.
- turangdem meredekké csinálni | *arduum facere (ex. tectum)*.
- turá egyenesen szemközt, átellenében | *ex adverso, adversus*; * ture C., duré B.
- * duré küšna egyenesen fölött | *recto supra [eum]* B.
- * torés ellen | *adversus, contra* B. K.
- * túra (σ) csend, béke | *tranquillitas, pax*; csendes, békével való | *tranquillus, placidus* B., tör csendes | *quictus* C.
- turlem (σ) leülepedni | *subsiderere (aqua turbida)* R.; * csilapodni, nem kiabálni, hallgatni | *sedari, conticescere* B., törém hallgatni | *tacere* C.
- turi' (σ) pacsirta | *alauda*.
- tur-gede gerlicze | *turtur*; * turkă'da B.
- turkem szenvedni, tŕlni | *pati, tolerare* P.; * turxem, tŕxem B.
- turná (σ) daru | *grus*; * C.
- turžam dŕrzsŕlni | *perfricare (lintea, lavando)*; * turž- B.
- tul tŕž | *ignis*; * B., tol C.
- tul-kŕ kova | *silex*; * tol-gŕ C.
- t. savame tŕžszerszám | *igniarium*.
- t. sŕlom láng | *flamma*.
- tuletta többet, többé | *amplius [non]*.
- tŕlem (σ) kendert tŕolni | *cannabim decorticare*.
- tŕle kendertilŕ | *frangibulum cannabinum*.
- tulem kiabálni, lármažni | *clamare, vociferari*.
- it tulo hallgass | *silentium teneas*.
- tuluk (σ) árva | *orbis*; * tŕluk B.
- t. vate ŕzvegyszony | *vidua*; * tuluk vata B.
- t. pŕrjŕng ŕzvegymember | *viduus*.
- tŕkem érinteni | *tangere*; tŕkalam, -ldam (nt.), tŕkedem (fr.); * tŕkem kopogtatni | *pulsare* Bapc.; tŕkălăm érinteni | *contingere* C., tŕkal- B.
- ong tŕkalaš keresztet vetni | *signum crucis formare*; -ledem (fr.)
- * tŕklalt- rugdozni | *calcitrare* Bapc.
- tŕ'kŕ (σ) retesz, tolŕzár | *obex, sera*.
- tŕkelem retesszel bezárni | *obserare*; -ledem (fr.)
- tŕgatem kŕszŕrŕlni, lekŕszŕrŕlni | *acuere, abacuere, deterere*.
- tŕganem elkopni | *atteri (culter)*.
- tŕng fa tŕve | *stŕps, basis arboris* (pu tŕng); kezdet | *principium*; eredeti, valódi | *principalis, primigenius, verus* R., tuŕ P.; * teng, ting fa tŕve C.
- t. ilŕše eredeti lakos | *primus incolae*; t. lŕmžŕ valŕságos neve | *verum nomen ejus*.

- tüngalam *kezdeni* | *incipere*; -le-
dem (*fr.*), -laldam (*pass.*)
R., tunalam P.; *tengälám,
tingälám C., tüngalam *kez-*
deni | *incipere*; *fogni* | (*ver-*
bum auxiliare tempus futu-
rum denotans) B.
- tüngam (σ) *megmerevedni, meg-*
fagyni | *obrigescere, congé-*
lari; -ngedem (*fr.*)
- tüš *terhes* | *praegnans* (*pecus*);
*tüž F.
- tüška *sereg* | *grex, multitudo* (*ani-*
mantium).
- tüz: t. val *külső oldal* | *pars exte-*
rior (*parietis*).
- tüzem *ezer* | *mille*; *tüzem C., tí-
žem B.
- tütürä' (σ) *köd* | *nebula*; *teterä
C., titrä' B.
tütürä'n *ködös* | *nebulosus*.
- tütürem (σ) *megfüstölni* | *fumi-*
gare, suffire; *tütrem B.
- tüzö (σ) *ékesség* | *ornatus*.
tüzlanem *fölékesíteni magát* |
exornare se.
tüzlandarem *fölékesíteni* | *exor-*
nare.
- tünemam *tanúlni* | *discere*; *meg-*
szokni, hozzászokni | *assue-*
scere; tünemedem (*fr.*); *to-
mešäm C., tumenam B.
- tünüktem *tanítani* | *docere*, -kte-
dem, -ktelam (*fr.*) R.; tu-
nuktem P.; *tomdem C.,
tumdem B., tumdakalem (*fr.*)
Bk. II.
- tünüküktem *taníttatni* | *edocen-*
dum curare, in disciplinam
tradere; *tomdektem C.
- tünžá (σ) *a világ* | *mundus* R., tünä
menny | *coelum* P.
- tünžügem *megfúladni* | *suffocari*.
tünžüktarem *megfúlasztani* |
suffocare.
- tüp (σ): түп ömnie *a kettős szekér-*
rúd közé fogott ló | *equus in-*
tra temonem bifurcum curru
junctus.
- tüvülő *holmiját megkímélő, jól*
örző | *res suas bene servans*.
- tüvüt, tüvütök *épenséggel, egyáta-*
lánban [*nem*] | *omnino* [*non*].
- tümür *dob* | *tympanum*.
t. toja *dobverő pálcza* | *plectrum*
tympani.
- tür *szél, part* | *margo, ripa*; *él* |
acies (*securis*); *ter, tir C.
tir, dir B.
*trän: t. caška *tál* | *lanx, pati-*
na B., pisä *tírän éles éll* |
acutus acie (*gladius*) Bk. II.
türüsö *szélső* | *in margine positus*.
*dírašta: korna d. *útszélén* | *in*
margine viae B.
*dírbä -hoz | *ad: kü-d. köhöz* |
ad lapidem (*allidere*) B.
*dörgic *szélétől, -tól* | *a margi-*
gine, ab B.
- türedam *aratni* | *metere*; *ture-
däm C., tred-B. (*item: nyírni* |
tondere Bk. I.)
- türüs, türüsök (π) *egész, ép* | *inte-*
ger, totus.
- türvö *ajak* | *labium*; *tervä, tirtvä
C., tírbä B.

türvenčam *prüsszögni* | *sternuere* ;
-nčedem (*fr.*)

türlő (*σ*) *különféle* | *diversus*, *vari-
rius* ; *mód*, *mintá* | *modus*,
exemplum.

tide türlön *e módon*, *ekképen* |
hoc modo.

türlem (*σ*) *kivarni*, *hímezni* | *acu
pingere*.

türlömaš *himzés* | *pictura acu
facta*.

tül *külső*, *künt való* | *externus*, *ex-
terior*:

tünö (*loc.*) *künt* | *extra*, *foris* ;
* *tü'na* B., *tünä* C.

tünösö *külső* | *externus*, *exterior*.
tüan, tügö (*lat.*) *ki* | *foras*; **tü'-
ga*, *tü'ge* B., *tüge* C.

tüč (*abl.*) *kivülről* | *extrinsecus*,
a foris ; * *tüc* C.

tülem (*σ*) *fizetni*, *megfizetni* | *sol-
vere* (*pecuniam*) ; *tüledem*
(*fr.*) ; * *tülem*.

tülügen *héja* | *falco milvus*.

der (*ter*) ; * *dor* (*tor*) :

derne, dene (*tene*) *-nál* | *ad*,
apud ; *-val*, *-vel* | *cum* ; * *dóno*
B., *don* C.

deran (*lat.*) *-hoz* | *ad* ; *-nál* | *apud*
(*quem manere*) ; * *dorán* B.

deke, dek (*derik*) (*lat.*) *-hoz* |
ad ; * *dóko* B., *toko*, *tok*
(*do-*) C.

derič, derič, deč (*abl.*) *-től*, *mel-
lől* | *ab*, *a latere* R., *toréc* P ;
* *dórac*, *-cen* B., *torec*, *torc*
(*do-*) C.

derbe *öv* | *cingulum* Bmk, 6, 8.

sa (*pron. demonstr.*) :

sáde az, amaz | *ille*.

sadenam, sade-kodom *akkor* |
tunc, *illo tempore*.

sáde-verec, sadelan *azért* | *prop-
terea* P.

sae, saj *szép*, *jó* | *pulcher*, *bonus*
R., *sáje*, *saj* P ; * *saj* C.

saj kotta *maradatok jó egész-
ségben* | *valete*.

sacmam *szépülni* | *pulchrum
fieri*.

saemdem *szépíteni*, *jobbíta-
ni* | *pulchrum*, *meliozem fa-
cere*.

saurem (*σ*) *fordítani*, *megfordí-
tani* | *vertere*, *convertere* ; *-ra-
lam* (*mt.*) ; *-rkalem* (*fr.*) R ;
sagurem P ; * *sárem* K. C.,
saräl-, *säräl-* B. K., *särkalem*
(*fr.*) BAP.

sáurtoš, sáortoš *fordulat*, *haj-
lat* | *conversio*, *flexus*.

saurnem (*σ*) *fordúlni* | *se con-
vertere* ; *forogni* | *circumagi*
(*vujem saurna forog a fe-
jem* | *vertigine corripior*) ; *-na-
lam* (*fr.*) ; *-naldem* (*mt.*) R ;
sagurnem P ; * *sárnem* B.,
särnäläm C. B.

sakem (*σ*) *fölakasztani* | *suspen-
dere* ; *-kaldem* (*mt.*), *-kal-
dam fölakasztani magát* | *se
suspendere* ; * *sákem*, *säkäl-
tem* C., *sakem*, *sákem* B.,
säkältam (*pass.*) BAP.

* *šües* *säkältaš nyakába borul-
ni* | *cervicem cuius amplecti*.

- sákele (σ) *kampó* | *uncus* (*cui quid suspenditur*).
- * *sagá mellett* | *a latere, iuxta, apud tidan* s. *ő mellette* | *apud eum*; kórna s. *az út mellett* | *iuxta viam* B.
- * *saják jövevény* | *advena* B_{AP}.
- sajlem* (σ) *kiválasztani* | *eligere*; -*ledem* (*fr.*)
- sánga* (σ) *homlok* | *frons* (-*ntis*) R., *sänga* L.
- * *sacem akarni, kívánni* | *velle, cupere* B.
- * *kolász sacá haldoklik* | *animam agit* B.
- * *saslem* (σ) *jajgatni, sírni* | *lamentari, plorare* B_L., *háborogni* | *tumultuari* B_M. 27, 21.
- sazergem csorbásodni* | *serratim scindi* (*culter*).
- sazergeše csorba* | *locus serratim scissus*.
- sazertem csorbát csinálni* | *serratim scindere*.
- sandálik* (σ) *világ* | *orbis terrarum, mundus*; * *sändäläk* C., *sandálik világ* | *mundus, ország, föld* | *terra, regnum* B.
- sandale ülővas* | *incus*.
- sap*: *sap-kandra gyepelő* | *habena*; * *sáp gyepelő* | *habena* C.
- * *sä'bä*: s. *pudurtiš galy* | *sarmenta* B_{AP}.
- savá* (σ) *kasza* | *falx foenaria*.
- savame*: *tul* s. *tűzszerszám* | *igniarium*.
- sámerök, samorök, -rek* (σ) *fi-*
- tal, ifju* | *juvenis*; * *sä'merek* B_R.
- samrökemam megifjodni* | *juvenescere*; -*emedem* (*fr.*)
- * *sámíñ, sámañ tévelgyö* | *errans*: s. *korna tév-út* | *error viae*.
s. *keša tévelgyö* | *errabundus* B.
- sar* (σ) *sereg, hadsereg* | *exercitus*; * *sär* B_{AP}.
- sar barnás sárga, mézszín* | *fulvus* (*equus*).
- saravoč kulcs* | *clavis*; * *saravaž* C., *sarabáč* B.
s. *köveg lakat* | *claustrum*.
- sárem* (σ) *gyep* | *cespes*; * *sirém* B.
- sársi* (σ) *veréb* | *passer*.
- * *sarlá sarló* | *falx* B.
- sálma serpenyő* | *sartago, frixorium*; * *selmä* C.
s. *muno rátotta* | *ova frixa*.
- se* (*pron. demonst.*):
sede ez, emez | *hic*; * *séda az* | *is, ille* B., *sedä* C.
* *sédašta ott* | *ibi* B., *sedešta* C.
sedežak, -ken ide | *huc* R.; * *sédaška, sedašáken oda* | *eo, illuc* B., *sedeškä* C., *sedeškebek addig* | *eo usque* C.
sedežec, -čen innét | *hinc*; * *sédašec, -cen onnét* | *inde, illinc* B., *sedešec* C.
sengé ügy | *eo modo* B.
- sengem* (σ) *meggyőzni, fölülmúlni* | *devincere, superare* R., *senem* P.; * *singem* B.
- * *sederä padlat, padozat* | *pavimentum, tabulatum* C.

- sen (σ) szín | *color, species* (sae
senže ulo szép színe van |
valetudinem vultu prodit).
senle szép, jeles | *speciosus*.
- * sepném megfogni, elsoványod-
ni | *vires et corpus amittere*
Bm. 9, 18., sepnäsa holdkóros |
lunaticus Bm. 4, 24.
- seven kék posztókafán | *indumen-
tum (nuptiale) coloris caerulei, e panno confectum*.
- semen szerint, módjára | *secun-
dum, ad modum, more*; * sé-
min B.
- * semel-, semäl- vigasztalni | *con-
solari* Bl.
- será (σ) sör | *cerevisia*; * sra C.,
cf. purá.
- seralem (σ) elreteszteni, bezárni |
obsere, claudere; * suralem
Bap.
- seretá (σ) bigecsi baktop | *aego-
podium podagraria*.
- serem haragudni | *irasci*.
serektem megharagítani, uszít-
tani | *ad iram excitare, irri-
tare, instigare*; -ktolam (fr.)
- serték haragos, ingerült | *iratus,
irritatus*.
- sergá (σ) fülönfüggök | *insigne
aurium*.
- serlagem (σ) kegyelmezni | *indul-
gere, parcere (deus)* (kudál-
de, serläge bocsásss meg, ke-
gyelmezzél | *ignosce, misere-
re!*); * sörlagem, sorlagem üd-
vezíteni | *salvum facere* Bap.,
serlagem F.
- sí (σ) tisztelet, megtiszteltetés | *ho-
nor*.
- * sigirem (σ) kiáltani, kiabálni |
clamare, vociferari C., sig-
rem B., sigrälam (fr.) Bap.
- sitem (σ) elég lenni, elégedni | *sa-
tis esse, sufficere, contentum
esse*; * B. (kačkens. jóllakni |
cibo satiari).
- * sitä elég | *satis (satis est)* C.,
sitä B.
- sitarem (σ) eléggé tenni, elégi-
teni | *satisfacere, satiare*; * B.
- * sisirnem elszakadni vkitől, meg-
válni | *disjungi, discedere a
quo* Bap. 21, 1.
- sisna (σ) dísznő | *sus* R., süsnä L.;
* sasnä C. B.
- uzo s. kandisznő | *aper*.
- * simr- : simrén anžšaš irigyelni |
invidere Ba. 5, 29.
- sír part | *ripa, littus*; * sir.
- * sirä' szurok | *pix* Bl.
- sirä'n szurkos | *picatus* Bapc.
- * sirem (σ) írni | *scribere* C. B.;
-rkälem (fr.) C.; -rältem (nt.,
dim.) C.
- * siremäš levél | *epistola*, C., sir-
mäš irás, irat | *scriptum* B.
- * ssírma (sic!) párducz | *leopard-
us* Bapc. 13, 2.
- silem háló, gyalom | *rete*.
s. šinža hálószem | *macula retis*.
soklatan récze | *anas (a. clangula?)*
- sogá (σ) gallér | *galerus, colla-
rium*.
- sobalá (σ) kandál | *cochlear*; * sa-
vala C.

- sóvo *tenyér* | *palma manus*; *sava
taps, *pofonütés* | *ictus pal-*
mae manus C.
- sovem (σ) *tapsolni* | *plaudere*;
pofonütni | *colaphum impin-*
gere; -valdam (*dim.*); *se-
vem C., sabem, seabem B.,
sevälám (*mt.*) B.
- soven koldaš *megpofozni* | *cola-*
phis percutere.
- sopakalem *tapsolgatni* | *plausi-*
tare.
- sómul *ügy, dolog* | *negotium*; *al-*
kalom | *occasio*; *samil W.
- sorasem (σ) *megegyezni, kibékkül-*
ni | *pacto constituere quid*
cum quo, reconciliari; ház-
sági alkut kötni | *pactionem*
nuptialem facere; *illeni* | *de-*
cere, convenire; -sedem (*fr.*);
*sarasem *kibékkülni* | *reconci-*
liari C.
- sorasmaš *leánykérés* | *nuptia-*
rum conciliatio.
- *sarásema i'dír (*vkinek*) *eljegy-*
zett leány | *puella cui despon-*
sa B_{APC}.
- sorastarem *kibékíteni* | *reconci-*
liare P.
- sorta (σ) *gyertya* | *candela*; *sartá.
s. keče *halottak ünnepe* | *fera-*
lia.
- šinža s. *szem-lencse* | *lens oculi*.
- sorvalem (σ) *kérni, könyörögni* |
rogare, supplicare; *sarva-
lem C., sarbalam B., sarba-
lem K.
- solá (σ) *ostor* | *flagellum*; *salá.
solem *lekaszálni* | *demetere*; -ka-
lem (*fr.*)
solkalem (σ) *lobogtatni, csóvál-*
ni | *vibrare, motare* (*suda-*
rium, caudam).
- sólom (σ): tul s. *láng* | *flamma*;
*sálam B_{NEB}.
- sörem *igérni* | *promittere*; *akar-
ni, kívánni | *velle, cupere*.
- sörmaš *ígéret* | *promissum*.
- söldörák *fekvőhely a padláson* | *cu-*
biculum, dormitorium sub tec-
tó domus.
- suárluk (σ) *zabola* | *frenum*;
*B_{JK}.
- sukem *letérdelni* | *genua submit-*
tere; -kedem (*fr.*); *sukal-
tem (*mt.*) B.
- suken šogolaš *térdelni, tér-*
den állani | *genibus nixum*
esse.
- súkur (σ) *czipó* | *panis* (*Laib*);
*kenyér | *panis*.
- súto (σ) *világos* | *lucidus*; *világos-*
ság | *lux*; *sóta *világos* C.,
világosság, fény | *lux, spen-*
dor B.
- s. keče *fényes nap* | *dies clarus*;
tul s. *tűz világa, fénye* | *cand-*
or, splendor ignis.
- sutom eštaš *világítani* | *lucem*
praeberere (*candela*).
- sutemam *világosodni* | *lucidum*
fieri, elucescere; *sotemäm
C. *sotemam, sotemältam* B.
- sutemdarem *világosítani, fénye-*
síteni | *lucidum, splendidum*
facere; *sotemdem C., so-

- temdarem *fényeltetni* | *splendentem facere* B.
- * sotalgem *fényleni* | *splendere* Bk. II.
- sûsor ($\sigma\tau$) *megsebesített, sértett* | *saucius, laesus*; *seb, betegségi baj* | *vulnus, morbus* R., *susir* L.; * *šúšer beteg* | *aegrotus* C., *seb* | *vulnus* Bk. II.
- susurgem, -gemam, -galdam *megbetegedni* | *morbum contrahere*; *gedem* (fr.); * *šušergem* C.
- susurtem *sebesíteni, megsérteni* | *sauciare, laedere*; -tedem (fr.); * *šušertem* B.
- * sûsu ($\sigma\tau$) *öröm* | *gaudium*; *víg* | *laetus*: s. *liáš örülni, vigasztalódni* | *laetari, se consolari* B., *víg* K.; *sunc víg* K.
- suslo *a hársbocskor fonására való vaseszköz* | *instrumentum ferreum, quo ad perones e libro plectendos utuntur*.
- súzo *hím nyi; fájdalom* | *tetrao*.
- surán *bőr* | *corium*.
- surt ($\sigma\tau$) *telek (ház s a kozzá való jószág)* | *domus et fundus*; s. *olmo elhagyott házhely* | *locus, ubi quondam domus fuit*.
- sulem ($\sigma\tau$) *kiváltani, megváltani* | *redimere*; * B.
- * sulem *szólni, ígérni* | *dicere, promittere* Bl.
- * sulema *ígéret* | *promissum* Bl.
- sûluk ($\sigma\tau$) *bűn, véték* | *peccatum*; *.
- sulukán *bűnös, vétkes* | *peccator*; *.
- sulukandarem *vétkessé tenni, megbotránkoztatni* | *ad peccatum adducere, scandalizare*.
- süan *lakodalom, nász* | *nuptiae*; * *süän* C., *suján* B.
- s. *vuj vőfél* | *paranymphus*.
- * *sük hulladék, szemét* | *quisquilliae*.
- * *kol s. halpikkely* | *squamae piscium* C.
- sü'gö *szú* | *tinea, teredo*.
- sügö *kol* ($\sigma\tau$) *sőreg* | *acipenser ruthenus*.
- süsarem *megereszteni* | *remittere, relaxare* (ex. g. *poldoš gombot* | *globulum vestis*).
- süvä'n ($\sigma\tau$) *kelés* | *ulcus, apostema*; * *suván* Bapc.
- süümürlem *eldölni, hengeredni* | *collabi, devolvi*; -rülám (fr.); * *semerlem összeroskadni* | *corruere* Bp. II.
- süümürlen *vozaš elesni* | *collabi, concidere*.
- süürü'm ($\sigma\tau$) *göz, pára* | *vapor*.
- sürtném *megbotlani* | *pedem offendere*; -nülám (fr.); * *širt-ném* B., *šertném* C.
- * *širtniktem megütni* | *offendere, allidere* (pedem ad quid) Bk.
- zäj *vid. izäj*.
- * *zar* B., *zara* C. -*nyi* (cf. *nare*). *mazar mennyi* | *quantum* B., *mazara* C.
- nagyajem *vid. s. v. nalam*.
- našmak *hímzett szalag, melylyel a šarpan-t kötik* | *fascia acupicta, qua šarpan ligatur*.

* námarluk *üdvözülés* | *salus aeterna*: -lukam moeš *üdvözül* | *beatus fit* B.

námes (α) *szégyen* | *ignominia, turpitudine*; * námas C., námas B.

* namasan *szégyenes, utálatos* | *turpis, foedus* C.

námesteme *szemtelen* | *impudens*;

* námastemä C., námasír *id.* B.

nameslanem *szégyelleni magát, szégyenkedni* | *puđore affici*;

* namaslanem B.

nameslandarem *megszégyeníteni* | *puđore v. ignominia afficere*.

* namasírlanem *szemtelenkedni, szeméremtelenkedni* | *impudenter v. impudice se gerere*. Bk. II.

* namiem *vid. s. v. nalam*.

náre -nyi; * nar B.

tunáre *annyi* | *tantum*.

viť tilže n. öt hónapnyi idő | *spatium quinque mensium*.

nárinže *sárga* | *flavus*; * náranza C., nárandza Bapc.

narinžemam, -žangam *sárgulni* | *flavescere*; * narandzemam K.

narinžemdem, -žangdem *sárgítani* | *flavum reddere*.

nalam *venni* | *sumere, emere*; -ledem (*fr.*); * nalam B., näläm C.

* ederem n. *feleséget venni* | *uxorem sumere* C.

nan-gajem (*i. e.*: nalen-kajem), *elvinni* | *abducere, avehere*,

asportare, -jedem (fr.); *nän-gajem C, nangejem B.

namiem (*i. e.*: nalen-miem) *odavinni* | *adducere, advehere, adferre, -iedem (fr.)*; * nal-miem Bmk. 10, 13. Bp. I.

néngéz (σ) *alapperenda* | *trabs fundamentalis*.

* nécke: *neckem kedvesem* | *mi care!* K.

* nezér (π) *szegény* | *pauper, egenus*.

* nezérluk *szegénység, énség* | *paupertas, egestas* B.

nezeremäm *elszegényedni* | *pauperem fieri* C., nezeremam B.

nezeremdem *elszegényíteni* | *pauperem facere* B.

nemesken, n.-matke, n.-jotke *eddig, mostanig* | *hactenus, adhuc*; * nemesken jakte B.

némer (σ) *kása* | *puls e farina avenacea*; * némer C., cf. pulámog.

ner orr | *nasus*; * ner, nêr C., nêr B.

n. lavra *takony* | *mucus*.

nerem *szunyadni, elszunyadni* | *placide dormire, obdormiscere*; *.

nérge *borz* | *ursus meles*.

nelam *nyelni, lenyelni* | *glutire, devorare, -ledem (fr.)*; * neläm C., nelam B.

ni, ní *hárs, melyből bocskort fonnak* | *liber arboris, ex quo perones plectunt*.

ni — at (*pronomina negativa formans ex interrogativis*):

- nikóát *senki* | *nemo*; * niküát,
 niküzat, nigát B., nigüat C.
 nimát (*i. e. nimoat*) *semmi* |
nihil; * B.
 nikuštát *sehol* | *nusquam*; * B.,
 niguštát K., nigüštát C.
 nikunamatsoha | *nunquam*; * B.,
 nigünämät C. — *etc.*
 nialdem *megsimítani* | *permulcere*;
 -lkalem (*fr.*); * nialtem *meg-*
simítani, *megkenni* | *permul-*
cerere, *perlinere* B.
 nine ezek | *hi* (*sing. tide*); * ninä
 azok, ök | *illi, ii* C., nī'na B.
 nil négy | *quatuor*; *.
 nilit (*num. substantivum*) négy |
quatuor.
 nille negyven | *quadraginta*; * nil-
 le, nillu C., nillu B.
 nilemise, -miše, niletise *negye-*
dik | *quartus*; * nilimše C.,
 nilimša B.
 nilemište *negyednap* | *quarto*
posthac die.
 nočko nedves | *humidus, madidus*;
 * načka *nedvesség* | *humor* Bt.
 nočkemam *nedvesedni* | *humes-*
cerere.
 nočkemdem *megnedvesíteni* | *hu-*
mectare.
 nošmo *hal-kopoltyú* | *branchia*.
 * nodam *lopódzni, kullogni* | *fur-*
tim accedere, pedetentim pro-
cedere BТИМ. II, 3, 6.
 nolgo *sima szil* (?) | *ulmus campes-*
tris.
 nólugaž *fehér jegenye* | *abies pi-*
cea.
- nolgažla *f. j. erdő* | *silva abie-*
tum p.
 nöktam, nükt- *nyúzni* | *deglubere*.
 nöštölam *gyúrni, dagasztani* | *de-*
psere; -ledem (*fr.*)
 nö'nžük *tészta* | *massa, farina ex*
aqua subacta; * nü'nžik: ša-
 pa n. *kovász* | *fermentum* Bc.
 nörem *ázni* | *madescere*; -redem
 (*fr.*); -raldam *ázódni, meg-*
ázni | *madefieri*; * nörem C.
 nörtém *áztatni* | *madefacere*;
 -tölam (*fr.*); * nörtém C. B.
 nörgäs *porczogó* | *cartilago*.
 * nö'rga *sarj, hajtás* | *germen, sur-*
culus.
 nugudo *sűrű* | *crassus, spissus* (*li-*
quor); * nogoda, nuguda C.
 nugudemam *megsűrűdni* | *cras-*
sescere, condensari; * nogo-
 demäm, nugudemäm C.
 nugudemdem *megsűríteni* | *con-*
densare.
 * nűjemä! *no, rajta* | *age, agedum!*
 K.
 nuš *csuka* | *esox lucius*; * C.
 * nuž *csalán* | *urtica* C.
 nuno ök, azok | *ii, illi* (*sing. tudo*)
 R. P.
 numál *alul való* | *quod infra est*;
 *nimä'l (*jud-nimä'l észak* | *se-*
ptentrio) B.
 numálne (*loc.*) *alatt infra, sub*
 P.; *nimä'lna B., nömálne
 C.
 numálke (*lat.*) *alá* | *sub* P.; * ni-
 mä'ka, nimä'lan B., nömä-
 ke, nömäk C.

- * *niméc (abl.) alól | ex imo, изъ подъ B., nömác C.*
- numalam *vinni, hordani | ferre, portare; -leštam (fr.); * numalam.*
- numáldeš *teher | onus; * namáltiš B.*
- numalöktem *vitetni | portandum curare; * namalektem B.*
- nur *mező, szántóföld | ager; *.*
- nurgulo *fecské | hirundo.*
- nulem *nyalni | lingere, lambere; -ledem (fr.); -lalam (mt.); * nulem C. Bl.*
- nuldem *fogaival elharapni, lerágni | demordere, abrodere.*
- nűškö *tompa | hebes; * niške C.*
- * *niškemäm eltompúlni | hebescere.*
- * *niškemdem tompítani | hebetare.*
- nűštalam (ner) *orrát fúni | emungere; -ledem (fr.); * nűštäläm C.*
- * *nűšmä mag, mag szem | granum.*
- * *nűž: n.-vécen hátulról | a tergo B.*
- nűžam *vakarni | scabere; -žedem (fr.); -žaldem (mt.); * nűžäm dörzsölni | terere C., nűžtörölni, kitörölni | abstergere, delere B. A. P. C.*
- nűžüş *vakaró | strigilis (ömnén.)*
- * *nűžiktem: nűžiktem-goltaš leborotválni | detondere (crines) B. K. I.*
- nűrgemiš *tejföl, tejszín | flos lactis.*
- * *pák mindig | perpetuo, semper Bl.*
- p. *ištaš megigazítani, rendbe hozni | corrigere, in ordinem redigere B. T. I. 5.*
- pakčá (π) *kert, konyhakert | hortus, hortus olitorius.*
- pakma *rest, lusta | ignavus, segnis (ex.g. equus, qui flagellum tolerat)*
- pakmangam *elrestültni | ignavum fieri.*
- pagalem (π, σ) *becsültni, tisztelni | aestimare, magni facere; -ledem (fr.).*
- pagar (σ) *zúza | ventriculus avium. kočmo p. bögy | ingluvies (kočmo, a verbo: kočkam).*
- paj (π) *rész [pars; * C., rész, osztályrész | pars, portio; tag (testrész) | membrum B.*
- pajlem *osztani, elosztani | dividere, partiri; -ledem (fr.); * pajlem.*
- pajlaldam *elosztódni, eloszlatni | dividi; * pajlaltam B.*
- páča (σ) *bárány | agnus; * pača C.*
- pačam *eštaš bárányozni | agnum parere.*
- pačang- *fetregeni | se volutare B. M. P. 10. B. P. II.*
- pačaš : *ik. p. egyszerű | simplex; kok p. kettős | duplex; * pačaš B., pažaž C. (ves p. másodszor | altera vice B.)*
- pačašán : *kum p. három emeletül | trium contignationum (domus) B.*
- pačémše *darázs | vespa.*
- paša *munka, dolog | opus, fac-*

- tum, res; *páša C., páša B.
- pašam eštaš *dolgozni* | *opus facere, operare.*
- pašáče v. pašá-ešteše, pašásteše *munkás (dologtevő)* | *operarius.*
- paškár *szegek, melyekre a húrokat fölcavarják* | *clavi, quibus chordae intenduntur.*
- pašténgé *vid. pošt.*
- *pátár *nagyon, igen, leg- | valde, quam maxime*: p. kugo *igen nagy* | *permagnus*; p. jažo *legjobb* | *optimus* B.
- patarak *olló* | *forfex.*
- *pátal *fecstey, gulászta* | *cremor, colostrum* C.
- padeštem *aprítani, apróra vágni* | *minutum consecare*; -štelam (*fr.*); -štaldam (*pass.*)
- pasú (σ) *mező* | *campus, arva.*
- páskeč (σ) *lépcső, garádics* | *scaulae.*
- paslok (σ) *fék* | *capistrum (e cortice tiliaceo)* C.
- pamáš *forrás* | *fons, scaturigo.*
- parak *női szeméremtest* | *pars muliebris, muliebria.*
- parenge (σ) *burgonya, krumpli* | *fructus solani tuberosi.*
- parém (σ) *ünnep* | *festum, dies festus.*
- paremam *gyógyúlni* | *sanescere, convalescere*; *B., paremäm C.
- paremdem *gyógyítani* | *sanare*; -delam (*fr.*); *paremdem.
- pariš *nyereség* | *lucrum.*
- párom, parem (σ) *adósság* | *debitum, aes alienum.*
- paroman *adós, debitor, obaeratus.*
- *pargá *félénk, gyáva* | *timidus, ignavus* BAPC. 21, 8. K.
- *par- (part-?) *kinyitni* | *aperire (januam)* BAP. 12, 44. (párte nem nyitott | *non aperuit*); cf. počkam.
- párdaš (σ) *piros szárnyú ponty* | *cyprinus rutilus* R., pardáš V.
- parná (σ) *ujj* | *digitus*; *parná. kaza p. *kis ujj* | *digitus minimus*, kožar p. *mutató ujj* | *d. index*; lümdeme p. (nevetlen) *negyedik ujj* | *d. medicinalis*; kugo *vuj* p. *hüvelyk-ujj* | *pollex.*
- jol p. *lábujj* | *digitus pedis.*
- parnáš *gyűszű* | *digitale (sutorium).*
- *pal:
- palna *másutt* | *alibi*; pak (vak) *másudá* | *aliorsum*, pac (vac) *másunnan* | *aliunde* C.
- palan (σ) *kánya bangita* | *viburnum opulus.*
- pále (σ) *jegy, jel* | *nota, signum*; *czél* | *scopus*; *pále C., pälä B.
- p. lüaš *czélt löni* | *ad scopum destinatum jaculari*; palem eštaš *jegyét csinálni, megjegyezni* | *notam facere, notare.*
- palan *jegyezett* | *notatus.*

palem (σ) *megtudni, megismerni* | *comperire, cognoscere*; pale-dem (fr.); *pálem B.; pálektem *észrevenni* | *animadvertere* BL. 14, 7

páleme *ismerős* | *notus*.

páledeme *ismeretlen* | *ignotus*.

*páldír: žira páldirma godam *virradatkor* | *quum diluescit* Bk. 28, 1.

*päläsem *kölcsönösen megismerni* | *invicem cognoscere* Bk. II. 3, 1.

péngede *erős, erősen tartó* | *firmus*; *fösvény* | *avarus*; pi'n-gada B.; *pingädä *fösvény* C.

pengedemam, -emaldam *erősödni* | *firmari*; *pingedemam B.

pengedemdem *erősíteni* | *firmare*; *pingedemdem B.

péce *sövény, kerítés* | *sepes, septum*; *piča B.

pečem *bekeríteni (kerítéssel)* | *sepire, consepire*; pečedem (fr.); *pičem B. (pičam pičen *kerítést csinált* | *septum fecit*).

pécke *köszörül-kő* | *cos*.

pečkeš *kučaš a k.-re tartani, köszörülni* | *cote acuere*.

pečkemeš *sötét* | *obscurus* R., pečkémíš P.; *pickémeš B. (pickém Br. 13. 12.); pečkedä, pičkedä, C., pickätä Br. II.

* (pečkemam): pečkemeš, pičkemeš *besötétedik* | *tenebrecit* C.

*pickemšaltam *elsötétültni* | *obscurari*.

peckemdem *elsötétíteni* | *obscurare* P.; *pickatajdemdem Bk. II.

peš (σ) *igen, nagyon* | *valde, magnopere*; *piš.

peškedelanem *fösvénykedni* | *parcum, tennacem esse* RcsM. 63. (cf. večkeš).

pež *keztyű* | *manica, chirotheca*; *pižgom C., pižkóm K., cf. kom.

peterem (σ) *zárni* | *claudere, operire*; -rkalem (fr.); *pitrem C. B.; pitrektém (eff.) B.

peteraldam, peternem *záródni* | *claudi*.

péterteš *födél* | *operculum*.

péstel *hosszútoll* | *pluma longior* R., pästil L. [rem.

perem *megüttni* | *ferire, icere*; *päpermaš *ütés* | *ictus*.

pérke (α) *isten áldása, gyarapodás* | *dei favor, proventus, incrementum* R., pereket V.; *perké (item: *haszon, nyereség* | *lucrum*) B.

*perkejan, perkeán *áldásos, termékeny* | *prosper, fertilis* BAp. Bkol.

pérče *pörče* (σ) *szem* | *granum (frumenti)*; *szál* (*szalma, fil, haj*) | *singuli cauliculi, culmi*; *pi'rcä, pirc B.

olom-p. *szalmaszál* | *culmus, stipula straminea*; üp-p. *hajszál* | *capillus*; *üp-pircä B.

* pertari' *elsöben, eleinte* | *primum, initio* K., pertari', pertari' *ša* *elsö* | *primus* B., pertäri, -riše C.

pervoj (*e*) *először, elsöben* | *primum* R., pervej P.; *pervi', pervé *előbb* | *prius* B.

pervojso *elsö* | *primus*; *pervi' *ša, pervi'š* *előbbi, elsö* | *prior, primus* B.

pel *oldal, fél* | *latus, pars*; cf. vel. pelen *-nál, mellett* | *ad, juxta*. pelešte, velešte (*loc.*) *félen* | *in parte, a parte*.

peleşke, peleş *félé* | *versus* (*ex.g. ola p. urbem v.*)

peleş *félöl* | *a parte, e regione*; *pélec B.

pelä'k *ajándék* | *donum* P.

péle, pel *fél* | *dimidium*; *pele, péle C., pel B.

pel-jut *éjfél* | *media nox*; *jud-pel B.

*pel *šinza-dono fél szemmel* | *uno oculo*; pel-*šinzán félszemű* | *unoculus* K.

iktat pele *másfél* | *unus dimidiatusque, sesqui*; *iktäk peläk C. (*i-äk p. másfél év* | *annus et dimidius, kum kečäk p. negyedfél nap* | *tres dies et d. B.*)

peleştem *beszélteni, szölni* | *loqui, verba facere*; *B.; *sügni* | *susurrare* C.

*peleştede *elhallgatott* (*nem szölt*) | *conticuit* B.

peledam, -daldam *virágozni* | *flo-*

rere; -*deštam* (*fr.*); *peled-B.

pelédeš *virág* | *flos*; *pelédiš B. pelérme *posz méh* | *apis terrestris*. pellem : p. ü. *olvaszott vaj* | *butyrum excoctum*.

pi, pî *kutya* | *canis*; *C., pi B. pial *szerencse* | *fortuna*; *piäl C., pijal, pijäl B.

pialan *szerencsés* | *fortunatus, beatus*; *piälän C., pijalän, pijälä'n B.

*pijältema *szerencsétlen* | *infortunatus* B.

pialam *hunyorítani* | *nictari, palpebrare*; -*ledem* (*fr.*)

pikš *nyil* | *sagitta*; *pik, pik *lán-dsa* | *lancea, hasta* C., pi'kša, pikš *nyil* | *sagitta* B.

piktem *fojtani* | *suffocare*; -*tedem* (*fr.*); *püktem B_{arc}.

piktaldam *megfojtódni* | *suffocari*; *piktanaltam, pükta-naltam (? piktaltam) *föl-akasztani, megfojtani magát* | *se suspendere, se strangulare*.

piktezaldam *hebegni, megakadni beszédben* | *haesitare lingua*.

*pigär *hordó* | *dolium* C.; *täl* | *lanx, patina* B.

pi'če *iramszarvas* | *cervus tarandus*; *puča C., püše B_{rim. II.} 4, 13.

pižam *hozzáragadni* | *adhaerescere*; *birkozni* | *luctari*; *meggyuladni* | *inardescere*; piže-

- dem (fr.); * pižam hozzádra-
gadni, ragaszkodni | *adhae-
rescere, adhaerere* B.
- pižiktem ragasztani | *affigere*;
meggyújtani | *accendere*; -kto-
lam (fr.); * pižektem gyuj-
tani, szítani | *accendere, exci-
tare (ignem)* B_{AP}.
- pižedelam birkozni, küzdeni |
luctari, certare P.; * B. K.
- * pižgem ságdosni, susárolni | *su-
surrare, insusurrare* B_R.
- * pižgenšaištaš rágalmazni | *cri-
minari, de fama cuius detra-
here* B_K. II.
- pidam kötni, kötözni | *ligare, revin-
cire*; -deštam (fr.); -daldam
bekötödni | *obligari*; * pid- B.
- pítman kötözött vmi | *ligatum
quid*.
- pi'se éles | *acutus*; gyors | *acer, ce-
ler*; * pise C., pi'sä (item:
gonosz | *malitiosus*) B.
- pisin gyorsan | *celeriter*.
- pisémam élesedni | *acui*.
- pisemdem, -darem élesíteni |
acuere.
- pi'ste hársfa | *tilia*; * C.
- pisterlá hársfaerdő | *silva tilia-
rum*.
- * pismän határszél | *finis, limes* B.
- pižirem nyomni, sajtolni | *premere,
prelo comprimere* R., P.; * pi-
zirtem B.
- pižlé fojtós berkenye | *sorbus do-
mestica*; * pisilmä C.
- pi're farkas | *lupus*; * pi're C., pir
B.
- * pir- metélni | *praecidere, ampu-
tare*; jir piršašluk circumci-
sio B_R.
- * pirt egy keveset, nem sokat |
paullulum B.
- p. koleš nagyot hall | *surdaster
est* B.
- pil felhö | *nubes*; * C., pjül, pil B.
- pilän felhöš | *nubilus*; * C.
- * pjülkom, pilkom ég (égbolto-
zat) | *coelum (cf. kom)*;
pjül pundaš ég | *coelum, ho-
rizon* B.
- pilikš fül | *auris* R., pilikše P.,
piliš L.; * peleš C., pilš B.
- pilikšteme süket | *surdus*; * pil-
šedema B.
- pókšél közép | *medium rei*; * pokšal.
pokšelne (loc.) középen; közé-
pett | *in medio, inter*; * pok-
šálne.
- pokšelnese középső, medius.
- pokšelan, pokšek (lat.) közép-
be; közepébe | *in medium, in*;
* pokšálan, pokšáka B., pok-
šak C.
- pokšeč középből, közepéből | *e
medio*; * pokšéc.
- pokšum dér | *pruina*.
- poktem hajtani | *agere, pellere*;
-tolam (fr.); * poktem va-
dászni | *venari* C., hajtani,
üldözni | *agere, persequi* B.;
poktalam (dim.) C.
- pokro (σ) vetési konkoly (?) |
agrostemma Githago (?).
- pogem (σ) összeszedni, gyűjtteni |
colligere; *.

pokalem (i.e. pogkalem) *szedegetni* | *collectare*.
 poganem (σ) *összegyűlni* | *collegi, convenire*; * poganem, -naltam B.
 pogunomaš *gyűlés* | *conventus*.
 pojan (σ) *gazdag* | *dives*; * paján.
 pojanluk *gazdagság* | *divitiae*; * pajánluk B.
 pojem (σ) *gazdagodni* | *divitem fieri*; -jedem (fr.); * pajem.
 * pajdarem *gazdagítani* | *divitem facere* Bk. II.
 pongo *gomba* | *fungus*.
 poč, pôč *fark* | *cauda*; * paž C., pač B.
 puš-poč *hajókormány* | *gubernaculum*; * puš-pač B.
 počeš *után* | *post*; *hátnál* | *a tergo* R., *végre* | *postremo* P.; * pačeš *végre* | *postremo* K.
 poče-la *egymásután* | *alter post alterum*.
 * paž, pačic *késön* | *sero* C.
 počkam *nyitni, megnyitni* | *aperire*; -kedem (fr.); * pažam, -žalam (dim.) C., pačam B. (C. *conjunctivum verbi pažam dicit partnem esse, cf. par.*)
 počuldam *nyitni* | *aperiri, patefieri*; počoldedem (fr.); * pačeltam B.
 počkama *ezüstpénzekkel kirakott mellrevaló* | *pectorale numis argenteis distinctum*.
 počkáldeš *csalán* | *urtica*.
 počkem *megrázní, kirázní* | *con-*

cutere, excutere; počkaldem (mt.); * pačkaldem B.
 poš (σ): *póškudo szomszéd* | *vicinus*; * páškuda.
 póštoš *nemez* | *lana coactilis*; * partaš C. (*ut videtur, paštaš est restituendum*).
 poš (cf. poč): *pošteknél* | *post, a tergo*; * pašteknél.
 postekse *utáni* | *qui post est, subsequens*.
 pašténge, paštengese *utolsó* | *postremus*.
 pašténgeš *utoljára, végre* | *postremo*.
 póž *fuwó* | *follis*.
 * požem *elemelni* | *tollere (ex. g. operculum)* C.; cf. počkam.
 pot *katlan* | *ahenum*; * pat C., pad B.
 rage p. *kagyló* | *testa cochleae*.
 potem (pet-, pat-) (σ) *végződni, elfogyni* | *finiri, ad exitum venire*; -tedem (fr.); * pitem B.
 potemaš *vég, végződés* | *finis, exitus*.
 potarem *végezni* | *finire*; (*praemisso gerundio, cf. NyK. IV, 89.*); -redem, -rkalem (fr.); * pitarem C., pitarem B.
 potárteš *vég, elvégzés* | *finis, confectio*.
 * pitež- *végződni* | *finem habere* B.
 podá (σ) *szeg* | *clavus*; * C.
 p. keraš *szeget beverni* | *clavum defigere*.
 podalem *szegezni* | *clavis affi-*

- gere; -ledem (fr.); *pudalem B.
- podeštam *pattogni* | *crepare* (ex. *lignum ardens*); -štolam (fr.)
- podorgem eltörni | *frangi, rumpi*; -rgolam (fr.); *podergem C., pudurgem B.
- podortem eltörni | *frangere, rumpere, -tolam* (fr.); *poder-tem C., pudertem B.
- pudurgušo töredék | *fragmentum*; *pudurga: kinda p. kenyérmorzsa | *frustulum panis* B.
- podolam szörpenteni, kanállal enni | *sorbere, cochleari edere*; -leštam (fr.); *podalam C., podalam, podolam kóstolni | *gustare* B.
- posana (σ) sógor (két nőtestvérnek férjei) | *sororum mariti*.
- posem elcsendesedni | *conticescere*; *elbújni* | *se abdere*; *pusem elrejtözni | *se occultare* B.
- *postarem (σ) szedni, összeszedni | *colligere* B.
- posna (σ) külön | *separatus, secretus; separatim, seorsum*; *pasná.
- p. lektaš különmenni, osztályt csinálni | *secedere, partiri cum quo*.
- leč posna nélkül | *sine, absque*; *g'ic pasna B.
- pasnaniš személy, egyén | *persona, individuum* W.
- pondaš szakál | *barba*; *pandaš C., pandakš S.
- *popem beszélni, szólni | *loqui* C., popem B.
- pómuž kebel | *sinus*.
- ušma p. szájöböl | *cavum oris anticum* (inter dentes et genas).
- pomžaldam fölébredni | *expergeferi*; -ldolam (fr.).
- *porán (σ) záporosó, zivatar | *nimbus, procella* B.
- porkó (purkó):
- *ket p. kéz-szár, alkar | *brachium*.
- jol p. lábszár | *tibia*.
- üpoñem p. vid. s. v. üp.
- šörmüč purkó kantárszj | *lorum freni*.
- polvuj térd | *genu*; polbä L.; *polvuj C., polvúj B.
- *pulvujtem térdepelni | *genibus nixum esse* B.
- polšem (σ) segíteni | *juvare, adjuvare*; *palšem.
- pöldoš gomb | *globulus*.
- poldoštem begombolni | *globulis constringere* (vestem).
- poldorán medve tapsir | *heracleum sphondilium*.
- polméze gonosz, veszett, vad | *saevus, rabidus, ferox*.
- p. pi gonosz, harapós kutya | *canis mordax*.
- polmezemam gonosz stb. lenni | *saevum etc. fieri*.
- pöken (σ) szék | *sella*.
- moklak p. ülb töke | *truncus arboris, qui est sellae loco*.
- pö'čoš veres áfonya | *vaccinium vitis idaeae*; *pöžež C.

- törna p. *moh-dfonya* | *vaccinium oxycoccus*.
- pöcöstem *egyét hunyorítani* | *nic-tare*; -štolam (*fr.*)
- pöštem *letenni* | *ponere* R., pöštö-lam (*fr.*); pištem P.; *pištem.
- pöštür *ingelön való himzés* | *pictura acu facta in antica parte indusii*.
- pö'thő: p. nalaš *megvenni*, *pén-zen venni* | *pretio emere* (*Tur-cice*: *satın almaq*); *pü'tma (p. nalaš) B.
- pôr *férfi* | *vir*: p. *jing férfi* [*ember*]; *püerge C., püerga B.
- [pör- *forogni* | *se vertere, circumagi*; *fordúlni* | *se convertere*].
- pöršö *mardež forgó szél* | *turbo*.
*pörüktem *fordítani, téríteni* | *convertere, reconvertere* Bl. 1, 16. Bp. II.
- pördam *gördülni* | *volvi*; *fordúlni* | *se convertere*; pörde-dem (*fr.*) [*tare*].
- pörtalam *hengeredni* | *se volu-pördüktem gördíteni* | *volvere*; -ktolam (*fr.*)
- pörtölam *visszatérni* | *reverti*.
- pörtölüktem *visszatéríteni* | *vertere, reducere*; *visszaadni*, -küldení | *restituere, remittere*.
- [pördem *esztergályozni* | *tornare*]: pördöšö *esztergályos* | *tornator*.
- pö'rem *szegély* | *margo* (*vestis, lin-tei*) *circumsutus*.
- pörömdem *beszegélyezni* | *circumsuere*; -dolam (*fr.*)
- pö'röš *zúzmará* | *pruina*.
- pö'ržö *sógor* (*a feleségnek öcse*) | *frater junior uxoris*; *pö-reš C.
- pört (σ) *téliház, изба* (*kályhá-val*) | *domus hiberna* (*fornace instructa*); *ház, szoba | *domus, cubiculum*.
- šem p. *fekete ház* | *domus nigra* (*absque fumarío, fumo denigrata*), oš p. *fehér ház* | *domus alba* (*fumarío instructa*).
- pu fa | *arbor, lignum*; *pu B., pu, pû C.
*pušangä *élőfa* | *arbor* C., pu-šangá B.
- puem *fúni* | *flare*; pualam (*mt.*); *pualam C.
- pualam *fölfuvódni, földagad-ni* | *se inflare, intumescere*; -ledem, -leštam (*fr.*); *pualam C.
- pualdem *szelelni* | *ventilare* (*frumentum*); *tele fúni* | *flatu re-replere* (*korno pualdeme via conflatis nivibus obruta est*); *pualtem *egyét fúni* | (*mt.*) *flare, conflare, canere* (*tuba*) B.
- puem *adni* | *dare*; puedem (*fr.*); *puem B. C.; pukalem (*fr.*) Bap.
- *puen-goltaš v. puen-jamdaš *elárulni* | *prodere* B.
- púmo *ajándék, adomány* | *donum*.
- püirem (σ) *teremteni* | *creare*; *pui-rem (*item*: *előre elvégezni*,

- meghatározni* | *ante constitue-
re, praeferre*) B.
 puirumaš *teremtés* | *creatio*;
 puirmaš B.
 pûrukšo *teremtő* | *creator, con-
ditor*.
 pukšem *etetni, táplálni* | *cibare,
nutrire*; -šedem (*fr.*); *puk-
šem.
 cize p. *szoptatni* | *mammis prae-
bere*.
 pûjro *méhser* | *mulsum, hydro-
meli*.
 puč, poč *síp* | *fistula*: tar p. *portü-
lök* | *cornu pulveris pyrii*;
 *puč: púaltem-pučtrombita |
tuba B.
 pučem *apadni* | *decrescere (aqua);
fogyni* | *deficere, minui*; -čedem (*fr.*)
 pučumoš *darakása* | *puls e ptisana
cocta*.
 puš *csónak, hajó* | *cymba, navis*;
 *poš C., puš B.
 p. pundaš *hajófenék* | *fundus
navis*; p. poč *kormány* | *gu-
bernaculum*; p. ner *hajóorr* |
rostrum navis.
 puš (σ) *pára, gőz, kigőzélgés* |
vapor, evaporatio; *poš C.
 pušan *tele gőzzel, bűzös* | *vapo-
re plenus, foetens*.
 pušlanem *párologni* | *vaporare*;
 -nolam (*fr.*); -naldam *pá-
rolgásba jöni* | *vaporem emit-
tere*.
 pušarem (σ) *füngani* | *pedere*; -re-
dem (*fr.*)
- pušárteš, pušertaš *füng* | *crepi-
tus ventris*.
 puškudo *puha, lágy* | *mollis*; *poš-
koda C., puškuda B.
 puškudemam *puhulni* | *mollem
fieri*. [*lire*.
 puškudemdem *puhítani* | *mol-
puštam megölni* | *necare, interfir-
cere*; -tedem (*fr.*); -tuldam
(pass.); *puštam.
 jing puššo *gyilkos* | *homicida*.
 púšto *megpörkölt s összetört árpá-
ból főtt kása* | *puls e ptisana
avenacea concocta*; *pušta C.
 pušto: tovar p. *a nyélnek való
lyuk a fejszében* | *foramen se-
curis (inserendo manubrio)*.
 pužár *gyalu* | *runcina*.
 pužarlem *gyalulni* | *runcinare,
-lolam (fr.)*
 pužem (σ) *elrontani, megrontani* |
corrumpere, perdere; puška-
lem (*fr.*); *pužem B. K.
 pužlem, -laldam *megromolni* |
corrumpi; pužlolam (*fr.*);
 *pužlem B. K.
 puduratem (σ) *mezgavarni, föl-
keverni* | *turbare, versare*; -to-
lam (*fr.*); -taldam (*pass.*)
 puduranem (σ) *zavarodni* | *tur-
bari*; *puđranem *háborogni,
zavarodni* | *commoveri, per-
turbari* B.
 puduránčik *zavaros* | *turbidus*.
 pun toll | *pluma*; szőr | *pilus*; *pon
 C., pun B.
 punem *fonni* | *plectere*; -nedem
(fr.); naldem (*mt., dim.*)

- üpoíem (*i. e. üp-poíem*) porko
vid. s. v. üp.
- punuškem, ponoškem *penésze-
sedni* | *mucescere*; -školam
(*fr.*)
- punuškušo *penész* | *mucor.*
- punžalam *csavarni, kifacsarni*
(*mosott ruhát*) | *contorquere,*
exprimere (aquam linteis.)
- punžáldeš zabeptka (*nodus s.*
*contorsio funis, quo temo al-
ligatur ad traham.*)
- pundaš *fenék* | *fundus*; * B.
- vuj pundaš *v. vundaš fejtető* |
vertex.
- jol vundaš *talp* | *planta pedis.*
- pundašteme *feneketlen* | *fundo
carens.*
- purá *sör* | *cerevisia, cf. pujro.*
- purá (σ) *ερυθ*, *gerendázat* | *con-
tignatio*; az *éléskamra elkü-
lönített osztályai* | *partes se-
junctae cellae frumentariae*;
* *pura gabonaláda* | *cista fru-
mentaria C.*
- purem (σ) *gerendát összeillesz-
teni* | *contignare.*
- puram *rágni* | *rodere, mordere*;
-redem (*fr.*)
- purlem *harapni* | *mordere*; -le-
dem (*fr.*); * *puralam C., pür-
lam* (püm öcért p. *fogát csi-
korgatni* | *dentibus frendere*)
B., *purlam harapdálni* | *mor-
sicare* БАРС., *kóstolni* | *degu-
stare* БАРС.
- purem *bemenni, betérni* | *intrare*;
beférni | *locum habere, capi*;
- puredem (*fr.*); * *porem, pu-
rem C., purem B.*
- keče purá *besít a nap* | *solis
splendor se infundit (per fe-
nestram.)*
- purtem *bevinni, bevezetni* | *in-
ferre, introducere*; *befogad-
ni* | *recipere (hospitio)*; -te-
dem (*fr.*); * *purtem B., por-
tem, purtem C.*
- puro jó | *bonus*; * *púra C., jó,
egészséges* | *bonus, sanus B.*
- puremam *javulni* | *meliozem
feri.*
- puremdem *jobbítani* | *meliozem
facere.*
- puró (σ) *fúró* | *terebra.*
- prolem, porolem *fúrni* | *terebra-
re*; -ledem (*fr.*)
- púrus (σ) *bors* | *piper.*
- pur (σ): *pür-gü kréta* | *creta.*
- pursá (σ) *borsó* | *pisum.*
- nemič p. (*német b.*) *bab* | *faba.*
- pürmo *pöcsök* | *tabanus.*
- purmulá (*ket jobb* (kéz) | *dextra
(manus)*); * *vurgumlá.*
- p. veg *jobbra* | *ad dextram.*
- * *purlangam megérni* | *ematures-
cere (fruges)* БАРС. 14, 15.
- púrluk (σ) *ló* | *equus*; * *jószág,
kincs* | *bona, opes.*
- pulámog *árpalízt-kása* | *puls e fa-
rina avenacea, cf. némer.*
- pulukš *felső kar* | *lacertus*; * *pu-
loš váll* | *humerus C.*
- püldoš *falat* | *offa, frustum.*
- püldor (σ) *deszkafallal elrekesz-
tett kamara* | *cella separata.*

püldurčo *fürj* | *coturnix*.
 pü *fog* | *dens R.*, püj L.; * C., pü B.
 pü'a (*σ*) *rekesz*, *kerítés* (a vízben) | *sepimentum* (in flumine); * pü'je B. [*sepire*.
 püem (*σ*) *bekeríteni* (a vízben) |
 pükš *dió* | *nux*; * püxš C.
 * pükthanaltam *alászakadni* | *collabi, corruere* B_{AP}.
 püktem *kotlani*, a tojásón ülni (munušto p.) | *incubare* (ovis.)
 pükten *luktaš kikölteni* | *excludere* (pullo ex ovis.)
 * pügä (*σ*) *ív*, *meghajlott vmi* | *arcus, res incurvata* C., pü'ga *járom* | *jugum* B_{K. II}. [*bus*.
 pü'gür (*σ*) *görbe*, *görbehátú* | *gibpügürgem görbedni*, *ernyedni*, *hajolni* | *incurvari, inflecti*; -rgölam (*fr.*); * püganem B., püganaltam K.
 pügürtem *görbíteni*, *meghajtani* | *incurvare, inflectere*; * pügartem B_R.
 püčkam *metszeni*, *vágni* | *secare*; -kedem (*fr.*); -küldam (*pass.*); * pičkäm C., püčkäm, pičkadem B. [*vid B.*
 püz: püz vüt *izzadság* | *sudor*; * püz püzaldam *izzadni* | *sudare*.
 püzakš *fészek* | *nidus*; * pežäž, pižäž C., pižáš B.
 p. optáš *fészket rakni* | *nidum facere*.
 pü'tüh (*σ*) *egész*, *ép* (nem törött) | *totus, integer*; *egészen* | *plane, omni ex parte*; * piteñ-ok B.
 pünžö *fenyű* | *pinus silvestris*.

pünžerla *fenyves erdő* | *pinetum*.
 pürem (*σ*) *ránczba szedni* | *plicare* (vestem); *püredem* (*fr.*)
 pürem *ráncz* | *plica*.
 pürnem *ránczolódni* | *plicari*; -nülam (*fr.*)
 pürtnük (*σ*) *ménta* | *mentha*.
 pürdü'ž, pürdöz *fal* | *paries*.
 * pülä' (pülä') *sok* | *multus* B_{AP}.
 preje *borju* | *vitulus*; * prezä, pirezä C., prezä B.
 prejzem *eštaš megborjadzani* | *vitulum parere*.
 * proc, procók *erősen, nagyon, teljességgel, tökéletesen* | *valde, omnino* B. C.
 * proc *jamdaš elveszíteni* | *perdere, pessum dare* B.
 vakš *malom* | *mola*; * väkš.
 v. -kü *malomkő* | *lapis molaris*.
 vakšteš *ágy*, *ágybavaló* | *lectus, strata cubicularia*; * väkšesš B.
 * vaktem, paktem *csepegni* | *stillare* C., vaktalt- B_L.
 * väktiš *csepp* | *gutta* B.
 vangem *lesni* | *speculari, observare*; *vangedem* (*fr.*); * vängem B.
 * vängén-káša *kém* | *speculator* B.
 vač, vač *ellenére*, *daczára* | *adversus, non habita ratione* (NyK. III, 470. IV, 91, 92.)
 vače *váll* | *humerus R.*, vača L.
 vaš *szemközt, ellenében* | *exadverso, contra*; * väš B_R. (16, 1. kid väsokda *puem odanyujtom*, *ajánlom nektek* | *in manus trado, commendo vobis*).

- v. liaš *szemben találkozni occur-rere, obviam fieri.*
- vaš-vaš: v.-v.-tene egymással | *alter cum altero, invicem*; v.-v.-tek egymáshoz | *alter ad alterum* P.; * vaš egymással | *invicem* K.
- vašké gyors | *celer*; (*adv.*) hamar, mindjárt | *celeriter, statim.*
- vaškem (σ) sietni | *festinare*; -kedem (*fr.*)
- vaškeše mindenben siető, hamarkodó | *in agendo praeceps, nimis festinans.*
- váštar kora jávor | *acer platanoides.*
- vaštareš eleibe, ellen | *obviam, contra* (NyK. III, 457); * vaštáreš.
- vaštaldem változtatni, cserélni | *mutare, commutare, permutare*; -ldolam (*fr.*); * vaštaltem C. B. (vaštalten sulaš kiváltani | *redimere* B.)
- * vaštáltiš: orola-v. őrváltás | *permutatio excubiarum* B.
- vaštaldam változni | *mutari.*
- vaštaltemáš változás | *mutatio* P.
- vaštalldam cserélődni | *permutari.*
- * važár (σ): v. jängán kemény-szívű | *duri animi* B_{MK.} 10, 5.
- * važarangam magát megkeményíteni | *duro animo esse* B_{AP.}
- vážok (σ) rézsutos | *obliquus*; -ken (*adv.*)
- važokemdem rézsutoszá tenni | *obliquum facere.*
- vážok öl | *orgyia*; * vóöik B_{AP.}
- váte feleség | *uxor*; asszony | *mulier*; * vätä C., vätä B.
- vatelukeš nalaš feleségül venni | *uxorem ducere quam.*
- vatedeme nőtelen | *caelebs.*
- * váda est | *vesper.*
- * vatna estve | *vesperi.*
- vádar tögy | *uber (vaccae).*
- * vadiž bálvány | *idolum* B_{JS.} 1.
- vara vékony hosszú bot, pózna | *pertica. [aquatorum.*
- vüt v. vederhordó pózna | *vectis*
- vará későn | *sero*; azután, később | *postea, posterius*; vararák később | *posterius*; * vará (item: meg, pedig, hanem | *vero, sed*); vararák B. C.
- * vará-ilsa későbbi, következő | *posterior, insequens* B.
- varáš későre, későbbre | *ad multum tempus, ad posterius.*
- varáse későbbi | *posterior*; * varáša B.
- várákš héja | *accipiter.*
- varem keverni | *miscere, cf. urbalem.*
- val vminek följe, színe | *pars summa, superficies.*
- vüt-val, vüt valže víz színe | *superficies aquae.*
- valne (*loc.*) -on, rajt | *super, in (superficie)* R., vülñó P.; * vülñä C., vilna B.
- valan, vak (*lat.*) -ra | *super, in (superficiem)* R., vülä'n, vül'kő P.; * vülke, vüke C., vi'lka, vi'ka, vlän B.

- vač (*abl.*) -ról | *de*; * vülec C., vilvéc, -cen B.
- vegát (*c. verbo negat.*) sehogysem, semmiképen [*nem*] | *nullo modo*; * vekát talán, talán bizony | *fortasse, nescio an B.*
- vengé vő | *gener*; sógor (nővérem férje) | *maritus sororis.*
- izi v. a nászajándékot vivő férfi | *advector doni nuptialis.*
- véce: kudo v. udvar, házudvar | *aula, cf. péče.*
- večkeš vékony | *tenuis*; * vičkež, vičekedä C.
- večkežemam vékonyodni | *attenuari.*
- večkežemdem vékonyítani | *attenuare.*
- vese, ves más, második | *alius, alter, secundus*; * C., vesä, ves B.
- ves-vere, ves-verešte másutt | *alibi.*
- ves-vereš másuvá | *alio, aliorum.*
- ves-vergeč másunnan | *aliunde.*
- ves-kana máskor | *alias, alia vice.*
- veñem gödör, verem | *scrobs, fovea S., vāñäm L., cf. mūñem.*
- veñer vid. vöñer.
- vem velő | *medulla*; * vim.
- * vuj-vim agyvelő | *cerebrum C.*
- ver hely | *locus*; * vär.
- vereč, verečen helyett | *loco*; * väreš.
- vereštam vhovä lenni, kerülni | *devenire, incidere in rem; találni | invenire; -štedem (fr.)*
- vereštarem érni vkit, megtalálni | *assequi, invenire quem.*
- ver; * ver, per (NyK. III, 457.): verič végett, miatt, -ért | *propter, causä R., veréc P.*; * vérec, -cen B. K., verec, perec C.
- verem végett, miatt, -ról (szólani) | *propter, causä, de (quare loqui).*
- veréž ár | *subula.*
- verge vese | *ren.*
- vel oldal, fél | *latus, pars, regio* (tíde vel immenső rész | *pars ceterior*; tudo-vel túlsó r. | *p. ulterior*, šengal v. hátulsó oldal | *latus posticum*, jut v. északi o. | *regio septentrionalis*); * vel, cf. pel.
- velne, velen, vele (*loc.*) -nál, mellett | *ad, juxta.*
- velan, vek (*lat.*) -hoz, mellé, felé | *ad, versus* (kum vek három felé | *in tres partes*); * vé-län, véka B.
- več, velič (*abl.*) felől | *a parte, e regione*; * vélec B.
- velam kihullani | *defluere (capilli.)*
- velem elejteni, elönteni | *demittere, effundere*; -ledem (*fr.*); * villem elönteni, elszórni | *effundere, spargere C. B.*
- véle csak | *solum, tantummodo*; * C., vélä, vel B.
- véle hám | *liber, membrana tenuis sub cortice arboris.*

vi (σ) *erő* P. V., *viä* L.

vik *egynes* | *rectus*.

viktarem *egynesíteni*, *kinyujtani* | *porrigere*, *protendere* (*manum*) R.; *eligazítani*, *gyógyítani* | *corrigere*, *sanare* P.; *.

vínem *egynesültni* | *rectum fieri*, *se corrigere*, -*nedem* (fr.)

vínaldam *kinyújtódni* | *porrigi*, *protendi*.

vijákše (viäkše) *őszinte*, *őszinteség* | *sincerus*, *sinceritas* P.; * *vijaš szerény*, *alázatos* | *modestus*, *submissus* (v. jäng *alázatosság* | *animus submissus*) B_{AP}.

* *vi'čke*: v. *purtaš*, v. *nalaš befogadni*, *fölvenni vkit* | *recipere quem*; v. *kolištaš meghallgatni* | *exaudire* B_{AP}.

* *viš* (*nyitva* | *patens*): v. *pačema kinyitott (szem)* | *patens (oculus)* B_{AP}. 9, 8. B_{APC}.

vi'skede *híg* | *tenuis*, *liquidus*.

viškedemam *meghígúlni* | *lique-scere*, *dilui*.

viškedemdem *meghígítani* | *liquefacere*, *diluere*.

višker *a részének egy neme* | *species quaedam anatis*.

viš öt | *quinque*; * *vic* C., *viz* B.

vi'zit öt | *quinque* (*substant.*); *.

visle *ötven* | *quingenta*; * *vizle*, *vizlu* C., *vislu* B.

vizemise, -*miše*, *vizitise ötödik* | *quintus*; * *vizimša* B., *vizimše* C.

vitá (σ) *istálló* | *stabulam*; * *vitä* C.

videm *vezetni* | *ducere*; *videdem* (fr.); * *videm*.

videdelam *vid.* *vüdelam*.

visa (σ) *mérték* | *mensura*; * *visä'* (item: *mérő* | *modius*, *ex.g. frumentü*) B.

visem (σ) *mérni* | *metiri*; -*sedem*, -*skalem* (fr.); * *visem* C.

visaldam *mérődni*, *megíttni a mértékel* | *ad mensuram exigi*, *mensurae sufficere*.

vi'ste *tönkölybúza* | *triticum spelta*.

* *vislänem ellene kelni*, *rátámadni* | *exurgere contra quem*, *adoriri* B.

vi'ma *segítség* | *auxilium*; * *vimä* C.

vire (σ) *köles* | *milium*.

voktam *megnyesni*, *lehámozni* | *amputare*, *delibrare* (*arborum*).

vokten, *voktena mellett el*, *hosszában* | *praeter*, *secundum*.

vočko: v. *üzgar konyhaszerek* | *vasa coquinaria*; *cf.* *vozak*.

vošt -*on keresztül*, -*on át* | *per*; * *vašt* B.

jut v. *egész éjszaka* | *per noctem*; * *jut vašt* B.

* *vašt kajša átlátszó* | *pellicidus* B.

vóštor (vã-) *vessző* | *virga*; * *vašter* C., *vaštar* (*cf.* *χana-vaštar*) B.

voštulam *nevetni* | *ridere*; -*ledem* (fr.); * *vaštalam*.

- voštuldoš *nevetség* | *ridiculum*.
 voštulmaš *nevetés* | *risus*.
 voštuldem *megnevettetni* | *cui risum movere, risum excutere* ;
 -ldolam (*fr.*)
 vož *gyökér* | *radix* ; * važ.
 vožlanem *gyökerezni* | *radicari* ;
 * važangam B_{KOL.} 2,7.
 *važanek tem *meggyökereztetni* |
efficere, ut radices agat B_{EF.}
 3,17.
 vož (váž) : korno v. *kétfelé való út* | *trivium* ; * važ : korna važšta *keresztúton* | *in compito*
 B_{MK.} 11, 4.
 vožon *ágas, kétágú* | *bifurcus*
(ex. g. pu arbor).
 vožlam *magát szégyelleni* | *pudore affici* ; -ledem (*fr.*) ; * važlam C., važalam B.
 vožuldók *szégyen nélkül* | *sine pudore*.
 vožuldomo *nem szégyenlő, szemtelen* | *impudens*.
 vožulšan *szégyenlős* | *pudicus, verecundus*.
 vožoltarem *megszégyeníteni* | *ad pudorem adigere, confundere* P. ; * važaltarem B_{R.}
 vod : egeremše v. *pókháló* | *texta aranea*.
 vózak (σ) *tűzhely* | *focus* ; *kályha eleje* | *locus ante fornacem* ;
 * vacák *tűzhely, kályha* | *focus, fornax* B.
 vozam *esni* | *cadere* ; *lefeküdni* | *decumbere* ; -zedem (*fr.*) ; * važzam C. B. ; važalam (*mt.*) B.
 * keča *vazalma napnyugat* | *occidens* B.
 * vazaktem, vazektem *ejteni, helyezni* | *demittere, deponere, collocare* B.
 vozem *írni* | *scribere* ; *vozkalem* (*fr.*) ; *vozaldam beíródni* | *inscribi*.
 vonžem *átkelni* | *transire, trajicere* ; * vanžem B. K.
 vonžuktarem, voštarem *átkeltetni, átviszni* | *trajicere, transmittere, transportare* ; * važtem K.
 vondo *szál, bot* | *caulis, baculus* ; *tő (plánta-tő), bokor* | *stirps, frutex* ; * pánda B., *bot* | *baculus* C.
 * löčka-panda *tüskebokor* | *dumus* ; *ängaltiš-p. bot* | *scipio* B.
 šuar-vondo *mozsártörő* | *pistillum*.
 kogo-vuj vondo *henger, melyre a szőtt vászon föltekерődik* | *cylindrus, cui texta involvunt*.
 vorugem *ruha* | *vestis* ; * vurgem ; *cf. orugem varrni* | *suere*.
 vol (σ) *kis teknő, válu* | *alveolus, linter* ; * val C.
 volem *leszállni, leeresztkedni* | *descendere, se demittere* ; -ledem (*fr.*) ; * valem.
 voldem *leszállítani, leereszteni* | *demittere* : *viden* v. *levezetni* | *deducere* ; *šupšon* v. *leházni* | *destrahere* ; * valtem.
 vóluk (σ) *marha* | *pecus* ; * volék C., vólik B.

volgaldam *villámlani*, *fényleni* |
fulminare, *splendere*; -lde-
dem (*fr.*)

volgaldará *villámlik* | *fulminat.*
volgožam: volgožes megvirrad |
lucescit.

volgunžo *villám* | *fulgur*; * val-
ganzä C., válganca B.

volgodo *világos*, *fényes* | *lucidus*,
fulgens, *splendidus.*

volgodemam *megvilágosúl*ni |
*fényesül*ni | *lucidum*, *splendi-*
dum feri.

volgodemdem *világosít*ani | *lu-*
cidum facere.

vólne ólom | *plumbum*; * vulna fe-
hér ón | *stannum* C.

vőner vászon | *linteum*; * miñer.

vuingorka a halottak emléküinne-
pe | *feralia.*

v. üktaš halotti emlékünnepet
tartani | *feralia facere.*

vuj fej | *caput*; *vég* | *finis*, *extre-*
mum.

ülöl vujšto ilä (*a falu*) alsó vé-
gén lakik | *in inferiore capi-*
te pagi habitat.

vujgók egészen, mindenestill |
omnino, *prorsus.*

vujan fejes | *capitatus* (kovušta
brassica.)

* vujšanem (*i.e.* vujš-šanem)
gondolkodni | *cogitare*, *delibe-*
rare K.

vujluk kormányzó, fejedelem |
gubernator, *princeps*; * vu-
lik БМК. 13. 9.

vučem várni, elvárni, kívánni |

expectare, *desiderare*; -če-
dem (*fr.*); * vučem B., vo-
žem, vužem C.

vučedók váratlan | *praeter ex-*
spectationem. [*ovis*].

vúsko herélt | *castratus* (*equus*,
vuskemdem herélⁿⁱ | *castrare*;
-mdelam (*fr.*)

vurtó nyél | *manubrium* (*securis*).

vúrtaš megfaragott fa (*nyél-*
nek) | *lignum circumdolutum.*

vursem (σ) szidni, átkozni | *in-*
crepare, *exsecrari*; -saldam
(*pass.*); * B., vorsem C.

vursedem, -delam (*fr.*); *item*:
háborúskodni, *hadakozni* |
bellum gerere; * vursadalam,
vursedalam *veszekedni* | *rixar-*
ri B.

vúrso (σ) háború | *bellum*; * vúr-
sa *veszekedés*, *hadakozás* |
certamen, *bellum.*

vüçö: pikš v. nyil-rovátk | *crena*
sagittae.

vüčkem megveregetni vkinek vál-
lát | *cui humeros pulsitare.*

vüt víz | *aqua* R., vez L.; * vit C.,
vid B.

v.-nalmaš áradás | *inundatio*;
* vid-nälmaš özönvíz B.

šinža v. köny | *lacrima.*

vüdän vizes | *aquosus*; * vidän
C.

vüdelam begöngyölⁿⁱ, föltekerni |
involvere; videdelam (*fr.*);
* vidilam B.

vüdülen olaš hadarva beszélⁿⁱ |
sermoñem praecipitare.

- vür *vér* | *sanguis*; * vir C. B. (Bap. aliquoties выпрь, i.e. vür).
 vürem joga *vérzem* | *sanguinem fundo*; vür joktaraš *vért ereszteti, eret vágni* | *sanguinem mittere*.
 vür-korno *vér-ér* | *vena*.
 vür-geče *szereda* | *dies Mercurii*; * vir-geče C.
 vürän *véres* | *cruentus*.
 vürangam *megvéresedni* | *cruentari*.
 vürangdem *megvérezni* | *cruentare*.
 vürgéne *réz* | *cuprum, aes*; * vir-géne C., vergéna B. K.
 vürlänge *czinege* | *parus*.
 * vülä (*nota pluralis*) C., vlä B. (NyK. III, 434).
 vülö *kancza* | *equa*; * vilä C.
 * vül fölszín | *superficies* C., vil (vil-väl) B., vide: val.
 magrem (σ) *bögni* | *mugire*; -redem (*fr.*); mageraldem (*mt.*) *elbödülni* | *mugitum edere*; * mägrem *sírni* | *plorare*.
 májra (σ) *nő, néember* | *femina*; * marjá: m. kugizá *királyné* | *regina* B.
 * mašanem *vélni, ügygondolni* | *putare, opinari* B.; cf. šonem.
 matke -ig | *usque ad (tempus)*; šumeske m., -dek m. -ig | *usque ad (locum)*.
 ałe matke *eddig* | *hactenus*.
 manam *mondani, szólni* | *dicere, loqui*; *nevezni* | *nominare*; * manam.
- maska *medve* | *ursus*; * möskä C., meskä Bapc.
 mámok (σ) *pehely* | *lanugo, pluma tenuis*; * mamok C.
 mári *férj, férfi* | *maritus, vir*; *cseremisiz* | *Čeremissus*.
 marlan kajaš *férjhez menni* | *nubere cui*.
 * mărădema *väta özvegy aszszony* | *vidua*.
 marla, marlak *cseremisizill* | *Čeremissice*.
 mardež *szél* | *ventus* R.; mărădiš L.; * marděž B. C.
 mardežan *szeles* | *ventosus*.
 malem *aludni* | *dormire*; *hálni* | *pernoctare*; -ledem (*fr.*)
 maldem *elaltatni* | *consopire*.
 me *mí* | *nos* R., *mie* L.; * mä.
 mekš *rothadt száraz fa* | *lignum putridum bene siccatum (cujus ope ignem accendunt)*.
 menge *karó* | *palus (-li)*; *versztmutató* | *index stadiorum (Rus-sicorum)*.
 mež *gyapju* | *lana*; * miž, miž C., mi'ža B.
 mežer *kaftán, kabát* | *chlamys, kaftanus*; * mižär C., mižar B.
 * men, mën *menjhal* | *gadus lota* C.
 meń, miń (*mőń*) *én* | *ego*; * miń.
 mérang *nyul* | *lepus*; * moren C.
 merčem *betegeskedni* | *aegra valetudine esse, aegrotare (non-dum lecto affixum)* R., *mercem* P.; * *mercem* B.

mel *kímzés az ingmellen* | *pictura acu facta in antica parte indusi (juxta fissuram)*.
 mélna *fánk* | *scriblita, buceus bolus-miem odamenni* | *ire (aliquo)*; *miedem (fr.)*; * *miem*.
 miktem *magával engedni menni vkit* | *sinere quem secum ire*.
 mi'ze *fogoly (madár)* | *perdiā*.
 * *miénér vászon, gyolcs* | *linteum C. B., cf. veñer R.*
 * *mirt*: (*loc.*) *mirtna -nál, mellett* | *ad, juxta* (vuj m. *fejénél* | *ad caput ejus*, jal m. *lábánál* | *ad pedes ejus*) B. 20, 12.
 mo (*pronomén interrog.*) *mi* | *quid*; * *ma* (máza B., mada C.)
 mogañe *milyen* | *qualis*; * *magaña B., magañá C.*
 munara, meñare, meñar *meny-nyi* | *quantum, quot R., moñar P.*; * *mañer, mazar B., mazara C.*
 mo-türlön *miképen* | *quomodo*.
 mo (*particula interrog.*) *-e?* | *-ne?*; * *ma B.*
 mokš *máj* | *jecur, hepar*; * *moğš C.*
 mokšunžo *menghal* | *gadus lota*.
 moktem (*σ*) *dicšérni* | *laudare*; -*ktedem (fr.)*; * *maktem B.*
 maktomaš *dicšeret* | *laus*.
 maktaldam *dicšekedni* | *gloriari*.
 moklak (*σ*) *fatöke* | *truncus v. segmentum arboris*; * *maklaká*: kü m. *darab kö* | *truncus lapidis, lapis B.*, pu m. *fadarab* | *truncus arboris, lignum K.*

mógur test | *corpus R. P.*; * *móngir* (*item: tájék* | *regio*) B.
 močko *hosszant* | *secundum (ex. fluvium), per (tempus) R.*, *múčko P.*; * *múčka*.
 moškam, muškam *mosni* | *lavare*; -*kedem (fr.)*; -*kaldam mosódni, kimosódni* | *lavari, elavari, elui*; * *moškam C., muškam B. K.*; *muškaltem (mt)*; *muškaldalt- megmosdani* | *se lavare Bl.*
 ket mušmo *mosdó tál* | *malluivium, lavatorium*.
 moškoktem *mosatni* | *lavandum curare*.
 moškundo *ököl* | *pugnus*; * *moškonda C.*
 moštem *elfáradni* | *defatigari*; *moštedem (fr.)*
 moštem *tudni, érteni* | *scire, callere (quid facere)*; * *moštem tudni, bírni* | *scire, valere C.*, *muštem B.*
 motór *bátor* | *audax*.
 modam *játszani* | *ludere*; -*dedem (fr.)*; * *madam*.
 módoš *játék* | *ludus*.
 módo *fekete áfonya* | *vaccinium myrtillus*; * *muda C.*
 mónar *fenkő* | *cos*; * *manar C.*
 mondem *elfelejteni* | *oblivisci*; -*dedem (fr.) R.*; *mundem P.*; * *mondem C., mundem B. TIM. I.*
 mondaldam *elfelejtödni* | *oblivione obrui*; * *mondalt- elfelejteni B.*
 mor *ének* | *cantus, cf. murem*.

molo más, egyéb | *alius* R., mulo P.; * mola B.

* mólán vará *egyébíránt* | *ceterum* B.

molo-kodom, mologenam más-kor | *alias, alio tempore.*

molemam változni | *immutari.*

molemdem változtatni | *immutare.*

möngö a mit vki elhagyott | *quod quis reliquit*; *ülöbbeni haza* | *sedes pristina*: möngöstö odahaza | *domi meae, in patria (a me relicta).*

möngöse hátulsó, hát-amaradt | *relictus, posterior.*

möngö, mönge vissza | *retrosum, re-* (m. tolaš *redire*); möngöškö háza | *domum* R., müngész vissza P.; * mingész vissza (m. pörtílaš *reverti*) B. C.

möngögeč házulról | *a domo.*

müngö (*postp*) után | *post* P.; (-meg, -meke R.; * münge B.; -munga, -müngä, -muka, mükä C., cf. NyK. IV, 92.)

möskölem (*σ*) szidni, csunya szavakkal illetni | *maledicere, conviciis incessere*; * muskullem B.

mör földieper | *fragum*; * mör C. möreb (*α*) pincze | *hypogeum, cella*; jégverem | *cella ad conservandam glaciem facta.*

mörtná (kol m.) halikra | *ova piscium*; * mörtne C.

muam találni | *invenire*; muedem (*fr.*); * moam C., találni, megnyerni | *invenire, consequi* B.

mumo talált holmi | *inventum.* mugulo (*σ*) nyirfa-gumó | *nodus, ecphyma betulae.*

mučá tőkszacsó | *scrotum.*

m. kü mony | *testiculus.*

mučaš vég | *finis*; hegy, csúcs | *cuspis, cacumen*; * možaš C., mučaš B.

enger m. folyó-vég, f. forrása | *caput fluvii*; küző m. kés-hegy | *cuspis cultri*, cize m. csecsbimbó | *papilla.*

mučašteme végtelen | *infinitus.*

muš fonásra készített kender | *canabis ad nendum parata.*

múžangče jóš, jövendőllő | *vaticinator.*

múžedam jósolni, jövendőllni | *vaticinari*; -dočtam (*fr.*)

múžedeš jóš | *vaticinator* F.

múžo betegség | *morbus.*

jükštö m. hidegletélés | *febris frigida*; šokšo m. forró láz | *febris ardens.*

múžolo beteg | *aegrotus.*

múžodomo nem beteg, egészséges | *salvus et sanus.*

múžor (*σ*) pár | *par (ex. calceorum).*

mut szó | *vox, verbum* S.

mutlanem szólni, beszélni | *loqui* P. L.

muno tojás, tikmony | *ovum*; * múna.

muñzem tojni | ova parere.
 muñza (στ) fürdő, fürdő-szoba |
 balneum; * momoca C., ma-
 mucá B.
 mundurá gomolyag | glomus; *man-
 dara C.
 mundurtem fölgomolyítani | glo-
 merare; *mandertem C.
 *mur ének | cantus B., mora dal |
 carmen C.; cf. mor R.
 murem énekelni | cantare, -re-
 dem (fr.); *morem C., mu-
 rem B.
 murmo ének, éneklés | cantus,
 cantatio.
 murhá (στ) kémény | fumarium
 (Rauchfang).
 *muluktem megrázni | quaterre (mo-
 dium metiendo) BL. 6.38.
 mü méz | mel; * B., mü, mü C.
 мүкш мэх | apis; * мүш C.
 m. ige мэхрай | examen.
 *mügre (στ) ordítani | rugire
 (leo) C.
 мүшкүр has | venter; * мүшкү' r B.,
 mišker C.
 jol m. lábikra | sura.
 мүшкүрә'n terhes | gravida (mu-
 lier); * мүшкүрән B.
 kogo мүшкүрән nagyhasú, pot-
 rohos | ventriosus.
 мүдө: m. vuj kis domb, boly |
 colliculus, grumus.
 *mүнәм mélység | abyssus BL. 16, 26.,
 vadfogó verem | fovea BR. 11, 9.;
 cf. veñem.
 мүндүр messze | remotus, longin-
 quus; * mindi' r B.

mündürnө, -rne (loc.) távol,
 messze | procul; * mindi' rna
 B., mindi' rna C.
 мүндүрнөсө távoli, messzelevő |
 procul remotus, longinquus.
 мүндүрән, мүндүркө (lat.)
 messzire | procul, in longin-
 quum; * mindi' rka B., min-
 dirke C.
 мүндүрө (abl.) messziről | emi-
 nus, e longinquo; * mindi' r-
 cen B., mindire C.
 мүндүремәм eltávozni | abire,
 recedere; * mindi' rlanem BK. 11.
 мүлände a föld | terra R., mel'ände
 P.; * мүлändä C., мүлändä
 B.
 rakš pej | fuscus, badius (equus).
 раš (π) igaz, helyes | verus, rec-
 tus P.
 ráškan v. ráškatan erös, mély han-
 gon | voce firma atque gravi
 (loqui); * ráškada erös, ren-
 dületlen | firmus, constans BAP.;
 ráškadan tisztá hangon | cla-
 ra voce (loqui) B.
 ráškaldem : reccenni | fragorem
 dare (fulmen).
 regénže moh | muscus.
 * rüdangam megrozsdásodni | rubi-
 gine obduci B.
 rok föld | terra, humus, solum; *.
 rokošto kia a földben fekszik |
 humatus jacet (mortuus).
 rongedam bőfögni, bőffenteni | ruc-
 tare.
 роž lyuk | foramen; * raž B.
 ron turha | pituita, phlegma.

rövö ž róka | *vulpes*; * rebež (le-bež) C., ri'baž, ri'bež B., ri'ru *seprü* | *faex*. [biž K.]

ruakš kovász | *fermentum*.

ruem vágni | *cedere*; rueštam, -štolam (*fr.*); rualam (*mt.*);

* roem B. C., roalam B.

* roal-koltaš *levágni* | *abscide e, praecidere*.

* rojektem vágatni | *caedendum curare*.

rualdem (*mt.*) kapni (*vni után*) | *manus afferre cui rei, captare*;

rualkalem (*fr.*)

ruštam megrészegedni | *inebriari*; -tedem (*fr.*)

ruššo (*i. e. ruštšo*) megrészegedett, részeg | *inebriatus, ebrius*.

ruštmaš részegség | *ebrietas* P.

ruštuktarem megrészegíteni | *inebriare*; -redem (*fr.*)

rudem oldani, föloldani | *solvere, resolvere*; -dkalem (*fr.*); * rudem B.

jol r. leoldani lábtekerceit | *fascias tibiales resolvere*.

rumbuk zavarosság | *status turbidus, turbatus*.

rumbukan zavaros | *turbidus, turbatus (aqua)*.

rumbukangam zavarossá lenni | *turbidum fieri*.

rumbukangdem zavarossá teni | *turbidum facere, turbare*.

rüčkalem ázogatni | *quassare*; cf. rüzem.

* rüšt rögtön, egyszerre | *repente, subito* BAF. C.

rüdü : ner r. orrhát | *dorsum nasi*.

rüzem rázni | *quater*; -zaldem (*mt.*); -zaldam megrázódni, megrázkodni | *concuti, se excutere*; * rzem rázni | *quater* (vujam r. fejét rázni | *caput quater*) B.

rüčkalem rázogatni | *quassare*.

* rzalam megrendülni, rezdül- ni | *concuti, contremiscere* BAF.

rüzgem zörögni | *strepere, crepare*; -gülam (*fr.*); * rüzgem B.

rüzgümö, rüzgümaš zörgés, láрма | *strepitus*.

rüzgé saslaš lármázni, kiabál- ni | *tumultuari, clamare* BAF.

rüpšem inogni | *vacillare*; * ríp-šem ingatni, ringatni | *labefacere, movere*;

rípšaltam hintáldódní | *oscillo moveri* K.;

rípšaltam ingatni, hintádni | *labefacere, oscillo movere* BAF.

4, 14.

rümbalgem szürkülüni, sötétedni | *tenebrescere*; lgedem (*fr.*)

rümbalgemaš szürküllet | *crepusculum*. [rum.]

rümbük szürküllet | *lumen obscurümbükán sötétes* | *subobscurus*.

-la, -lak (*postp., comparisonem significans*) -ként, gyanánt, mint | *ad modum, instar, velut* (NyK. III, 459.)

-la (*postp.*) -ért | *pro* (oksa-la eštaš pénzéért dolgozni | *pretio opus facere*; ömniem škol-la vaštaldaš *equum vacca commutare*).

-la (*particula, directionis continuitatem indicans*): jotpek-la északfelé | *septentrionem versus, tiške-la idefelé* | *huc versus, huc usque*; ülőf-la alulról etc. R.; (*idem valet lan, in P.*: arña mučko-lan egész héten át | *per totam hebdomadam*); *la : anzaka-la elbre | *protinus (pergere)*, kok péka-la ketté, kétfelé | *in duas partes* B. [C.]

*laksak verem, gödör | *fovea, scrobs*

*laksakán gödrös, egyenetlen | *cavernosus, iniquus (via)*.

láška tejben főtt tészta (*laska v. gombóc*) | *massa furinacei lacte incocta (laganum v. pastillus)*.

*lad : pizirtás l. prés | *prelum* B.

*lastuk (σ) darab | *frustum* B.

lazergem nedvesülni, beázódni | *madefieri*.

lazertem nedvesíteni, beáztatni | *madefacere, humectare*.

lan (*suffixum dativi*) -nek; *.

*lapa tenyér | *palma manus* C., jal lapá talp | *planta pedis* B.

lapka, lap (σ) alacsony | *humilis*; sekely | *temuis (aqua, fluvius)*;

*láp C.

lap ver, lapka ver alacsony hely (*lapály*) | *locus demissus*;

*lap vär völgy | *vallis* B.

lapkangam alacsonyodni | *humilem fieri*; *lapemam alázni magát, alázatos lenni | *se demittere, se humiliare* B.

lapkangdem alacsonyítani | *humilem facere*; *lapemdem alázni | *humiliare*.

*laval cyprinus brama C.

lavala (σ) holmi | *res, suppellex*.

lavrá (σ) sár | *lutum, coenum*;

*lävrä C., läbrä, läbrä' B.

lavran sáros | *lutosus, coenosus*.

lavertem megsárosítani, bemocskolni | *luto, coeno inquinare*;

-rtalam (*fr.*), -rtaldam (*pass.*);

*lävirtem C.

läverteš esős, sáros idő | *tempestas pluvia*.

lektam kimenni | *exire, egredi, abire*; -tedem (*fr.*); *läktäm C.,

läktam B. [*sol.*]

keče lekteš kikel a nap | *oritur*

léngcz (σ) egy darab fából kivájt veder | *situla ex trunco arboris confecta*; *lä'ngiš B.

leč (*suffixum ablativi*) -től | *ab* B.

lec P.; *lec B.

lečok egyenlő, hozzáillő | *aequalis, conveniens*; épen (*úgy*) | *aeque,*

pariter; *lač B., lačók edem tökéletes ember | *homo perfectus (qualis esse debet)* B.к.

3, 2.; laž épen | *aeque, pariter*. C.

*lač tenge épenúgy | *eodem modo, l. tegeña ugyanolyan* | *par,*

similis, ejusdem speciei B.

*lač-gaňam ištaš hasonlítani | *comparare* B.

*lač ištaš mértéket tartani | *modum tenere* B.

*lačna ilna úgy vagyunk a mint hozzánk illik | *nobis ip-*

- sis convenienter existimus* Bk.
 II, 5, 13.
- leštaš, lištaš *levél* | *folium (arboris)*; *lištaš, ilištaš C., lištaš B. (ilštaš Bm. 21, 19. 21, 32)
- *lepka *homlok*, *koponya* | *frons, cranium* B., *lebkä homlok* | *frons* C.
- leve ($\sigma\tau$) *langyos* | *tepidus*; *li'vä Bapc.
- levem *olvadni* | *liquefieri*; *langyosodni* | *tepscere*; *livem *olvadni* C.
- levektem *olvasztani* | *liquefacere*; *langyosítani*, *melegíteni* | *tepefacere*; -ktolam (*fr.*); *livektem *olvasztani* | *liquefacere* C.
- leveškem *hervadni* | *flaccescere*; *libežgem, libižgem *elperzselődni*, *elhervadni* | *amburi, flaccescere* B.
- levedam *fedni* | *tegere, contegere*; -deštam (*fr.*) R.; lebed-P.; *lebedäm C., lebedam B.
- levédeš *fedél*, *házfedél* | *tectum*; *takaró* | *opertorium lecti*; *lebaž C., lebaš *fedél*, *hajlék* | *tectum*. [*tegere*.]
- levedaldam *betakarózdni* | *se conlem leves* | *jusculum*; *C., lem B. (Bk. I, 6, 3. *semen virile*).
- lele *nehéz* | *gravis*; *C., lélä *nehéz*, *nehéz állapot* | *gravis, difficilis, res difficiles* B.
- lelemam *nehezedeni* | *ingravescere*.
- lelemdem *nehezíteni* | *ingravare*.
- lian (*dativo subjunctum*) -ért, okáért | *propter, causá* (NyK. III, 470); * (*una cum suffixo dativi lan*) *lanin* B., *läniu* C.
- tutlan-lian *azért* | *propterea, idcirco*; *tidlanin B.
- liam *lenni* | *feri*; *liedem* (*fr.*); *liam R., liäm C.
- lialdam (*quasi: levődni*) *vmivé válni* | *verti, converti, evadere in rem*.
- limáš *lét*, *létel* | *existentia*.
- liam *megelleni* | *vitulum parere*.
- liše škal *megellett tehén*, *borjas tehén* | *vacca feta*.
- liš (*közelség* | *propinquitas*):
- lišel *közel*, *közel való* | *propinquus*.
- lišne (*loc.*) *közelen*, -hoz *közel* | *prope, prope a*; *lišna B., lišnä C.
- lišnese *közelső* | *qui in propinquo est*; *lišnaša (*item: felebarát* | *proximus*) B.
- lišan, liške (*lat.*) *közelen*; -hoz *közel*, *közelenbe* | *in propinquo*; *prope ad*; *liška B., liškä C.
- lišeč *közelenből*, *közelenből* | *e propinquo*; *lišec C.
- lišemam *közeleni* | *appropinquare*; *lišnemam Bap.
- *limdem *igérni* | *promittere* B., cf. lüm.
- limdemáš *igéret* | *promissum* B.
- *lo köz | *intervallum, medium rei* B. C.: lo-káša *közbenjáró* | *intercessor* Bjs. I., lo-kašmaš *közbenjárás* | *intercessio* K.,

- lo-liaš közbenjárni | *intercedere*; lóješ koltema (közbe küldött) idéitlen | *abortus* Bk. 1, 15, 8.
- * lóšta (loc.) között | *inter*.
- * lóška (lat.) közé | *in medios*.
- * lógícen közüll | *ex, e medio* B., logic C.
- loktem megrontani | *corrumpere*; megbüvölni | *fascinare*; -tedem, -tulam (fr.); * loktem megbüvölni | *fascinare* C., megrontani | *corrumpere* B.; főlháborítani | *concitare, conturbare (populum)* Bl.
- loktaldam megromlani, magát elrontani | *corrumpi, se vitare*; * loktolaldam megromtódni | *corrumpi* B.; loktedaltam: loktedaltmas romlottság | *pravitas, depravatio* B.
- loktušo varázsló | *fascinator*; * loktoza C.
- lokšínž-megfaragni, megbárdolni | *asciare, dedolare (tignum)*; * lokšüčmo bevágás | *incisura (in arbore, viam indicans)*.
- logar torok | *guttur* R., lugar L.; * loger C.
- kugo l. begy | *ingluvies*; kukš l. lélekköz gége | *arteria aspera, trachea*.
- logalam összetalálni, hozzá érni | *incidere in quem, tangere, contingere*; * logalam öklelni | *cornibus petere* C.
- it logal ne érintsd (ne bánts) | *ne offendas*.
- logaldem találni (treffen) | *tangere (ictu)*; -ldolam (fr.)
- šinzás logálin azaplemaš irigység | *invidia (proprie: tacto oculo [i.e. in cuius os et oculos intuendo] cruciari, cf. užonkettemaš)* P.
- longo, longu (consortium):
- longušto (loc.) között | *inter*.
- longuško, longuš (lat.) közé | *in medios*.
- longugeč (abl.) közüll | *e medio*.
- ločkaldem pattantani (ujjával) | *crepare (digitis)*; -ldolam (fr.)
- * loš: l. liaš fölbomlani, meghasonlani magában | *dilabi, disjungui, dissidere inter se*; l. pajlaltaš szétosztódni | *distribui* B.
- loškudo gyenye, nem erős | *debilis, infirmus*; * lúškada B.
- loškudemam gyöngülmi | *debilem fieri*. [litare.
- loškudemdem gyöngíteni | *debilózaš liszt | farina; fűrészipor (píla l.) | scobs, serrago*; * lašáš.
- lodak hüvely, tok | *vagina, theca*; * ladák B.
- lopšange darázs | *vespa*.
- lovakš vastag pózna | *pertica crassior*.
- lóve pillangó | *papilio*; * lepä C.
- lomuž hamu | *cinis*; * lomaž C., lómíž B.
- lómbo zelnicze meggy | *prunus padus*; * lomba C.
- * löčká: l. panda túskebokor | *dumus* B.

lőbka *bő* | *amplus, latus (vestis)*.

lőbkangdem *bővíteti* | *amplio-rem facere*; -ngdedem (*fr.*)

lörpő *jegenyefenyű* | *pinus abies*.

lörperla *j.-fenyves erdő* | *pinetum*.

löldem *emelni, fölemelni* | *tollere, attollere*; -deštam (*fr.*), -dalam (*mt.*), -daldam (*pass.*)

R.; lültem P.; *lültem B. C.; lültaltam (*pass.*) B.

löldam *emelkedni* | *se tollere*: telže

löldeš *fölkel a hold* | *luna exoritur*; *lült- (keča lültma mongir *napkelet* | *oriens*)

B.

lu *csont* | *os (ossis)*; *B., lu, lú C.

luo, lu *tíz* | *decem*; *lu.

lumuso, luso *tizedik* | *decimus*; *luša B., luže C.

lücku *tizenöt* | *quindecim* B. A. K.

luktam *kivinni, vmiből kivenni* | *efferre, promere (ex. küsegeč e crumena)*; -ktedem (*fr.*);

*luktam B., loktam C.

*jukam luktte *hallgatott* | *ta-*

cuit (sonum non edidit) B.

lugem *keverni* | *miscere*; -gedem (*fr.*); -galdam *keverődni* | *misceri*.

ludam *olvasni* | *legere*; ludedem (*fr.*); *lodam *olvasni* | *legere, numerare* C., ludam B.

lúdo *szürke* | *canus, cineraceus*; *lúda C.

ludemam *szürkülni* | *canescere*.

ludemdem *szürkíteni* | *canum facere*.

lúdo *récze* | *anas*; *loda C.

lupš *ostor* | *flagellum*; *B.

lupšal-*ostorozni* | *flagello caedere*; *B.

lups *harmat* | *ros*.

I. vozeš *h. esik* | *ros cadit, rorat*.

lum *hó* | *nix*; *.

lumam: lumeš *hó esik* | *ningit*; *K.

lume-kož *borókafenyű* | *juniperus*; lumekož *mör boróka-*

bogyó | *bacca juniperi*.

lüem *lőni* | *telum conijcere, jaculari (schiessen)*; lüldam (*fr.*);

*lüem, lüjem C., lüjem B.

lüaldam *lövődni*: lüald-kajaš *elsülni* | *explodi (scolopetum)*.

lügeštem *viszketni* | *prurire*; -šte-

lam (*fr.*); *ligištem K.

lüngem *ingani, hintálni magát* | *oscillare*; -galdem (*mt.*); -galdam *hintálódni* | *oscillo moveri*.

lüngaldüktem *hintálni vkit* | *oscillo movere quem*.

lüngáldeš *hintal* | *oscillum (Schaukel)*.

lüštem *fejni* | *mulgere*; lüštedem (*fr.*)

lüdam *félni* | *timere*; megijedni | *perterreri*; *lüdam C., lüdam B.

lüdüktem *megijeszteni* | *perterrere*; -kto lam (*fr.*); *lüdek-

tem C., lüduktem B.

lü'diš *félelem, ijedség* | *timor, terror*.

lüdő *nyulfogó* | *decipula (capien-*

- dis leporibus, ex duobus lignis facta*); * lüda Bk. 11, 9.
- l. kaška a lüdö -nek felső fája | *lignum superius decipulae lüdö dictae*; cf. šove.
- löväl alj, fenék | *imum, fundus*: vüt lövälze víz feneke | *fundus aquae*; * liväl B., löväl C.
- lövälne (loc.) alatt | *sub*; * livä'lna B., lövälnä C.
- lövälän, löväk (lat.) alá | *sub*; * livä'län, livälän, livä'ka B., löväke, löväk C.
- löväch (abl.) alól | *ex imo*, изъ подъ; * livéc.
- lüm név | *nomen*; * B., lim C.
- lüm oksa fejadó | *exactio capitum (tributum in singula capita impositum)*; * B.
- * lüm-ner dicsőség | *fama, celebritas*, lüm-nerä'n dicső, híres | *celeber* BAP.
- lümän jing (neves ember) hivatalnok | *muneri praefectus, officialis*.
- lü'mlä híres, neves | *celeber* Bk. 11.
- lümdeme nevetlen | *nomine carens*; * lümdema C.
- lümdem nevezni | *nominare*; * B., lümdem C.; lümdältem (mt.) C.
- lümdaldam (pass.) neveztetni | *nominari*; * lümdaltam B.
- lümö enyv | *glutinum*.
- lümedam enyvezni | *glutinare*; lümedečtam (fr.)
- * lülü: šiškiž I. síp | *fistula* BAP.
- * lülpä égerfa | *betula alnus* C.

APPENDIX I.

Orosz eredetű szók a cseremiszi nyelvben.

- * a *de, hanem* | *sed* B. — a.
 aun *gabonaszárító széri* | *area siccatoria* R.; * an B. — обвинъ.
 aun *kerész csépelni* | *frumentum deterere* R.
 * ad *pokol* | *infernum* B. — адъ.
 * anis *aniszi* | *anisum* B. — анисъ.
 * aršin (*mensura longitudinis*) K. — аршинъ.
 ale *vagy vel, aut*; * ali B. C. — или.
 ešé *megint, még, és* | *iterum, etiam, et* P.; * ešé B., eže C. — еще.
 * i *és, is* | *et, etiam* B. C. K. — и.
 okná *ablak* R.; * okná B. — окно.
 oхотán *szivesen* | *libenter* P. — охота (*delectatio, studium*).
 * otkazem *elengedni* | *remittere (debitum)*; *visszautasítani* | *repellere, rejicere* B. — отказать.
 otsinieš *hiába* | *frustra* R. — ?.
 * otnú *mindenképen, teljességgel* | *omnino, prorsus* ВАР. 14, 22 18, 21. — отнюдь.
 * oтvet *felelet, számadás* | *responsum, ratio reddenda* B. — отвѣтъ.
 * odnáka *azonban, hanem* | *ceterum, verumtamen* K. B., atnaka C. — однако.

Vocabula Čeremissica originis Russicae.

- * osjól *szamár* | *asinus* B. — осель.
 * ostátka *maradék* | *reliquiae; utolsó* | *ultimus* B. — остатокъ.
 ostátkeš *utoljára* | *postremo* B.
 * ostrok *sziget* | *insula* B. — островъ.
 ospod' úr | *dominus* P.; * B. — господь.
 * ošpodstva *uralkodás, birodalom* | *regnum*. — господство.
 ozän *gazda* | *herus* R. — хозяинъ.
 özüm *vetés, gabona* | *seges, fruges*. — озимъ.
 * obi'ca *szokás* | *mos, consuetudo* B. — обычай.
 * obižajem *megsérteni* | *offendere, injuriam facere* B. — обижать.
 * obrók *adó* | *tributum* B. — оброкъ.
 ovada *ebéd* | *prandium* R. — обѣдъ.
 omut *lóiga* | *helcium, jugum equi* R. — хомутъ.
 oráde *bolond, esztelen* | *demens* R., * oróda B. — ородый.
 oržá *rozsa* | *secale cereale* R., ruža L.; * rža C. K. — рожь.
 oltár *oltár* | *altare* P. — олтарь.
 * úksuc *eczet* | *acetum* B. — уксусъ.

- úgol *szöglet* | *angulus* R., *ógol B. — уголь.
 udá *rosz* | *malus* P.; *худá B. — худой.
 *худájemdem *rosszallani, megfeddeni* | *objurgare, accusare* B.
 ustel, stel *asztal* | *mensa* R. — столъ.
 ulicá *utca* | *platea* P.; *B. — улица.
 unuka *unoka* | *nepos* R.; *mnuka B. — внукъ.
 kázdó *minden* | *omnis* P.; *kaž-naj B. — каждый.
 *kazamáta *tömlöz* | *carcer* B. — казamatъ.
 *kazná *kincstár* | *thesaurus* B. — казна.
 *kandalá *békok, lánczok* | *vincula* B. — кандалы.
 *караjem *ásni* | *fodere* B. — копать.
 *kabálnaj (*c. dat.*) *rabszolga* | *servus* B. — кабалный (*jobbágy*).
 karas *kárász* | *cyprinus carassius* R. — карась.
 *karmazí *naj karmozsínszinű* | *coccineus* B. — кармазинный.
 keč, keč *akárcsak, legalább* | *vel saltem* R. — хоть.
 kenžalá *guzsaly* | *colus* R. — кудея.
 kerménga *font* | *pondo* R.; *kervenga B. — гривенка.
 kelád *éléskamara* | *cella cibaria* R. — клетъ.
 kinagá, kenagá *könyv* | *liber* R.; *kniga B. — книга.
 kislá (*instrumentum musicum*) R. — гусли.
 *kir *mérősúly* | *libramentum* C. — гиря. [натъ.
 *kónata *kötél* | *restis* Вар. — ка-
 *kopér *kapor* | *anethum* B. — копръ.
 *kovčég (к. puš) *Nóa bárkája* | *navis Noae* B. — ковчегъ.
 *kori'ca *fahéj* (*fűszer*) | *cinnamomum* B. — корица.
 *koróp *sír* | *sepulcrum* Вм. — гробъ.
 kolatka *koporsó* | *sarcophagus* R., kolotká P.; *kolotká *kalo-da* | *cippus, pedica*. — колodka.
 *kolénga, kolénka *nemzedék* | *generatio* B. — кольно, колѣнко (*dim.*)
 *koli' *vajjon* | *num* B. — коли.
 köršek *korsó* | *urceus, hydria* R. — горшекъ.
 *kukšin *néminemű korsó* | *urcei species* B. — кувшинъ.
 kuas (*potus acutus*) R. — квась.
 kupeč *kereskedő* | *mercator* R.; *kupéc B. — купецъ.
 kurs *néminemű gomba* | *fungi species* R. — груздь.
 *knižnik *írastudó* | *scriba* (*in Evangelis*) B. — книжникъ.
 *knáz *herczeg* | *princeps* B. — князь.
 krapla *gereblye* | *pecten* (*ad verrendum*) R. — грабли.

- * krest kereszt | *cruce* B. — крестъ.
kreslem keresztelni | *baptizare* P. [крестить.]
- * kresfem keresztelni | *baptizare* B.
- * krešćenja keresztelés | *baptismus* B. — крещеніе.
- krivá gomba | *fungus* R. — грибъ.
- * krilcá lépcső (ház előtt) | *scalae* B. — крыльцо.
- * krovat ágy | *lectus* B. — кровать.
- * kruzem : kruzemaš hajóteher | *onus navi impositum* B. — грузъ (грузить *onerare navem*).
- govejem böjtölni | *jejunare* P., * B. — говѣть.
- govejmaš böjtölés | *jejunatio* P.
- * govenja böjtölés | *jejunium* B. — говѣніе.
- * gorúšnaj (g. nüšmä) mustármag | *granum sinapis* Вм. 17, 20.; *gorčica* id. Вм. 13, 31. — горшный (зерно горушное), горчица.
- * greckaj görög | *Graecus* (g. *tirbä spongia officinalis*) B. — грецкій (грецкая губка).
- grozem fenyegetni | *minari* B. — грозить.
- * хоромá épület, templom — *aedificium, templom* B. — храмъ.
- * хвалем dicsérni | *laudare* B. — хвалить.
- * хворай beteg | *aegrotus* B. — хворый.
- * хворајем betegeskedni | *aegrotare* B. — хворать.
- * хворisva betegség | *morbus* B. — хвороство. [якорь.]
- * jákor horgony | *ancora* B. —
- * jagodičina szederfa | *ficus caprificus* B. — ягодичина.
- * jajem (jajen kelesa) nyilvánítani | *aperire, enuntiare* B. явить.
- * jašlá jászol | *praesepe* B. — ясли.
- javulem nyilvánítai | *aperire, enuntiare* P.; * javlajem B. — являть.
- jarmanka vásár | *mercatus* R. — ярмонка.
- * jevangelja evangéliom | *evangelium* B. — евангеліе.
- čaj talán, alkalmasint | *fortasse* R. — cf. чаять (*opinari*).
- * čaška (trän č.) tál | *patera* B. — чашка.
- čaš (funis ad axem et temonem alligatus) R. — тяжъ.
- caš óra | *hora* B. — часъ.
- caš mindjárt | *statim* B. K. — тотчасъ.
- čarká pohár | *poculum* R.; * carká kupa, hehely | *cupa, calix* B. — чарка.
- carskoj királyi, császári | *regalis, imperatorius* P. — царскій.
- carstvo uralkodás, birodalom | *regnum, imperium* P. — царство.
- * cešť tisztesség | *honor* B. — честь.
- cešle tisztességes | *honestus* P.
- * cena becs | *pretium* B. — цѣна.
- * ceñem becsülni | *aestimare* B. — цѣнить.

- * *čem mint, mintsem* | [*potius*] *quam* B. — чѢМЪ.
- čerke templom, egyház* | *templum, ecclesia* R., *cerke* P.; *cérka B. — цЕРКОВЬ.
- * *čín hivatal* | *munus* B. — ЧИНЪ.
- čínovník hivatalnok* | *officialis* R. — ЧИНОВНИКЪ.
- * *čot szám, számítás* | *numerus, ratio* B. — СЧЕТЪ.
- čut alig* | *vix* P.; * *cūc* B. — ЧУТЬ.
- čulan a konyhát a többi izbától elválasztó deszkafal* | *paries culinam a cubiculo secernens* R.; * *tornác* | *atrium* B. — ЧУЛАНЪ. [чудо.]
- * *cüdá csuda* | *mirum* B. K. — ЧУДНÁ.
- * *cudná csudálatos* | *mirus* B. — ЧУДНЫЙ.
- * *cüdejem csudálkozni* | *mirari* B. ЧУДИТЬСЯ.
- šáva béka* | *rana* R.; * *žava* C., *žabá* B. — жаба.
- šerevát sorsnyíl* | *sortes conjectae* R. — жеребей.
- šogá eke* | *aratrum*; * *šagá* B. — соха.
- šaga-vuj ekeszarv* | *stiva* B.
- šogalem szántani* (*šoga-val*) | *arare*; -*ledem* (*fr.*) R.
- šoja* R.; * *šaja* C. (*šoja-gorem, šaja-g. nyakszírt* | *occiput*) — шея (*collum*).
- * *škola iskola* | *schola* B. — школа.
- * *štan alap* | *fundamentum* B. — станъ.
- što hogy* | *quod* (*dass*) P.; * *šta* C. B. — что.
- * *štolm oszlop* | *columna* B. — столпъ.
- žará hajnalpír* | *aurora*; * *žirá* B. — заря.
- ž. šödör hajnal-csillag* | *lucifer* R.
- žalajem sajnálni* | *misereri* B. — жалѣть.
- žálovanja zsold* | *stipendium* B. — жалованіе.
- * *-že ugyan, pedig* | *quidem, vero* C., -*ža, že* B. — же.
- * *tavarišc társ* | *socius* B. — товарищъ.
- tajna titok, szentség* | *secretum, sacramentum* P. — тайна.
- téget kolomáz* | *azungia* R. — дерогъ.
- terancá hasogatott* (*nem fürészelt*) *deszka* | *asser, canterius*. — R. — дранница.
- * *terpem szenvedni* | *pati, tolerare* B. — терпѣть.
- * *togadajem gyanítani, észrevenni* | *suspiciari, animadvertere* B. — догадаться.
- * *tohatka, doxátka találás beszél* | *parabola* B. — догадка.
- tojem elrejtteni, eltemetni* | *abscondere, sepelire* R.; * *tajem* B. — танъ.
- * *toža de mégis* | *attamen* W. — тоже.
- točas mindjárt* | *statim* P. — тотчасъ.
- * *tomá ház* | *domus* B. 21, 12, *domá* B. 24, 43. — домъ.
- tovar fejsze* | *securis* R.; * *tavar* C. — топоръ.

- * torg kereskedés | *mercatio* B. — торгъ.
- torgajem kereskedni | *mercari* R.; * torgejem B. — торговать.
- * torgeješa kereskedő | *mercator* B.
- * torgóvaj (t. pása) kereskedői | *ad mercaturam pertinens* B. — торговый.
- * tolka : tolkadeók értelem, rend nélkül | *sine sensu* B. — толкъ.
- * tólga, dólga tartozás | *debitum* B. — долгъ.
- tuara sajt | *caseus* R. — тварогъ.
- * tumajem gondolni | *cogitare, re-ri*. — думать.
- * turná engedetlen ellenszegülő | *contumax* B. — cf. дурный.
- * түрмá, түрímá börtön | *carcer* B. — тюрьма.
- * trakti'r vendéglő | *diversorium* B. — трактиръ.
- * trakti'ršik vendéglős | *caupo* B. — трактирщикъ.
- trop srét | *grando plumbea* (Schrot) R. — дробь.
- t. áte srétzacskó | *sacculus grandinis plumbeae* R.
- * truk egyszerre | *subito* B. — вдругъ.
- * trujem fáradni, dolgozni | *laborare* B. — трудиться.
- * trujektem fárasztani | *labore fatigare* B.
- * trujbá fáradtság, munka | *labor, molestia* B. — трудба.
- * trubá trombita | *tuba* B. — труба.
- da és | *et* R.; * és, de | *et, sed* B. C. — да.
- * dokazem megmutatni, bebizonyítani | *demonstrare* P. — доказать.
- * dostañem jutni (osztályrészüll) | *obtingere* B. — достать (fut. достапу).
- * doprós kihallgatás | *interrogatio (quae lege fit)* B. — допросъ.
- dom ház | *domus* P. — домъ; cf. tomá B.
- * domáshnaj házbeli | *domesticus* B. — домашний.
- * dušá lélek | *anima (in censu populi)* B. — душа.
- * duхóvnaj testamentom | *testamentum* ВНЕВ. 9, 16. — духовная.
- * djak íródeák | *scriba* K. — дьякъ.
- * dvor udvar | *aula* B. — дворъ.
- sjákoj minden | *omnis* P.; * sáka | *omnis* B. — всякий.
- * sat, sad ker | *hortus* B. — садъ.
- * sataná sátán | *satanas* B. — сатана.
- * sabla kard | *gladius* B. — сабля.
- samoj (superlativum indicans) P.; * samaj B. — самый.
- saldak katona | *miles* R.; * salták B. — солдатъ.
- semik (septimus dies Jovis post festum paschale) R. — семикъ. [семья.]
- * semjá család | *familia* B. — семья.
- * so mindig | *semper, continue* B., *nagyon* | *admodum* C. — все.
- * sogdá mindig, mindenkor | *semper* B. — всегда.

- *soglasja egyezkedés | *pactum, conventio* B. — согласие.
- *soglasajem beleegyezni | *consentire* B. — соглашаться.
- *sovetajem tanácskozni | *consilium habere* B. — совѣтовать.
- solá falu | *vicus, pagus* R. — село.
- *sujem megítélni | *dijudicare* B. — судить.
- *sud *judicium* Bм. — судъ.
- *skot gyűlés, synagóga | *conventus, synagoga* B. — сходъ.
- *statjá szokás | *consuetudo* Bл. 1, 9.; *mód* | *modus, ratio* B. K. (*cum adjectivo, nomen abstractum qualitatis efficiens, ex. turna statja contumacia*) B. — cf. статья.
- *stan B. *vid.* štan.
- *štarajem igyekezni | *operam dare* B., *közbenjárni* | *intercedere* K. — стараться.
- *stená fal | *murus* B. — стѣна.
- *stixi'a elem | *elementum, principium* B. — стихія.
- *stolm Bc. *vid.* štolm.
- strojem építeni | *aedificare* R.; * B. — строить.
- *snaszt háló | *rete* Bм. 4, 18. — cf. снасть. [свѣтой.
- svätoj szent | *sanctus* P.; * B. —
- *smirná békés, szelid | *placidus* B. — смиренный.
- *smokovnaj (s. pu fügefá | *ficus*) B. — смоковный (смоковное дерево).
- *smokóvница (pu) fügefá | *ficus* B. — смоковница.
- *slavá dicsőség | *gloria* P.; * B. — слава.
- slaváluk id. B.
- *slavem dicsőíteni | *celebrare* B. — свавить.
- *slédnik örökös | *heres* B. — наследникъ.
- *slonóvaj (s. lu elefántcsont | *ebur*) B. — слоновый (слоновая кость).
- *sluga szolgál | *servus* B. — слуга.
- szűzem szolgál | *servire* P.; * B. — служить.
- *zakon törvény | *lex* B. — законъ.
- *zakonnik törvénytudó | *jurisprudens* B. — законникъ.
- *zapás eleség, készlet | *penus, copia parata* B. — запасъ.
- *zapoved parancsolat | *praescriptum* B. — заповѣдь.
- *zavét szövetség | *foedus (vetus, novum)* B. — завѣтъ.
- *zdravlaajem üdvözölni | *gratulari, salutare* B. — поздравлять.
- zdrovitlem id. P. — поздравить.
- *zlodej gonosztevő | *maleficus* B. — злодѣй.
- naklad kár, veszteség | *jactura* R. — накладъ.
- *nagráda jutalom | *praemium* B. — награда.
- *naslédnik örökös | *heres* B. — наследникъ.
- *naprasna hiába | *frustra* Bк. — напрасно.
- *namoz ganéj | *stimus* B. — навозъ.
- *neušta vajjon igazán | *ain' tu?* Bл. 11, 56. — не ужь то.

- nedódka (? nevodka) *ritka váson, neminemű háló* | *linteum varius textum, retis species* R. — *cf.* неводъ, неводокъ.
- némeč (ex. n. ööve) *német* | *Germanicus* R. — нѣмецъ.
- * nevoła *kényszerülés* | *necessitas* V. — неволя.
- * nevołajem *kényszeríteni* | *cogere* V. — неволить.
- * nužda *erőszak* | *vis adlata* V. — нужда.
- nužna *szegény, szegénység* | *egenus, egestas* R. — *cf.* нужный.
- nužnangam, -ngaldam *elszegényedni* | *pauperem fieri* A.
- * pajárin, bajárin *úr* | *dominus* V. — бояринъ.
- pašport *útlevel* | *syngraphus, passuales* R. — паспортъ.
- * pä'cnica *péntek* | *dies Veneris* V. — пятница.
- * pásxa *húsvét* | *pascha* V. — пасха.
- * panket *lakoma* | *epulae* V. — банкетъ.
- * papá *nagyanya* | *avia* V. — баба.
- * párus *vitörta* | *velum* V. — парусъ.
- * pecát *pecsét* | *sigillum* V. — печать.
- * pezotmén, bezotmén *szükségképen* | *necessario* V. — безотмѣнно.
- pezmen (*pondus*) R. — безмень.
- * peregem, beregem *őrízni* | *servare* V. — беречь (*praes. берегу*).
- pervej *első* | *primus* P.; * *pervi* *előbb* | *prius, antea* C., *pervé, pervi* V. (*cf. supra* : *pervoj*). — первый (*primus*), первѣе (*prius*).
- * pigán *ruta* | *ruta* V. — пиганъ.
- pijanicá *iszákos* | *potator* P. — пьяница.
- * pítajem, putajem *próbálni* | *probare, experiri* V. — пытатъ.
- piła *fűrész* | *serra* R. — пила.
- piłem *fűrészelni* | *serra secare* R.; * V. — пилить.
- piłedem (*fr.*) R.
- * pokajanja *bűnbánat* | *poenitentia peccatorum* V. — покаяние.
- pot (*pondus*) R.; * pud V. K. — пудъ.
- * potakajem *részrehajolni* | *nimis indulgere* V. — потакать.
- * podárka *ajándék* | *donum* V. — подарокъ.
- * podvlásnaj *alattvaló* | *subditus* V. — подвластный.
- * posprejem *mégérni* | *maturescere* V. — поспѣть.
- * posprejektem (*eff.*)
- ponomar *egyházfi* | *famulus sacrorum* R. — пономарь.
- * pop *pap* | *sacerdos* V. — попъ.
- * porazem *vhova kerülni, jutni, esni* | *incidere, devenire* V. — попадать.
- * (roborem :)
- roboramaš *adófizetés* | *solutio tributi* (p.nalat *adót szednek* | *tributum exigunt*) Вм. 17, 25 — *cf.* поборъ (*tributum*).

- * *повозка szekér* | *currus* B. — повозка.
- * *помѣщик földbirtokos* | *possessor praedii* B. — помѣщикъ.
- * *поміем emlékezni* | *recordari* B. — помниться.
- * *póra idő, kor*; * B. — пора. *üdaş* p. *ideje, hogy vessünk* | *tempus est serendi* R.
- * *porúka kezes* | *vas, sponsor* B. — порука.
- * *pólka légió* | *legio* B. — полкъ.
- * *poláta templom* | *templum*. — cf. палата.
- * *polón hadi fogolyság* | *captivitas* B. — полонъ.
- pőčál puska* | *scolopetum* R. — пицаль.
- * p. *kürtő puska* | *scolopeti tubus*; p. pu *puskaágy* | *sc. lignum*, p. *saravočoš p.-zár* | *sc. igniarium*; p. *pále irányzō* | *sc. bulla (in extremo sc. tubo)*.
- pőrna gerenda* | *trabs* R. — *brev-nä B., *prevnä* K. — бревно.
- pűšo többet, annál inkább* | *plus, amplius, eo magis* R., *pűše* P. — пуще. [пустой.]
- * *pustá puszta* | *desertus* B. — пудовка (*pondus, mensura frumenti*) R.; * *podobka* B. — пудовка.
- * *pumaga papiros* | *charta lintea* B. — бумага.
- purak por* | *pulvis* L.; * *praх* B. — прахъ.
- pułka golyó* | *globulus (plumbeus)* R. — пулька.
- práža csat* | *fibula* R. — пряжка.
- prázdnik ünnep* | *festum* P.; * *práz-nik* B. — праздникъ.
- prazdniklem ünnepelni* | *festo celebrare* P.
- * *pravdá* (p. *edem igazságos* | *justus* B. — cf. правда, правдивый.
- * *právednik id.* B. — праведникъ.
- * *pravdajem megigazítani* | *corrigere (šketemam se ipsum)* B. — оправдаться.
- prestól trón; szent asztal* | *thronus, mensa sacra* P.; * B. — престоль.
- * *prikáščik izspán* | *administrator* B. — прикащикъ.
- * *pristiñ kikötő* | *portus* B. — пристань. [прибавить.]
- * *pribajem hozzáadni* | *addere* B.
- * *primajem fogadni, elfogadni* | *accipere, recipere* B. — принимать.
- proklátoј átkozott* | *exsecratus* P.; * B. — проклятый.
- * *proklinajem elátkozni* | *exsecrari* B. — проклинать.
- * *prostá egyszerű, őszinte* | *simplex, sincerus* B. — простый.
- * *prostem megbocsátani* | *remittere, condonare* B. — простить.
- * *prorok próféta* | *propheta* — B. — пророкъ.
- * *proročestvoјajem prófétáskodni* | *prophetare* B. — пророчествовать.
- * *proročica prófétanő* | *prophetissa* B. — пророчица.

- * plotnik ács | *faber tignarius* B. — ПЛОТНИКЪ.
— ПЛОТНИКЪ.
- * bašná torony, síremlék | *turris, monumentum* B. — БАШНЯ (*turris*).
- bazár vásár | *mercatus, forum* P.; * B. — базарь (π).
- * butta mintha | *quasi* B. — БУДШО.
- * buntovajem zenebonát csinálni | *tumultum facere* B. — БУНТОВАТЬ.
- blagodat isteni kegyelem, malaszt | *clementia, favor (dei)* P. — БЛАГОДАТЬ.
- blagoslovenjá áldás | *benedictio* P. — БЛАГОСЛОВЕНИЕ.
- * blagoslovajem megáldani | *benedicere* B. — БЛАГОСЛОВЛЯТЬ.
- bladka (bladka-la ilmaš) parázna | *moechus, -a* P. — БЛЯДКА.
- * fonár lámpás | *laterna* B. — ФОНАРЬ.
- valóvaj (v. űškűž ökör | *bos*) B. 14, 19. — ВОЛОВИЙ (*bovinus*, вольт *bos*).
- * vet hiszen, mert | *enim* B. K. C. — ВЪДЬ.
- * vedrä' veder | *modiolus, hama* K. — ВЕДРО.
- * veñéc koszoru | *corona (Kranz)* B. (Вк. I, 9, 25. veñčá). — ВЪНЕЦЬ.
- * veñčajem megesketni | *inaugurare (maritos)* ВНЕВ. 13, 4. — ВЪНЧАТЬ.
- vera hit | *fides* P.; * B. — ВЪРА.
- * verblud, velblud teve | *camelus* B. — ВЕРБЛЮДЪ, ВЕЛБЛЮДЪ.
- * vidétel tanu | *testis* B. — СВИДѢТЕЛЬ.
- * videtelsvaluk tanuság | *testimonium* B. — СВИДѢТЕЛЬСТВО.
- * videtelsvoajem tanúskodni | *testari* B. — СВИДѢТЕЛЬСТВОВАТЬ. [градъ.
- * vinograd szőlő | *uva* B. — ВИНО.
- * vinogradnaj (v. sad szőlőkert | *vinea* B.) — ВИНОГРАДНЫЙ (в. садъ).
- * vir: ti vir ez a világ | *hic mundus* ВМЖ. 10, 6. B. 1, 70. — МИРЪ.
- * vočíná, votčíná ország, vidék | *terra, regio (patria)* B. — ОТЧИНА, ВОТЧИНА (*patria*).
- * vorotá kapu | *porta* B. — ВОРОТА.
- volá akarát, szabadság, hatalom | *voluntas, libertas, potestas* P.; * B. — ВОЛЯ.
- volosnoj kerületbíró | *conventui volosty dicto praefectus* R. — ВОЛОСТНЫЙ.
- * volnaj szabad | *liber* B. — ВОЛЬНЫЙ.
- * vujnomat bűnös | *reus, sons* B. — ВИНОВАТЫЙ.
- * vujnomatlandarem megvádolni | *culpare, accusare* B.
- * vsjaka vid. sjakoj.
- * vzätka nyereség | *lucrum* B. (vzätkam nalša). — ВЗЯТКА.
- vremjá idő | *tempus* P.; * veremjá B. — ВРЕМЯ.
- * vladí'ka fejedelem | *princeps* B. — ВЛАДЫКА.
- * vlast hatalom | *potestas* B. — ВЛАСТЬ.

- *mätva *ménta* | *mentha* В. — мята,
мятва.
- *matrós *hajóslegény* | *homo nauticus* В. — матросъ.
- *mastár *mester* | *artifex* В. — мастеръ.
- *maslina *olajfa* | *olea* В. — маслина. [мѣшокъ.]
- mešak *zsák* | *saccus* R.; *К. — мѣшокъ.
- miža *mesgye* | *confinium*, *limes* L. — межа.
- *mitar *vámszedő* | *portitor* В. — мытарь.
- *mitnica *vámszedőhely* | *locus ubi portorium datur* В. — мытница.
- *mir *világ* | *mundus* В. — миръ.
- *mirejem *kibekülni* | *pacem facere* В. — мириться.
- milost *kegyelem*, *malaszt* | *clementia*, *gratia* P. — милость.
- milostiv *kegyelmes* | *clemens* P. — милостивый.
- močala *vékony hárs* | *liber tenuis (arboris)* R. — мочало.
- *motajem *el pazarolni* | *dissipare (bona)* В. — мотать.
- monaser *klastrom* | *monasterium* R. — монастырь.
- *mor *döghalál* | *pestilentia* В. — моръ.
- *mučénja *kínzás* | *cruciatus* P. — мучение.
- *mucem *kínozni* | *cruciare* Вм. — мучить.
- mučitlem (*kínozni* | *cruciare*): mučitlemaš *cruciatus* P. — мучить (*cruciare*).
- *mudrost *bölcsesség* | *sapientia* В. — мудрость.
- *muzikan *muzsikus* | *fidicen* В. — музыкантъ.
- *mrámarnaj (m. kü *márvány* | *marmor*) В. — мраморный.
- ráge *rák* | *cancer* R. — ракъ.
- *raj *paradicsom* | *paradisum* В. — рай.
- *räjem *összebeszéli, egyezkedni* | *condicere*, *pacisci* В. — рядиться.
- rad (rad-ulna *örülök* | *gaudemus*) P. — радъ (*laetus*).
- *räda -szer, ex. šim *räda hétszer* | *septies* В. — рядъ (*ordo*).
- *rädomók *rendszerint, sorjában* | *ordine* К. — рядомъ (= съ рядомъ).
- *revi'za *népszámlálás* | *census populi* В. — ревизія.
- *räzi *egyszerre* | *simul*, *subito* В. — cf. съ разомъ, съ разу.
- *razzorjajem *szétszaggatni* | *divellere* Вк. II. 11, 20; cf. разорвать.
- ráznoj *különböző* | *diversus* P. — разный.
- *rabortajem, robotajem *dolgozni* | *opus facere* В. — работать.
- *rabótnik *munkás* | *operarius* В. — работникъ.
- *rošcot *számadás* | *ratio reddita* В. — расчетъ.
- ródo *rokon*, *rokonság* | *cognatus*, *cognatio* R.; *róda Вл. — родъ.
- ruš *orosz* | *Russicus* R.; *. — рускій.

* lajeteŷ <i>uralkodó</i> <i>regnator</i> B. — владѣтель.	* lí ba <i>vagy</i> <i>vel, aut</i> K. B. — либо.
* ladejem <i>uralkodni</i> <i>regnare</i> B. — владѣть.	* licá <i>arcz</i> <i>facies</i> B. — лице.
* lapka <i>bolt, bódé</i> <i>taberna</i> B. — лавка.	* lojem <i>fogni</i> <i>capere, comprehen-</i> <i>dere</i> B., loem C. — ловить.
* lékar <i>orvos</i> <i>medicus</i> B. — лѣ- карь.	* loéc <i>fogó (a ki fog)</i> <i>captator</i> Bm. 4, 19. — ловецъ.
li (<i>part. interrogativa</i>) P.; * C. B. — ли.	* lukávaj <i>gonosz, ravasz</i> <i>pravus,</i> <i>callidus</i> B. — лукавый.
	lučo <i>jobban, inkább, magis</i> P.; * lúče B. — лучше.

APPENDIX II.

A szótárba föl nem vett csere-
misz szók.

arapčeš *Waldgeist* R.

* eje: eje žörtiä ... *arany* Bapc.
9, 20.

* ájmala: *ajmala tumdmaš huere-*
sis (= *ajmala, ajirmala t. elté-*
rőleg való tanítás?) Bap. 24, 14.

otsinieš *hidba* R.; * *óciñeš igaz-*
ságtalanúl Bp. 1. 2, 19.

* upš *galerus* C.

urumdo *бурундукъ* R.

üzüvür (*madár, a zöld harkályhoz*
hasonló) R.

* *kaška rapidus* C.

* *kätä*: k. *ogolán kü краугол-*
ный камень, szögletkö Bp. 1. 2, 6.

keškár vedernék v. ládának olda-
lai R.

kepšeltém (acc.) békó, láncz P.

Vocabula Ceremissica, e vocabu-
lario nostro consulto omissa *).

kužédek *Russ.: piglici* R.

jašt *наборъ* K.

* *joña (őná)*: *joñam (őñäm) mo-*
šaók edemvlä = некуснии (V.
Slavica), достойные (V. Rus-
sica) Bk. 1, 11, 19.

šalenge (madár, a ястребъ-hez ha-
sonló, csak nagyobb) R.

* *šeráš crimnum, alica* C.

šongšo Schweinigel R. (*cf. šong?*)

šondaš (fü, melyből zöld festéket
készítenek) R.

* *šünga*: *šü'nga kekvlä égi mada-*
rak Bl., *kükša kogo šüngá =*
ХОЛМЪ Bl. 3, 3.

tajá zwei Räderchen, an welchen
die Wiert (?) auf und ab ge-
hen R.

*) Ea scilicet, quorum interpretatio non satis plana vel aliqua ex causa dubia visa est, quorumque vera significatio neque ex contextu orationis perspicue apparuit.

- tar : svätöj t. jümö причащение, *úrvacsora* P.
- * tšške (тышкә) *bokor* Вжк. 12, 26, šiške (шишкә) Вл. 6, 44.
- * tšlaš разматривать К.
- toto *Russ.* : *liš* (?) R.
- triská *Russ.* : *čirki-, serki- Ente* R.
- * saslem *mitto* С.
- * stan : stan jaratemáda усердно любите, *buzgón szeresetek* Вр. 1. 1, 22.
- sodómo : sjakoj sodómom, kicikir- mašem = шумъ и кликъ Р.
- nadír жертва, *áldozat* F.
- * parbal : ilen cüc parbalena = скитаемся, *bujdosunk* Вж. 1. 4, 11.
- * potiká *prodigium, ridiculum* С.,
oj poti'ka ахъ смѣшно. К.
- * postól : p. ilša *hasonló* В.
- purakš *Vogulice* : kajtne kum R.
- purka *Russ.* : *čorostvoj* (?) R.
- * pūšt дупно К.
- mače *Kätze (sic!)* R.
- vélež *Einsatz im Kleide, wo die graden Streifen des Zeugs nicht hinreichen* R.
- vurt *die Netze am Webstuhl (an die Stapfen angebunden, welche mit den Füßen getreten werden)* R.
- lemaš *Russ.* : *smorčivať glazi; cigani izporčut glazi, voročivajut* R.
- lóval лѣшій, *Waldteufel* R.

MEGIGAZÍTANI S HOZZÁTOLDANI VALÓK.

337. *lap.*, ängaltiš-hoz : angáltiš Bm.
338. " 2. *hasáb*, 9. *sor fölül*ről olv. : *anya*
340. " 1. " 5. " *föl.* : *égni, sütni*
- " " 1. " 20. " " : *parére*
- " " 1. " 23. " " : *ik oksam*
- " " 2. " 13. " " : *denotans*
344. " *ań-hoz* : *anlakan* (*cilagic a. šinžaš tegeľütülni* |
primo loco sedere) Bm. 23, 6.
- " " *ońo-hoz* : (*στ*)
345. " *onžok-hoz* : *ánzakla* : *a. keša* (*elöbre menő*) *első* |
primus Bm. 19, 30.
347. " 1. *hasáb*, 20. *sor föl.* : *olá* BAP.
352. " *ištal-hoz* : *ištil* Bm. 11, 21.
- " " 1. *hasáb*, 7. *sor föl.* : *ištam iš-*
357. " 1. " 3. " *alulról* : *kiem feküdni*
358. " 1. " 16. " " : * *kağ-*
360. " 2. " 6. " " : *hegyes völgyes*
363. " 1. " 7. " " : *kuške-*
368. " 1. " 9. " *föl.* : *fenyves erdő* | *pinetum*
370. " 1. " *jirem és jilme közé* : * *jiltók mindjárt* |
statim Bm. 4, 24.; *csakugyan, bizony* |
certo Bm. 13, 14.
375. " 2. " 9. " *föl.* : *cilt ulán*
378. " 2. " 14. " *al.* : *šeč-*
379. " 1. " 17. " *föl.* : *oláš*
- " " 1. " 6. " *al.* : *vékony fahéj*
380. " 2. " 10. " *föl.* : *šinžeš*
381. " 1. " 7. " " : * *ši'ndik*
- " " 2. " 12. " *al.* : *šongemedem*
- " " 2. " 1. " " : * *šun*

381. *lap*, 1. *hasáb*., *šingäš és šil köze*: *širnäl : širnäl-
kolten pudurta *szétzúz* | *perfrin-*
git, elidit B_M. 21, 41.
382. " 1. " 8. *sor föl.* : *šápa
" " 1. " 16. " *al.* : (šá'vun)
" " 2. " 16. " *föl.* : šoroktuk-
" " 2. " 4. " *al.* : šoltem
" " 1. " *šovulžo-hoz* : *šávaž C.
383. " 2. " 6. " *föl.* : šoldorangdem
393. " 1. " 5. " " : tuarem
394. " 1. " 14. " *al.* : törlem
400. " 1. " 19. " " : sunc *víg* C.
" " 1. " 12. " " : *hózzá való*
401. " 2. " 16. " " : *üemer* C.
409. " 2. " *porkó és polvuj köze* : *pórson* (στ) *se-*
lyem | *sericum* *pársan B_{ΔFC} 18, 12.
419. " 2. " *mári-hoz* : *mára *cseremisž* C., mára
férj, férfi B.
421. " 1. " 16. *sor al.* : *hazulról*
423. " 1. " 5. " *föl.* : *caedere*.

F E Z E.

„Es levn halalnec es puculnec feze.“

Erdélyi János a Budapesti Szemle 1865-ki évfolyama X. füzetének végén „A bölcészet Magyarországon“ című értekezéséhez egy kitérést csatol (465—470 ll.), a melyben a Halotti Beszédben előforduló *feze* szót fejtegeti. Előrebocsátja az eddig megkísértett magyarázatokat, jelesen Révayét, a ki a *feze* szóban a feszes, fészülni szók töjét ismerte föl, s azért így fordítá a helyet : „factus est mortis et inferni expansus.“ E magyarázatról azt jegyzi meg E. „hogy Révay a szöveget általában jól értette, de a szót rosszul fordította, alkalmazta.“ A Kassay-Döbrentei-féle magyarázat a *fez* szót *vész*-nek olvassa és értelmezi; a Magyar Nyelv Szótárának íróji szerint a czimben kitett helyet így kell érteni : „Halálnak és pokolnak vésze nem azt teszi, hogy a halál és pokol veszett el, hanem a vést, mely a halállal jár; halálvész, pokolvész, mint szélvész, dögvész, csatavész.“ Ezt is rosszalja Erdélyi, helyesen azt vetvén utána : „Szelvész nem azt teszi, hogy a szél veszett el, de nem is azt a kárt, veszedelmet, romlást, a mely vele jár, hanem a szokottnál nagyobb, sőt rendkívüli mértékét a szél rohamának; Ádám pedig azért, mert halálnak vésze lön, nem halhatott meg jobban mint ahogy meghalt.“ — Hogy különben a szövegbeli *feze*-t nem szabad *vész*-nek olvasni, bizonyítja maga a szöveg, mely a *feleim*, *fajának*, *feledeve* szók által megmutatja, hogy az *f*-et mindenkor megkülönbözteti a *v*-től.

„Jobbnak, így folytatja most Erdélyi, jobbnak, sőt czáfolhatatlannak hitte Hunfalvy a finn *pesä* hasonlagát, mely szerint Ádám halálnak és pokolnak *fészke* lön és mind ő nemének. — Ha ez nyelv-hasonlítás, akkor igen kevés kell hozzá, hogy a tudományt se tart-suk mindenre elegendőnek, mert annak is lehet meséje; van is, mihelyt annyi fogatik reá, a mennyinek nem ura. Valóban a ma-

gyarázatot a leghívebb nyelvhasonlító is elvetették ; mert mint a Magyar Nyelv Szótára íróji mondják , ha az első mondatból „halálnak és pokolnak fészke“ nagy erőtetéssel valamely értelmet ki is csigázhatnánk , de a másik mondat „és mind ő nemének“ (t. i. fészke lön az által , hogy evék a tiltott gyümölcsből) teljesen érthetetlen marad. — Így a Szótárírók. Ha ők mégis a Kassay-Döbrentei-féle magyarázathoz hajlanak , szintén oly nagy erőtetve : ez megint érthetetlen ; legfőlebb azon antagonismust képviseli , melyben Hunfalvy velök s ők vele állanak.“

Egy magyarázatot sem helyeselhetvén , Erdélyi tehát azon van , hogy „a régi rejtély nyilatkozzék.“ Legelsőbben mondja , hogy a Halotti Beszéd vitás szövege a bibliai és magyar nyelv szellemében tökéletesen jól van tartva ; ellene akár nyelvi akár logikai szempontból lehetetlen valamit felhozni. „Abban nem csak helyes , kétségbe vonhatatlan magyar kifejezés , hanem a kifejezésben Pál apostoli tan is van feltartva , s bátran mondhatjuk , hogy a rómaiakhoz írott levél VI. részének 23. verse után és szellemében íratott.“ — E versben azt olvassuk : *Tà γὰρ ὀψώρια τῆς ἀμαρτίας θάνατος* , minek értelme : A bűnnek lakolása (díja) halál ; mintegy : a bűn halállal fizettetik (büntetetik). S Erdélyi a *feze* szóban a *fiz-et* szó tőjét találja meg. „Ha már most , így folytatja , a Halotti Beszéd *feze* helyére *zsoldot* teszünk (e szóval fordítja t. i. Károlyi az *ὀψώρια-t*) , ily szöveg fog eléállani : Ádám ,lön pokolnak és halálnak zsoldja és mind ő nemének.‘ E szöveg , úgy látszik , érthető ; de érthetőbb így : ,lön pokolnak és halálnak díja‘ , legérthetőbb pedig így : halálnak és pokolnak lakolása és mind ő nemének.“ Ezután a *fez = fiz-et* szónak tulajdonképi értelmét alapítja meg Erdélyi , s így meg van fejtve a régi rejtély. A felelevenített igaz magyar szót pedig a német ,Schuld‘ jelentésére ajánlja.

Lássuk már először , vajjon maga a Halotti Beszéd támogatja-e Erdélyi magyarázatját. „És az gyümölcsnek oly keserű vala íze , hogy torkukat megszakasztja vala. Nem heon magának , ge ménd ő fájának halált evék. Haraguvék isten , es veteve őt ez munkás világ belé , es lön halálnak és pokolnak „feze“ , es ménd ő nemének.‘ — A Halotti Beszéd előadása szerint , Ádám a tiltott gyümölcsöt evén halált evett , nem csak magának , hanem az egész emberiségnek. A tilalom megszegéseért isten őt a paradicsomból e munkás világba veté , s lön halálnak és pokolnak feze nem csak magára , hanem

méind ő nemére nézve. — Vajjon a *fez* szó azt jelentheti-e, mit a német *Schuld*? mint Luther ezt: τὰ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος (der Tod ist der Sünden Schuld) fordítja? Én ezt a magyarázatot mindennél érthetlenebbnek találom. Mit is jelenthetne ez: Ádám a halálnak díja vagy lakolása lett? De Erdélyi így érti talán németül: Adam ward schuld daran, dass Tod und Hölle über ihn und sein Geschlecht gekommen. Így volna értelme: de a Halotti Beszéd nem tud németül; az szószerint azt mondja, hogy Ádám a tiltott gyümölcsessel a halált magába ette; tehát a halál ezen percztől fogva benne kezdett lakni; Ádám a halálnak eredeti fészke (hazája) lett. S valamint ő tőle származik az emberi nem, úgy származik belőle a halál is. Ezt a felfogást is Pál apostol tanítása támogatja, ki a rómaiakhoz írt levelének V. 12-ben ezt írja: Ὅσοιο δι' ἐνοῦ ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. Magyarúl így fordíthatjuk: „Valamint egy ember által jöve a bűn e világra, s a bűn által a halál; akképen a halál minden emberre által származék, mert általa mindnyájan követének el bünt. (Károlyi: „Miképen egy ember által jött e világra a bűn, és a bűn által a halál, s akképen minden emberekre a halál elhatott, kiből mindnyájan vétkeztek.“) Sőt minden azt mutatja, hogy a Halotti Beszéd inkább erre a szentírási helyre mintsem az Erdélyi felhoztára van alapítva. Ezt körülírva vagy inkább népszerűen így fejezheték ki latinúl: Adam factus est domicilium mortis.

De, mondhatja valaki, a halált lehet személyesíteni, s róla azt mondani, hogy Ádámban kezde lakni: a poklot nem lehet ám így személyesíteni; úgyde a Halotti Beszédben olvassuk: „lőn halálnak és pokolnak feze“; az eléadott értelmezés tehát a *pokol* miatt válik kétségessé. Lássuk hát, vajjon nem igazít-e el maga a Codex. A „missa in agenda mortis“-ban olvassuk ott: „Domine Jesu Christe, rex gloriae, libera animas omnium fidelium de manu inferni.“ — Az *infernum* tehát, melyet a magyar Halotti Beszéd *pokolra* fordít, személyesítve is adatik elé; a magyar szöveg az egyházi szokást követi, midőn azt mondja, hogy a halál és a pokol Ádámban kezdének lakni, vagy: Ádám lőn a halálnak és pokolnak első eredeti hazája, fészke. Megtartja e szokást a másik helyen is: „Es szoboducha őt urdung ildetvitül es pukul kinzotviatul;“ itt is a pokol úgy van személyesítve, mint a halál. Lássuk másodszer az a két latin beszé-

det is , melyek a codexben közvetlenül a két magyar után következnek :

„Optime nostis fratres — dei misericordia , quanta gratia dominus deus gratificaverat primum Adam patrem nostrum. Sed diabolo svadente dum peccavit, quid sibi et omnibus suis posteris tunc promeruit, ecce fratres, videtis oculis vestris. Considerate fratres, in quanta beatitudine constabat ille primus Adam ; quod et eum non mori, sed in aeternum vivere creaverat deus. Delectabilem domum dederat ei deus, scilicet paradysum. Sed eo ibi manente praecepta domini postposuit, postquam a diabolo deceptus de illo vetito fructu comedit. Solus ipse peccavit — —, utinam soli ipsi suffecisset hoc periculum perpeti. Sed quid per Ezechielem prophetam dicit nobis dominus, consideremus fratres. Patres, inquit, tunc comederunt uvam acerbam, sed — dentes filiorum obstupescunt. Videtis fratres cotidie oculis vestris, quam cotidie obstupescunt dentes nostri, cum et cotidie mortis amaritudine amaricamur. Paradisus erat, fratres, mansio nostra, non ista fovea. Sed primi parentis nostri transgressio promeruit nobis hanc mansionem. Tunc, fratres, expulsi sumus ab illa delectabili domo, et incidimus in manus diaboli, qui et multo tempore detinuit nos sub potestate sua. Tandem misericors dominus recordatus est, quam pulvis sumus ; descendit de celo ad terram ac per multa tempora perditum hominem quaesivit et invenit, quem et pretioso sanguine suo redemit, sicque gaudens illuc eum reduxit, unde et primum corruerat. Igitur, fratres, non ista fovea est mansio nostra, sed sicut beatus Paulus dicit, ita et nobis credendum. Nostra, inquit, conversacio in celis est. Nobis, fratres, parata est illa celestis mansio, optime nostis, justis et omnibus illis, qui in hoc seculo in bono opere perseverant. Debitores sumus, fratres, ut homo hominem, mortalis mortalem sepeliat, et pro eo orationem faciat, eique a deo misericordiam imploret. Rogamus igitur vos, fratres, ut sicut vos a deo cotidie quaeritis vobismet ipsis misericordiam et remissionem, similiter quaeratis et huic misero homini hodie a deo misericordiam. Si cui aliquid peccavit, vos pro deo hodie remissionem faciatis. —

Orate, fratres, hodie pro eo, quatenus divina misericordia hic eum requiescere faciat; et finito mundi . . . cum omnibus homo resurget. Quando et dominus deus ad iudicium veniet, tunc per inter-

cessionem beatissimae virginis Mariae et omnium sanctorum suorum iste miser homo non ad iudicium sed ad dei gratiam resurgat.“

E két latin beszéd hasonmásai, de nem fordításai a két magyarnak. A vitás magyar helyet nem fejezi ki a hosszabbik latin beszéd, csak a keresztyén felfogást találjuk benne, mely szerint a halált Ádám-tól öröklöttük, mint azt másutt is e codex mondja, p. o. „Domine Jesu Christe, qui . . . . . peccati haereditariam mortem morte potentissima superares.“

Tekintsük most közelebről a *fészkes* magyarázatot. Vajjon a magyar nyelv szokása ellen való-e, azt mondani: Péter itt vagy ott *befészke*li magát? Vagy azt mondani: Az emberi szív az indulatok *fészke*? — *Egy fészke*ből *valók* közmondás, melyet Erdélyi evvel magyaráz: ‚testvérek‘ (1. Magyar közmondások könyve, Pesten 1851 a 142. lapon). Azt hiszem, a Halotti Beszédnek eme helye: Ádám lön a halálnak és pokolnak *fészke*, igazán azt jelenti, hogy Ádám-ból és Ádám-tól eredt a halál és a (személyesített) pokol, s ez a magyarázat, mint látók, tökéletesen megegyez a keresztyén theologiai felfogással, melyet leginkább Pál tanából merített a keresztyén egyház.

A kérdés most csak az, vajjon a *fészek* szó lehetett-e valaha *fész* is? Közönséges nyelvtény az, hogy *torok*, *homok*, *fazok*, *lélek*, *titok*, *gyilok* stb. szók töje: *tor*, *hom*, *faz*, *lél*, *tit* (*tilt*), *gyil*, mert ezeknek megfelelőji a rokon nyelvekben igazán az *(o)k*, *(e)k* nélkül fordulnak elé, p. o. *tor*-ok a vogulban *tur*, *hom*-ok a törökben *kum*, de a tatárban *kum*-ak is, *faz*-ok a finnben *pata* (a finn *t*-nek számtalan esetben a magyarban *z* felel meg, *sata* = száz, *käte* = kéz, *vete* = víz stb.; *lél*-ek a vogulban *lül* stb. Ezekből is gyanítható, hogy a *fészek* szintígy taglalható: *fész*-ek. S hogy valóban így kell taglalni, bizonyítják a finn és ugor nyelvek, melyekben a *fész*-ek *pesü* (finnül, mint *faz*-ok = *pata*) és vogulul *pit'* (olvasd *pity*). A mostani magyar *fészek* szónak töje igazán *fész*. De vajjon e csupasza alakban is élt-e valaha a nyelvben? Erre épen a Halotti Beszéd felel, a mely megörzötte a *fész* szót, s ezt nyelvténynek Erdélyi is elfogadja, ki abban a *fiz*-etni tőjét gondolja feltalálni. Mert ha lehetséges ott az egyik szónak töje, lehetséges a másiké is; e tekintetben az én fölvételem olyan jogosult, mint Erdélyié.

Miután bizonyossá lett, hogy a *fészek* töje *fész*, s ez az idézett Halotti Beszédben olyan lehetséges, mint az Erdélyi *fiz*-je: a kér-

dés most oda megyen ki, melyik valószínűbb, a *fész*-ek-e vagy a *fiz*-etni? Magában valószínűbb a *fész*-ek, mert jelentése bizonyos, kétségtelen, azután oda illő is: ellenben a *fiz*-(etni) tőnek jelentését csak kiokoskodta Erdélyi, s nem is illő oda, ha úgy vesszük a szókat, a mint ott találjuk. Az én felfogásom szerint az van mondva: Ádámban kezde a halál lakni, még pedig nem csak reá nézve, hanem egész nemére nézve, minél fogva nem csak Ádám halt meg, hanem minden ember meg fog halni. S ez a magyarázat szorosán megegyez a Pál apostol idézett mondásával is, Rom. V. 12. Erdélyi magyarázatja szerint „Ádám lön a halálnak és pokolnak lakolása és mind ő nemének.“ Ez felette homályos, akár *fizetés*nek akár *déj*nek vegyük a lakolást; ellenkezik is a keresztyén egyház felfogásával, a mely Pál apostol tanán épül. Ez a felfogás, s az apostol tana igeneesen azt tartja, hogy Ádámtól fogva és benne kezdődött a halál; hogy mi emberek a halált Ádámtól örököltük, ennél fogva Ádám-ban kezde lakni a halál, Ádám lön neki *fészke*.

A *fez*, mint a *fiz*-et szó töje, kétséges. A *fizet* szót *füzet*-ni-nek is ejtjük ugyan, de soha sem *fézetni*-nek. „*Fiz*, elvont gyök, melyből *fizet* (némely tájakon *füzet*) és származékai erednek.“ A Magyar Nyelv Szótára, II. 860. A Halotti Beszéd helyesírása a *fizet* vagy *füzet* töjét bizonyosan *i*-vel vagy *u*-val, nem pedig *e*-vel írta volna.

Eltekintve azonban minden magyarázattól, s egyedül a nyelv-hasonlítást nézve, Erdélyi azon botránkozik, hogy a finn *pesü* = magyar *fész*-ek. „Ha ez nyelv-hasonlítás, akkor igen kevés kell hozzá, hogy a tudományt se tartsuk mindenre elegendőnek, mert annak is lehet meséje; van is, mihelyt annyi fogatik reá, a mennyinek nem ura.“ Engedelmével, a *pesü* = *fész*-ek hasonlításnak a nyelvtudomány annyira ura, hogy csudálkozik Erdélyin, ki azt fel nem fogja. Nem kell oda mázsányi okoskodás, hogy belássuk azt a tényt, minél fogva a finn előhang *p* számtalan megfelelő magyar szóban *f* által van képviselve; hasonlóképen akárki is meggyőződhetik arról, hogy sok magyar szónak képzője van, mint p. o. a *fész*-ek-nek is, mely tehát annak töjéhez nem tartozik; de arról is meggyőződhetik akárki, hogy a finn megfelelő szó rendesen magánhangzóval végződik, mely nincs meg a magyar szóban, p. o. *silm-ä* = szem, *pes-ä* = *fész*-ek, *pat-a* = *faz*-ok stb. Mind ebben egy csepp mese sincs, hanem csupa száraz valóság. Ha Ádám oly bizonyos-

sággal lett a halál fészekvé, a mily bizonyosan a magyar fész-ek a finn *pesü*-ben találja meg felét: akkor a valóságot Erdélyi legfize-több okozása sem ronthatja le.

HUNFALVY PÁL.

AZ ÚJ-ARAB NYELVRŐL ÉS ANNAK KÜLÖNBSE- GEIRŐL AZ Ó-ARABTÓL,

KÜLÖNÖSEN WAHRMUND ÉS CAUSSIN DE PERCEVAL UTÁN *).

I. Hangtan.

Az új-arab nyelv tájszólamai kivált a hangejtésben különböz-
nek egymástól. A jelenleg írt köznapi nyelv, az egymástól legtá-
volabb vidékeken is, majdnem egy s ugyanaz, s az irodalmi nyelv-
től sem igen tér el. Eltéréseinek ritkább vagy gyakoribb előfordu-
lása az író műveltségi fokát jelzi. Különösen négy szőejtés emlí-
tendő meg: a tulajdonképeni arabiai, a syriai, az aegyptomi s az
algiri (maghrebi = nyugati); kivált a maghrebi szőejtés különbözik
a többtől.

Az elif mint magánhangzó megelőző fetha-val e két szóban
حزام és كلاب majdnem *ae*-nek hangzik. Aleppóban és Syriának más
városaiban ezen hosszú elif ê-nek mondatik ki oly szótagban, mely-
ben úgynevezett emphaticus mássalhangzó nem fordul elé. Damas-
kus lakosai gyakran hányják az aleppoiak szemére e kiejtési hibát.
Bajrut ment legtávolab e hibás kiejtésben. Az elif-nek ezen kimon-
dása إمالة imale-nek mondatik, mely a korán-olvasás tanítói szerint
szabályos némely szónál (ناس emberek, دار ház). Az elif mint más-
salhangzó a torokhangokhoz sorozandó.

A *t* betű Maghrebben gyakran *cz*-nek mondatik ki.

A *ث*, mely rendszeren *th*-nak mondandó ki, több szóban egye-
nesen *t*-nek (ثلاثة t'lâte), másokban *sz*-nek ejtetik.

A *ج* betű = *ds*. Az aegyptomiak *g*-nek, a kaszrauaniak (Sy-
riában) *j*-nek ejtik.

A *ذ* betű, hol *d*-nek, hol *z*-nek ejtetik.

*) Praktisches Handbuch der neuarabischen Sprache. Giessen, 1861. —
Grammaire arabe vulgaire. Paris, 1858.

A ح erős torokhangi spirans. A maltaiak és maghrebi zsidók gyakran összetévesztik a خ-val.

Az ص és ط nyomatékosan kimondott sz és t hangok, mintha utánok egy o hang következne, p.o. صَاد szoád-nak mondandó ki. Az a ط غ ق س betűk társaságában ص-nak is ejthető. Innét van, hogy a köznapi élet irataiban, a hol س-t váránk, ص-t találunk. A francia császári könyvtár egyik kéziratában (a moallakat magyarázata), a 274-ik lapon ezen ص-ejtésről e következő érdekes hangtani észrevételt olvassuk :

إذا اجتمعت السين والقاف والسين والطاء والسين والغين والسين والصاد فانت الخيار فيها ان شئت

A hol z-nek, hol d-nek ejtetik. [سَيِّئْتَهَا وَأَنْ شِئْتَ صَوِّدْتَهَا]

A ف betűnek a pontját Maghreb-ben a betű alatt is találjuk.

A ق betű Jeruzsálem környékén úgy ejtetik, mint a mi k betűnk, a beduinok g-nek, az aegyptomi és syriai városok lakói még lágyabban ejtik, úgy hogy majdnem elenyészik. Így gyengítik meg a tájszólamok az eredetileg a beszéd műszerek nagy megerősítését megkívánó mássalhangzókat*).

A ك betűt a syriai beduinok cs-nek, a tengerparti vidékek lehető leglágyabban ejtik.

A و mint mássalhangzó az angol w-nek felel meg.

A mi a magánhangzókat illeti, a fetha, hol mint tiszta a, hol homályosan, hol mint egy e betű ejtetik. Az aegyptomi kiejtés az a hangot csak igen ritkán helyettesíti e-vel. Az a â-nak ejtetik ezen hangok társaságában : وقى ط ض ص. Az a hangnak e háromféle kiejtése a mellette levő mássalhangzó természetének tulajdonítandó. A hosszú fetha kiejtése megfelelő esetekben megfelelő. Fetha reá következő ى-vel (ى) legtöbbször hosszú ê-nek, reá következő و-val hosszú ô-nak ejtendő. Az â, utána következő ى-vel, âj-nak hangzik. A szó végén ى, fetha után, hangtalan lehet.

A keszre csak egynehány szóban ejtetik ě-nek, igen ritkán ű-nak hangzik; reá következő ى-vel mindig ê-nek.

A dhamma ritkán hangzik o-nak, a dialectusokban majd ü-majd i-, majd ö-nek ejtetik; reá következő و-val = â. Ezen magánhangzók nem különben mint a tanvin (nunatio) a mindennapi élet

*) A ق betűnek Maghreb-ben csak egy pontját jelelik.

irataiban csak felette ritkán jeleltetnek. A többi helyesírási jelek is csak kivételesen fordulnak elő. Abból a mit a magánhangzókról mondtunk, meglátszik, hogy a rövid magánhangzók kiejtése nem csak ingatag, hanem a tájszólamokban szerfelett határozatlan.

II. Alaktan.

A fő- és melléknév egyesszámában előforduló kihangzás (أ, إ) az új-arab nyelvben hiányzik. A hiányos nőnemű szók végzete آ legtöbbszörre آیه-ra változik, p. o. عصاية (pálca) عصاة helyett. A kettős szám ان = *áni* végzete helyett az új-arabban *én* szót fordítják elő. Ezen *én* az ó-arabnak, casus obliquus'-aiban található ان- végzetből eredt, az ان- tudniillik é betűbe vonatván össze. A többesszám ون- végzete helyett az új-arabban ين szerepel. Itt is a, casus obliquus', a sajátító eset, váltotta fel az alanyesetet (nem különben mint az arab nyelv testvérnyelveiben, p. o. a héberben). A nőnem ات-، ات- végzete helyett az új-arabban, mint várni való, ات- végzetet találunk. Az úgynevezett tört többesek (pluralis fractus) az új-arabban is számosan fordulnak elő; a végzetek itt is kopást szenvedtek.

A mi az új-arab népnyelv ragozását illeti, az név-elők segítségével pótolja, a mit végzeteiből elvesztett*). Megjegyzendő a sajátító, mely متاع *m'tá'* szócska által képeztetik (a maltai nyelvben is hasonló sajátító fordul elő). Ezen szó helyett Aegyptomban بتة (a mi különben egy a m'tá'-val); Bagdadban مال *mál*, Jemenben حق *haq* szók használtak. A متاع szó (melynek többese أمتعة) az ó-arabban butort, eszközt tesz. Az algiriak román előszócskával fejezik ki a sajátító viszonyát (دا، دي، de، di). ديال is előfordul náluk (= دي + ل). Ezen szó eredetét Caussin de Perceval الذي összevonásában keresi; ennél a mi származtatásunk természetesebbnek látszik.

A névszók tovább fejlődését illetőleg az egység szavai itt is آ által képeztetnek; ezen betű különben az új-arab nyelvben nem

*) Mondják, hogy Hedszár valamelyik vidékén a kihangzó magánhangzók használata még meg nem szűnt volna. Maghreb nyugati lakosai is használnak bizonyos magánhangzókat, különösen a keszre-t a névszó eseteinek megjelölésére.

mondatik ki, hanem csak megelőző magánhangzóját (ـ) ejtik és pedig hol *a*-nak, hol *e*-nek (*a*-nak torokhangok és emphaticus betűk után) ¹⁾. Több új-arab névszó جى török végzet által képeztetik, mint 'arabdsi (= a kocsis) az 'araba (kocsi) szóból. Ezen 'araba, véleményem szerint, az *arba'a* (= négy) számnévből eredt, s a ,quadriga'-nak felel meg.

A régi arab nyelv a perzsából, az új a törökből kölcsönzött sok szót. A ,lingua franca'-ból, azaz azon elegy román nyelvből, mely keleten beszéltetik, számos szó nyert polgárjogot az új-arab nyelvben. A lingua francát a kelet és nyugat közti kereskedelem terjeszti, s szaporítja új meg új idegen szavakkal.

Az ígét illetőleg megjegyzendő, hogy kettőse nem fordul elő (a héber nyelvben sincs igekettős ²⁾). A perfectum egyes-számában a 2-dik szem. végmagánhangzója *a*, nem különben mint az 1. szem. végbetűje *u* hiányoznak. A többes-számi 2. sz.-nek végzetéből az *م* betű esett ki. A nemi különbség sem jeletetik a többes-szám személynél (a héber többes-szám harmadik személyénél sincs nemi jelelés). — Igen érdekes a maghrebi imperfectum első személye, mely az egyes-számban ع előrag által képeztetik. Ezen *n* előrag az egyes-számában meglepő különössége a maghrebi népnyelveknek. Az 1. szem. *n* előragja ugyanis a többesből az egyesbe is behatolt. Így az 1. személy többesének jele már az egyes-számában fordulván elő, szükségessé lett a többes-szám utórag általi megkülönböztetése, mely utórag az *u* (و) betű ³⁾. Syriában és Aegyptomban az imperfectum elé gyakran tétetik egy ب betű, mely az 1. személy előragja előtt *م*-mé változik. Az imperfectum elé, mely két időt, jelent és jövőt jelelhet, azon esetben, ha az első, t. i. a jelen értelme kívántatik, az egyes-számban عمال (cselekvő), a többes-számban عمالين, a nőnemű személy elé az egyes-számban عماله a többes-számában عمالات szó helyeztetik. Ezen عمال rövidítése عم gyakoribb előtétel. Marocccóban ك vagy ت betű használtatik a jelenidő kiemelése végett. Az algiriak

¹⁾) betű után legtöbbször *a*, de néha *e* hangzik. Kasrauban az *e* néha *i*-nek ejtetik. [sét.

²⁾ A jelenleg írt arab nyelvben helylyel közöl elétaláljuk az ígének kettő-

³⁾ A francia nyelv történetéből is mutathatunk fel hasonló esetet. Moliere színdarabjaiban j'aimons stb. többször fordul elő.

1) szótagot használnak az imperfectum ezen meghatározására. Ezen
 1) szótagot személyes névmási utórag követi, p. o. راه يكتب = ő je-
 lenleg ír. A maghrebiek az igerészesülő előtt is használják a sze-
 mélynévmási utóraggal ellátott 1) szócskát a jelenidő kifejezésére.
 Syriában és Aegyptomban a jövő idő kifejezésére بد *bedd* szócska
 előzi meg az imperfectumot; ezen *bedd* szó az illető személy név-
 mási utóragjával láttatik el, s utána az imperfectum ب előrag nél-
 kül következik. A közelálló jövő kifejezésére Maghrebben ماشى
 (= menő, a menni ige részesülője) szó használtatik, p. o. ماشى
 تعمل = mit fogsz csinálni? Syriában ez esetben néha a رايح ré-
 szesülő használtatik, p. o. ايش رايح تعمل, szószerint „mit elmenő
 fogsz tenni“, francziául „que vas-tu faire“*).

A névmások rovata alatt vessünk egy tekintetet a mutató és
 visszahozó névmásokra. Az ó-arab هَذِهِ هَذَا helyett a népnyelv da
 (*de*), di névmási alakokat is használhat. Az aegyptomiak ez így
 megrövidített névmásokat néha a névszó után teszik, p. o. هَذَا
 (هذا) الكتاب (هذا helyett). Ezen névmás him- és nőnemű kettős-
 alakjai: *dên, tên*; többese *hadôl, hadôli, dôl*. Az ó-arab himnemű
 هَذَا, nőnemű هَتِيكَ helyett *dák, dik (tîk)* alakokat találunk (*hua,*
hîje személyes névmásokkal összetéve; *dik'hua, dik'ha, dik'hîje*). A
 többes-szám sokféle, úgymint: *aulâjk, hadôlik, hadôleki, hadôk, dôk,*
dik'hum. Megjegyzendő, hogy a mutató névmásnak a névelővel való
 összevonása, mely a névmás első betűjének, a s-nak, a névelő ل betü-
 jéveli társításában áll, a társalgás nyelvében úgyszólván a rendes hasz-
 nálat. Ez esetben a mutatónévmás a névszó után néha még egyszer ki-
 tétetik, p. o. هَذَا هَذَا. Az الَّذِي helyett a népnyelv relativuma *elli*.

Az igehatározók közt különösen ezen igehatározó بس (*csak*)
 érdemel említést (باس = valami). A kérdés igehatározói közül a
 következők jegyzendők meg: *fên* = hol; *lêh* = miért; *lêš, 'ála*
 és ugyanaz; *zajj, azajj, azâj* = mint? miképen? Hely-hatá-

*) Az irodalmi nyelvben az imperfectum praesens értelmének kifejezésére

ل előragot használnak, لِيَكْتُبُ = ő jelenleg ír; ezen ل az الآن (most) igehatá-
 rozó rövidítése. Az imp. jövő értelmének kifejezésére سوف, vagy ennek rövidítése
 س használtatik.

rozók: *hahona* = itt; *dsuwa* = benn. Idő-határozók: *hallak*, *dal-waqt* = most; *lissza* = még; *nehár-da* = ma; *elbârehe*, *embâreh* = tegnap. A fokozat ige-határozói: *suwajje* = kevés; *temâm* = teljesen; *kemân* = még (több). Igenlőszó: *ájjuwa* (igen). A viszonyragok sorozatából a *منشان* (v. *من شان*) = ért, végett említendő meg.

Néha *ان* követi, ez esetben kötszó értelemmel, p. o. *منشان انك* = azért, hogy elmenjél. *على خاطر*, *على خاطر* is eléfordúl -ért, végett értelemben.

III. Mondattan.

Különösen a tagadó s kérdő mondatok vonják magokra figyelmünket. A tagadó mondat rájája: *ما—ش*; „*mâ ânis ghânni*“ = én nem vagyok gazdag. Ez a *ش* a *شى* = dolog szó megrövidítése. A kérdő mondatban is gyakran fordul elé ezen *ش*, p. o. *كانش حاضر* = jelen volt-é? A „van, létezik“ az új-arabban *فيه*, *في* által fejeztetik ki, p. o. *فيه فلوس* = van pénz. Bagdadban a *في* előrag ezen használata helyett ezt a különösen és idegenen hangzó szót találjuk: *اكو* *aku*.

GR. KUUN GÉZA.

Hibaigazítás.

Fentebb a 181. lapon, 9. sor fölülről, e helyett:

Adraba mondja: „megtörténhetik stb.

ezt kell olvasni:

„De igen is (*adraba*) megtörténhetik stb.

Gr. K. G.

A MAGYAR A MUTATÓ SZÓCSKÁRÓL.

Értekezésem tárgyát azon *a* szócska képezi, mely a *ki*, *mi*, *mely*, *mennyi*, *hol*, *mikor*, *míg* stb. szók előtt állni szokott, s ezekkel — Toldy Ferencz és az akadémiai Nagy-Szótár készítői által megállapított helyesírás szerint — összevonva irandó.

E tárgyat már egy ízben a „Pesti Napló“ Tárczájában (múlt évi 158. sz.) röviden fejtegettem, s az akadémia írásmódja mellett emeltem szót. Távol vagyok attól, hogy ebbeli nézeteimet bárkire is ráeröltessem. Midőn most e tárgyra visszatérek, a szóban forgó *a* miségének szabatos meghatározását tűztem ki feladatomúl; miután erre nézve is különbözök a nézetek.

Azt, hogy mi legyen ezen *a*? elvkérdésnek tartom, melynek megoldása már azon czélből is kívánatos, hogy a hibás föltevések, valamint az ezeken alapuló hibás következtetések is megczáfoltassanak; a mi a magyar nyelvészetnek csak érdekében lehet.

A kérdéses *a* a Nagy-Szótár útmutatása szerint *mutató elem*, vagy *mutató szócska*; a nyelvtanoké szerint — legalább a *nevekre* vonatkozólag — *névelő*. A „Pesti Napló“ múlt évi Tárczájában (198. 215. sz.) azon felfogás is nyilvánult, hogy ezen *a* mutató név más: *Egy szó miségére nézve három különböző föltevés!*

Nyelvtanaink egyikében *) olyan tételre is akadtam, mely szerint a *hol*, *honnét*, *hova*, *meddig* helykötök előtti *a* (*a hol*, *a honnét* stb.) szintén névelő volna.

A Nagy-Szótár tisztelt szerkesztői is fölismerték a nyelvésztünk terén e részben fenforgó tévedést, midőn a N.-Szótár Előbeszédében (1. köt. 5. füzet, 5. lap.) többek közt úgy nyilatkoztak, hogy „*amely*, *ami*, *aki* szókban ugyanazon mutató (*a*) elem vagyón,

*) Szvorényi.

mely *ahol*, *ahonnan*, *avagy* s másokban, melyek régiesen szintén irattak *a* kíséretében; mégis, nem lovén nevek, senki sem tekinti azon *a* vagy *az* elemet névelőnek — articulusnak stb. stb.“

Ama rövidke sorok meggyőzőleg hatottak reám, s az ott érintett tárgynak kimerítőbb fejtegetésére ösztönöztek egyúttal. Sikertült-e azt tisztába hoznom? Ennek eldöntését a nyelvészek nagyérdemű osztályának ítéletére bízom.

Eligazodási kulcsul előrebocsátom, hogy a szók, melyekhez ezen *a* járul, általános elnevezéssel: visszamutató, visszavonatkozó szók; jelcsül: nevek, igchatározók*), kötszók; magában értetvén, hogy a határozók is, midőn két mondatot egyesítnek, kötszókká válnak. E visszamutató beszédrészek, a *miig*, *midőn* és *vagy* kivételével, mint tudjuk, kérdő szók is egyszersmind, s mint ilyenek, eredeti értelmöknek felelnek meg, ú. m. *ki?* *mi?* *mely?* *milyen?* *hány?* *mennyi?* *mekkora?* *hol?* *miként?* *mikor?* *hogy?* *merre?* stb. Ha e szókat az *a*-val összekötjük, lesz azokból: *aki*, *amely*, *ami*, *amikor*, *ahol*, *amig*, *avagy* stb.; például: *akit látok*; *aminőt akarsz*; *amerre nézek* stb.

Most lássuk: az itt idézett, s ezekhez hasonló mondatokban névelő-e az *a*?

A névelőnek, szabályszerint, csak nevekre vonatkozásáról lehet szó. Ez elvet nem ingatja meg azon körülmény, hogy egypár időhatározó, s a melléknevekből alakult igchatározók felsőfoka névelővel is használtatik, p. a múltkor; a minap; a lehető leggyorsabban. E szók: *múltkor*, *minap* alakra nézve nevek, s következőleg elemezhetők: „múltkoron“ (múlt időben, mult alkalom-kor) „minapon“ (múlt napon). Így: „leggyorsabban“ is a *gyors* melléknévének, melyből alakult, fogalmára vezethető vissza ekképen: „leggyorsabb módon.“ Ez okból mondhatjuk az elv megsértése nélkül: *a múltkor*, *a minap*, *a leggyorsabban* stb. De itt különösen a szoros értelemben vett nevekhez járuló *a*-nak misége forog szóban; s ha bebizonyúl, hogy az ezek előtti *a* nem névelő, főlőslegessé válik a nem-nevek előtti *a* szerepének kutatása.

A névelő a főnév által kifejezett tárgyat a többiek közül kiemeli, egyedíti, s az így kiemelt, egyeditett tárgynak teljes határo-

*) A *mily* szó, melyhez az *a* járul, olyan mondatban, mint: „*Mily* jó vagy!“ — melléknévhatározó.

zottságot kölcsönöz. Névelőt csak a főnév fogad el; t. i. csak olyan név, mely — akár szorosan vett főnév, akár nem — főnév minőségében szerepel. Nem minden főnév fogad el névelőt, s nem mondjuk, például: *a Zrinyi, az Angolország*; de amely név vagy bármilyen szó névelős, arról bizonyossággal mondhatjuk, hogy főnévül áll a mondatban.

Némely, nem szorosan vett főnévnel arra nézve, hogy névelős lehessen, elég az, ha főnév *helyett* áll, p. „*az anyém ég*“ (t. i. az én házam ég). Más neveknél ez nem elegendő; mert íme: a személyi névmás, a visszatérő névmás, s más nevek főnév *helyett* állnak; mégsem nyerhetnek névelőt, s nem mondjuk: „*az én beszéltem*“ — „*a magad vagy*“ — „*az ennyi kell*“ stb. Így a visszamutató neveknél arra nézve, hogy névelővel állhassanak, nem elég az, hogy a főmondatban álló főnévre visszavonatkoznak, p. „*a kit látok*“; vagy, hogy a mellékmondatban elhallgatott főnév helyét pótolják, p. „*a hányat láttam*“ (t. i. a hány embert láttam). Ez még nem teszi azokat főnevekké; sőt épen ez mutatja ki legjobban, hogy e szók, visszavonatkozásukban, nem lehetnek főnevek, következésképen nem állhatnak névelővel. E mondatban például: „*a hányat láttam*, stb. — a *hány* szó csakúgy nem névelős, a mint nem az a *valahány*, p. „*valahányat láttam*, mind ilyen volt.“ Ezt már az is bizonyítja, hogy *ahány* és *valahány* közt csak halvány árnyalati különbség van.

A *hány, mennyi, mely, ki, mi*, stb. előtti *a* tehát már azért sem lehet névelő, mert eme szók nem állnak *főnevek gyanánt*; a *mi*, többek közt, ezeknél is arra nézve, hogy névelősek lehessenek, „*conditio sine qua non*.“

Mihelyt így szólunk, például: „*az én fontos személy előtted*“ — „*a semmit nem tartom soknak*“ — (vagy a nyelvészet nyelvén): „*a hány? mennyiségkérdő névmás*“ (mintha mondanók: Az ember gyarló teremtés). „*A ki, mi, mely* szókról tudni kell, hogy stb.“ — azonnal kétségtelenné lesz, hogy az *a* névelő; mert e szók itt főnévileg használatnak, vagyis: főnevek *gyanánt* állnak. Ez már magában véve is eléggé mutatja, hogy a visszamutató szók, *mint ilyenek*, nem állhatnak névelővel; és pedig azon egyszerű okból, mert *ezen* minőségekben nem főnevek. De vizsgáljuk meg a dolgot más oldalról is:

A főnév soha sem vezérelhet függő mondatot, vagyis: soha sem lehet a függő, a mellékmondatban az a szó, mely a mondatot függővé, mellékmondattá *teszi*, s a főmondathoz kapcsolja. A főnév

mindig bevégzett, teljes *fogalmat* fejez ki, következésképen csak bevégzett, teljes *gondolatot* kifejező, azaz független mondatnak lehet alapja, kiindulási pontja. Vegyük, például, kiindulási pontul ez alanyiszót: *vendég*. Adjunk hozzá állítmányt, p. jő. „*Vendég jő*“, s megvan a független mondat (tőmondat). Névelővel: „*a vendég jő*.“ — A bővített mondat is, természetszerint, önálló lesz, p. „*öcsém vendéget vár*“ — névelővel: „*öcsém várja a vendéget*.“ „*Az ilyen kell nekem*.“ „*A másé nem kell*.“

A főnév függő mondatban is állhat; de nem *vezérli* azt, p. „*a ki vendéget vár*.“ E függő mondatot az *a ki* vezérli, s csatolja az illető főmondathoz. E függő mondatnak az *a ki* annyira lényeges része, hogy elhagyásával azonnal megszűnik a függő, s keletkezik önálló mondat: „*vendéget vár* (t. i. ő). — A nem teljes *gondolatot* kifejező mondatnak vezérlője nem lehet más, mint nem-teljes *fogalmat* kifejező szó; az ilyen pedig nem főnév, s a hozzájáruló *a* nem névelő. Az idézett mondatban: „*a ki vendéget vár*“ — a *ki* szónak ép oly kevés határozottsága van, mint ha az állítólagos névelő mellőzésével azt mondanók: „*ki vendéget vár*.“ Főnév-e itt a *ki*? Ép oly kevés az, mint a *mely* névmás e mondatban: „*a mely ember vendéget vár*.“ —

A névelős főnév tárgyese *határozott igealakot* vonz, p. „*a jót szeretem*“ — „*az övét nem fogadták el*“ — „*a hármát egybefoglalod*. E példákban egyesül a névelős szók három próbája, tudniillik: A mondatok önállóak; a tárgyese *határozott igealakot* vonz, s — a mi e két próbának alapját teszi: — a nevek itt kétségbevonhatlan főnevek. Állítsunk ezek mellé egypár visszamutató nevet, állítólagos névelőstül, p. „*a mit látunk*“ — „*a melyet választottál*“ — „*a mennyit akarsz*.“ Itt a mondatok függők, s természetesen a visszamutató nevek által vezéreltetnek; ezek tárgyese *határozatlan igealakot* vonz; a nevek e szerint nem főnevek, s így, mint látjuk, a névelős nevek egyik próbáját sem állják ki. Ennek alapján *határozottan* mondhatjuk, hogy a szóban forgó nevek előtti *a* nem névelő. Itt az *a* csak annyit eszközöl, hogy az eredeti értelmöknél fogva kérdő szók félremagyarázhatlanul visszamutatókká válnak. Ezt, a *határozottság* felé irányzott törekvésnek, indulásnak mondhatjuk, mely az utazáshoz hasonló, a midőn az ember sem otthon nincs már, sem ott sincs még, a hova igyekszik.

Határozottság tekintetében háromféle nevek vannak a magyar

nyelvben : teljesen (absolute) határozottak , viszonylagosan v. föltételesen határozatlanok , és teljesen határozatlanok. Az első osztályba tartoznak azok , a melyek tárgyesete határozott igealakot vonz ; többek közt a névelővel , mutató névmással , vagy birtokraggal bíró nevek. A második osztályba esnek azok , a melyeknél a tárgyeset határozatlan igealakot vonz ugyan , a melyek mindazáltal , mint bevégezett fogalmat kifejező szók , magukban véve határozottak , s csak az első osztálybeliekkel szemben határozatlanok. Ilyenek többek közt a névelővel , mutató névmással , vagy birtokraggal nem bíró főnevek ; továbbá az első és második személyű névmások. A harmadik osztályba esnek a *ki*, *mi*, *mennyi* (vagy a *ki*, a *mi*, a *mennyi*) stb. visszamutató nevek , melyek mint be nem végzett fogalmat kifejező szók , teljesen , föltétlenül határozatlanok , annyira , hogy , ha a határozatlan igealaknál még határozatlanabb alak *volna* a magyarban , ezt fognák a szóban forgó nevek , tárgyesetökben vonzani ; nem hogy — leghatározottabb nevek módjára — még névelővel is állhatnának !

A névelős név soha sem hazudó próbáinak egyike — a határozott igealak — csak azon szóknál nem alkalmazható , a melyeknél névelő nélkül is határozott igealakot használunk ; például : „egyiket , másikat nézi“ — „melyiket választaszuk?“ — Az ilyen szóknál a *mondat függetlenségével* teendő kísérlet mutatja meg , ha vajjon lehetnek-e névelős nevek ? p. „a másikat látom.“ — Ez független mondat ; azért is névelő az *a* ; „a melyiket megválasztjuk“ — függő mondat ; következésképen nem névelő a *melyiket* előtti *a*.

A független mondatra , s határozott igealakra vonatkozó elv , a névelős nevet illetőleg nem tűr kivételt. A függő mondat , s a visszavonatkozásnak ebben rejlő eszméje határozatlan valami ; ilyes-miben pedig vezérlőleg soha sem szerepelhet a névelő , mint a mely épen arra való , hogy teljes határozottságot adjon , mely a határozott igealakban nyilatkozik. Állításomat igazolja azon körülmény is , hogy még a *tárgymutató névmás* szenvedője is az olyan beszédben , mint p. „pénz kell ? azt adhatok“ — s a birtokragos névé is az olyan mondatban , mint p. „befogatok két lovamat“ — határozatlan igeragozással jár. De mihelyt így szólunk , p. „átadhatod-e *a* pénzt ? , vagy : „ — — azt *a* pénzt ?“ okvetlen így felelünk reá : „azt átadhatom.“ Mihelyt így szólunk p. „befogatom két lovamat , legott ezt értjük alatta : „befogatom *a* két lovat ;“ (t. i. a kettőt , a melylyel bírok ; mert több nincs).

Jegyzet. Nem tévedek talán, ha azt állítom, hogy a határozott igealak elmélete a névelő, mutató névmás nyelvtani működésén, s a harmadik személy fogalmán alapul. A főnév — t. i. a névelő s mutató névmás meghatározásának tárgya — akár személyt, akár dolgot fejezzen ki — mindig harmadik személyű. Ez teszi a harmadik személyt a névelővel s mutató névmással rokontermészetűvé. Ennek tulajdonítható az is, hogy a személyi névmás első és második személyének tárgyesete határozatlan — a harmadik személyé ellenben határozott igeragozással jár. Az *én* és *te* szók fogalmával annyira együttjár az egyediség, s ezzel összekötött határozottság, hogy már ezért sem szorúlnak a határozott igealak segélyére. Az *ő* alatt az emberek millióinak bármelyike — az *én*, és *te* alatt csak *én* és *te* érthető. De erre való tekintet nélkül is, azt hiszem, hogy az első és második személynek szenvedője azért nem vonzhat határozott igealakot, mert a főnév csak a harmadik személy fogalmának felel meg; ez pedig a főnevet egyeditő, s meghatározó névelő s mutató névmás működésével legszorosabb kapcsolatban áll.

A főlebb mondottakból kitetszik, hogy a névelő működésének eredménye még kivételesen sem lehet a határozatlan igealak; míg a mutató névmás abban az egy esetben, melyben viszonylagosan határozatlan névre mutat, mint a főlebbi példa (azt adhatok) bizonyítja, erre nézve kivételt tesz. De valamint egyfelől nem *mutató* névmás az, mely névre nem *mutat*, úgy másfelől nem névelő az olyan szó, mely a névnek *teljes határozottságot* nem kölcsönöz.

Vannak, igenis, esetek, melyekben a *ki*, *mi*, *mely* stb. névmások, sőt a *mikor*, *hol*, *merre* stb. igehatározók is *főnevek gyanánt* állnak. Ekkor névelővel is állhatnak; s valamint ezt mondjuk, például: „a *sem* tagad“ — „a *volt*-ra semmit sem adok“ — épúgy mondhatjuk: „ne nézd a *kit*, hanem a *mit*“ — „hagyjuk a *mit*, és a *mennyit*“ — „a *mikor* furcsa kérdés a te részedről.“ — (Vagy nyelvtani magyarázatokban p. „a *hol*? időkérdő határozóról tudni kell, hogy stb.“) —

Az ilyen mondatokban a kérdéses szók kivetközvéen visszavonatkozó, határozatlan természetükből, főnévileg használatnak; s ennek folytán rá is ismerünk az előttük álló *a*-ra, mint névelőre; míg a következőkben: „a *kit szeretsz*“ — „a *mit látok*“ — a *mennyit akarsz*“ — „a *merre nézel*“ stb.; a névelőnek álarczát látjuk csupán,

Mint hogy tehát eme szók, kivételesen ugyan, de nem ritkán, főnevek gyanánt is állnak, s ez esetben névelővel is használhatók, — a mely mindig különiratik — épen a különbség feltüntetésére kellene az *a* szócskát összevonni e szókkal ott, a hol azok, rendes természetüket követve, visszamutatólag szerepelnek; mert ekkor az *a* egyszerű előtoldat. Például: „mit tegyek? (Felelet:) „a *mit* különös kérdés; tégy *a* mit akarsz.“ — „Hova vigyem?“ — „a *hova* nem tartozik ide; vidd *a* hova tetszik; csak vidd el.“ — Még egy példa a *mi* személyi névmással: „a *mi* dolgunk volt; azt el is végeztük.“ Ellenben: „*A* mi dolgunk *volt*, azt el is végeztük.“ —

A miket a névelő tulajdonairól mondtam, azok nem egyeznek össze a nyelvtanainkban előforduló következő tétellel:

„A *ki, mi, mely, milyen, mennyi* stb., még ha névelővel állnak is, határozatlanok, p. „*a* *mit* teszek“ stb.

E nevek kétségkívül határozatlanok; de épen azért *nem állhatnak névelővel*; épen azért *nem lehet névelő a szóban forgó a*.

Azon nézetet sem oszthatom, mely, mint a fölebbi tételből kivont következtetés áll két jeles tankönyvben; és pedig az egyikben ¹⁾ következőképen:

„Fölösleges a névelőt“ — tehát az *a*-t — „a *ki, mi, mely, mennyi* stb. előtt kitenni, p. „*kit* a rosszak dicsérnek, vagy: *a* *kit* a rosszak dicsérnek, stb.“ — „Küldhetek még annyit, *mennyit* akarsz, vagy *a mennyit* akarsz.“

A másik tankönyv ²⁾ útmutatása szerint: a *ki, mely, mi* viszahozó névmásokat mindig névelő nélkül kellene használnunk, p. „*kit* a szerencse üldöz.“

Kétséget sem szenved, hogy a *névelőnek* kitétele e szók előtt nagyon is fölösleges, és hogy e szókat *névelő nélkül* kell használnunk. De szintoly bizonyos az is, hogy az *a* szócskának használata igen sok esetben elkerülhetlen szükséges. Fölösleges lehet például e két mondatban: „*kit* a szerencse üldöz“ „*kit* a rosszak dicsérnek“; — mert itt a *kit* szó félremagyarázhatlanul *visszamutató* névmás. De már nem fölösleges az *a* szócska a következő mondatokban: „ez attól függ, *a* *kit* választunk“ — mert, ha így szólunk: „ez

¹⁾ Szvorényi.

²⁾ Ihász.

attól függ, *kit* választunk?“ ez, természet szerint egészen mást jelent. Vagy például: „küldhetek még annyit, *a* mennyit akarsz.“ E mondatban *a mennyit* szónak, *a* nélkül, nem elég határozott a visszavonatközövé; *a* miért is, szerény nézetem szerint: „küldhetek még annyit, *a* mennyit akarsz“, érthetőbben, nyomatósabban, szebben, és magyarosabban van eléadva, mint: „küldhetek még annyit, *mennyit* akarsz.“ — A visszamutatás határozottságára a széphangra s a beszéd folyékonyosságára való tekintetek határozzák el: mikor kelljen az *a*-t kitenni, s mikor lehessen azt mellőzni.

Az állítólagos névelő mellőzésére vonatkozó javaslat nem menti meg a határozottság elméletét; mert nem teszi a névelő szereplését hibátlanná; másrészt pedig a visszamutatás nyomatosítására, s nem egy esetben, világos eléadására szolgáló *a* szócska működési körébe vegyül, s ezt — a magyar nyelv természetével ellenkezőleg — szűkebbre vonja. „Medicina pejor morbo . . . *imaginario*.“

Nem czélszerűbb-e — föltéve, hogy a Magyar Akadémia nézete alapos — egyszerűen kimondani, hogy a visszamutató nevek előtti *a* nem névelő? Ezen egypár szó kimondásával azt nyernők, hogy a névelő, rendeltetéséhez híven, a neveket mindig meghatározná, s a nyelvtani elveket soha sem hazudtolná meg.

Áttérek azon kérdésre, ha vajjon mutató névmás-e a kérdéses *a*?

A mutató névmás vagy megnevezett, vagy elhallgatott tárgyra mutat; s utóbbi esetben vagy alanyúl szolgál, p. „az fiú“ (t. i. az ott fiú), vagy a főnevek módjára ragoztatik, p. „*azé* legyen“ — „*ezt* akarom“ stb. — vagy a névutókkal érintkezvén, ezek — mint névhatározók — által meghatározatik, p. „*a mellett* ültem“ — „*ez után* indulok.“ — Megjegyzendő még, hogy a mutatónévmás mindig csak névre mutat. Ebben áll e névmás működése.

Hogy az *a* az olyan mondatokban, mint: *a mikor* lehet — *a hol* voltam — *a mig* élek stb. mutatónévmás legyen, sehogy sem foghatom meg. Egyébiránt alkalmazzuk a főlebb mondottakat a következő példára: „akkor, *a mikor* hazamentem.“ — Itt az *a* sem megnevezett, sem elhallgatott tárgyra nem mutat; mert sem azt nem fejezi ki, hogy: „*azon mikor*, sem azt, hogy: *az mikor* (ennek hasonlatára: *az fiú*). Ragozható főnév szerepét sem viheti; s e sze-

rint még csak az *a mellett* és *a mikor* közti párhuzam van hátra. E mondatban : „*a mellett* ültem“, az *a*-nak *van* elhallgatott tárgya, melyre rámutat. (Tegyük azt, hogy : *Pál* mellett). A *mellett* névutónak is *van* mit meghatároznia; s ez közvetlenül maga a mutatónévmás, közvetve pedig az elhallgatott *Pál*. De már ezen mondatban : „*A mikor* haza mentem“ — az *a* semmire sem mutat; mire is mutatna? Az *a*-nak továbbá nincs határozója; mert a *mikor* igehatározó nevet soha sem határozhat meg. Itt tehát olyan mondat forog szóban, melyben az állítólagos mutató névmás semmire sem mutat, és, daczára annak, hogy meghatározandó névül áll a mondatban, semmi által sem határoztatik meg. Az *ilyetén* mondatban hasztalan keresnénk mutató névmást.

Ugyanez áll a többi igehatározókra, illetőleg kötszókra nézve is; s ennek alapján határozottan mondhatom, hogy a *hol*, *merre*, *meddig*, *mióta*, *mig*, *midőn* stb. szók előtti *a* csakúgy nem mutató névmás, a mint nem az azon *a*, mely az *ott*, *arra*, *addig* stb. szóknál, az *m* közbeszúrát segélyével, elötétes ragúl szolgál, ú. m. *amott*, *am-arra*, *am-addig* stb.

A visszamutató *nevek* előtti *a* sem mutatónévmás; jelesül : *a ki*, *a mi*, *a mely* stb. nem tekinthető az *az ki*, *az mi*, *az mely* stb. szók összevonásának. — A mutató névmás, úgy mint a névelős szó, mindig csak független mondatot alapít. Csak *ilyen* mondatban van, mire mutatnia; a miért is például ezen összetett mondatban : „*Lemondok* arról, *a mire* vágytam“ — az *a* már azért sem lehet mutató névmás, mert a *mire* szóval együtt függő mondatban áll, melyet ez utóbbi vezérel. A mutatónévmást tehát a másik mondatban — a függetlenben — kell keresnünk : „*Lemondok arról*.“ A *mutató* szó egyáltalában, még lappangva is, mindig az önálló mondatban áll, p. „*a ki* keres, talál“ (t. i. *az* talál); „*értem*, *a mit* mondasz“ (t. i. *értem* azt); „*adok*, *a mennyit* akarsz“ (t. i. *adok annyit*).

A visszamutató mondat már természeténél fogva sem lehet — hogy úgy mondjam — *előre* mutató; pedig azzá *is* lesz, mihelyt azt teszszük fel, hogy a független mondatbeli mutatónévmás a függő mondatbeli *a*-ban ismétlődhetik; a minek nyomán a fennidézett mondatban : „*Lemondott* arról, *a mire* vágytam“ — az *a mire* állítólagos szópárt vagy így kellene elemeznünk : *az mire*, vagy pedig — minthogy ennek semmi értelme sincsen — ragostúl kellene a mu-

tató névmást eléadnunk, ekképen : „*arról mire.*“ Hogy ez a legmerészebb elemzés, melyet csak képzelhetni, nem szükség bizonyíthatnom.

Az efféle elemzés nyomán az értekezésem tárgyát tevő *a* majd tárgymutató, majd ismét minőség- vagy mennyiségmutató névmás lenne; sőt a kötszónak visszavonatkozó tagja előtt álló *a*-ban ugyanazon kötszónak *mutató* tagja ismétlődnék; és pedig még azon esetben is, melyben az itt elésorolt beszédrészek a független, jelesül a főmondatban csak lappangva szerepelnek; például: „*olyan, a milyen*“ annyit jelentene, mint: „*olyan, olyan-milyen*“; „*a mennyi*“ pedig: „*annyi-mennyi*“; „*a hol*“ így elemeztetnék: „*ott-hol*“ stb.

E szerint az *a*-nak picziny héjában a legkülönbözőbb beszédrészek lappangnának; ezt pedig már azért sem tehetjük föl, mert ezen *a* szereplésének, mindenben egyenlő eredményei arra mutatnak, hogy annak, nevek és nem-nevek előtt, ugyanazon egy alaknak kell lennie. E szócska a főmondatbeli mutató szók tökéletlen visszhangjának mondható. Magában értetik, hogy a pusztá visszhang az eredeti, valódi hanggal föl nem cserélhető.

A mutató és visszamutató szók mindig külön-külön mondatokban állnak; a miért is: *a ki, a mi, a mely, a milyen, a mennyi* stb. soha sem lehet a mutató s visszamutató szók összevonása, s két egyszerű mondat egybeolvasztója; hanem *ki* vagy *aki*, *mi* vagy *ami*, *mely* vagy *amely*, *minő* vagy *aminő*, következképpen: *mikor* vagy *amikor*, *hol* vagy *ahol* stb. is mind egyazon függő mondatot vezérlő szókül tekintendők. Minden föltevés, mely eme nyelvtani elvvel ellenkezik, csak arravaló, hogy a mutatónévmás fogalmát zavartta, bonyolultta tegye.

Minthogy tehát se nem névelő, se nem mutatónévmás a szóban forgó *a*, mi legyen tulajdonképen? Nézetem szerint nem más, mint azon távolra mutató elem vagy szócska, melynek viszonytársa a közelre mutató *e*. Ezek fennállását, úgyhiszem, senki sem tagadja. Nem egy szónál fordulnak azok elé; és pedig a szónak majd előtte, majd utána, — néha mind előtte, mind utána állván, s az *m, n* betűkkel együtt ragokat képezvén, *p. a-m-az, e-m-ez, a-m-oda, e-m-ide, a-m-ott-a-n, e-m-itt-e-n*; s — a köznép nyelvén: *ott van a! itt van-e!*

Azon szók, melyekhez *e* két szócska járul, két csoportozatra oszlanak. Az egyik csoportozatot képezik azon, határozott értelmű

szók, ú. m. tárgy-, minőség- és mennyiségjelentő névmások, egyszóval: nevek; továbbá igehatározók, illetőleg kötszók, melyekre a szóban forgó: *ki, mi, mely, hol* stb. szók visszavonatkoznak. Mutató szócskával e szerint a következők: *am-az, em-ez, am-olyan, em-ilyen, am-annyi, em-ennyi, am-ott, em-itt, am-úgy, em-így* stb. stb. Ezen, amúgyis határozott értelmű szóknak az *a* és *e* szócskák csupán csak nyomatékot adnak.

A másik csoportzatot képezik az értekezésem tulajdonképeni tárgyát tevő visszamutató szók; s az *a* szócskával együtt, mint a mely ezekhez egyedül és kizárólag járul, ilyen alakot öltenek: *aki, ami, amely, amennyi, ahol, amikor, amig, avagy* stb. Ezekben különösen sem a közelség, sem a távolság eszméje nem rejlik; ezekhez tehát csak egyik szócska járulhat; s az, természetszerint, az *a*, melynek távolra mutatása a visszavonatkozás fogalmával összeegyeztethető. Az *a* szócska itt a kérdésből való átmenetet segíti elé a határozottság *felé*; tehát — ha csekély mértékben is — inkább jelentmény-határozó természetű, s mint ilyen, a névelőhöz közeledik; míg az *a*, *e* szócskapár a távolság és közelség eszméjét nyomatósítja az első csoportzatbeli szóknál; ennél fogva inkább *rámutató* természetű, s mint ilyen a mutató névmáshoz közeledik.

A mutató szókhöz járuló *a*, *e*, miután a közbeszúrát segélyével képzett *am*, *em* ragba beleolvadt, mutató *elemnek*, — a visszamutató szókhöz közbeszúrát nélkül, függetlenül járuló *a* pedig *mutató szócskának* nevezhető.

A mutató elem, és mutató szócska azon *szókkal*, a melyekhez járulnak, szoros kapcsolatban állnak, s egymással föl nem cserélhetők, p. *amott, amolyan, emitt, emilyen*; nem pedig *e-m-ott, a-m-itt, e-m-olyan, a-m-ilyen*; és szintígy; *aki, ami, amely, amidőn*; nem pedig: *eki, emi, emely, emidőn*; míg ellenben a tárgymutató névmás két alakja főnév és névutó előtt egyaránt szabadon mozog, p. *a* részben, *e* részben, *az* érdemben, *ez* érdemben, *a* nélkül, *e* nélkül, *az* iránt, *ez* iránt stb.

A felhozottak alapján a visszamutató szók csak a távolra mutató *a* szócskával egyesíthetők; s minthogy ezek (kivéve a *hol* szót az ilyen felkiáltásban: *ahol a! ehol e!*) mind mássalhangzón kezdődnek, az *a*, mint említém, közvetlenül járul azokhoz: *a-ki, a-mi, a-hol* stb.; az *a* és *e* pedig *a mutató* szókkal, melyek egytől-egyig magánhangzón kezdődnek, az *m* betű közvetítése mellett egyesül.

Ezen *m*, egyfelől mint közbeszúrat, másfelől mint csaknem valaményi visszamutató szónak kezdőbetűje, e két szócsoporthozat különleg igen hasonlónvá teszi, p. *amarra*, *emerre*, *a-merre*; *am-annyi*, *em-ennyi*, *a-mennyi*; *am-olyan*, *em-ilyen*, *a-milyen* stb.

E közbevetett *m* legjobban mutatja, mily lényeges a különbség a mutató elem, vagy szócska, s a mutató névmás között. *Emennek* még *a*, *e* alakjában is mindig lappang a *z* betű, p. *a(z)* nélkül, *e(z)* mellett; míg a mutató elem, nem bírván *z*-vel, másféle közbeszúráthoz folyomodik, valahányszor magánhangzón kezdődő szókhöz járul. Így például, mily nagy a különbség e két szó között: *amaz*, és *azaz*. Az *amaz* csak *egy* szó; míg az *azaz* kötszó egész mondatot képez: (*az az*, *hog*y stb. = *illud est illud*). Épen így: „*amilyen*“ visszamutató név; „*az milyen*“ pedig kérdező, vagy felkiáltó mondat. A *z* betű tehát határvonalat jelöl ki a mutató elem, vagy szócska, s a mutató névmás közt.

Szerintem három, egymásból kifejtett, rokontermészetű, de mégis különböző alak forog itt szóban:

1) *a*, *e* mutató elem, vagy mutató szócska, a melynek sajátosságait és szerepét taglalom. Ebből lett, a *z* hozzájárultával:

2) *az*, *ez* mutató névmás. Emennek távolra mutató alakjából fejlődött:

3) *az* illetőleg *a*, névelő.

A mutató elemnek mutató és határozó ereje leggyengébb, leg-halványabb; mert legáltalánosabb. E szócskák névhez, határozóhoz, kötszóhoz járulnak egyaránt. Ily különböző beszédrészek közé csak is teljesen ki nem fejlett alak vegyülhet. E fejletlenséget pedig arról ismérjük meg, hogy az ilyen alak önállóan nem használható, külön elé nem adható; mert így nem bír felfogható értelemmel. Az ilyen alakból természetesen fejlődött ama két beszédrész, melyek csupán csak *névre* mutatnak, s csak *ennek* adnak határozott értelmet, tudniillik: a tárgymutató névmás, s emennek szüleménye, a névelő *).

Az említett alakok némely esetben külsőleg egészen hasonlóak. Csoda-e, hogy egyszer-másszor összetévesztetnek? E mondat-

*) A névelőt illetőleg ismétlem, hogy az kivételesen egypár időhatározónak, s általában a *nevekből* alakuló igehatározók felsőfokának is szokott nagyobb nyomatékot adni (*a múltkor*; *a legritkábban*).

ban például: „*a* szerint, amint *a* felek megegyeznek“ — az első *a* mutató névmás; a második mutató szócska; a harmadik pedig névelő. Némelykor a mutató névmást csak hangsúlyozás útján különböztetjük meg a névelőtől, p. „egyek vagyunk **a** részben (t. i. *azon* részben; *azon* tekintetben) és: „nincs hiba *a* részben, de van az *egészben*.“ Amott mutató névmás, emitt névelő az *a* és *az*.

A magyarnak azt sugallá nyelvézéke, hogy a mutató névmásnak *az* és *a* alakját megnevezett tárgyra mutatólag, vagyis: *azon*, *ama*, *az a* helyett — óvatosan használja; minthogy ez a névelővel összetéveszthető. Látjuk is, hogy ezen alak mindössze is csak egypár főnévre mutatólag szerepel, a melyekkel együtt tágabb értelemben vett határozókat képez, ú. m.: *a* tekintetben, *a* részben, *az* érdemben stb. De nem mondjuk egyszersmind: *a* ház, *a* kertben (*azon* értelemben, hogy: *azon* ház, *azon* kertben). A közelre mutató alakot ellenben, mint az: *ez a*, *ezen*, *eme* szók rövid helyettesítőjét, megszórítás nélkül használjuk, p. *e* ház, *ez* emberrel stb.

A hol névelő áll, ott a névelős szóra esik a hangsúly, a hol pedig mutató névmás, vagy mutató szócska fordul elő, ott *eze*ken nyugszik a hangsúly. A mutató névmást illetőleg a fölebbi példára hivatkozom (*a* részben, és *a* részben). A mutató szócskára nézve a következőt idézem: „ne feszegessük, amit úgysem másíthatunk meg.“ És: „ne feszegessük a *mit*.“ — A magyarban tehát, mint látjuk, a három *a*-nak szabatos meghatározása a nyelvtani elvek és szabályok legszigorúbb alkalmazását teszi szükségessé.

Foglaljuk röviden össze a mondottakat:

A *ki*, *mi*, *mely*, *hol*, *mikor*, *még* stb. visszamutató, visszavonatkozó szók nyomatosítására szolgáló *a* se nem névelő, se nem mutató névmás, hanem *mutató szócska*. Ezen elmélettel a következő elvek állnak összefüggésben:

a) A névelős szó, s a mutató névmás mindig csak független mondatnak szolgálnak alapjául; következésképen nem érintkezhetnek a visszamutató szókkal, melyek csak függő mondatot vezérlenek, s már ennél fogva is határozatlanok.

b) A mutató szócska csak a visszamutató nevekhez, és — a *mily* névhatározón kívül, melyet szintén nyomatosít *) — igehatározókhöz, illetőleg kötszókhöz járul. Ennél fogva:

*) Az ilyen mondatban: „*Mily* szép vagy!“ „*Mily* nyájasan fogadott.“ „*Mily* sötétre fessem az ajtót?“ — a *mily* melléknévhatározó, illetőleg: *névből* alakúlt

c) A mutató szócska soha sem állhat névutó előtt, mint a mely csak előtte álló nevet határoz meg, s e szerint vagy magával a névvel, vagy az ennek helyét pótló mutató névmással érintkezik. A mutató névmás határozója tehát csak névutó lehet.

Ebből az következik, hogy a mássalhangzón kezdődő névutók előtti *a* is csak mutató névmás lehet; akár *aki*, *ami*, akár *hogy* (kötőszó) a viszonyzó; sőt ha nincs is viszonyzó. Mert az *a* ezen esetekben is *névre* mutat, s már ennél fogva sem lehet mutató szócska. Például: „*a végett* jöttem, *hogy* tanácskozzunk.“ Ez annyi, mint: „*az-ért* jöttem, *hogy* stb. — Vagy, viszonyzó nélkül: „*a miatt* haragszol?“ t. i. „*azon* dolog miatt haragszol?“ Itt az *a* csak úgy mutató névmás, mint a következő összetett mondatban: „haragszom *a miatt*, amit tettél velem“ *).

A helyesírás kérdésére visszatérve, ismétlem, a mit a jelen értekezés első részében mondtam, azt tudniillik, hogy a Nagy-Szótár készítői által e részben megállapított írásmódot, vagyis: a mutató szócskának az illető szókkal való összevonását teljesen igazoltnak tartom.

Az összevonás nemcsak azért helyes, mert az *a* a szóban forogó esetekben mutató szócska, s mint ilyen egyszerű elötoldatot, előtétet képez; hanem azért is, mert a nagy számba rúgó visszamutató, visszavonatkozó szók nem ritkán névelős főnevek gyanánt állnak a mondatban; s ekkor az *a* — anévelő — természetesen, különírandó. Ebből az következik, hogy ugyane szókkal a másik *a* — a mutató szócska — összevonandó, hogy a fenforgó értelemkülönbség az írásban, mint a beszéd hű rajzában, legottan tűnjék föl.

igehatározók határozója. Ez, visszavonatkozólag használva, természetesen, elfogadja az *a* szócskát, p. „A mily jó ő maga, oly gonosz a testvére.“

*) Az akadémiai Szótár nagyérdemű szerkesztőit a következő körülményre bátorítokom figyelmeztetni. A N.-Szótárban az *amiatt* szónál eme példaidézés után: „*amiatt* jöttem, *hogy* értekezzen veled“ — a következő tétel áll:

„*Ha az a nem csupán mutató, hanem névmás*, akkor a viszonyzó *aki*, vagy *ami*, s ekkor elválasztva írandó.“

Mellőzve ezúttal a különírás és összevonás kérdését, azon föltevással szemben, hogy a *miatt* előtti *a* pusztá mutató is lehet, az értekezésem c) pontjában felhozottak alapján azt a szerény észrevételt teszem, hogy a *miatt* előtti *a* soha sem lehet mutató szócska; soha sem lehet más, mint az mutató névmás. Hogy nyelvtani fejtegetésekben névelő is lehet, magában értetik.

A magyarban három *a* fordul elé. Ezek egyikét, a névelőt, mindig, kivétel nélkül, másikat pedig, a mutató névmást rendszeren a szóktól elválasztva írjuk. Helylyelközzel e kettő is — mint főlebb kimutattam — fölcseréltetik egymással. Épen ezért kellene az összetéveszthetés eseteit ritkítanunk; a mit minden bizonynyal elérnénk azon esetre, ha a három *a*-nak egyikét — a szóban forgó mutatót — az illető szókhöz csatolnók.

Tudtommal jelenleg csak a *vagy*, s itt-ott a *hol*, *hova*, *honnan* kötszókkal vonatik össze az *a*. Okát keresem. Ha névelő ezen *a*, akkor az itt idézett szók előtt is az; s ekkor ezek előtt is külön kellene állnia. Ha pedig nem névelő, hanem mutató szócska, akkor kivétel nélkül valamennyi visszavonatkozó szókkal össze kellene azt vonni. Azon föltevés, hogy ezen *a* mutató névmás, ha alapos volna, sem változtatna a dolgon; mert a mutató névmás is gyakran olvad az illető szóval össze; p. ezalatt, azután, mindamellet stb. A mutató szócskának a visszamutató szókkal való összevonását tehát czélszerű írásmodnak tartom. Egyébiránt, bármint álljon e részben a helyesírás kérdése, s ha a tisztelt közönség nem állna is el az eddigi szokástól, úgy vélekedem, hogy a nyelvész kötelességet teljesít, a midőn buvárkodásának szükségképeni következésére utalván, ezt javaslatkép eléterjeszti.

Miután a mutató szócska nyelvtani szerepét általánosságban jeleztem, befejezésül e szereplés részleteit illetőleg mondom el röviden nézeteimet. A mutató szócska használatának kérdése a következő fölvekre vezethető vissza:

1) a mutatószócska a visszamutatást nyomatossá teszi. A nyomaték szüksége leginkább ott forog fenn, hol a visszavonatkozást bizonyos tárgyra különösen rámutatólag akarjuk kifejezni. A hol ennek szüksége fenn nem forog, ott az *a* mellőzhető; a nélkül azonban, hogy annak kitétele ez esetben is, hiba volna; mert a visszamutató határozottabb eléadása soha sem lehet hiba. Mondhatjuk tehát, például: „én, *ki* mindig búsulok“; vagy: „én, *aki* mindig“ stb. „Ő, *ki* oly vig volt“; vagy: „ő, *aki*“ stb. „Itt, *hol* annyit szenvedek“; vagy: „itt, *ahol*“ stb. „Midőn látom“; v. „amidőn látom.“ — A következő mondatokat ellenben csak a mutató szócskával együtt fejezhetjük ki szabatosan, s magyarosan: „csak olyant választok, *akit* szeretek“; „*amelyiket* czélszerűnek tartom, *azt* fogadom el“;

„segíts, *ahol* és *amikor* csak lehet“; „Pál jeles ember; *amiért* is mindnyájunk tiszteletét bírja.“

2) Valahányszor nem egészen világos a szónak visszavonatkozása, nehogy kérdő szónak tekintessék, mutató szócskával kell élni. A kétértelműség leginkább ott áll elő, hol a visszamutató szót az ige — még pedig előtétés igekötő nélkül — nyomban követi; vagy, a hol a létige elhallgatásával a visszamutató szót követő beszédrészek a mondat értelmét legott ki nem mutatják. Ilyenkor az élőszó hangsúlyozással enyhíthet a bajon; de az olvasó csak akkor veszi észre a tévedést, a mikor már végig ment a mondaton; például: „Hova hinak, oda megyek“ — (e helyett: *ahova* hinak). „Mi tetszik, azt teszem“ (e h. *ami* tetszik). „Annak adom vissza, kié (e h. *akié*). „Ki nem akarja elismerni, hogy stb.“ (e h. *aki* — —). „Mi alkalmas arra, hogy stb.“ (e h. *ami* — —). Az idézett példák eléggé mutatják, hogy a mutató szócska elhagyásával értelemzavar támadhat. Főlöszleges mondanom, hogy a felhozottak a *vagy*, *még*, *midőn* szokat nem illetik; miután ezek mutató szócska nélkül is mindig *csak* visszavonatkozó szók.

3) Az *a*-t azon csonka mondatokban is használjuk, melyekben a visszamutatás tárgya kitéve nincsen; p. „megtettem úgy, *ahogy*“ — „*ameddig*, *addig* csak viszem“; „*fizetk* akkor, *amikor*“. — A következő összetételnél: *annyira mennyire* kivételt tesz a nyelvszokás, a *mennyiben* itt az *a* el is maradhat.

4) Némely szóval mindig együttjár az *a*. Ezek a következők: *ahány*, *ahányszor*, *amint* (németül: so wie), *ahogy* (so wie), *amint* (so bald als). Például: „*ahány* forintot ma félretesz“ stb.; — *ahányszor* ide jön“ stb.; — „*amint* vetsz, úgy aratsz“; — „*amint* meglátott, azonnal távozott“; — „*úgy* mondom el, *ahogy* tudom.“ — Nem mondjuk e szerint: „*hány* forintot megtakarítasz, *annyi* marad zsebedben“; — „*hányszor* ide jön“; — „*mint* vetsz, úgy aratsz“; — „*mint* meglátott“ stb.

5) Némely kötszóhoz soha sem járul mutató szócska. Ilyen kötszó például a *mint*; de csak következő nemében a hasonlításnak: *úgy* — *mint*; *oly* vagy *olyan* — *mint* (p. *oly* szép, *mint* az angyal; nagyobb, *mint* én; én színt *úgy* ember vagyok, *mint* te stb.).

Hasonló kötszók ezek: *mihelyt* — azonnal; *minél* — annál; annál inkább — *mivel*; végre a nem-hasonlító *hogy*, melynek, mint tudjuk, többféle szerep jutott nyelvünkben, p. „látom, *hogy* sietsz“;

— „itt az idő, hogy tegyünk valamit.“ — A széphanag, a beszéd folyékonyasága, s kötött beszédben a hang- és versmérték a mutató szócskának majd alkalmazását, majd ismét elhagyását igényelhetik; de ezen igények másodrendűek a főtekintettel szemben, mely azt követeli, hogy a visszavonatkozás könnyen érthető, legott világos, egyszóval: határozott legyen. Erre való az *a*; ezen — a szó teljes értelmében *visszamatató* szócska.

Ezek azok, miket az *a*, *e* mutató elemről általában, s az *a* mutató szócskáról különösen elmondani szükségesnek tartottam. Az előadottakból kitetszik, hogy a szóban forgó *a* nyelvünkben elég fontos szerepet játszik arra nézve, hogy a nyelvész figyelmét ki ne kerülje.

A Magyar Akadémia, s különösen a Nagy-Szótár érdemes szerkesztői által e szócska miségét illetőleg kifejtett elmélet érvényesítésével azt nyerné nyelvészetünk, hogy a névelő és a mutató névmás fogalmának, s működési körének tisztasága megőriztetnék, s minden hibás következtetésnek, melyet a mutató szócskának e nyelvtani alakokkal összetévesztése szülhetne, eleje vétetnék.

Az Akadémia elvének elfogadását tehát a magyar nyelvészet érdeke kívánja. Ennek sikerülése esetére szerencsésnek vallanám magamat, ha az értekezésemben felhozottak a siker kivívását elősegítnék, s jelesen az általam mélyen tisztelt nyelvtanárok helyeslésével találkozónának. Ha azt el nem érhetném, a kívánt siker kieszközlését avatottabb tollból folyó bizonyítékoktól várom; buzgón óhajtván, hogy e kérdésben a Magyar Tudományos Akadémiának alapos elmélete, czáfolhatatlan elve, s az erre alapított írásmód is, diadalra jusson.

JOANNOVICS GYÖRGY.

VEGYES APRÓSÁGOK.

ISMERTETÉSEK, ÉSZREVÉTELEK, FEJTEGETÉSEK.

30. *Ebel H. Zur lautgeschichte. Die verwandlungen des kt, pt und ks, ps.* (Kuhn Zeitschr. f. vgl. spr. XIV, 241 stb. ll.). — Ebelnek már egy ily hangtani czikkét ismertettem meg NyK. III, 311 stb. ll., a hol azt is érintettem, hogy mily tekintetben ránk nézve is érdekesek Ebelnek az összehasonlító árja nyelvészet terén forgó czikkei. A jelen czikk ismertetése is igazolni fogja, a mit ottan mondtam.

Annak a görög-latin hangszabálynak, hogy *t* előtt *media* vagy *aspirata* elváltozik tenuissá (*μειμνται, βέβορται, γέγραπται; actus, scriptus, vectus*), ellenébe Ebel állítja a német nyelvnek azon hangtörvényét, hogy a *t* előtt más muta, kivéve, ha közbül csak újabb korban néma *e* esett ki, nem tenuissá, hanem spiranssá vált (*macht, schrift, dachte*, még kölcsönvett szókban is: *pacht* = pactum, *gruft* = crypta, *marcht* a berlini népejtés szerint *markt* helyett); szintígy liquidák után nem tenuis toldatik be, mint lat. *emptus*-ban *p*, hanem spirans (*kunft, zunft*). Azonban követik a görög és latin nyelvek részben e második hangtörvényt is, a mennyiben a dentalis mutát *t* előtt okvetlenül spiranssá (*s*) változtatják, s így *πιστός, claustrum*-ban az *s* épen úgy fejlődött, mint a ném. *last*-ban; a latin azután az *s* utáni *t*-t is áthasonítja (*missus*); végre liquidák utáni beltoldatúl szintén *s*-t használ: *mansum* (ebből: *mans-tum*), *salsus* (ebből: *salstus*), v.ö. ném. *wulst, kunst* *). Úgy mint a német mutatja a gutturalis *s* labialis spiranst is *t* előtt az új-görög (*κλέφτης* e h. *κλέπτης, χτένι* e h. *κτένιον*),

*) A szanszkrit ellenben meghagyja *t* előtt a dentalis mutát: *atti* (ad-ti h, *eszik* = lat. *est*, ném. *isst*).

az oszk (*scriptas* = *scriptae*), az umber (*rechte* = *recte*), az újperzsa (*heft septem*). — Hogy a *kt*, *pt* sok árja nyelvben elváltozott, arra mutat, hogy e mássalhangzó-csoportok ejtésében bizonyos nehézség éreztetett; leginkább szó elején, hol csakis a görög bírja a *κτ*, *πτ*-t kiejteni (az új-szláv nyelvekben szintén előfordúlnak, de csak önhangzó-kiszorítás folytán: *kto* ki = ószl. *kūto*, *ptica* madár = ószl. *pūtica*). Ebel most tüzetesen tárgyalja, mi módon igyekeztek az illető nyelvek a *kt*, *pt* ejtésén könnyíteni. Azt kellene gondolnunk, mond Ebel, hogy a legegyszerűbb mód erre az első tenüis assimilatiója volna, mint ezt a román nyelvek széltiben előnkbe is mutatják (olasz *atto* = *actus* és *aptus*, spanyol *matar* = *mactare*, fr. *lutter* = *luctari*). De a görögben és latinban erre csak kevés biztos példát találunk; az utóbbi főleg csak mássalhangzók után ejt néha *t-t* *kt* helyett (*mīstum*, *tortum*, *ultus*, *quintus*). Szorosabban tekintve, mondja Ebel, azt fogjuk találni, hogy az assimilált *tt* csak látszólag állott elé egyenesen *kt*, *pt*-ből, valósággal pedig közbeneső *χt*, *ft* által közvetített; s ez a román nyelvekre nézve is a legvalószínűbb. Van azonban az assimilatió kivül az alkalmatlan consonans-csoportok elkerülésének az a módja is, hogy egy harmadik consonans közbetoldatik, mely az ejtésben mindegyikhez könnyen hozzásimúl; két tenüis közt ilyen czélra legalkalmasabb az *s* spirans, mely *k*, *p* után és *t* előtt egyaránt könnyen kiejthető. Már a latinban van így *abstineo*, *asporto* (*absporto* h.), *ostendo* (ellenben *obstineo*). A litvánban megvan ugyan *kt*, de néha *sz* (= *š*)-et told be: *auksztus* magas (ettől: *augti* nőni). Tudva azonban, hogy a latin mennyire szereti az *st-t* assimilálni s a *t-t* azután elejteni (*clausum*, *morsum*, *haesum* stb.), s miután a *pt* kikerülésének nyomai megvannak *abstineo*, *ostendo*-ban: föl kell tennünk, hogy *pst*, *xt* (*pt*, *kt* helyett) megvolt ilyenekben is, mint *lapsus*, *fluxus*, *fixus*, *fricus* (*frictus* mellett), *plexus*, *flexus*, *nexus*, *peccus*, azaz megvolt *lapstus*, *fluxtus* stb.; szintígy *farsum*, *parsum*, *tersum*, *mersum*, *sparsum*, *mulsum* (ezektől: *mulgeo* és *mulceo*), melyekből a *k* kiesett. Megértjük így azt is, hogyan felel meg a lat. *ursus* a gör. *ἄρκτος*-nak (t. i. *ursus* ebből lett: *uratus*). — A két tenüis összetalálkozásán segít az a másik mód is, melyet a *t-t*-re nézve a latin és görög rendszeren alkalmaznak, hogy t. i. az első spiranssá válik. Más nyelvek ezt a *kt*, *pt*-re is alkalmazzák. E mellett azonban, a mint Ebel élesen észrevette, úgy látszik, hogy a *pt*-t még könnyebben ejthetőnek érezték, mintsem a *kt*-t; innen

van, hogy a latin *ct* az oláh nyelvben rendszeren *pt*-be ment át (*copt coc-tus, fript frixus, lapte lac, noapte nox, pepte pectus*), s részint még tovább is *ft*-be (*doftor doctor, leftice lectica*). Egyébiránt a *kt* első rendes elváltozatja *xt*, a germán, kelt, s (az oláhon kívül) a román nyelvekben. Mert ez utóbbiakban is az eredeti *kt* mindenféle változatai egymással összefüggésben csak *xt*-ből fejthetők meg, s van is már középlatin *jactivus*-féle alakokban arra való rámutatás, hogy p.o. egy olasz *oggetto* nem közvetlenül *objectus*-ból, hanem *objechnus*-féle alakból lett. Ezután Ebel a *kt* változatjainak részletes tárgyalására térvén át, eléadja, hogy

a) *ht*-be ment át a gótban (azaz *xt*-be): *nahts* = litv. *naktis*, lat. *nox, vñs*; *sauhts* kór (ettől: *siukan*, újném. *siechen*); *raihts* = *rectus*. Hasonlóképen az ó-írben: *ocht octo, recht lex*; v.ö. ó-fríz *riucht recht, fuchta fechte*; középalföldi: *sochte sanft, ambocht officium, brochte, mochte*; angol *thought, bought, sought*-félék, melyek a XVII. században még hallatták a gutturalisukat. Ebel annak, hogy a *χ* mély önhangzóval (*u, o*) szeret együttjárni, azt is tulajdonítja, hogy a spanyol *auto* = *actus*-ban, port. *Outubro* = *October, doutor* = *doctor*-ban *u*-vá vált; ez azonban csak úgy fogható föl, hogy a *χ* előbb lágy *γ*-vá, s azután *u*-vá lett, mint a tatárban p.o. *tau* = *taγ, áuz* = *aγüz, sau* = *saγ* stb. Volt is ilyen az angol *gh* p.o. *daughter, thought*-ban. Másrészt a *χ* *h*-vá is gyengülhet, s mint ilyen az ejtésben egészen el is enyészhet, úgy hogy csak a rákövetkező *t* kettőzésében, vagy a megelőző önhangzó megnyújtásában marad még némi nyom; v.ö. svéd *natt nacht, ó-éjszaki rêtt* jus, *sött morbus* (= gót *sauhts*). Most már csakugyan szemmel látható, hogy az olasz *atto*, fr. *jetter* (most *jeter*)-félék hogyan lettek *actus, jactare*-ből *xt*-vel való alakok közvetítése által.

b) A *xt* elváltoztatja *χ*-ját elő-gutturalis spiranssá (Ebbel palatalis sp.-nak nevezi), azaz *χ'* (*ch* a német *ich*-ben), s ezt megint el is lágyítja *j*-vé; gyakran ez a megelőző önhangzónak *e, i*-vé alakulását is okozza, v.ö. angolszász *ambiht* (= alf. *ambacht, ambocht, ó-ész. ambôtt*), *drihten* (ó-ném. *truchtên, ó-ész. drôttinn* — a finnben a *ruh-tinas* alakot ölti magára); így a walesi *noith* = ír *nocht nox* (ó-ész. *nôtt, gót nahts*); a kymri *reith, taith, wyth* (azaz *uith*) = gaedheli *recht, techt* (iter), *ocht*. Főleg tekintetet érdemel a portugali *noite, oite* (provinc. *noit, oit, fr. nuit, huit*), *feito* = *factus, dito* = *dictus, fr. dit* (tehát megelőző *i*-vel egybeolvadt a *j*); sőt a fr. *oint, saint*-ben

(= unctus, sanctus) még az *n*-en is átlépett a *j* (*onxt, *onjt*, *ojnt*). — A *xt*-nek palatalis (elögutturalis) ejtése mellett (*χ't*, *jt*) könnyen keletkezik az átvett *tχ*, *tj* is, melynek elváltozatja a spanyol és provençal *ch*, azaz *č*: sp. *noche*, *ocho*, pr. *fach*, *och*, *drech* = factus, octo, directus; eléfordúl ez a milánói tájnyelvben is, hol *nocc* = ol. *notte*, *lacc* = latte, *tinc* = tinto (*c* = *č*). Így az a) és b) pontok szerint az eredeti indogermán *akta*, lat. *octo*, gör. *ὄκτω* számnévnek következő elváltozott alakjait szemlélhetjük: a) gót *akta*, ó-ném. *ahō*, ír *ocht*, újgör. *ὄκτω*; óész. *atta*, svéd *atta*, dán *aatte*, olasz *otto*; b) angol *eight*, kymri *wyth* (*wiith*), port. *oito*, prov. *oit*, fr. *huit*; — spany. *ocho*, prov. *och*.

c) Különös elváltozásai vannak a *kt*-nek *i* vagy *j* előtt. Az olaszban lesz a *ctj* vagy *zz* (*dirizzare* = *directiare), vagy gyakrabban *cci* (*succiare* = *suctiare); a többi román nyelvek csak egyféle változást mutatnak ejtésileg: sp. *enderezar*, prov. *dressar*, fr. *dresser*; fr. *sucer*. Hasonló módon bánnak a *ptj*-vel: ol. *cacciare* = *captiare, sp. *cazar*, prov. *cassar*, fr. *chasser*; ol. *nozze* = nuptiae, fr. *noces*. Ebel azt hiszi, hogy itt nem a *c*, *p* esett ki, hanem *c*, *p* és *j* közül a *t*; s hogy itt is a közvetítő *xt* még fölvehető. De azt hiszem, helyesebben magyarázzuk e hangváltozásokat úgy, hogy előbb a *tj* változott *č*, *s*, *c* (ol. *z*)-vé, s ezek assimilálták azután a *c*, *p*-t, a mi mellett lehet, hogy ez utóbbiak el is spiransodtak: *sučare (*suč-čare*), *nopze (*nofze*, *nozze* — minthogy az *f* ilyenhelytt *χ*-be is megyen át). Különös figyelmet érdemelnek itt a szláv nyelvek, melyekben eredeti *kt* csakis *i*, *j* előtt fordul elé (főleg ть = szkr. *ti*, gör. τι-ς, σι-ς képzővel alakult nevekben, s az infinitivusban, melynek szintén *ti* a képzője). Az ilyen helyzetű eredeti *kt* ugyanis a szláv nyelvekben most négyféle alakban jelen meg: szerb *ć*, orosz *č*, cseh-lengyel *c*, ószláv *št*, p.o. *moč*, *moč*, *moštī* (hatalom, a *mog* ige-tőtől, *mogti*, *mokti* helyett = ném. *macht*); *noć*, *noč*, *noc*, *noštī* (éj, *nokti* h. = ném. *nacht*); *peč*, *peč*, *piec*, *peštī* (sütni, a *pek* ige-tő infinitivusa, *pekti* helyett); hasonlóképen a *dūkti (filia = θυγάτηρ, szkr. *duhitar*, ném. *tochter*) lesz ószl. *dūšti* (gen. *dūštere*), szerb *kći* *dkći* helyett; gen. *kćeri*), orosz *doč* (gen. *dočeri*), cseh *dcera*. Ebel azt véli, hogy a *kt*-nek ezen szláv hangváltozásai szintén előbb alakult *xt*-n alapszanak. De így nem magyarázhatja meg a szerb *kći* szóalakot, mely a *k*-t még megtartotta. Sőt épen ez mutatja, hogy

fejlődött a *kt*. A *t* az *i* előtt szükségképen *t* lesz, melynek rendes elváltozása *č*; így a megvolt *dukti*-ből épen úgy áll elé az orosz *duč*, mint az olasz *succiare* a *suctiare*ből; a cseh *dcera* úgy, mint az olasz *dirizzare* a *directiare*-ből; az ószláv *dušti* pedig még a *k*-ből eredt spiranst (χ) mutatja a palatalis *t*-hez áthasonulva (*š*).

A *pt* változásaira nézve Ebbel megjegyzi, hogy az *ft*-be való átmenetén kívül, az *f* még helylyel-közzel *h* (χ)-ba is megy át (v.ö. spanyol *hijo* = filius, fr. *hors* = foras); ezért valószínű, hogy azon olasz *atto*-t, mely = *aptus*, az **afto*, *ahto* alakok közvetítették. Ugyanarra mutatnak a sp. *malacho* = male *aptus*, port. *receitar* = receptare, melyek a *nocte*-ből eredt *noche*, *noite* mellé állíthatók. E mellett az *f* el is lágyúl *u*-vá, a sp. *cautivo* = *captivus*, *bautizar* = *baptizare*-ban.

Befejezésül Ebel még az eredeti *s* elékerülő gutturalis és labialis muta, vagyis a *ks* és *ps* változásait tárgyalja. Az első tüccmény, a mi itt szemünkbe tűnik az, hogy a muta aspiratává vagy spiranssá lesz, a mi egyszersmind annak az *s*-hez való assimilatióját készíti elé. Így az *ap aqua*, *váč* (*vák*) vox tőknek zend nominativusai: *áfs*, *vákhs*; így felel meg a gót *vahsa* a gör. $\alpha\rho\acute{\epsilon}\xi\omega$, $\alpha\upsilon\acute{\xi}\omega$ -nak. Hogy az ó-görögben is már az ξ , ψ -nek $\chi\sigma$, $\varphi\sigma$ -féle ejtése mutatkozott, Ebel Priscianus egy helyéből (I, 7.) következteti, melyet csakis így lehet érteni: „multo molliorem et volubiliorem sonitum habet ψ , quam *bs* vel *ps*“, meg: „sicut ergo ψ melius sonat, quam *ps* vel *bs*, sic α etiam quam *gs* vel *cs*.“ Az assimilatióból megértjük a görög $\delta\iota\acute{\xi}\acute{\omicron}\varsigma$ -t e mellett: $\delta\iota\sigma\acute{\omicron}\varsigma$, a $\tau\omicron\iota\acute{\xi}\acute{\omicron}\varsigma$ -t e m. $\tau\omicron\iota\sigma\acute{\omicron}\varsigma$, v.ö. lat. *nāsus* és *nixus*, *tēla* e h. *teala*, *āla* és *axilla* stb. — A *ps*-re nézve mutatja az assimilatiót (illetőleg az *fs*-ből eredő $\chi\sigma$ közvetítését is) a lat. *capsa* szó, mely az olaszban *cassa*, sp. *caxa* = *caja* (*kaĵa*), port. *caixa* ($x = \acute{s}$), fr. *caisse*. — A szanszkritnak azon sajátosságos hangszabálya van, hogy *k* után az *s* mindig *š*-sé válik, s Ebel ebből nagy éleslátósággal következteti, hogy a szkr. *šaš* számnév, minthogy különben *š* nem áll *a* önhangzó után, eredeti *kšvaks* alakból változott el, a melyből egyszersmind a rokon nyelvekbeli alakok is megfejthetők: zend *kšvas* gör. $\rho\acute{\epsilon}\xi$, $\acute{\epsilon}\xi$, lat. *sex*, gót *saihs*. — Végre mint a *kt*, *ps* sajátosságát emeli ki, hogy *sk*, *sp*-re is ugranak át, néha aspiratióval $\sigma\chi$, $\sigma\varphi$. Ennek azonban a román nyelvek csak $\alpha = sc$ -ra nézve nyujtják példáját, p.o. olasz *lasco*, fr. *lāche* = *laxus*. — Még meg kell említenem Ebelnek azon véleményét, hogy a gör. $\alpha\tau$ ellenében (úgy mint

fentebb a lat. *s*, ebből: *xt*) a szanszkr. *št* és *kš* is *s*-nek (= *š*) közbeszúrásával magyarázható: *òxrw* = szkr. *aštâu* (*akštâu-ból); *òxrw* = *rkša* (*rkšta); *xrw* = szkr. *kšanômi* (*kštanômi).

Lássuk már most az árja nyelvek körében eddigelé szemlélt hangváltozásoknak némi hasonpárjait a magyar és finn-ugor nyelvekében. A „Néhány magyar igeképzőről“ című értekezésemben (fent. 145—174. l.) kimutattam, hogy a finn-ugor nyelvek eredeti causativképzője, elhagyva a végönhangzót, *kt*, mely egyszersmind a cseremisiz alak. Ez a finnben, mely a *kt* hangzócsoportot nem türi, *tt* lett, épen úgy mint az olasz *atto*, *otto* actus, octo-ból; lett *ht* (*xt*) is a finnben, mely a *kt* nek legegyszerűsebb változása (mely a *tt*-t is megelőzi, v.ö. gót *ahtau*, ó ész. *átta* = octo); lett továbbá a mordvinban *ft*, mely a *xt*-ből áll elé; néha az osztjákban *pt* is, mint az oláh *opto* = octo. A magyarra nézve megjegyzem, hogy nincs neki más *kt*-je, mint az, mely újabb korban, önhangzó kiszorításával állott elé (mint *böktem*, *laktam* e h. *bököttem*, *lakottam*; ilyen van az újnómetnek is, p. *steckt*, *leckt*). Az eredetileg egymással összekötött *kt* ellenben nem maradt meg a magyarban sem, mint nem maradt a finnben, hanem olyképp változott, mint azt fentebb az árja nyelvek terén is láttuk, jelesen: *jt* lett (megelőző *ht*-ből), mint p.o. az *-ojt* (= mai *-ít*) képzőben, és *t* (*tt* helyett, megelőző *ht*-ből): *mosat*, *teremt*. — De még egy másik pontra nézve is nyerrünk fölvilágosítást a *kt*-nek árja változataiból. Ugyan a fent idézett értekezésemben már azt a véleményt mondtam ki, hogy *st* is, mely a finnben *s* a magyarban (az *-aszt* képzőben) mint causativképző szerepel, alakilag is azonegy az eredeti *kt*-vel. Most e nézet támogatására, arra utalhatok, hogy ez csak olyan jelenség, a milyen az, hogy a szkr. *aštâu* eredeti *aktâu* (*òxrw*) helyett áll, vagy a latin *fluxus* (ebből: *fluxtus*) e h. *fluctus*; vagy hogy a lat. *ursus*, szkr. *rkšas* = gör. *òxrw*, azaz *urxus*, *rkštas* helyett vannak. *S* a mint ezek ejtéskönnyítő *s* közbeszúrásával magyarázódnak, bátran hihetjük, hogy a finn és magyar nyelvek is, a már nem kedvelt *kt* ejtésén úgy is segítettek, hogy a *k-t* közé *s* betűt toldottak közbe, úgy hogy *kst* (magy. *kszt*) állott elé, melyből azután a *k* elejtődött (mint a szkr. *aštâu*-ban, lat. *ursus*-ban, *s* különben is szükségképen a finnben, mint p.o. *juosta* futni e h. *juoksta*). Mindenesetre az *st*-nek ilyen módon *kt*-ből való eredetése hasonlító nyomozásainkban komoly figyelembe veendő; így p.o. nagyon is lehet, hogy a finn *estü*

(akadályozni) igető, e h. *ekstā, tökéletesen = magy. *akaszt*; így volna alakilag tökéletesen megérthető a magy. *nyest*, *nyuszt* = vog. *hohs*, finn *näätä*.

31. *Latin br, mely tr-ből ered.* Bármily meglepő is első tekintetre e hangváltozás, de kimutatja Kuhn (a Zeitschr. f. vgl. spr. XIV, 215. stb.) több oly latin szón, melyek *-bro* képzővel igéből származnak, s többnyire eszközt jelentők. Ilyen szók különben a latinban is s a rokon nyelvekben *tro* képzővel készülnek (p.o. *aratrum*, ἄροτρον). Kuhn most ebből az alakból vezeti le mint különös változatot a lat. *-bro* képzőt. A változat lehetőségét mutatja a gör. -τρον a -τρον mellett s az ἐρωθρός (szkr. *rudhira*) = lat. *ruber* (ebből: *ruthro vagy *rudhro*). A képzőjüknél fogva itt tekintetbe jövő lat. szók: 1) *cribrum* (a *cri-* igéből, mely a *cerno* = κείνω-ban van, v.ö. *discrīmen*) = ó-ír *criathar*, ó-fném. *ritra* (ma: *reiter*, *reuter*); 2) *terebra* (később előfordúl még *terebrum* is) = ó-walesi *tarater* (a mint *aradar*, *arader* is = *aratrum*) = gör. ῥέτρον; 3) *flabrum* (v.ö. a jelentésre nézve *flabellum*) = újn. *blatter* (specialisabb jelentéssel; ófn. *plátara*, kfn. *bláter vesica*). — Igen valószínű, hogy a *-bro* képzőnek szintén csak mellékalakja *-bulo* (*latebra* és *latibulum*, *vertebra* és *vertibulum*). Ebből megint érdekes egybeállítások erednek: lat. *stabulum* = ófn. *stadal*, mai felnémet *stadel*; *pabulum* = ófn. *fôtar*, *fuotar*, újn. *futter*. Megjegyezni való, hogy a régibb latinban van *palpetra* is *palpebra* helyett. Czikkének végén Kuhn még, az előbb kimutatott hangváltozás nyomán, a lat. *faber*-t is a szkr. *dhâtar*-ral (teremtő, rendező, conditor) azonosítja, megjegyezvén, hogy amannak jelentése épen csak az emberi kéz dhâtar-féle működésére szorítkozott.

BUDENZ JÓZSEF.

Mutató

az e kötetben tárgyalt magyar szók-, képzők- és ragokról.

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
alít	132	szenvedő igék	35
aszó	190	<i>fog</i> segédige	35
az, a	106—123	in (servus)	208
bajnok	134	incselkedik	207
bésajdúl	134	Kajászó	189
bogonyavéri (denevér)	135	kákni	27
buz	205	<i>Képzők:</i>	
buzgó	206	a) névképzők:	
büntet	197	<i>i</i> (p.o. csali, jári-futi)	31
dandár	206	<i>ly</i> (<i>lyan, lyen</i>)	121
deli, dalia	130	<i>matos, metes</i> (mellék- nevek)	141
döllye, döllyf	208	<i>atlan</i> (<i>atlan</i>) fosztó	142
éhom	200	b) Igeképzők:	
feze (a H. B.-ben)	443—448	<i>ad, had</i> (= mordvin <i>gad, jad</i>)	165
<i>Hangzók:</i>		<i>aszt</i>	162. 447
<i>a, á</i> (székelyes)	28	<i>d</i> (egyszeriség-jelen- tő)	171
<i>e</i> (háromféle rövid)	29	<i>dal, dos</i> (gyakorító)	171
<i>l</i> és <i>r</i> (székelyesen eltün- vén a megelőző önhang- zó terpedtté válik)	29. 30	<i>dúl, dít</i>	171
héül (hivel, hiül)	202	<i>ít (ajt, ét)</i>	166
<i>Igealak: -att, ett</i> (múlt ál- lapotjegyző)	32	<i>int</i> (kicsinyítő)	31
<i>Igeidők használata</i>	38—45	<i>ogat</i> (az <i>aszt, ét</i> gya- korítója)	165
<i>Igeragozás:</i>		<i>t</i> (causativ)	157
tárgyi, a névmutató el- hagyásával	33	<i>t</i> (gyakorító)	161

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
<i>t</i> (átható) és <i>l</i> (ben- ható)	172	<i>nak, nek</i> (sajátító) . . .	34
<i>tat</i> (causativ)	157	<i>szer (szé)</i>	24
<i>ül</i>	168	<i>val, vel</i> (Csíkszékben)	24
násfa	193	rém (rémül, rémit) . . .	203
<i>Névmások</i> : némely szemé- lyes n. (alakulása) . . . 36. 37		réülés	204
<i>oszó, aszó</i>	190	sajdúl	134
<i>Ragok</i> :		sírít, sirül	135
<i>ant, ent</i> (ifjant, idént) . . .	138	<i>Szók</i> :	
<i>ik</i> személyr. (<i>ok, ök</i> he- lyett)	31	ékvesztők az alanyeset- ben	26
<i>j</i> (a 3. személyragban)	24	igetörzsből és névből	
<i>j</i> (tárgymutató igék- ben)	25	összetettek	37. 38
		<i>Szórend</i>	45
		térdepelni	140

Könyvhirdetések.

A magyar nyelv szótára. A magyar tudományos Akadémia megbízásából készítették Czuczor Gergely és Fogarasi János m. akad. r. tagok. Egy-egy füzet ára 1 frt. Emich Gusztáv m. akad. nyomdásznál.

Chrestomathia Fennica. — **Finn olvasmányok** a finn nyelvet tanulók számára. Szerkeszti Hunfalvy Pál. A magyar Akadémia kiadása. Pesten 1861. Eggenberger Ferdinánd akadémiai könyvtárosnál. I—X, meg 1—580 lap. A gyakorlati segítő, mely a szókat elemezi, 93 lapot teszen. Ára 3 for.

Abuska, csagataj-török szógyűjtemény. Török kéziratokból fordította Vámbéry Ármin; előbeszéddel és jegyzetekkel kísérte Budenz József. — A magy. Akadémia kiadása. Pesten 1862. Eggenberger Ferd. akad. könyvtárosnál. Ára 1 for.

Reguly Antal hagyományai. A magy. Akadémia megbízásából kiadta Hunfalvy Pál. I. kötet. „A Vogul föld és nép. 4-ed rétü, 364 lap. Ára 4 forint.

Nyelvtudományi Közlemények. Kiadja a magyar tud. Akadémia nyelvtudományi bizottsága. Szerkeszti Hunfalvy Pál. Első kötet. 1862. Második kötet. 1863. Harmadik kötet. 1864. Negyedik kötet. 1865. Mindenik kötet ára 3 forint.

Magyar Nyelvészet. Szerkeszté Hunfalvy Pál. Hat kötet, mindenike külön 5 frt 25 kr. Együtt 25 forint. Pesten Osterlamm Károly könyvtárosnál.

Pest. Nyomatott Emich Gusztáv, magy. akad. nyomdá zndi 1866.